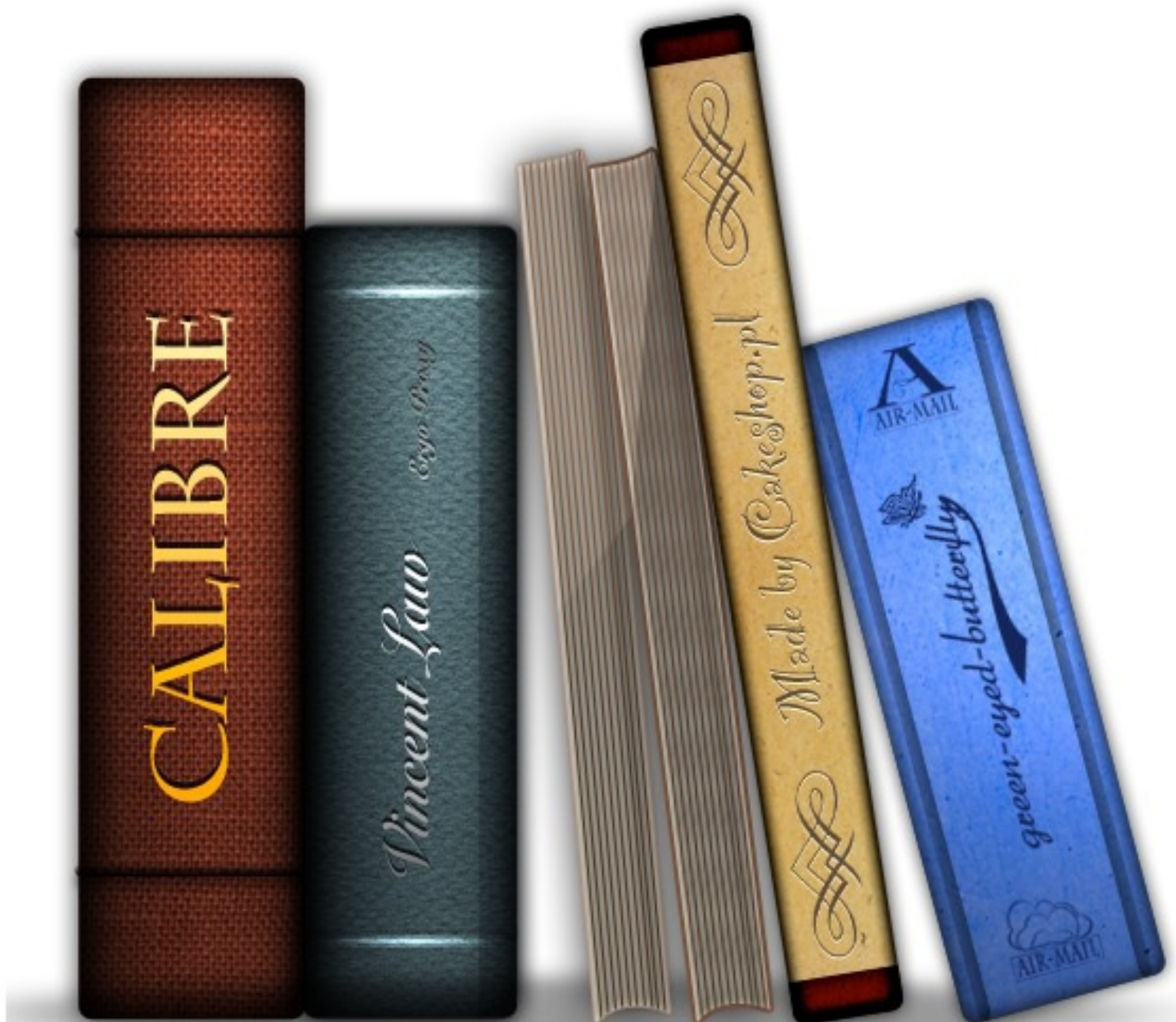

e-Mlhy_na_Blatech-v1

Karel Klostermann

calibre 0.8.15

Karel Klostermann
Mlhy na Blatech

Román ze života jihočeské vesnice, z kraje rozsáhlých rybníků na Blatech. Dějem jsou osudy dvou povahově rozdílných selských rodin. Příběh se odehrává se v 70. letech 19. století.

I

Červencový večer se chýlil zvolna na široká Blata zbudovská, na žírné lány obilní, jež je vroubí ze všech stran. Slunce již se silně sklonilo k modravým horám staré Šumavy, které se halily v šedé závěje, jako by svá věkovitá čela chtěly chrániti před děsným úpalem, jenž sršel z nemilosrdných kleneb nebeských. Možná že se uchránily, že milý chládek vanul v hustých lesích vysoko se pnoucích nad nepřehlednými rovinami, rozkládajícími se podél řeky Blanice a Podeřišťského potoka, jenž, přicházející od Netolic, zpočátku teče směrem severovýchodním, pak, zahýbaje k jihovýchodu, mocným obloukem obepíná Blata i šest z devíti blatských vsí, Hlavatec, Selce, Zbudov, Plástovice, Pašice a Pištín, zůstává na svém levém boku pouze Nové Sedlo, Lhotu, dříve Prášlivou, nyní Českou zvanou, a Mydlovary, načež u Zlivi, přeměniv dříve svoje jméno v potok Soudný a potok Černý, pod baštou řečenou Vomáčka ústí do velkého Zlivského rybníka, kterým protéká, aby pak naplnil ohromnou pánev největšího po Rožmberském českého rybníka, obrovitou Bezdrev, z níž když vytekl, spěje rychlým tokem k Vltavě, do níž vpadá u Bavorovic nad Hlubokou.

Kraj rovný jako stůl, vyplněný bohatými, žírnými lány, posetý nesčíslnými velkými i malými rybníky, pánev jakási, zalitá v dávnověku vodou, která tu tvořila, jak se zdá, obrovské jezero, z něhož tu a tam ostrůvek vystupoval a jehož břehy na severu a jihu sotva stanoviti lze; na západě je tvořila pahorkatina šumavských výběžků, zponenáhla vystupující od Strčic k Netolicům, od Netolic pak k severu a k severozápadu k Nestanicům, Libějicům a k Svobodným horám žbánským, klonícím se svým druhým svahem k toku hořejší Blanice; východní břeh tvořila hornatina, pokrytá hustými krásnými lesy, vystupující podél levého břehu Vltavy od Hluboké až k Vltavotýnu a pak dále k severu, pohoří to, které nyní protíná lokálka, vedená od Čičenic u Vodňan přes Temelín k druhému ze zde jmenovaných měst.

Blata, rozkládající se jižně velkého Zbudovského rybníka

a sevřena polokruhem, jež tvoří tok Podeřišťského (Soudného) potoka až k rybníku řečenému Volešek, a na jihovýchod od tohoto až k Zlivskému rybníku, k Bezdrevi a k císařské silnici, rovně běžící od Češňovic k Pištínu, bývala částí dna onoho jezera. Jak již jméno svědčí, byl to dojista ještě v dobách historických kraj močalovitý, čehož dokladem i to, že pod drnem se objevuje vezde lignit rázu dosti mladého. Jižní část Blat jest již od dávných věků proměněna v žírnu a ornou půdu; ne tak severní jich část, vlastní katastrální Blata, na níž se sice dnešního dne také už tráva seče a jež poskytuje pohled bohatých zelených lučin, ale která donedávna ještě sloužila ve výměru mnoha set hektarů výhradně za pastviska, na nichž se pásala ohromná stáda koňů, skotu, ovcí, vepřů a hus. Jsou ovšem i dnes ještě místa bahnitá, a rozvodní-li se Soudný potok, nebo v dobách delších jarních a podzimních dešťů, velká část těchto nížin stojí pod vodou.

Na podzim, když otava se sklídila, pase se vezde skot; i s velkými stády hus se shledáš, ale koní, ovcí a vepřů více neuvidíš, leda výjimkou. Zato po všecky doby roku pasou se tu hloučky srnců a nesmírná hejna všelikého vodního a bahenního ptactva, kachny, divoké husy, čejky, rackové tu přelétají, onde na pastvu se snášejí a lání bývá a křiku a křehotu, až uši zaléhají.

Pověstná, zajímavá jsou to místa; kus dějin naší jihočeské vlasti se k nim pojí. Pokud se ví, Blata bývala za Vladislava krále majetkem komorním, královským; blatští sedláci, nejsouce poddáni žádné vrchnosti, svobodně na nich pásli a trávu žali. Léta P. 1509 král Vladislav daroval Blata panu Petru z Rožmberka a tento ponechal sedlákům i nadále volného jich užívání, na němž ničeho se nezměnilo, pokud drželi panství hlubocké páni z Pernštýna, ani za pánů Ungnadů ze Suneka, kterým po nich připadlo, ani za císaře Ferdinanda, jenž roku 1561 právo zástavní na Hlubokou vykoupil, ba zdá se, že volné užívání Blat směrem k Dívčicům (u Nákří) ještě bylo rozšířeno darováním paní Evy Slatinské na Dívčicích, která konáním dobrých skutků se snažila usmířiti vinu svého chotě, pana Jindřicha Slatinského, jenž v návalu hněvu dýkou skolil nákeřského faráře v samém kostele u stupňů oltáře.

Teprve když panství hlubocké r. 1562 císařem bylo prodáno a přešlo v majetek pánů z Hradce, započaly spory na Blatech. Pan Adam z Hradce, jak se podobá, štván svými úředníky a zřízenci, popíral sedlákům práva na svobodné užívání pastvy na Blatech a zaručených dřívějšími pány na Hluboké jim svobod; sedláci pak, v jichž čele stál statečný a neoblomný rychtář Jakub Kubata na Zbudově, ani o píď od svých práv a svobod neupustili, přestože týráni bývali od čeledi panské a i věznění a všelikým způsobem pronásledováni a pokutováni. Když posléze vzpoura a nepořádky povstaly, Kubata byl s'at r. 1581 na břehu Soudného potoka, dav hlavu svou za volnost Blat, a uhájil smrtí svou práva svého lidu, dovolávaje se Boha samého, že za právo stojí, a nepřistoupiv na žádnou podmínku, která by právu byla zadala, ale jejímž přijetím by byl život svůj vykoupil. Císař Rudolf, u něhož sedláci žalobu vedli, dal těmto za pravdu, a Blata zůstala svobodná.

Přehnaly se přes ně bouře třicetileté války, zpustošeny, vydrancovány jsou všechny vesnice, většina obyvatelstva povražděna jest aneb vyhnána z rodné půdy sběří válečnou všech tehdy bojujících stran; bitvy se svedly u Záblatí, u Hluboké a na jiných místech těchto jihočeských končin; vyrvána jest Hluboká z držení růže pětileté Vítkovců, jichž větví byli i pánové z Hradce, a dána jest císařem Ferdinandem II. zlopověstnému Baltazaru Maradasovi, jenž, chtěje snad klidu vrátiti svému svědomí, vezde kapličky zakládal, z nichž mnohé do té chvíle stojí a jimž lid říká maradasky; r. 1661 syn Baltazarův prodal Hlubokou i veškero své zboží knížeti Adamu ze Schwarzenberka, jehož ta rodu do dnešního dne náleží; veškereň lid selský uveden jest v bídnou porobu, ale přesto obstál a vědomí práv jeho nevyhynulo v jeho paměti. Spor o Blata znovu povstal a celým dvoustaletím se vlekl, až posléze r. 1865 vyřízen jest ve prospěch devíti nahoře jmenovaných obcí, jejímžto starousedlíkům Blata připadla v neobmezený majetek; i poslední zbytek práva, jež vrchnost si osobovala v příčině užívání pastvy na Blatech a který tehdy i soudem přiřknut byl, pasení ovcí z ovčína na Vomáčce, odkoupily jí jmenované obce o několik let později. — „Kubata dal hlavu za Blata!“ — Och, lid nezapomněl! — Ze všech úst

se ozývá tato vděčná připomínka rychtáře, jenž životem svým uhájil budoucím nikdy nezadané právo.

A dobře jest, že lidová paměť věrnou zůstala a že za nejnovějších časů mnohé podrobnosti o statečném rychtáři zbudovském pracně jsou shledány, o jeho životě, o bývalých selských právech a o různých fázích bojů za tato práva. Lid zajisté, maje na očích bohatýra ze svého středu, jenž právo kladl nad svůj život, mravně se povznáší a útěchy nachází v tuhé své lopotě. Kdo poskytne lidu ideál, více mu dá toho, jenž soli mu opatří na jeho vezdejší chléb. Nic nevadí, že mnohý článek chybí v řetězu toho, co se ví o Kubátovi; že mnohá legenda, mnohá báj se připojila k ději bojů, jež on a jeho vrstevníci sedláci vedli v zájmu budoucích, aby svaté právo uchránili přes klíčné věky temnoty a zvuče, takže v jasných časech z mrtvých vstáti mohlo: zda vadí Švýcarům, že není vše s historickou pravdou, co se poutá k osobě Tellově, zda na škodu bylo Srbům, že rek jich hrdinných zpěvů, kraljevič Marko, není osobou přesně historickou — zda legendy o něm, slepci zpívané, nepřispěly k jich osvobození ze jha sveřepých Turků?...

Byť časů kalný proud, byť zlovůle nebo nerozum, byť snad i dobrý úmysl jedinců zahladily a setřely mnohou stopu dějů skutečných: paměť lidu zůstala věrnou a z jeho mysli se nevytratila upomínka na sedláka bohatýra, ba, když čas nadešel, znovu oživila, a to stačí úplně, stačí tím spíše, že nové doby nadešly a s nimi jiné směry a podmínky existenční. Zásadní spory mezi lidem selským a bývalou vrchností, velkostatkem a jeho správou zapadly v hrob minulosti a jich místo zaujal oprávněný zápas národů a jich vrstev o zlepšení svého bydla, zápas to, který dojistá během času po mnohé stránce leccos ještě vyrovná a každému jeho právo přiřkne, tak jako zaručena jsou dnešního dne nezadatelná práva každého člověka, aby rovným byl druhému před zákonem, stejně všem odměřujícím, stejně všem chránícím. Soutěž jednotlivců i tříd a boj o bytí ovšem potrvají, poněvadž bez nich nelze si představit pokroku, ale vrstvy bojujících se vymění a forma zápasu čím dále tím více pozbuje osobní krutosti a nenávisti. Musel by zoufat nad lidstvem, kdož by si vývoj jeho jinak představoval. Soutěž a zápas buďtež, ale soutěž a zápas lidí

slušných, lidí, již neodhodili všelikého náboženství a nezvrátili se v divoké, krvelačné šelmy! — Soutěž lidských bytostí, které nezapomněly, že ze všech zákonů nejvznešenější jest onen, jenž velí milovati bližního jako sebe sama a na jehož provádění pomáhá každý ideál, povznášející člověka nad suchou, vyprahlou poušť sveřepého egoismu...

Ba, změnily se časy! Nevládnou více na vondrovském dvoře blíže bezdrevské hráze, odkud se vládlo po staletí porobenému selskému lidu, bezcitní, omezení karabáčníci, pochopové a drábi, kteří tak podivně svým jednáním a vystupováním ilustrovali povídání o zlatých starých časech, ba spravují veškeren velkostatek, rozsáhlý majetek knížecí, úředníci inteligentní, vzdělaní a osvícení, kteří dobře pochopili, že právní zásada „každému své“ nejlépe poslouží zájmům a zdaru panství. Poměr dobrého susedství lépe poslouží než spory a útisky. Rolnictvo zámožné, nezávislé, mravně povznesené ukáže se býti lepším susedem než ožebračená, znemravnělá chátra, tu podlézavá, onde zbůjňá a zlomyslná.

O tom — budiž za to Bohu chvála! — jak držitelé velkostatků, tak i opravdově vzdělaná část jich úřadnictva — a ta dnešního dne je rozhodně u většině a dává směr — dávno jsou přesvědčeni. Třeba pouze, aby po věky živená vzájemná, často ničím neodůvodněná nedůvěra nadobro přestala. K tomu pracuj, kdokoli povolán! — Vždyť zájmy všech, kdož společnou matku půdu vzdělávají a z jejích darů žijí, jsou totožný a při vzájemné dobré vůli všecky nahodilé a často jen domnělé neshody a protivy urovnati a odkliditi lze...

Když tedy rozhodnut jest staletý spor o královská zbudovská Blata, pásly na nich a užívaly jich nahoře jmenované obce po řadu let společnou, nerozdílnou rukou, jakož už činívaly, dokud spor ještě trval. Teprve později, asi začátkem let osmdesátých, přikročeno k dalšímu dělení mezi jednotlivé starousedlíky, z nichž nyní každý má na nich svůj podíl, z něhož sklízí bujnou trávu, pokud jich neproměnil v pole, a z něhož tu a tam i drnu a hlíny dobývá. S těch časů, jak už naznačeno, společná pastva koňů, bravu a hus přestala, a jen na podzim se do Blat vyhánějí stáda skotu. Poezie hříbků (tj.

pasáků koňů) a husáků vzala zasvé, ale věčná poezie přírody, nekonečně rozmanitá pestrost, jimiž matička všeho tvorstva

9§

•

bez ustání se měnící háv svůj zdobí, oj, ta i nadále zůstala. Jen vnímavých očí třeba, aby člověk ji vezde postřehl, třeba lidé nevidomí mu řekli, že marně by ji hledal v těchto jednotvárných rovinách.

V době, kde počíná naše historie, v červenci roku 187*, nebylo ještě provedeno poslední rozdělení Blat, a za žloutnoucími lány ozimními, za zelenými dotud jařmi, sbíhajícími severně od cesty duby vysázené po hrázi Volešku rybníka, cesty hlinité, plné vyschlých kaluží, v nichž kola projedších tudy povozů zůstavila hluboké rýhy, bělela se v mihotavé dáli nesčetná stáda hus. Vzduch jako by se tetelil v žhavém dechu rozpálené celodenním žárem ploché půdy, které nikde se nedostávalo stínu a jejíž pažit zežloutl, zhnědl, místy dokonce zčernal; jen tam, kde zbyly louže, a podle toku vod potoka, v ramena se rozbíhajícího, zelenala se tráva, bujelo sítí a rákosí, kupily se křoviny, vypínaly se řídce rostoucí vrby a topoly.

Po této cestě, spojující Pašice s Plástovicemi, ubíral se lichý starší muž, zvolna kráčeje proti chýlícímu se slunci, jež jako ohromná rudá koule stálo nad sinými horami věnčícími obzor. Vysoká, poněkud hubená postava jeho trochu kupředu se klonila: chůze člověka, jenž mnoho pracoval, mnoho a těžce se lopotil. Do brunátna osmahlý obličej ostrých, skoro tvrdých rysů, nedbale oholený, poněkud přimhouřené oči, velké opálené ruce, oděv, rezná košile, obuv, slaměný širák na hlavě, jedním slovem: celý jeho zevnějšek prozrazoval zřejmě, jakého druhu práce konal. Blatský sedlák typického rázu. Nepospíchal, každou chvíli se zastavoval, vpravo vlevo se zadíval; častěji vpravo, do žírných polních lánů, do Blat, za Blata, kde zahaleny polou v závoji lehounkých par a počínajícího večerního soumraku nové a nové lány se rozkládaly, kde zraky odpočívaly na bílých dvorcích, na červených střechách statků, na zeleni sadů četných vesnic a dědin blatských i zablatských; vlevo pak, k jihu, kam jen tu a tam pohledem zabrousil, rozlívala se široká hladina Volešku rybníka, rákosím vroubená a prorostlá, nehybná jako roztavený kov, sivosiná, nad níž poletovaly houfy bělavých

povykujících racků, po níž tiše plovala stáda divokých kachen. Viděl ty i ony, zrakem jich nesledoval, jen tu onde maně, opovržlivě, téměř zlostně rukou máchnul, jako by sám s sebou hovořil.

10\$

•

Došel k samým Plástovicům, k prvním chalupám této bohaté, úhledné vesnice. Kamenná hradba vroubila napravo cestu, za hradbou, podepíraje se o ni, stál člověk, padesátník jako on, jenž již drahnou chvíli na přicházejícího své oči upíral. Byl poněkud menší jeho, ale silnější, ramenatější. Na hlavě, která jedině přes hradbu čněla, měl podobný slaměný širák, starý, od slunce do šeda spálený, propocený, dlouhým užíváním úplně z formy vyšlý; neměl na sobě ani kabátu, ani vesty; ušpiněná, potem prosáklá, na krku a na prsou otevřená rezná košile lepila se na plece a ramena.

„Jakube?“ zvolal pojednou na příchozího, jenž, bera se mimo, pohroužen v myšlenky, nebyl si ho povšiml, ba ani ho nespatriil.

Oslovený sebou trhl.

„Aj, Jouzo, heleďme!“

Přistoupil blíže, přeje dobrého večera. Muž za hradbou se vzpřimil.

„Dejžto Pánbu!“ odpověděl; „přeju taky. Copak tě sem vede? Či jdeš dále, snad do Selce k bratrovi?“

„Nejdu do Selce. Sem jdu, k tobě mám namířeno, Jouzo.“

„Nu a?“

„Kakraholtské parno dnes. Už by, namouvěru, trochu vláhy neškodilo. Potom by zas mohlo být hezky, až by žně začaly. Stojí pěkně všecko, jaře líp než ozimy, jen to Kupkojc žito se mi nelíbí.“

„Špatné semeno, Jakube! Řek jsem mu to hned, jak na podzim zašíval. Chtěl to ošidit, ošidilo jeho. Nu, nevěřil, smál se! Byl na studiích, rozumí všemu líp. — Nu, a co mi neseš? Posloužím ti něčím?“

„Nu, víš, jen tak jdu. Promluvit se chce. Třeba poradiš. Jakpak, že se tě ptám, prodals tu tvou dvouletou hřebičku v Netolicích? Povídali u nás, že tam s ní byl.“

„Neprodal, Jakube. Nebyly ceny, jen dvě stě padesát nabízeli. To radši počkám, pod tři sta ji nedám.“

„Já jsem toho svého dvouletého valáška prodal včera nějakému židovi do Budějic — za dvě stě osmdesát pět. Taky jsem se ošíval, tři sta deset jsem chtěl, ale žid dával dvě stě sedmdesát. Tak jsem mu ho musel nechat za ty peníze. Nic

11\$

•

platno, Pepík v Praze potřebuje pořád, Ferdovi a Frantovi aby člověk taky ještě dával. Je toho moc na mne.“

Jouza pozatřásl hlavou.

„Dvě stě osmdesát pět za toho vraného valáška je málo,“ odpověděl. „I tři sta deset je málo. Takový koník! Kdybys byl čekal do jara, přes čtyři stovky‘ s mohl žádat, a namouduši, byl bys je dostal. Ale tuhle o tom rozprávět nebudeme. Pojď, zajdeš k nám a povíme si.“

Dal se podle hradby směrem k vesnici a došel po třiceti krocích místa, kde hradba byla prolomená polní cestičkou, uzavřenou laťovými dvířky, jež odstrčil, a na cestu vyšel. Oba pak brali se mlčky do vsi.

Na návsi vstoupili do velice úhledného selského statku s pěkně omalovaným štítem, octli se na prostorném, čistě drženém dvoře, uzavřeném po levé straně obytným stavením a konírnou, naproti vratům stájí, kde umístěn byl hovězí dobytek, a stodolou, na pravé pak straně chlévy pro drobný brav a kůlnou. Vše bylo pěkné, zánovní, stavení taškami kryté, nikde neurážel nepořádek, ba všude zámožnost a pečlivý dohled hospodářův se jevily.

Host si toho hrubě nevšiml, však to tu všecko znal beztak a věděl, že tu vždy tak bývalo. Vešel mlčky do světnice, trochu nízké, ale prostranné a čisté. Mocná kamna s pekelcem vpravo ode dveří, vpravo při zdi dvě postele, vlevo dvě almary a v koutě bílý javorový stůl, při něm lavice a pět nebo šest židlí, podle dveří mocná police s různým pěkně uspořádaným nádobím. Po čistě obílených stěnách vezde rytiny a svaté obrázky, seskupené v rohu nad stolem vůkol kříže a alabastrové sošky Panny Marie. Třemi okny vcházelo světlo, z nichž dvě se otvírala na náves, naproti vchodu, jedno pak na dvůr, vlevo od dveří.

„Vítám tě u nás, Jakube,“ pravil Jouza, veda hostě ke stolu. „Posaď se,

však víš, žes jako doma.“

Nato sňal z police bochník chleba a položil jej na stůl, klada naň zároveň nůž.

„Ukroj si zatím. Povečeříš s námi, žena přijde v tu chvíli; je nejspíše ještě při dojení nebo vaří v jizbě vedle, aby nám tu nebylo tak horko.“

Jakub si ukrojil kousek chleba a pojedl. Hospodář usedl na lavici, jemu naproti.

12§

•

„Tak se ti mi hrnou starosti, ani nevím, co počít,“ započal po chvíli Jakub. „Jako zmámený chodím, sám to všechno nesu. Však ji znáš, tu mou, a víš, že s ní není řeči. Promluvím k ní, křičet začne, jako by jí sršán dal žihadlo. A děti jsou po ní, její krev je v nich a její palici si nasadí. Komu si postěžovati, ne-li tobě? Ještě že tě mám; tys moudrý, přece poradíš. Spolu jsme vyrostli, do školy spolu chodili, po celý život přátelství drželi, kmotrem jsi stál mým dětem — Pánbůh ti zaplat’!“

Odmlčel se, stranou zíral, do padajícího soumraku se zadíval.

Jouza věděl beztak, co Jakuba tížilo. Kdeže by na venkově nevěděli, jak který soused si stojí, jakých má starostí, co mu dobrého i zlého od lidí a od věcí přichází; není věru třeba, aby si to teprve pověděli, a činí-li tak přece, spíše jen pro forma se tak děje. Plástovice a mnohem menší Pašice tvoří jednu katastrální obec, obyvatelé se stýkají neustále, Jakub Kysela čili, jak po dvoře mu říkali, Krušnej tam měl jednu z největších usedlostí a byl obecním radním, tam úřadujícím! Josef Marčan zase, po dvoře zvaný Potužák, byl zámožný sedlák v Plástovicích a také obecním radním; oba tedy představovali osobnosti všeobecnému posudku dvojnásob vydané; tak říkajíc do úst a do kapes se jim vidělo, i v rodinný jich život nahlíželo se jako do otevřené knihy, v níž každý čisti mohl, co se tam každého dne, ba každé hodiny napsalo. Co sklidili, co utržili za prodaný dobytek, co vydali, co popřípadě peněz uložili, jakých kde ztrát utrpěli, jak žili, co jedli a pili, co doma neb mimo dům, s tím nebo s oním promluvili; co čeled’ jejich dělala a jak se chovala; jak své děti vychovávali a kam tyto děti tihly, co mluvily a s kým se kde stýkaly; jak ženy sobě vedly, jak pracovaly a dohlížely, co kdy

ušetřily nebo utratily: o všem všudy se vědělo, netoliko v Plástovicích a v Pašicích, ale i ve všech blatských a v mnohých jiných obcích a dědinách. Viděli a pilně přetřásali, chválili vytykali a hanili, ba bouřili se a popřípadě pohoršení brali; také po mnohé straně konečný úsudek v příčině budoucnosti každého z nich a dětí jeho již pevně stál. Každý vůbec v obci, počínajíc celolánným sedlákem až dolů k nejposlednějšímu podruhu, soudil a byl navzájem souzen, a nelze popřít, že

13§

•

soudy byly skoro vesměs v podstatě své spravedlivé. O prohlášení pak rozsudků a jich odůvodňování největší starost braly ženské, které vedle toho nejvíce se přičiňovaly, aby jak rozsudky samy, tak i důvody a důsledky co možno rychle vcházely u všeobecnou známost a pokud možno daleko se rozbíhaly. V této příčině Krušnej a Potužák netvořili výjimky. Mluvílo a soudilo se o nich jako o každém vůbec. Obyvatelstvo malých venkovských osad jest vůbec, pokud se týká jednotlivců, z nichž se skládá, téměř vševědoucí, a těžko jest čeho před ním ukrýti; také paměť jeho je výborná a nic se z ní nevytratí; jest věru s podivením, jak dopodrobna znají dějiny celých rodin z pokolení do pokolení a jak znalost těchto dějin se dědí a zachovává; tu a tam, pravda, se něco přibájí, nějaká legenda vplete, ale to celku nevadí, spíše podávanému ději svěžesti a poezie dodává.

O všem a o všech se mluví, nic se netají, nic nezakrývá, nic neomlouvá; také každý ví, co se o něm a o jeho rodině a domácnosti povídá a jak se pohlíží na jeho veřejnou činnost, zastává-li v obci nějaký úřad neb nějakou funkci; kdo který posudek pronáší, nijak se neostýchá, aniž se zpravidla bojí, že by, co řekl, se mohlo donést uším onoho, komu snad výtka učiněna. Jen v jednom směru všickni bez výjimky jsou opatrní: sotvakdy uslyšíš slova, z něhož by mohly povstati opletačky s úřady zeměpanskými, najmě svědectví před soudem. Mluví se vpravdě také o takových věcech, ale velmi obezřele a vždy s výhradou: „Já nic — já to nepovídám, já jen slyšel“ — a pramen se zamlčí. Blatáci se vůbec málo soudí, v čemž se valně liší od Podlesáků a ještě více od pohraničních Němců šumavských; udělá-li jim kdo škodu, spáchá-li nějaký polní pych, ruší-li je v držbě atd., sami mezi sebou si věc

spraví a raději újmu trpí, než by u soudu se svého práva domáhali. Z Blatska žádný advokát nezbohatl. V prvé řadě blatští sedláci jsou lidé vzorně poctiví a o cizí majetek nestojí, svého si hledíce.

Choulostivá, veřejnému přetřesu se vymykající věc je kupříkladu uvádění fakta, že kdo měl k obědu nebo k večeři zajíce, koroptev nebo rybu, rozumí se, tam kde sedláci svou honitbu knížeti pronajali — a v době našeho vypravování nebylo obce, která by si byla svou honitbu podržela. Že by

14§

•

ostatně který sedlák nebo chalupník na vlastních Blatech byl dal podnět k možnostem takových řečí, bylo věcí neslýchanou: pouze domkáři a podruzi, vůbec lidé žijící z ruky do úst, dopřávali prý si tu a tam takových labužnických hodů, ale Bože chraň každého o tom se šířit! — Celá ves se i beztak bojí, že knížecí nějak o tom zvědí a že učiní udání u soudu na Hluboké. Pak přijdou četníci, nastanou domácí prohlídky; kdekdo, starosta první, bude obeslán za svědka; tahanice nadejdou, dochůzky k okresnímu soudu na Hlubokou, ba i ke krajskému do Budějovic, přísahy se budou skládat před vyšetřujícím soudcem a při líčení; šťourání a přeptávání se po všech možných věcech nebudou mít konce a strach, aby se člověk nepodřekl a sám do nějaké bryndy se nedostal, což nikdy není vyloučeno, neboť člověk nosí jednak v srdci touhu pomoci svému bližnímu, jinak také nechce, aby na obec se uvalila hanba nebo aby tyto dochůzky k soudu a tahanice trvaly do nedohledna. Dokáže-li se, že obviněný pytláčil v poli, v lese nebo v rybníce, odsoudí ho a hanba padne na celou ves; nedokáže-li se mu ničeho a osvobodí-li ho soud, podezření přece zůstane a z něho plynoucí nedůvěra knížecích lesníků, hajných, správců, baštýřů, veškerého tohoto mocného, všude zasahujícího svazu, s nímž třeba udržovati dobrou vůli...

Než tyto věci byly daleky jmen Botužákova i Krušného. Pouze o hříbkovi, jenž pásal na Blatech koně prve jmenovaného, se vědělo, ale veřejně nepřetřásalo, že lovívá ryby v Soudném potoku. Že by jich pojídal, nikdo neříkal, neboť se vědělo, že by jeho hospodář nebyl trpěl, aby takovou kořist domů donášel; ale co s těmi rybami dělá, kam je odklízí, aby zmizely, jako by setřeny bývaly z povrchu zemského, toho ani vševědoucí mužská a ženská

policie plástovická a blatská vůbec se nedopídila. — Vpravdě ho neměli rádi, tohoto Vojtu hříbka, který se jednoho dne, dva roky tomu asi, zčistajasna u Potužáků objevil a o jehož původu se nic určitého nevědělo. Byl to pěkně urostlý hoch asi osmnácti let, snědý, poněkud cikánského vzezření, dosti hezký obličejem, ale mračného, plachého pohledu a chováním málomluvný, nedružný samotář. Přivedla si ho před lety kterás svobodná ženština z Dívčic u Nakří, která dlouhá léta světem se byla toulala, načež do své rodné dědiny ve stavu zbědovaném se vrátila.

15\$

•

O této ženštině se vědělo, že matka její pocházela z Plástovic a že matka Potužáková, dávno již zemřelá, jí svého času byla stála při křtu za kmotru; navrátivši se domů z ciziny, nádeničila u knížecích a živila se poctivě, až před svou smrtí vzkázala pro Potužáka, který také k ní přišel, a když zanedlouho zemřela, Vojtu k sobě vzal. Byl to dojista bez odporu dobrý skutek, jež Potužák vykonal, ujav se docela opuštěného sirotka, ale přesto, dle soudu všeho plástovického obyvatelstva, hospodář moudře nejednal a kukaččí vejce do hnízda si přinesl. Ničeho dobrého se nedočká a jen ostudu a možná i neštěstí si připravoval. Ukáže se to záhy, neb jediný syn jeho, sedmnáctiletý Václav, tuze k záhadnému čeledínu přilnul, nic jinak, jako by tento mu byl učaroval, a jedva šestnáctiletá jediná jeho dcera Apolena také jen pro Vojtu oči měla. „Kam tohle povede?“ — toť otázka, kterou každého dne, každé hodiny si kladla plástovická policie.

Toť bylo jediné, v čem mu činili výtku; jinak o něm chodila jedna řeč: hodný, řádný člověk, znamenitý, příčinlivý hospodář, jenž netoliko udržel, ale i značně rozmnožil po otci zděděný majetek. S nikým se nesoudil, se všemi dobrou vůli měl, kde mohl, pomáhal, a přece zbytečně krejcaru nevydával. Jeho ženě pak, panímámě Potužákové, kdekdo čest a chválu vzdával, za nejlepší, nejpilnější hospodyně celých širých Blat ji pokládaje. Byla to selka pravého, nefalšovaného jihočeského rázu a fládra, vždy dělná, ani na okamžik nezahálající, ke každému přívětivá, zbožná bez pobožnůstkářství, vzorně čistotná, k chudým dobročinná a zevnějškem svým nápadně švarná a statná. Jsouc o dobrých čtrnáct let mladší svého manžela, v

době, kde počíná naše historie, nečítala daleko ještě čtyřicet let. Pocházela ze Zbudova, po přeslici z příbuzenstva kubatovského a zachovala si věrně tradice svého rodu, k němuž se hlásila s hrdostí nikoli ukázalou, ale zato přímo tklivou. „Kubata dal hlavu za Blata! — kdyby dnes o Blata šlo, dala by svou hlavu Potužáková,“ říkali o ní ve všech devíti blatských vsích.

„Och, bude to nevěsta, ta její Apolena!“ mluvilo se na míle daleko; „ta dostane věcí do výbavy! A peněz na hotových osm tisíc nanejvýš!“

„Jen toho Vojty kdyby nebylo v domě!“ dodávali

16\$

•

mnozí pěkně zticha, aby řeč nezabředla do nebezpečných kolejí. „Proč a nač ho trpí sedlák, proč selka se neopře?“ —

O Krušném veřejné mínění soudilo přísněji. Vpravdě zlého se o něm nevědělo, co by za nehet vešlo, ledaže se opíjel tu a tam kořalkou, ale i když byl opilý, nikomu neublížil, jen hlouposti mluvil a za humny sedaje plakal. K smíchu opilý člověk, který usedavě pláče a z něhož kořalka na svět žaluje! Směšný dvojnásob starousedlý, vážný, zámožný sedlák, jehož rozum takovým způsobem zasvé bere a na němž pak kdekdo vtip svůj brousí. Nu, smáli se, a nejvíce se smáli, když Krušná pro to láteřila a štěkala, že večer její křik se rozléhal po celých Blatech a na Volešku rybníku poděsil a pobouřil racky, že tito též se dali do povykování a jako stonásobná ozvěna odpovídali na její ryčné hafání. Nakonec přicházely tři dcery matce na pomoc a štěkaly také. A Krušnej potom plakal ještě více, a pil a plakal třeba celou noc, až tou měrou ho pálená přemohla, že zalezl do stodoly, usnul a třeba dvacet čtyři hodiny se neprobral. Ačkoli takové výjevy se neopakovaly každý den ani každý týden, přece ty, které proskočily do veřejnosti, stačily úplně, aby podkopána a zlehčena byla vážnost, které jindy se těšil zámožný, poctivý, bezúhonný a jinak pracovitý sedlák.

„Ať teď nese, co se naň svezlo!“ zněl všeobecný soud po všech Blatech; „neuposlechl rodičů, kteří nechtěli, aby si bral tu hubatou horačku odněkud až u Prachatic, kterou spatřil a do níž se zamiloval jako blázen o kterémsi koňském trhu v Netolicích.“

To bylo rámusu tenkrát! Sotva dvacet let mu minulo, z vojny ho rodiče

vykoupili za dvanáct stovek, když slíbil, že ji nechá; ale jak to bylo urovnáno, na slib zapomněl, žádné rady nedbal, a jeho být musela, tato zlostnice, o dva roky starší než on, která ani hezká nebyla a sotva tisíc zlatých věnem dostala. Přes třicet let je ženat, přes třicet let to peklo v domě snáší. Pět synů má a tři dcery, a za nic ty děti nestojí, všechny jsou po mámě. Ta si je k sobě a pro sebe vychovala. Pravda, silné jsou všechny jako buky a dobře vykrmené a zvyška se dívají na svět; ze slepic, kuřat, kachen a hus je ta jejich tloušťka, zpupnost a pýcha. Tři sta hus se pase přes léto na Blatech a na podzim, co z nich handlíři nekoupí a do Ba-17\$

•

vor neodhoní, doma se vykrmí s ostatní nesčíslnou drůbeží, která se cpe z nakradeného, koňům odňatého ovsa, a pak na zimu do Budějovic prodává. Husy, kachny a kuřata jsou jako buchtičky; zato koně vypadají, jako by pocházeli ze sedmi hladových let egyptských; odchová-li si hospodář přece nějaké lepší hříbě, hospodyně ho nechá jen proto, že ví, kam stržené za ně peníze se dostanou — synům totiž.

Dlouhá kapitola v příčině synů Krušného: Nejstarší, Jakub, čítá třicet let. Odbyl si vojnu, sedí doma a převezme hospodářství, udrží-li je totiž starý, o čemž se začíná pochybovat, ježto každý a každá z něho utrhávají; zlobí se na své bratry, protože těmto dává vinu všech přítomných i budoucích tísní a starostí.

Rád by se již byl oženil, ale máma brání, protože nechce do výminku, jak říká, až všechny děti budou zaopatřeny; dokud sama hospodaří, nevěstu v domě nestrpí. — Druhému, Josefovi, je dvacet osm let, študuje devátý rok v Praze na „doktora“, neboť na kněze nechtěl, jak původně se s ním zamýšlelo. Spotřebuje každým rokem pět až šest set zlatých, a když o svátcích a prázdninách zavítá do Pašic, ohromuje svým velkopanským chováním veškera Blata a hašteří se s Jakubem, který tvrdí, že o takovém věčném studentu nikdy neslychal. Starý nesmí slova říci a musí se mlčky obdivovati věhlasu, učenosti a velkoměstským způsobům tohoto svého letorostka, jenž mámě přede všemi přirostl k srdci a kvůli němuž by tato i potahy z polí prodala. — Třetí, Ferda, o rok mladší, také studoval, ale když to nijak nešlo a on v nižším gymnáziu důkladně propadl, začez máma veškery profesory

celého světa do horoucích pekel proklela a jmény všech užitečných i dravých zvířat označila, byl dán na učení, vyučil se zámečnickem, odbyl si vojnu a dostal se pak k železnici. Jezdí prozatím jako brzdař po trati mezi Cmuntem a Vídní, stane se — máma o tom nepochybovala a tátovi v té příčině se odňalo slovo — co nevidět konduktérem a v dohledné době velkým pánem na dráze. Prozatím mu služné nestačilo a bylo třeba mu přidávati, aby již nyní tohoto velkého pána dělat mohl. — Čtvrtý, jménem Matouš, čítal dvacet tři jara a sloužil u dragounů, kde se domohl hodnosti desátníka. Až se vrátí, oslní samého knížete svou mužnou krásou, takže tento jej

18§

•

vezme do svých služeb a udělá ho hajným nebo spíše ještě lokajem, aby mohl při stole přisluhovati samé paní kněžně a urozeným princeznám a hraběnkám, které k ní zavítají návštěvou. Tot' stálo psáno zlatým písmem v knize řízení světového a běda tomu, kdo by se byl opovážil o tom pochybovat. — Rozumí se, že Matouš lokajem nezůstane, nýbrž že postoupí buď na štalmajstra, nebo na správce zámku na Hluboké nebo v Libějicích nebo v Třeboni. Dbá-li kníže pán své cti a slávy, není možno, aby jinak učinil. Dočká-li se toho panímáma Krušná, bude si připadat jako sama paní kněžna. — Pátý a nejmladší, Frantík, čítající věku svého patnáct let, měl náramnou chuť na vojančinu, a proto už ničemu se nechtěl učit na německé reálce v Budějovicích, kde prozatím ještě studoval. Po prázdninách vstoupí do kadetní školy a za pět nebo šest let bude z něho oficír, který každého dne bude heze všeho moci zasednout k tabuli císaře pána na vídeňském hradě. Vsugeroval toto pomyšlení mámě tak, že tato sebe samu přímo viděla sedící podle zeměkrálovny v pozlacené dvoraně, ana pojídala ze stříbrných talířů a popíjela vína ze zlatých pohárů, a předem se tou svou slávou pávila.

Vedle těchto pěti synů vykvetly, jak už praveno, tři dcery z manželství Jakubova, tři dcery, všechny pěkné, silně boubelaté, modrooké a hnědovlasé, všechny ještě neprovdané. Nejstarší, Rozárce, bylo dvacet pět let. Měla již sedmý rok známost s Petrem Radonickým, knížecím porybničním mládkem na Hluboké, a podobalo se, že známost tato, nenadejdou-li neočekávané události, potrvá nejméně ještě jednou sedm let, ježto mládkové se nesmí ženit

a musí žiti v celibátu, až se stanou baštýři. Baštýřů pak je na Hlubocku všeho všude šest nebo sedm, a ti, kteří tehda takové místo drželi, byli vesměs ještě poměrně mladí, měli daleko do výslužby a těšili se záviděníhodnému zdraví, právě tak jako sám Petr, pravý obr skoro dva metry vysoký, ramenatý, nezdolný a silný jako duby na bezdrevské hrázi. I miloval Petr Rozárku a Rozárka milovala Petra a přísahali si, že věrně vytrvají ve své lásce a že od sebe nepustí, kdyby dvacet let čekati měli, i přes nechuť, kterou jevil vůči jich poměru pantáta Krušnej, jenž knížecím nepřál, ačkoli této své nepřizní jen velmi opatrného výrazu dával. Jeho odpor ovšem nepadal příliš těžce na váhu, neboť

19§

•

panímáma byla pro ně tuze zaujata. Ostatně, dobře bylo, že ženitba Petrova neměla nakvap: kdyby okolnosti se změnily a Petr znenadání byl předstoupil a řekl, že byl jmenován baštýřem a že se míní honem oženit, byly by z toho vzešly nemalé obtíže, ježto na věno nebylo hotových peněz a také o výbavu bylo zle, ba nebylo ani nutných peřin, přestože selka si odchovávala každým rokem tři sta hus. Peří však, jež z nich škubala, nezůstalo v domě, nýbrž prodávalo se a peníze za ně stržené plynuly do bezedných kapes pánů synů, v první řadě na veliké potřeby nastávajícího pana doktora Josefa Kysely, jenž mimo větší část tohoto peří pohlcoval ročně nějaké to dvouleté hříbě a několik telat nebo volíků, k nemalé zlosti svého staršího bratra Jakuba. — Druhá dcera, dvacetiletá Anka, zdědila nejvíce ze všech vysoko se vynášející hrdost matčinu a měla nadto srdce lásce velmi přístupné a dokořán otevřené, přiblížil-li se k ní nějaký „pán“. Sedláka si nevezme, prohlásila; to by tak bylo, upoutávat se do stájů, vařit pro chasu a ohánět se hráběmi. Nejlépe se jí zamlouvaly uniformy jak vojenské, tak i úřednické. Když jednou komise z hejtmanství vyměřovala normální bod, do něhož se měl nahánět Volešek, přičemž intervenoval kterýs mladý koncipista politického úřadu, oči z něho nespustila, ba k němu se dolísávala, až v rozpaky jej uvedla. Koncipista ovšem, vykonav svou úřední povinnost, odešel a z očí jí navždy zmizel, avšak ona, Krušnejch Anka, sama se pochlubila, že mu dopsala dvakrát do Budějovic, a dodala, že jen z toho důvodu k nim do Pašic nepřišel, že pan

hejtman mu to zakázal, protože chce, aby si vzal jeho dceru. Naštěstí si ho záhy vyrazila z hlavy a docházela si pak na zábavu a pro potěšení na stanice hlubockou a nákeřskou, kde působila dvojice mladých asistentů železničních, kteří, jak veřejné mínění tvrdilo s naprostou rozhodností, se neukazovali slepými vůči jejím velmi kyprým vnadám. Během času asistenti byli jinam přeloženi, ale něžná Anka ani na okamžik nepochybovala, že některý z nich se vrátí a že si ji vezme; aby se do té doby nenudila, těšila se zatím s picinským mysliveckým mládencem, za nímž i v noci do tamní remíze docházela. — Nejmladší dcera Krušných, sedmnáctiletá Mařenka, bylo do té chvíle růžolící děvčátko, jehož srdéčko ještě dřímalo a o němž se nic zlého

20\$

•

nevědělo, leda ta maličkost, že kdysi, když otec jednou zase plakal za humny, k němu přistoupila a okřídlená slova pronesla: „Dybyste radč chcíp, táto, měl byste pokoj a nám byste nedělal vostudu!“

II

Potužák tedy vyslechl stesky Krušného, které mu nepověděly ničeho, co beztoho nevěděl, a když tento se odmlčel, mlčel taky. Bylo ticho v té čisté, útulné světnici, jen hodiny cvakaly a mouchy bzučely. Když pak Krušný po chvíli zanotoval znovu známou píseň o svém Josefu, který ani v tomto roce „neudělal doktora“ a zase dopsal o sto zlatých na knihy a „studie“, a také se zmínil o Frantíkovi v Budějovicích, jenž pro „samého oficíra v hlavě“ se asi málo učil a ve čtvrté třídě reálky z německé a francouzské řeči nejspíše propadne, takže jej do té vojanské školy, do níž se tak tlačil, ani nepřijmou, pokrčil Potužák rameny a pravil:

„Brachu, co je platno teď bycha honit! Rozumu‘s neměl, když ses oženil, a co žena chce, děláš, a i kdybych nevím co říkal, přece dělat budeš; musíš si tedy pomyslit, že takhle tomu chce tvůj osud, mlčet a nestěžovat si.“

„To se ti řekne, Jouzo! Mám mlčet a nestěžovat si! Ale dlouho už to nevydržím, na žebrotu klesnu na stará kolena, půjde-li to takhle dále. K tomu ten věčný rozbroj doma; není dne, aby nebylo křiku! Kdyby jen ty děti byly jaksepatří a kdyby člověk si tak stál, jak by si stát mohl, aby stačil na jejich potřeby! Kuba by převzal usedlost, z Pepíka by byl doktor, Ferdu by zaopatřila železnice, Matouš by se dostal do knížecí služby a z Frantíka by byl oficír. Co bys chtěl lepšího? Ale trošku uskromnit by se musili, ti kluci, a člověk by musil mít víc peněz, aby to všechno přived do konce...“

„To jsou samé bychy, brachu! Aby se uskromnili, byl bys je musil k tomu vychovat z mládí, ženě nepovolovat od

21§

•

začátku a trochu počítat, co můžeš a co nemůžeš. O tom je teď marná řeč. Kdybys sto let mluvil a já ti sto let radil, nic by se na tom nezměnilo. Jak sis všechno zařídil, takovým to teď máš a pozdě se za nápravou honíš. Dřeš se nadarmo, už i dluh jsi udělal na statek a toho dluhu, kamaráde, se už nezbavíš! — Řekl bych ti taky, abys Frantíka, když se nechce učit, vzal ze

studií, oficíra mu vyhnal z hlavy a doma ku práci přidržel, abyste nemusili všecko oddřít ty a Jakub, jemuž se nedivím, že se na tohle hospodářství zlobí. Ale bylo by to marné: tys přestal být doma mužem naprosto, a kořalka, kterou utápíš svou zlost, přemůže leda tebe, ale nikoli nerozum tvé ženy. Proto neříkám raději nic, neboť vím, že by ses ještě ke všemu na mne rozhněval.“

„Nerozhněvám se, ba dojistá nerozhněvám, Jouzo! Pravdu máš, měl bych to udělat, ale co platno? Ona nepovolí a děti stojí k ní! Jakub ovšem se čertí a přísahá, že jednou všem břicha rozpáře, ale tímhle sakrováním a vyhrožováním se nic nezmění, protože mámu nezastraší a hlavně jen proti mně mří, a já že jsem tím vinen, říká, a proti mně a proti jeho bratřím jsou tyhle řeči namířeny, a nikoli proti mámě, od níž všecko zlo vychází.“

Staroch těžce dýchal, hlavu nad stůl sklonil, čelo dlaněmi opřel.

„Ožeň tedy Jakuba,“ děl vážně Potužák, „a jdi na výminek; ať si to potom mezi sebou spraví. Všakže Jakub se postará, aby si své uchránil, a druzí uvidí, že bude třeba se uskromnit.“

Krušnej sebou trhl a zabručel cosi, že by rád, tuze rád; ale kdeže by se našla nevěsta, která by chtěla žít s jeho ženou pod jednou střechou, a dokonce ještě kdyby tato vládla hospodářstvím. A ona na výminek že nepůjde, leda by Josef už byl doktorem; v tom že to nejvíc vězí! Člověk nerozumí, co takové študování na doktora obnáší, žene se do toho, a potom uváže. Kdyby Josef se byl stal knězem, jak se původně myslilo, nebylo by všech těchto starostí a trampot...

Odmlčel se opět.

„Nevím ti rady,“ řekl temným hlasem Potužák. „Je mi tě líto, jsi hodný člověk, ale chyba je, žeš rodičů neposlechl, svou hlavu si nasadil proti nim, ale proti ženě vůle neměl a

22§

•

otěže do rukou jí dal. Nechme těch řeči; připotmělo se, třeba povečeřet. Mám hlad a ty dozajista ho máš taky. Podívám se po ženě, kde se omeškala, a připomenu jí, aby nám přinesla večeři.“

„Počkej jen maličko. Já hlad nemám, kamaráde, mne jiné věci tlačí. Chci

ti jenom ještě říci, že nějaký ten rok to musím všecko ještě snášet. Pepíkovi dopíšu, že mu dávám ještě šest měsíců lhůty, aby toho doktora udělal; neudělá-li, krejcaru mu více nepošlu.“

„To je moudré slovo, jen se ho drž a nepovoluj zase...“

„Nepovolím a provedu to, i kdyby se všickni čerti proti mně spikli...“

„Copak je o čerty, ti se nespiknou, ale žena tě zas osedlá

„Neosedlá mne tenhlekrát!“

„Nu, uvidíme!“

Vešla selka, přivítala vlídně hostě, na večeři pozvala. Ježto již silně se stmívalo, rozžali lampu. Syn a dcera vešli, čeled' přivolali, všickni vespolek za stůl zasedli. Hospodyně postavila na stůl dvě velké mísy, jednu naplněnou krupicovou kaší, dobře omaštěnou a smaženou cibulkou politou, druhou se sladkým mlékem. Pomodlili se, všickni pak, vedle starého obyčeje, ze společné mísy pojídali kaši, již mlékem splakovali. Při jídle a před mladými a dětmi mužové nepromluvili slova o věcech, jež dříve byli přetřásali; hovořili vůbec málo, jen tu a tam padla lichá poznámka.

Jakmile pojedli, mladí i čeled' opustili sednici, dodělat práce ve stájích a po dvoře vyšli. Zůstaly jen hospodyně a děvečka, která jí při mytí a ukládání nádobí pomáhala; oba mužové pak se rozhovořili o svém hospodářství, o úrodě, o dobytku. Po desáté hodině host povstal a prohlásil, že půjde domů. Hospodář jej zval, aby ještě zůstal; než Krušnej na svém stál, že je svrchovaný čas na odchod.

„Pojď mě kousek vyprovodit, můžeš-li,“ pravil skoro šeptem svému hostiteli, „rád bych ti ještě něco řekl; před panímámou bych se neostýchal, ale není třeba, aby děvka slyšela.“

Potužák pokývl hlavou a vyšel se svým hostem, jenž se krátkými slovy s hospodyní rozloučil.

23\$

•

„Přijďte brzo zase, strýčku!“ volala tato za odcházejícím.

„Přijdu, přijdu!“ odpověděl Krušnej, neohlížeje se více; „dej vám Pánbůh štěstí a zdraví!“

„Dejž to Pánbůh!“

Kráčeli pospolu jasnou, vlahou letní nocí. Pokud šli vesnicí, žádný z nich nepromluvil, jen kroky jejich duněly a psi po statcích štěkali. Teprve když byli sami dva za vsí, když zaleskla se před ním široká hladina Voleška, politá stříbrným světlem měsíce, Krušnej se ujal slova.

„Vidiš, Jouzo,“ pravil, „když se podívám tuhle na ten rybník, zlobím se na naše staré, jak prohloupili a jak málo o nás dbali. Knížecí je teď všechen ten rybník, a naši staří ještě měli právo na polovičku z výtěžku lovu. Jsou ještě pamětníci, jak tehdá zadali své právo.“

Potužák přisvědčil. Ticho bylo slavnostní, jen psí štěkot dozníval chvílemi k nim ze vsi a zdáli, vlevo nyní, ozýval se kejhot hus, pasoucích se na Blatech směrem ke Zbudovu a k Selci. Na rybníce samém zašplouchal tichou vodou tu a tam vymršťující se kapr, zakvákala divoká kachna, ozvala se krátkým zaječením lyska; v dozrávajících klasech žita ševelil noční větřík a nad poli, nad lány zakvílel pronikavě poletující sýc, jemuž opodál druh odpovídal.

„A vidiš, Jouzo,“ hovořil dále Krušnej, „po třech letech vždy Volešek se pouští a dvě stě metrů rybníka se z něho vyloví. To je slovo, dvě stě metrů rybníka! Počítej po sedmdesáti zlatých za metr, máš čtrnáct tisíc zlatých. Polovice pro nás, máš sedm tisíc každý třetí rok. A za trošku stýlí rákosového, za právo pastvy na březích neúplně nahnaného rybníka naši staří se vzdali práva na polovici rybníka! Kde měli rozum tátové! — Pánbůh mu dej věčnou slávu, tvému tátovi, Jouzo, ale on byl z předních, kteří se přimlouvali, aby se to knížecím ponechalo! Knížecí mají Bezdrev, mají sto třicet rybníků jen na Hlubocku, ještě se jim musel hodit celý Volešek, aby se nenasytný jejich chřtán nahltal. Kde bych já byl dnes, kdybych svůj podíl peněz za všechna ta léta měl v kapse! Všechny těch starostí a strastí bych byl zbaven...“

„A tvůj Josef by mohl dodělávat na doktora ještě deset let, vid', Jakube?“
prohodil s úsměškem Potužák. „Počítej

24\$

•

přece trochu, kamaráde! Povídáš, že sedm tisíc by na nás připadlo každým třetím rokem. Uvaž teď, že je nás dvacet starousedlých, přišlo by

tedy na každého z nás tři sta padesát zlatých. Uvaž k tomu, že rybník se sám nenaseje, že třeba kupovat násadu, že hájení také něco stojí a lovení taky. Nezapomínej dále, že v době, kdy sedláci knížecím rybník postoupili, metrák ryb byl za třicet zlatých. Také nesmíš zapomenout, že by na nás byla připadla polovice daní, kterou teď platí kníže, a že když se zakládal katastr, sedláci z pozemků, které na ten čas ničeho nevynášely, daní platit nechtěli, jako ty pořáde škemráš, že za pastviště daň platit musíš. Z té příčiny, když knížecí prohlásili, že daně platit budou, okraje rybníků, kde byly písčiny nebo močál, jim připadly, oni pak více vody nahnali a rybníky zvětšili. Tohle a jiné věci ještě si jak náleží rozmysli a potom rci, oč bys byl bohatším, kdyby staří tehdá si právo na polovici Voleška byli uhájili.“

„Mne jen mrzí,“ odpověděl Krušnej, jinam řeč zaváděje, „jak se nadýmá a nafukuje všechno, co se věsí na šosy knížete pána. Nemluví ani o pánech, ale před každým hajným a baštýřem, před každým knížecím pěšákem aby se člověk krčil

„A kdo ti poručí, aby ses krčil před nimi? Není přece třeba se krčit. Dobrou vůli zachovávat, ale krčit se? Ne, ani před pány se nekořím! Je po robotě a poddanství; jsme si rovni všichni. Oni mají své a my máme taky.“

„To se snadno řekne, a přece to pravda není. Oni nás škrtí, a my se neubráníme. Soudy jim dávají za pravdu, a my vždycky prohrajeme. Blata jsou naše, a potok Soudný je jejich a oni v něm loví ryby a trávu nám šlapou na našich pozemcích, a vodu na zavlažování našich luk z něho brát nesmíme, aspoň ne, kdy je toho zrovna třeba, pouze v určité dni, byť Blata byla zatopena od dešťů. Tomu se potom říká spravedlnost!“

„V tom jsou, brachu, ještě jiné věci, které my tady nezměníme. Tu možno říci, že naši staří se nezasadili, dokud byl čas, o svá práva a promeškáním je zadali. Nechali knížecí v držení vody, až tato vešla v jejich majetek; soudy potom ovšem nemohly jinak než přiřknouti právo tomu, jemuž po dlouhou řadu let nikdo ho nepopíral. Že pak soudy vždycky

25\$

•

knížecím za pravdu nedaly, toho důkazem jsou Blata, jež po dvoustaletém sporu nám přiřkly. A mezi těmi, kdo to zavinili, Jakube, byl zase tvůj táta, dej

mu Pánbůh lehké odpočinutí! Připomenu ti to, abys nedával vinu jen mému, pokud běží o Volešek.“

„Jak to myslíš, můj táta?..

„Nu, tvůj táta byl první, který zažádal písemně..., písemně —povídám! — u hlubocké knížecí správy, aby mu dovolili odvést si strouhu z potoka na zavlažování své louky, a tím přiznal knížecím právo na vodu. Zapomněls to?“

„Nezapomněl, Jouzo! — ale to mu tehdy tak poradili...“

„To je jedno, Jakube. Rada byla špatná a on měl míti s to rozum neříditi se špatnou radou. Když ti právo přiznám, budeš se ho držet, a to knížecí taky udělali a nic jiného. To už potom nic nebylo platno, když příběhl Bartoš ze Zbudova na knížecí, kteří lovili v potoce, rovnýma nohama skočil do vody a křičel, že lovit nesmí, že potok jejich není a že napřed musí zabít jeho, jako zabili svého času Kubátu, a jeho mrtvolu že musí předem vylovit z vody, než budou vytahovat ryby. Knížecí ho nezabili, přestali lovit a odešli, ale potom mu řekli od soudu, že na základě toho, co tvůj táta udělal, potok patří knížecím a on že jim v lovení bránit už nesmí. Bartoš potoku neuhájil, jako uhájil Blat Kubata.“

„Ba, Kubata dal hlavu za Blata,“ odušil Krušnej, svěsiv hlavu a rukou máchnuv, „uhájil nám jich, ale co jsme tím získali? — Paseme na nich, to je všechno! A to je málo, tohle všechno! — Na Blatech teď dělá každý, co se mu líbí, a pomalu ani té pastvy nebude dost. Ten drn odváží, onen zase hlínu kopá — všude samá jáma, samý výmol, v nichž se voda sbírá, která ani v létě za největšího žáru nevysychá. A ty tisíce hus, co se tam pasou, ty svým trusem všechnu trávu vypálí...“

„A nejvíc jich tam máš ty,“ prohodil Potužák. —

„Já ne, to moje žena,“ bránil se Krušnej, „já jí to pořád vytýkám; však víš, že ničeho nezmohu s ní, když rozumu nemá. Zkrátka, kdyby Blata se rozdělila, kdyby každý, kdo na ně práva má, dostal z nich svůj podíl, aby si s ním dělal, co chce, může a smí, bylo by líp. Nadělalo by se luk a sena i

26\$

•

otavy by bylo, že by každý z nás mohl chovat dobytka ještě jednou tolik, kolik ho má. Ale tu jsou pořád ještě lidé, kteří se tomu vzpírají, a jen nepřízeň

by měl člověk, který by navrhl něco podobného. Tak prý bylo a tak ať prý je pro všechny časy! Blata jsou svobodná! — Už tu a tam někdo to uznal a mluvil o tom, ale tu bylo rámusu! Starý Bartoš kdekoho zakřik, a dokud on živ bude, nic prý se nesmí rozdělit!“ „Vždyť starý Bartoš už zemřel...“

„Nu, zemřel, pravda, a hodný člověk byl a nikoho se nebál, ani knížecích, dej mu Pánbůh nebe! — ale rámus, který by povstal, kdyby kdo promluvil o dělení, ten, myslím, neumřel s ním.“

„V tom máš pravdu, Jakube. Blata by se měla rozdělit. Vždyť už i dříve se rozdělovala. Čemu říkáme Blata, není ani desátá část těch, co jednou tu bývala. Až za Nákří, k Záblatům, za Dubenec k Radomicům, k mlackým remízům, na druhé straně pak ke Zlivi, mezi Pištínem a Zalužicemi až k Češňovicům, a mezi Výhlaví a Voleškem tuhle až k Chrást'ánkám a k Němčickému lesu, všechno bylo Blata, a dnes jsou z toho louky a polní lány. Věc třeba ovšem jak náleží uvážít, aby při dělení a po něm nepovstaly sváry a spory a aby nikdo nebyl zkrácen; také bude nezbytno ustanovit přesně, kterým usedlostem přináleží právo užívání tohoto obecního majetku, aby se nám potom nepřipletli a nepřizívovali lidé, kteří takového práva nemají...“

„To je pravda! Domkáři nemají práva, jen my starousedlí vlastníci takových živností, jimž přináleželo právo pastvy od starodávna. Soudil bych, že ani chalupníci by se neměli pojmout do toho dělení, jen my celolánní...“

„O tom my tu nerozhodneme, Jakube,“ pravil vážně Potužák; „dělit ano, ale dělit spravedlivě! A pokud možno dohodnotit se mezi sebou, přibrat třeba geometra, který věci rozumí, ale žádných advokátů...“

„Máš svatou pravdu, jen žádných advokátů! V čem se nevyznáme, kde je třeba znát paragrafů, poradí nám můj syn Josef; ten takové věci má v malíčku, už devátý rok pořád v nich leží.“

Potužák se zamračil.

„Tak ať v nich leží ještě deset let, než se z nich dá

27§

•

vyzkoušet,“ odvětil s důrazem; „já ti zase povídám, že do toho promluví právě tak málo jako který jiný doktor. My sami s to máme rozum, a nemáme-li, raději toho nechme a nedělme!“

Krušnej neodpověděl. Kráčeli kus cesty mlčky podle sebe, každý zabrán svými myšlenkami. Došli tak skoro do polovice duby posázené hrázi Volešku, ve tmoucí tmě hlubokých stínů. V dálné dáli, od protějšího kraje rybníka, ozval se posupný chechtot kteréhos racka, vyrušeného něčím z nočního klidu. Z levé strany, od Blat, stříbrným světlem politých, doznívalo zase kejhání pasoucích se tam hus a štěkot několika psů až ze Zbudova.

„Komáři štípají,“ promluvil pojednou Krušnej, třepnuv si rukou na tvář; „dá Pánbůh snad zítra vlažičku. Neškodila by, jen nepotrvá-li déšť po několik dní.“

„Nu, vláhy bylo dost ještě předešlého týdne. Ať raději neprší. Já se teď vrátím, dobrou noc! — či mi chceš ještě něco říci?“

„Už jsem ti řekl, co mám na srdci. Jen přemýšlej o tom dělení. Tvoje slovo platí, u všech má váhu. Hleď, abys na to přemluvil starostu, aby předem naše obec byla s náma zajedno.“

Zakejhaly zase husy od Blat.

„Jen kejhejte, jen kejhejte!“ zabručel Krušnej; „však bude brzo po vaší slávě, vy potvory! — Víš, Jouzo, stará nebude chtít slyšet o tom dělení. Bude to s ní kříž a boj a kdo ví, kolik těch ženských ještě nasadí proti nám, a řečí bude moc! Vztekát se budou, až se jim řekne, že je konec s těmi stády hus. Což tvoje, Jouzo, ta se tomu dělení vzpírat nebude?“

„Mám, chvála Bohu, ženu rozumnou...“

„Ovšem, ovšem, rozumnou! Stokrát jsem to prál té své. Má hus sotva sto.“

„Nevím ani, mnoho-li jich má, ale jistě ne více než kdekterá domkářka u nás, které jich tam pasou po stech.“

„To není v pořádku, vidíš! Tomu se musí učinit přítrž. Cožpak je to rozum, když řekněme paní řídící z Pištína jich tam taky má osmdesát! Když má stará o tom zvěděla, div čert ji nevzal.“

28\$

•

Potužák se nemohl udržet smíchu, slyše tato slova. Stanul pak, dal Krušnému ještě jednou dobrou noc, podal mu ruku a už odcházel zpět k Plástovicům.

III

Krušnej se ubíral domů samotěn se svými myšlenkami, pádné kroky odcházejícího Potužáka pohltila noční tišina. Šel a šel, ale volno mu nebylo, stísněnému srdci neulevil, ježto si musel doznat, že nepromluvil o hlavním účelu své návštěvy, aspoň ne o jednom předmětu, jehož dotknouti se zamýšlel. Pravda, o rozdělení Blat dávno již uvažoval, počítaje, že by, kdyby bylo lze je provésti, více peněz těžil ze svých pozemků, byť i pro začátek zřizování a upravování luk z dosavadních pastvisek dosti velkých výdajů vyžadovalo. Byl rád, že v té příčině jeho přítel nejen mu neodporoval, nýbrž sám uznáváje výhod, jichž by poskytovala tato novota, ochotně na jeho úmysly přistoupil a za pravdu mu dával. Ujme-li se té věci Potužák, snáze a rychleji se provede, neboť jeho slovo mělo velkou váhu, mnohem větší nežli slovo Krušného. Než jeho návštěva měla ještě jiný účel: chtěl zvědět, jak by se Potužák zachoval, kdyby on mu dal na srozuměnou, že by si přál oženi svého nejstaršího syna Jakuba s Apolenou. Požádati proň o její ruku neměl odvahy, ale jen tak jakoby mimochodem dotknouti se té věci zamýšlel, aby seznal, nezachoval-li by se v té příčině Potužák naprosto odmítavě. Nadhoditi tak něco, třeba jakoby žertem, nic více. Ale i od toho odpadla mu odvaha, ačkoli slovo naskočilo několikrát na jazyk a i přesto, že vhodná příležitost se naskytlá promluvití je. Což mu neřekl výslovně Potužák, aby Jakuba oženil? — A on, místo aby se slova chytil, žvanil cosi o svárlosti a umíněnosti své ženy, která nechce nijak pomýšletí na odchod do výminku. Měl říci: „Kdyby Jakub našel nevěstu, jako, řekněme příkladem, tvou Apolenu, však že by přece zkrotla. Na tebe

29\$

•

by si netroufala a na ni také ne, protože je tvá dcera.“ — Tohle sice nebylo s plnou pravdou, ale na tu chvíli by to bylo pomohlo a Potužák by byl dal na srozuměnou, co by o takové věci soudil. — Než strach, že by odpověď mohla dopadnouti nadobro odmítavě, sevřel mu hrdlo, a vedle toho také

pomyšlení na rámus, kterým by jej uvítala doma stará, kdyby zvěděla, že bez předchozího domluvení se s ní Potužákovi nebo komukoli jinému něco takového byt' i jen napověděl. A že by se dříve nebo později dověděla, o tom nebylo lze pochybovati. Však Potužák by se byl dovtípil, kam řeč míří, a ne-li jiným, aspoň zase své ženě by se o ní zmínil, a ta i bez všelikého zlého úmyslu by to dojistá na jiných místech udala. — Kdyby jeho stará měla jen špetku rozumu, kdyby jen trochu pomýšlela na budoucnost a na očích neměla pořád jen sebe a svoje bláhové a z nezřízené, hloupé pýchy plynoucí choutky v příčině druhých svých dětí, věru, Bohu by musila děkovati za to, že mu vnukl myšlenku ucházeti se pro svého syna, budoucího hospodáře na statku Krušnejch, o dceru Potužákovu!... Osm tisíc na hotových dostane se jí věna — to věděl on zcela určitě, jako vůbec každý člověk po všech blatských vsích!... Osm tisíc! Taková pomoc a takové děvče k tomu! — A věc nespěchala: Apoleně bylo jedva šestnáct let, a dva roky, pět let třeba by se mohlo počkat, jen kdyby bylo lze počítat na možné konečné svolení Potužákovo. A proč by venkoncem Potužák nesvolil? — Krušných statek byl dobrý, ještě větší než statek Potužákův, a grunty při něm byly lepší. Pravda, osm dětí, ale ty se odbudou. Jen Josef kdyby už toho doktora udělal! Ani krejcaru už mu nedá, však ho stál dost peněz! Potužák uvidí, že on tenthlekrát nepovolí. Frantík ať je doma, když se učit nechce. Ferdu a Matouše odbude každého tisíci zlatými. Z děvčat mu dělá největší potíže nejstarší, Rozárka; čert aby vzal toho mládka, jehož si vzala do hlavy a od něhož upustit nechce, ačkoli se o ni ucházelo už několik ženichů, z těch jakýs selský synek z Nového Sedla, který zdědí pěkný statek, a jak mu dal vědět, spokojí se věnem dvou tisíců zlatých, dvou krav a jednoho hříběte. Dostane ji a mládkovi se ukážou dvěře, jakmile se objeví. — O Ančíných spádech a milostných pletkách on jediný ze všeho blatského obyvatelstva neměl tušení; přenechá ji mámě, ta ať

30\$

.

si s ní dělá, co se jí líbit bude, a také s Mařenou. — Myšlenky jeho vrátily se zase k Jakubovi; promluví s ním zítra, prohodí k němu slovo, že by Apolena Potužáková byla proň vhodná nevěsta a že by Potužák mu ji snad

dal, třeba ne hned, protože holka je mladá, ale přece později; jen zamluvit si ji bylo by záhodno, dokud se jiný o ni nebude ucházet. Nepochyboval, že Jakub bude rád takové nevěstě. — Ale Jakub se ho zeptá, mluvil-li on už o tom s Potužákem... Co mu odpoví? — Řekne mu, že mluvil, aby mladíka nezastrašil, ale zároveň mu uloží naprosté mlčení, dokud věc nenabude určitých tvarů... Že jen nepromluvil již o tom s Potužákem! Možná dost, že by tento byl s chutí přistoupil na jeho plány a že by ke všemu byl podal pomocné ruky, aby se vymanil z poručenství své ženy. Svě ženy — jak myšlenky mu kroužily hlavou, v luzné sny o budoucnu splývající, vynořilo se i pomyšlení na boje, jež mu s ní hrozily, a jakýs posupný hlas se ozval v jeho nitru, hlas, před nímž padaly všecky ostatní představy a který děl s neúprosnou tvrdostí: „Je všecko marné, co zamýšlíš! Ničeho nesvedeš, jsi doma páté kolo u vozu!“ — A smutno mu stalo v jasné letní noci...

Nešel více po hrázi duby a křovinami osázené, širým, otevřeným krajem se bral, zahýbaje vpravo k Pašicům. Hlava vpřed se klonila, oči na zem se upíraly, nebloudily po pláni měsíčním světlem jako stříbrem polité, rozbíhající se, mizící v kmitavém šeru nedozírných dálav. Nedaleko něho vyletělo drkajíc hejno koroptví, v obilí zavrzal chřástal, jemuž opodál odpovídal druhý, třetí; v rákosí vpravo, poněkud kzadu, kvákaly divoké kachny a sta cvrčků pělo jednotvárnou píseň svou. Kráčel cestou svou, nevšímaje sobě těchto zvuků, rušících velké ticho letní noci, ani psího štěkotu, dorážejícího k němu z blízkých Pašic, ale pojednou se mu zdálo, že slyší dusot blížících se proti němu lidských kroků. Nemýlil se: kroky se přiblížily a po chvíli vynořila se z nízkého úvozu asi dvě stě kroků před ním mužská postava, oblitá tímže stříbrným jasem jako všecky předměty vůkol, pláň, suchopar, obilní lány i potroušené kře hlohu a šípku, velká již o sobě, ale přímo obrovitých, nadpřirozených rozměrů nabývající v této třepetavé, mihotající se hře nočních světél a stínů. Ulekl se, vida tuto postavu, ana rychlými, pružnými kroky v ústrety se mu šinula, stanul a vytřeštil na ni oči...

31\$

•

Než málo vteřin ještě, a už poznal tohoto člověka, s nímž před chvílí ještě

ve svých myšlenkách se zabýval. Byl to Petr Radonický, knížecí mládek a nápadník jeho dcery Rozárky!

Ten člověk byl u jeho dcery, nadešla mu myšlenka, od ní přichází. Zlost jí zalomcovala, beztak jej měl v nenávisti jako vůbec všechny knížecí, najmě hajné, baštýře a vůbec všechny pěšáky. Pohlížel na ně jako na jakýs druh neustále slídících psů krváků a velice nemile nesl, že dcera se s takovým spustila. Nebýt jeho ženy, proti níž ničeho nezmohl a která tomuto poměru nadržovala, dojísta by ho byl do domu nepustil a každému styku s ním zabránil. I beztak s ním nikdy nepromluvil, jedva na daný pozdrav odpovídal. Kdyby se ho někdo byl ptal, proč tyto lidi má v nenávisti a co mu učinili zlého neb v čem mu překáželi, sotva by byl našel jiné odpovědi nežli tuto: „A tak, jsou to darmožrouti a neřádi! Na nic dobrého nepomýšlejí!“ — Co byl živ, nepodnikl ničeho, z čeho by se byl mohl střetnouti s kterýmkoliv z nich; ani ve snu ho nenapadlo, aby si šel zapytlačit do pole, do lesa nebo do rybníka. Byl to vrozený, instinktivní odpor, jež v sobě cítil potomek po dlouhé věky porobených proti výkonným orgánům a představitelům utlačujících, týrajících je vrchnosti, odpor, k němuž se družila jakás tajná hrůza, jakýs strach, nepřicházející zplna k uvědomění, ale který mu bránil projevit jim otevřeně svoje nepřátelské smýšlení.

Poznav mládka, Krušnej zaťal pěsti a umínil si jíti mimo, jako by ho neviděl.

Než mládek, došed ho, pozdravil jej, řka s přívětivým úsměvem na rtech: „Dej vám Pánbůh dobrý večer, pantáto!“

„Dejž to Pánbůh a vám taky,“ odpověděl Krušnej, zdvihnuv jedva hlavu, a šel svou cestou; ale mládek nehodlal jej takto pustiti. Stanul před ním a oslovil ho.

„Jdete od Plástovic, pantáto? Nikoho jste nepotkal cestou?“

„Nevěděl bych, koho bych byl potkal,“ zabručel sedlák.

Kdyby byl potkal sto lidí, byl by je všechny zapřel; nikoho by byl neviděl, a viděl-li, nikoho nepoznal. Chce-li slí-

32\$

•

dit ten chňap, ať si slídí sám, on ho nikomu nepovede na stopu. To by se

mu tak vyplatilo!

Mládek se nehýbal.

„Podívejte se, pantáto, tamhle,“ pravil, ukazuje prstem směrem k jihozápadu, kde široká, lesknoucí se hladina rybníka se ztrácela v šeru.

„A co by tam bylo?“ zabručel Krušnej, dívaje se maně v naznačenou stranu,.

„Dva plameny se tam třpytí, zrovna směrem k Výhlavi, pod císařskou silnicí.“

Jen velmi bystré oko stačilo znamenati slabounký zákmit dvou ohníčků, jež, viděny na tuto dálku, zcela podle sebe býti se zdály, ale vpravdě na sto metrů od sebe vzdáleny hořely. Krušnej, jehož oči viděly právě tak dobře do dálky jako oči mládkovy, zcela určitě je postřehl, tyto plameny; nicméně se tvářil, jako by ničeho neviděl.

„A co by tam hořely za ohně?“ prohodil nevrle, maje se k odchodu.

„Jsou na rybách, dojista jsou, pakáž zatracená!“ zaskuhral mládek; „měli jsme nějaký čas pokoj, dokud seděli v kriminále ti chlapi Lochmout a Kozlík z Hluboké a bratři Karhounové ze Zlivi byli někde ve světě. Sotva tu jsou, už to zas začíná.“

Lochmout a Kozlík byli v očích Krušného vším, jenom ne zloději. Pytláčili v knížecích revírech a lovili „kluky“ z knížecích rybníků, a to jim z té duše odpouštěl, ba za neohrožené bohatýry je pokládal. Jinak pohlížel na bratry Karhouny. Ti sice též brali knížeti pánu dříví z lesa, léceli oka na jeho zvěř a chodili na jeho ryby, ale vedle toho nešetřili též sedláků, jimž kradli vepře a drůbež, ba byli v odůvodněném podezření, že, asi pět roků tomu, ukradli tři hříbata z pastvy na Blatech, kterýžto zločin se jim však dokázati nemohl. Zato byli dopadeni o masopustě minulého roku, právě když jemu, Krušnému, uloupili ze zavřeného chlévce tučného krmníka. Celé Pašice se tenkrát na ně sběhly, vepře jim uzmulí a zbití byli, že sotva domů dolezli. Vedle názorů však Pašických včetně Krušného na tomto trestu se mělo přestátí, ale kdosi udal věc soudu, čímž se svým krajanům málo zavděčil. Kdekdo byl obeslán za svědka, rozumí se že v první řadě Krušnej,

jemuž nastaly časté a mrzuté dochůzky na Hlubokou a do Budějovic; nadto mu vzkázali darebové, aby se měl na pozoru, že pomstě jejich neujde, až vyjdou z kriminálu, v němž stát se po čtyři měsíce o jejich ubytování a stravování poctivě staral. Když pak, asi rok tomu, brány žaláře se jim otevřely, zapomněli patrně na slíbenou pomstu, neboť odešli kamsi do světa a po ten čas nebylo o nich slechu, takže Krušnej, který s velkým strachem pohlížel vstříc jejich opětnému objevení se, skoro už na ně nevzpomněl; slyše nyní, že jsou zase ve Zlivi, nemálo se ulekl. Jako blesk projelo mu hlavou, že třeba dnes už naň někde číhají, a umiňoval si pevně, že v noci více nohou nepáchne ze svého obydlí. Nebyl by se ani v nejmenším rozpakoval přijati průvod mládkův, ba požádati jej, aby s ním šel, kdyby z dalšího jeho hovoru nebyl vyrozuměl, že Radonický je na služební obchůzce, a že by tudíž takové žádosti vyhověti nemohl.

„Hrom aby tu bandu zabil!“ zaskuhral.

„Ba, čert nám je byl dlužen,“ vece mládek. „Dnes v pravé poledne střelili za Vondrovem zcela nablízku ohradského zámku po hajném. Rána ho sice minula, ale můžete si představit jeho leknutí. Jde to do živého, jak vidíte. Mne a Žemličku vyslal pan porybí semhle na Volešek, abychom tu hlídali. Včera nějací chlapi lovili ve Zvolenovu, dnes, jak se zdá, jsou zde při práci. Ještě v noci máme dát raport, viděli-li jsme co. Picinský hajný se k nám přidal a také baštýř z Vomáčky; jdou dolem po druhé straně a výhlavský baštýř s jedním pěšákem se drží na císařské silnici, aby je dopadl, kdyby snad tamtudy utéci chtěli. Nesmím se omeškat. Dobrou noc, pantáto!“

Kývnul hlavou, usmál se trochu, takže se zaleskly ve světle měsíce jeho pěkné bílé zuby, a již odcházel svým lehkým, rychlým a pružným krokem.

Krušnej stál jako přimražen, obličejem obrácen k rybníku, dívaje se upřeně ve stranu, kde byl spatřil plápolající ohně. Viděl je tam dosud. Napadlo ho, že loví-li tam bratři Karhounové, na něho číhat nebudou. Bůh jim naděl hojné kořisti! — aspoň nebudou mít pokdy s ním se obírat. Ještě lépe by bylo ovšem, kdyby se lajdáci dostali zase za pevnou závoru. Ale kdo ví, jsou-li to zrovna Karhounové, kteří loví;

mohli by to být i jiní... Snad by se doporučovalo spustit se za mládkem a vrátit se do Plástovic; čekají-li ho u Pašic, utrou hubu a s nepořízenou se vrátí... Jižjiž se chtěl vydat za mládkem, který zatím už takový kus cesty urazil, že by jej sotva byl dohonil, a zahouknout naň, aby počkal, se mu přece jen přičilo, samotnému pak jíti se mu nechtělo; strach tou měrou mu vjel do těla, že pojednou vše ho děsilo, vše naň působilo příšerně, stíny, světlo, houštiny, stromy, hlasy ptactva, jichž si do té chvíle hrubě ani nebyl povšiml; připadalo mu též, že páry, jež obestíraly obzor na západě, houstnou v hrozivé mraky a Blata na severu jako by se vlnila, jako by dlouhé, příšerné stíny, jimž fantazie jeho dodávala tvary nevidaných, nemožných oblud, němým rejem se přes ně převalovaly. Zachvěl se; pot, jenž stál na jeho čele, stydnul, zuby jektaly, rty šeptaly slova zažehnávající zlé duchy noční, která rázem mu přišla na paměť, ač dávno, snad z útlého dětství, jich nevyslovil ani vysloviti neslýchal. V Pašicích, jichž bíle omítěné domy viděl zcela blízko před sebou, ozval se ponocný: jedenáctkrát zavzněl pronikavý zvuk jeho píšťaly. Jedenáct hodin — že se jen tak omeškal! — Vzpomněl si, že málo let tomu, jeho soused Matoušovský, bera se touže cestou, kterou on nyní šel, ošálen byv kterousi příšernou vidinou, zabloudil v těchto místech, a bezmála by se byl dostal do rybníka, ač znal jako on sám každý keř, každý kámen, každou louži po celých Blatech, nadto u samých Pašic; tvrdilo se sice, že Matoušovský byl tenkrát opilý, ale tento nijak se k tomu nechtěl přiznat, stoje na svém, že ho zničehonic šedá mlha obestřela a že jakási tajemná síla, jíž si uvědomiti nemohl, jej neustále vpravo popoháněla, až stál u samého rybníka. Píšťala ponocného, která v tom okamžiku k němu dozněla, zahнала mlhu i nečistou sílu, pohánějící ho vpřed, a zachránila jej. Dostal se domů bez nejmenších obtíží a z vděčnosti poslal nazejtří ponocnému pytel pšenice a zaplatil zaň deset mázů piva. On, Krušnej, nic jinak než celé Pašice a celá Blata se smál tehdá Matoušovskému a nevěřil jeho vypravování, ale kdo ví, neměl-li přece pravdu. Vzpomněl si i na jiné, této podobné události, zřejmě tomu nasvědčující, že na Blatech se dějí někdy věci, jichž nelze vysvětliti přirozeným způsobem...

Uslyšev zvuk píšťaly a připomenuv sobě záchránění

•

Matoušovského, Krušnej se poněkud vzpamatoval ze svého náhlého strachu, aspoň pokud tento mu byl nahnán nadpřirozenými příšerami. Neviděl již oblud, těkajících po Blatech, ale zato tím zřetelněji Pašice a v nich i střechu svého rodného domu a kus jeho bílého zdivá, měsícem jasně ozářeného, jiného ničeho nic než širokou rovinu, již daleko přehlédli a na níž rozpoznával každý keř, každou vyvýšenou mez i stříbrným světlem oblité cestičky; pouze kratičký úvoz, kudy se mu bylo bráti, byl skryt před jeho zraky. Ale právě tam třeba číhali bratři Karhounové... Není možná..., nebylo jich tam, neboť mládek, jenž tudy přicházel, by je tam byl viděl. Vrátila se mu klidná rozvaha, zastyděl se přímo, že se tak dal postrašit, a pak mu přišla myšlenka, že si mládek třeba naschvál z něho šašky chtěl ztropit, připomenuv mu návrat této zlodějské dvojice. Takový knížecí necamour je všeho schopen!...

„Počkej, kluku!“ zabručel, „já ti tohle splatím, až se zase sejdem! Na zloděje jdeš, bodejž ti vaz zakroutili!“

Opakuje si několikrát toto zbožné přání, Krušnej se dal zase v pochod a za dvě minuty dorazil k úvozu. Prošel jím skoro veskrz, když pojednou mu bylo, že slyší kroky a tlumený hovor. Stanul prudce a naslouchal. Co to jen bylo? Kroků více neslyšel, ale zato zcela zřetelně tlumené hlasy lidské, nanejvýš jakýs hluboký mužský bas. Ulekl se, div nohy se mu nepodkosily. Skrčil, přitiskl se ke stěně úvozu, a pokud strach připouštěl vůbec nějakého uvažování, jal se přemýšlet, jak by hrozícím nástrahám unikl. Nejvhodnějším se mu zdálo vyjít z úvozu, dát se k samému rybníku, obejít cestu širokým polokruhem podél břehu a otevřenými drahami a dostat se takto zadem do Pašic. Tam byly ovšem bahnité louže a mokré, sítím a ostřicí porostlé plochy, ale lépe přece zmočiti si nohy nežli vběhnouti do rukou pomstylačných Karhounů...

Chtěl se vydati, provést tento svůj úmysl, ale běda! — nohy byly jako ze dřeva a dech se mu zajikal. Nemohl z místa... Za úvozem nikdo už nemluvil, ale zato kroky se blížily, šouravé kroky lidí, kteří neměli naspěch. Tohoť ovšem Krušnej neuvážil; jemu toliko stalo se jasno, že rozhodný okamžik nadešel a že osudu svému už neujde. Přikrčil se ještě více a jal se očekávat s

tupou rezignací věci, které přijít měly a jimž vyhnouti se více nebylo lze.

36§

•

Uběhla dlouhá minuta. Vytřeštěnými zraky hleděl vstříc příchozím, kteří, soudíc dle zvuku jich kroků, byli již v bezprostřední blízkosti, ale jichž viděti nemohl, poněvadž úvoz se na tomto místě ostře zahýbal...

Vtom se ozvaly zase hlasové spolu rozmlouvajících...

Co to? — Ženský hlas!... Zcela určitě byla to ženská, která mluvila, nebylo lze se mýlit, ačkoliv dušeně, skoro šeptem zněl a slovům rozuměti nebylo...

Rázem spadl strach z Krušného. Bylo jisto, že tohle nebyli Karhounové. Vzchopil se a s kuráží šel v ústrety přicházejícím. Právě kde úvoz tvořil záhyb, deset kroků od místa, kde se byl skrčil, setkal se s nimi...

Úvoz nebyl hluboký, hlavy dvou lidí nad něj vyčnívaly, plné světlo měsíce polévalo jich obličej, a Krušnej poznal ke svému nemalému úžasu svou dceru Anku, zavěšenou na rámě picinského lesního adjunkta, jemu dobře známého...

I shlížela diskrétní luna z modré výše své na trojici překvapených, ustrnulých lidí, z nichž v prvním okamžiku žádný nenalezl slova, jež by bylo dalo výrazu jich svrchovanému úžasu.

„Ježíši, Maria, Josefe — — tatínek!“ vyrazila první ze sebe Anka, pustivši rámě příručního a odskočivši stranou.

„E, e..., dobrý večer..., pantáto Krušnej!“ zabrebtal mysliveček, jemuž sjela přehozená přes plece puška, takže ji jedva zachytil, načež, nabyv ducha, s opičí dovedností se vyšinul na pokraj úvozu a tentam byl, uháněje jeleními skoky směrem k Blatům.

„Lumpe, darebáku, počkej!“ ... řval za ním Krušnej, jemuž ze všech tří naposled ústa se rozvázala. Pozdvihl obě ramena, zaťal pěsti — ale kdeže již byl prchající!... Po chvíli teprve pustil se do své dcery. Spousta divých, ošklivých slov vychrlila se mu z hrdla.

„Ty, ty, hanbářko!“ křičel, až hlas jeho daleko se rozléhal nočním tichem; „tu ho máš, tvého galána — jako zbitý pes od tebe utekl! Pakuj teď, sloto mizerná, nestydatá, nehodná!“

A strkaje do ní, bouchaje ji do zad oběma pěstmi, že rány duněly, jako by do sudu mlátil, hnal ji před sebou. Záletné děvče nepromluví slova, nekřičelo, neprosilo za smí—

37§

•

lování, pouze, zakrývající si dlaněma tváře a oči, tiše štkalo. Jak do ní strkal, jak ji tloukl, několikrát k zemi ji srazil. Pozvedla se vždycky zas, ale přece se nedala na útěk, ba krokem šla a beze slova do sebe bušit nechávala.

„Ještě jsem nechcíp, jako sis přála, ty...“ křičel, znovu do ní bije.

„To jsem neřekla já, tatínku,“ obrátivši se k němu a spustivši ruce; „chraň mě Bůh, abych vám takovéhle slovo řekla...“

Viděl, že krev se jí řinula z úst a z nosu, i bílá košilka, jež kryla její ňadra, byla všechna krví potřísněná. Poranila se pádem.

„Ty nebo jiná..., jste všechny stejné!...“

„Zapomněla jsem se, tatínku — spravedlivě mě trestáte —, ale v tomhle mi křivdíte, to jsem neřekla.“

Mluvila klidně, nezaškytla více a pevně se mu do očí dívala.

On přestal ji bít, stalo se mu jí najednou líto.

„Já jsem tě do obličeje neuhodil,“ pravil tónem naskrze změněným, jako by se omlouval, „to sis udělala, jaks padla. Žes mi jen tuhle hanbu připravila!“

Neodpověděla, odvrátila se od něho, a stírajíc si rukávem krev z obličeje, dala se v pochod pevnými, spěšnými kroky, takže jí v chůzi nestačil a za ní zůstal.

Došli vsi, ona napřed, dobrých sto kroků před ním. Pašice spaly tvrdým snem, nikde človíčka venku, žádné okno nebylo osvětleno. Ticho všude, nic se nehýbalo, leda četní netopýři, kteří, honíce za můrami, neslyšně vzduchem rejdlili, a dvojice velkých sov, jež, slídíce z výše, občas zahoukly, jako by na sebe volaly. Anka vklouzla dvířkami podle vrat do otcovského statku, přeběhla rychlým krokem dvůr a zmizela v obytném stavení. Když malou minutku po ní otec vkročil, neviděl ji více a jen velký žlutý pes přiběhl kňučce a radostnými skoky pána uvítal.

„Ty jediný mě máš tady rád, Vořechu!“ pravil tento tlumeným hlasem, hladě mourovatou hlavu zvířete. „Bud’ tu a hlídej, však ty bys ho sem nebyl pustil, toho knížecího lajdáka! Proto moje dítě za ním vyšlo!...“

Postál chvíli prostřed dvora a poohlédl se, jak byl zvyklý
38\$

•

činit, kdykoli se v noci domů vrátil, načež šel zvolna k maštali, jejíž dvěře otevřel a dovnitř se podíval. Neviděl ničeho, v černou tmoucí tmu zaběhl pohled jeho, ale hříbata i koně, jeden po druhém, lehounce zaržáli, osmeronásobný řehot.

Zavřel zase dvěře a zamířil k stodole, jejíž vrata také pootevřel. Zavržala, zaskřípala těžká vrata, zapadla bouchající za ním, když vešel. Šáral se potmě prázdným mlatem, otevřel i zadní vrata, vedoucí na humna, kde stálo několik starých ovocných stromů. Zde stanul zase, zalomil rukama a usedl pak do trávy pod vetchou hruškou, jejíž koruna jej pokryla svým černým stínem... A starý člověk zaplakal...

IV

Nějakou chvíli dříve, než Potužák usedl večer s Krušným, jeho hříbek Vojta přihnal hříbata z pastvy na Blatech. Bylo jich sedm, mezi nimi dvouletá, roční i letošní, vesměs pěkná zvířata, zdravá, bujná, dobře krmená, svědomitě hleděná. Po této stránce hospodář neměl příčiny do nespokojenosti se svým čeledínem, a toť byl hlavní důvod, že ho podržel ve své službě, ač mnohdy proskakovaly řeči o tomto výrostku, jež naň vrhaly záhadné, ba povážlivé světlo. Potužák nadto, drže jej u sebe, dostával slovu danému matce hochově, když tato jej v smrtelných úzkostech proboha prosila, aby ji zbavil starostí o její dítě, bděl nad ním a k dobrému je vedl. Hoch, jak neopomenula doznat, prý má v sobě krev svého otce, dobrodružnou, těkavou, k zlému náchylnou; třeba ho přidržovat k tuhé práci, aby mu nezbývalo mnoho volného času; jinak by zvěřil, svým pudům se oddával a připravil by si třeba osud svého otce, jenž kdesi v daleké cizině zemřel v žaláři. Kmotrovství jest u jihočeského sedláka vůbec a u Blafáka zvlášť velká věc, a povinnosti, jež kmotr na sebe bere, váží netoliko jeho, ale i jeho potomstvo. Umírající žena byla

39§

•

kmotřenkou matky Potužákovy; když tento slyšel její stesky a prosby, bylo mu, že jejími ústy k němu mluví zvěčnělá jeho rodička a že by se dopustil těžkého hříchu, kdyby jí nevyhověl. Přislíbil jí tedy, že hochu k sobě vezme, že bude nad ním bdíti, jako by jeho vlastní byl, a že i v budoucnosti o to pečovati bude, aby tento, až doroste a vyspěje v muže, pevně na svých nohou stál a vedle poměrů svých poctivě se uživiti mohl. Věřil, že prostředí, v němž mladá duše žije, a příklady, jež vůkol sebe vidí a které přímo na ni účinkují, vytvářejí její povahu a ji buď otravují, nebo k dobrému vedou, a to mnohem lépe nežli kázání a poučování nejlepšími slovy; doufal, uvazuje se ve svůj slib, že jeho dosavadní zkušenost i v příčině Vojty ho nezklame a že najmě jeho syn, jeho Václav, jehož od dětství k poctivosti a zbožnosti vedl,

svým příkladem a vlivem mu bude pomáhati, aby z Vojty se stal bezúhonný, hodný člověk a řádný, poctivý čeledín, později podruh, popřípadě i domkář; že by nároky a tužby Vojtovy mohly kdy zalétati výše, nebo že by mohly vybočiti vně tuto uvedeného kruhu, hospodářovi ani ve snách nepřišlo na mysl; jemu zajisté stačilo, že člověku, jehož vzal pod svou střechu v nejlepším úmyslu, bude se dostávat do smrti práce, a tudíž i chleba a přístřeší; však jiného údělu očekávati nemohl, i kdyby jeho matka byla zůstala naživě. Naprostého štěstí není na světě, ale každému člověku lze dosíci jistého životního klidu a spojené s tímto spokojenosti, má-li svědomí čisté a zůstane-li zdrav a ku práci schopen, k čemuž ovšem může dopomoci jen Bůh sám. Třeba jen uskromniti se, nebažiti po marnostech a vystříhati se špatné společnosti. Jediná záruka klidu a spokojenosti je v práci; pracovati musí každý a každý ve vykázaném sobě kruhu; kdo má mnoho, má mnoho starostí.

V tomto úzkém kruhu pohybovala se životní filozofie Potužákova. Hleděl si svého, kde mohl, tam i pomáhal, o cizí nestál, a tak dle něho i každý jiný jednati a se zachovati měl, měl-li býti pokládán za řádného člověka. V tomto duchu vychovával své děti, dává jim příklad a napomínaje je, a jeho žena činila totéž a těmitéž zásadami se řídila. Tento duch, tyto zásady vládly a vládnu, nehledíc k nepatrným výjimkám, v Plástovicích a mezi selským lidem v jižních Čechách vůbec, pokud hmotná bída se mezi ním neuhostila a nezvrátila

40\$

•

podmínky jeho existence, a Bůh budiž za to pochválen! Lid tento byl takovým po všechny věky, přes všechny útrapy, jež poroba naň svalila; byl konzervativním, novotám málo přístupným, tvrdým a měkkým zároveň, silným v utrpení, naprosto neoblomným, neúmorným v práci a důvěřoval v Boha, o jehož pomoc prose, sám si pomáhal. V těchto jeho vlastnostech byla a jest záruka jeho síly, jeho trvání, záruka existence našeho národa, jehož největším štěstím jest, že právě tento lid jiným nebyl a není. Lid ten mohl změnit pána, když šlechta naše se zvrhla a po právu vepsí byla dána, avšak cizí pán jeho povahu nezvrátil ani nezměnil. Lid ten se nebouří, on se třeba

příkrčí, ale jako že pevně tkví a koření ve své půdě, kterou potem svým zalévá a prací svou obdělává, nikomu a ničemu se dosud nepodařilo jej podlomiti, ani staleté porobě. Práci jeho svatou nikdo neujařmí, neboť jeho práce, toť on sám; bez ní by byly vyvráceny podmínky jeho bytí, on pak, vyrván z kořene, zmítal by se bez cíle, bez vůle, nemaje, kde by se zachytil, jako plove po hladině vodní kus rákosu vichřicí ulomeného. On miluje svou půdu, dar Boha samého jemu svěřený, ze vší síly své, více než sebe sama, více než vlastní děti své, a bude ji tak milovat dotud, dokud jej uživí, byť sebeskromněji... V tomto ovzduší práce, v rodině, jejíž láska, tužby i myšlenky kotvily v půdě, kterou ona i předkové její od nepamětných věků vzdělávali a s níž srostli, bylo nyní žiti Vojtovi, dítěti neznámého otce, jenž možná nikdy v půdě netkvěl, synu matky, již osud v mládí od půdy urval a která, i když na ní pracovala, přece na výtěžku své práce žádného zájmu neměla; když pak zemřela, náhle, bez předchozí průpravy, octnul se v domě starousedlého sedláka, sedavého až do těch krajností, výrostek, který do té chvíle byl žil životem zcela jiným, polovičný kočovník, který, co uměl běhat, chodíval, kam se mu zachtívalo, nejméně pak do školy, tu a tam sice, musil-li zrovna nebo chtělo-li se mu, při práci vypomáhal, o pravidelné práci však a o právech vlastnictví jen zcela neurčitých pojmů měl, časem po celé dni a noci se potuloval, aniž se vědělo, co dělal a kde se zdržoval.

„Má to v krvi,“ říkávala jeho matka, již takové jeho spády tu rmoutily, takže plakala, onde zase zlobily, takže ho nemilosrdně bila, ovšem jen dokud jí chlapec nepřerostl přes

41\$

•

hlavu a ona ho zmoci stačila; když pak zesílil a povyrosl a ona jej kdysi trestat chtěla, vyrval jí hůl a řekl:

„Dejte si pokoj, mámo, a nebijte mě! Uhodíte-li, uhodím nazpátek a uteču vám.“

„Nedej Bože, dítě!“ odvětila, „ruka by ti uschla.“

Od té chvíle ho už nebila a kluk dělal dokonce, co se mu líbilo.

Když po smrti matčině Potužák ho vyzval, aby šel k němu sloužit, nezdráhal se nijak; naopak, uposlechl rád a pravil:

„Půjdu, sedlák, a děkuju vám! Budu vám věrně sloužit.“

Potužák skutečně neměl čeho litovat, že ho vzal k sobě. Vojta jako hříbek neměl sobě rovného; přilnul vůbec ke koňům a pečlivě je hleděl; také byl zručný, dovedný a hbitý k neuvěření; uzly v provazech uměl rozvazovat, zmotané řemení, postraňky a postroje rozmotati, porouchané vozy, fasuňky a nákolesníky spraviti tak důkladně a hbitě, že žádný zkušený čeledín se mu nevyrovnal a hospodář začasť všecek udiven hlavou potřásal, vida ho při takovém díle, a svého syna Václava napomínal, aby hleděl odkouknouti něco této dovednosti Vojtově.

Na Blatech byl Vojta ve svém živlu. Po celé dlouhé hodiny, v nejhorším slunečním úpalu, v dešti i v mrazivém větru ležel na břiše, oddávaje se zdánlivě sladké zahálce, a přece nic neušlo bystře pozorujícím jeho očím. Vybíraje si stanoviska, odkud mohl přehlédnouti celá širošírá Blata, poznal svá hříbata třeba na vzdálenost dvou kilometrů, a bylo-li třeba je odněkud odehnati nebo jinak zakročiti, vzchopil se a uháněl po rovině s větrem o závod; vydržel v takovém běhu třeba půl hodiny a podobalo se, že by nejrychlejšího koně předhonil. S ostatními hříbký málokdy a jen krátce hovořival a skoro nikdy se k nim nedružil; nicméně požádal-li ho některý, aby mu pomohl koně sehnat neb jinak mu nápomocen byl, ochotně mu býval k službám. Přesto jej neměli rádi; bylť z jiného pole kvítka, nerozuměli mu; pohlíželi naň a na jeho konání s tajnou hrůzou. Cosi příšerného, nevyzpytatelného se jim zdálo býti při něm: plazil se travou a roštím jako had, jedva stopy po sobě zanechávaje; plaval a potápěl se jako

42§

•

vydra a nebál se největších hlubin v rybnících ani potměšilých, bahnitých, rákosím vroubených tůň Soudného potoku, při jehožto březích nejraději dlíval; stávalo se, že pojednou, jakoby učarováním, z místa zmizel, kde ho právě byli viděli, ztratil se, aniž kdo mohl udati, kam se poděl, a rázem zase se objevil, nevědomo, odkud se vzal, nic jinak, jako by ze země se byl vynořil. Někdy po celé hodiny jej nikdo nespatriil; bylo zjevno, že někam daleko odběhl, a najednou tu zase byl, neodpovídaje na otázky, kde ten čas pobyl a co dělal. O jeho konání vědělo se pouze to, že chytával ryby a raky v

potoce a že vybíral vejce z hnízd divokých kachen, čejek a chřástalů, která uměl vyhledati dovedněji než kuna; co dělal s rybami a s těmito vejci, toho nikdo se nedopátral; jisto bylo, že jich sám nejedl a že je také domů nepřinášel. Vědělo se též, že má rybářské náčiní, keser, čeřen a udice, ale kde tyto věci uschovával, zůstalo jeho tajemstvím. Že lovil, tím se ostatně před svými druhy netajil, protože věděl dobře, že o tom nahlas mluvití nebudou; dal také tu a tam některému z nich několik okounků nebo nějaké „štíhle“ (tak nazývají na Blatech menší štiky); kam se dala ostatní jeho kořist, zvěděli právě tak málo jako úkryt jeho rybářského náčiní.

Potužák zvěděl o jeho rybaření a se vší přísností mu je zapověděl; Vojta odpověděl:

„Nebojte se, sedlák — mne nikdo nedopadne...“

„Ale kradeš, kluku — ryba není tvá a potok je knížecí.“

„Potok patří sedlákům,“ odtušil mrače se Vojta; „ryba je toho, kdo ji umí chytit. Pánbůh dal rybu všem lidem a nejen knížeti.“

„S touhle mi přestaň. Povídám ti ještě jednou: Nechci, abys chytal... Hleď si svého!“

Hoch se zaškaredil ještě více, ale odpovědi už nedal.

V jeho pohledu se jevil takový vzdor, že Potužák cítil marnost svého zapovídání.

„Rád bych věděl,“ tázal se ho zcela mírným hlasem, „kam rybu zanášíš. Pověz mi to!“

Kluk váhal odpovědět. Když hospodář naléhal, zabručel posléze:

„Do vody ji házím zase. Chytám jen tak špásem.“

43\$

•

Více z něho nevyšlo. Potužák věděl, že hoch mu nepověděl pravdu, což ho velice zamrzelo, jako vůbec tohle lovení ryb, z něhož předvídal opletačky s knížecími, popřípadě i se soudy. Uvažoval všelijak, jak by přítrž učinil; než čím více o tom přemýšlel, tím úporněji vzmáhalo se v něm přesvědčení, že by se marně namáhal a že kluk si říci nedá. Poznával, že příklad a vedení nezmohou všecko, a vzpomněl na Vojtovu matku, která řekla: „Má to v krvi.“ Co dělat? Měl chlapce vyhnat, ponechat jej jeho osudu? — K takové

krajnosti se přece neodhodlal; uvážil, že hoch se mu dobře hodí, že koná v domě svou povinnost a že jinak proti poctivosti se neprovinil. Tohle rybaření bylo jeho náruživost, které nemohl odolati. Zdálo se mu, že by se dopustil těžkého hříchu a zaval podnět ke věcem ještě horším, k nimž by neomylně došlo, kdyby hoch byl sobě ponechán. Takhle jej aspoň zaměstnává, ku práci přidržuje a do jisté míry na uzdě drží. Propustí-li jej, vydá jej úplně jeho náruživosti a následek bude ten, že z chlapce se stane tulák, pytlák a snad i zloděj a lupič ze řemesla. Venkoncem uváženo, Vojta lovil přece jenom v potoce, a Potužák by nebyl býval blatským sedlákem, kdyby ve svém nitru byl přiznával knížecím výlučné a neomezené právo na ryby v něm volně plovoucí. Že on sám v tomto potoce nelovil, nevyplývalo nijak z názoru, že by se tím dopustil krádeže na knížecím majetku, nýbrž z toho pevného přesvědčení, že rybolov a honba sedlákům vůbec nesvědčí, ba na škodu jim jsou, poněvadž je odvracejí od jejich povinnosti ukládající jim vzdělávání půdy a starost o dobytek. Když se ozvaly hlasy vyzývající, aby se honitba knížecím více nepřenechávala, on nijak nesouhlasil a rozhodně se takovým řečem opíral; ničeho na tomto jeho přesvědčení neměnilo poukazování na škody, jež zvěř činí na polích; budou-li sedláci honit, tvrdíval, marnost a nepřislušnost budou páchat a opomíjením práce a náležitého dohledu osení vezme desateronásobnou škodu té, která by mu ze zvěře pocházeti mohla. Než kdyby i těchto ohledů nebylo, Potužák by byl přece ryb nelovil v potoce ani by se byl nepřimlouval, aby sedláci honitbu sami vykonávali, již z toho důvodu, že knížecí o ni stáli, on pak s každým, tudíž i s knížecími dobrou vůli zachovati chtěl a všem možným sporům a kyselostem až úzkostlivě se vyhýbal.

44\$

•

„Co je mi do honby!“ říkával; „honba mě neuživí, ale práce. Páni za honbu platí, at' si ji mají! Pánům honba, nám práce! — tak tomu chce řád světový a sám Pánbůh...“

Potužák tedy Vojtu nechal a přímo mu více nedomlouval v příčině jeho pytláčení v potoce Soudném; jen tu a tam nahodil v jeho přítomnosti cosi o zkáze, již se vydává člověk, který se pachtí za marnostmi, jakové jsou chytání

ryb a honba, uváděje tu průpověď jako „Rybička — chybička, ráček — mrháček“, onde příběh z vlastní nebo cizí zkušenosti, jenž měl dokázat, do jakých konců vzrůstání těchto náruživostí zavádí. Pozoroval pilně při těchto řečech Vojtu, ale k jeho žalu tento nejevnil nejmenší účasti, ba zdálo se, že jich ani neposlouchal.

Že by neustálé styky jeho dětí, nanejvýš Václavovy, s tímto podivným hochem byly s to zvrátiti zásady, které on jim od maličkosti vštěpoval a které takřka v krvi měly, nepřišlo mu ani na mysl. Věděl dobře, že Václav měl Vojtu rád a že prázdné své chvíle — neměl jich mnoho, leda večer po krmení a před ulehnutím mu jich něco zbývalo — nejraději trávil ve společnosti hříbkově, který, jak se podobalo, z celé duše k němu přilnul a tu a tam mu vypravovával příběhy ze své minulosti, z potulného, v bídě stráveného dřívějšího svého života; kdož ho tedy upozornili na táčky, jež oba hoši mívali večer za humny, v maštali nebo v sadě a k nimž se dosti často i Apolena družila, nepověděli mu nic nového a také neprobudili v něm nijakých obav. Naopak, on doufal, že vliv a příklad jeho syna bude časem dobře působiti na Vojtu, vždyť mladí lidé důvěřují více sobě navzájem nežli starým.

V tomto nazírání na vývoj věcí jeho pedagogický věhlas upadl v osudný omyl, z něhož jej nevymanila ani větší po této stránce prozíravost jeho ženy, která, ač jinak byla dobrého srdce, tohoto chlapce nerada v domě viděla. Byla v této příčině zajedno s veškerým veřejným míněním plástovickým, ač před lidmi mlčela; zaráželo i ji při Vojtovi cosi tajemného, všeobecnému pozorování se vymykajícího, plazivého, kunovitého a pojímala k němu ještě větší odpor, když seznala, jak velice děti k němu lnou. Ačkoli se styděla promluvit o tom, bála se v první řadě o dceru Apolenu; postřehlat správně bystrým mateřským okem, že neodolatelný jakýs

45\$

•

půvab vábí dívku k tomuto hochovi, a zachytila tu pohled, onde hnutí a zase liché slůvko, vůbec projevy, jimiž pak neustále se zabývala v mysli a z nichž jí tryskly nové a nové obavy. Umiňovala si, že bude pilně bdíti nad dcerou, avšak kdeže by byla stačila po tolika stranách zaměstnaná hospodyně na velkém selském statku stříci neustále mladé děvče, jež zase svou práci

konati musilo, a nepouštěti je z očí ani na chvíli?

To zajisté Potužáková uvážila, a proto naléhala na svého muže, aby, nedbaje jiných ohledů, Vojtu propustil, a má-li v úmyslu postarati se o jeho budoucnost, což i ona schvalovala, na jiné koleje života jej uvedl. Málo dní před dobou, kdy počíná naše vypravování, nadhodila mu, že by Vojta se hodil mnohem lépe za knížecího pěšáka nebo za hajného nežli za selského čeledína; aby tedy Potužák se přimluvil u „hlibuckého“ pana správce, by hoča vzal do panských služeb. Pan správce, jenž s Potužákem zasedal v okresním zastupitelství a i jinak dosti často se s ním stýkal a si ho vážil, dojista této přimluvy neoslyší, a z Vojty by byl znamenitý pěšák, neboť je silný, hbitý a zručný. Nepochybovala, že by časem i v baštýře postoupil, a knížecí baštýř, toť zrovna jako velký sedlák. Což komu chybí, kdo se knížeti pověsí na šosy?

Měla pravdu, ale Potužák měl svou tvrdičkou lebku, a když si jednou něco umyslí, nebylo snadno jeho úmysl zvrátiti. Měl v hlavě udělati z Vojty dobrého čeledína a této myšlenky se nevzdal. Ženě pak řekl:

„Máš pravdu, svatou pravdu — za mládka by se hodil a možná dost, že by ho pan správce vzal, ale což je to platno — kdo v něm vězí, v klukovi, aby zaň mohl ručit? — Vyvede něco, zapomene se, a budou dávat vinu mně, že jsem jim ho doporučil, a já budu mít ostudu. Ať je u nás!“

Tož tedy, když po večeri hospodář se vydal doprovodit Krušného, Vojta s pacholkem vykonali svou práci v maštali, načež oba ulehli spat a třetí s nimi Václav, jenž také líhal v maštali, ale opodál nich.

Pacholek jen ulehl a už spal tvrdým snem, což znamená Vojta, ztichounka vstal, a příplíživ se jako kočka neslyšnými kroky k lůžku Václavovu, nahnul se nad něho a zašeptal mu na ucho:

46\$

•

„Lež teď, a kdyby pantáta se sem ještě vrátil, ozvi se třeba. Já odběhnu, ale za půl hodinky tu budu zase. Půjdeme potom na sad a já ti něco povím. Zasměješ se. Slyšels?“

„Slyšel.“

„Tak spi třeba zatím!“

Vojta vyběhl z maštale, stanul chvíli na dvoře, a nespátřiv nikoho, krče se podle zdi, vběhl do sadu, ale nezdržel se tam ani okamžik, nýbrž přehoupnuv se přes zeď, uháněl rychlostí chrta do polí, a vyhledávaje meze, zmizel ve vysokém obilí.

Václav neusnul; kdyby mu byl Vojta řekl, aby naň čekal do rána, do rána by byl oči nezavřel. Rodiče, celé Plástovice, všickni, kdekdo věděli, jakým přátelstvím přilnul k tomuto záhadnému hochovi, ale nikdo neměl tušení, jaké moci tento nad ním nabyt. Mluvili sic cosi, že mu učaroval, ale to bylo v jich ústech pouhé obrazné rčení, běžné u venkovského lidu, jež se nebralo doslova. A přece ve skutečnosti vystihlo pravdu. Byl jím zajisté jako fascinován, své vůle pozbyl, pod jeho sugescí stál tou měrou, že cokoli tento mu nařídil, bez rozmýšlení vykonával a čím déle tím více jeho očima na věci tohoto světa nazíral. Rok asi tomu, co Vojta jej uváděl do svého konání, nenápadně, pomalu, kus po kuse, soustavně. Zpočátku se stávalo, že trnul, že se hrozíval, bráně se tomu, co slyšel, ale Vojta, jinak nemluvný, rozvínoval zvláštní výmluvnost a z jeho pohledu tryskalo cosi, co ubohého, prostého selského syna uspávalo a ještě více drtilo a podlamovalo jeho energii než mluvená k němu slova. Jevilo se mu v tomto pohledu, v řečech Vojtových, ve všem jeho konání cosi nadpřirozeného, nač nestačovalo měřítko, jež přikládal na věci všedního života, cosi tajemného, všesilného, jež namnoze nechápal, a co přesto nebo lépe řečeno právě tím jej zároveň vábilo a hrůzou naplňovalo. Bylo zajisté v konání Vojtově mnoho, co připomínalo na výjevy z pohádek, jež při přástkách a při draní peří za dlouhých zimních večerů staré ženy vypravovaly, jimž on všecek u vyjevení naslouchával a o nichž přemýšlel a rozjímal s hloubavou myslí jihočeského sedláka, zděděnou po dlouhé řadě předků. Do půdy takto od dětství připravované vpadlo sítě Vojtou zaseté; jakže by bylo nevzklíčilo, v bující býlí nevzešlo?...

47§

•

Ležel tedy Václav na svém lůžku, otevřené oči upíraje ke klenutému stropu, jehož rysy rozeznával jen kuse a neurčitě v hloubné obklopující ho tmě, do níž vnikala malinkými zamřížovanými okénky jen nepatrná trocha jasu měsíčné noci. Mouchy bzučely nad ním, podle něho koně frkali a

požírali ze žebřin seno, které chroupalo pod jejich zuby; tu a tam některý z nich zadusal, přešlapuje z místa na místo; opodál něho, v druhém koutě, chrápal pacholek, pohroužený v tvrdý sen; zvenčí nedorážel k němu nižádný hlas, nižádný šust, leda cvrkání několika cvrčků ze sadu, do něhož okénka maštale se otvírala.

Václav čekal a čekal. Jako strnulý ležel, nehýbaje údem, ale duch jeho těkal za Vojtou. Kam asi zaběhl tento?... Až se vrátí, poví mu něco, čemu se zasměje. Takového něco Vojta zřídka kdy povídal, a povídal-li, jako by ďábel se z toho chechtal. Nedávno tomu, vypravoval o Lochmoutovi, když tento se vrátil z trestnice borské, která je až někde u Plzně. Tam byl Lochmout, protože se tam chtěl dostat, aby to tam poznal a aby navázal známosti s chytrými lidmi, z nichž si chtěl vybrat „adjutanta“, ježto Kozlík, který toto místo zastával, je nezpůsobilý břídil. Kdyby byl Lochmout sám nechtěl, do nejdelší smrti by ho nebyli dostali. Lochmout je vůbec takový chlapík, že nemá na světě sobě rovného. Střelil více srnců a jelenů v oborách než všickni fořti dohromady a než sám kníže pán; a ještě nadto jich pochytil více než sto do ok. I divokou svini chytil takto, vynesl ji z obory skoro před očima hajných a sám si vyudil maso, které pak přechovával v boudě, v níž se v zimě krmí jeleni. Potom jednoho dne se přestrojil — on se umí přestrojit, že živá duše ho nepozná — v mysliveckého, zašel si do Nové Hospody za Selci, na silnici k Vodňanům, zanesl si tam šunku z té bakyně a pozval si tři náhodou tam přítomné myslivecké mládence, které počastoval pivem a tou šunkou. Těm chutnalo znamenitě a ani nevěděli, co jedli. Než se rozloučili, řekl jim, kdo je, a vsadil se s nimi o vědro piva s každým, že každého z nich dostane třikrát pod mušku na své pušce, než rok s rokem se sejde, a zůstanou-li naživě, aby se mu poděkovali za jeho dobrotu. A jak řekl, tak se stalo: všecky tři je třikrát překvapil v lese a stanout musili, zahodit flintu a vykoupit

48\$

•

se tolika penězi pokaždé, kolik stálo vědro nejlepšího protivínského nebo třeboňského piva. Víc jim toho nevzal, a když který při sobě tolik peněz neměl, počkal mu do týdne, ale do té doby musel složit peníze na místě, které Lochmout mu naznačil... A střelec je Lochmout, pane! Má pušek asi třicet,

na různých místech po polích, lesích a oborách uschovaných, a z každé střílí stejně dobře, třeba některá vypadala jako kus starého dřeva, k němuž jsou provázkem přivázány zámeček a hlaveň, obé napolo sežrané rzí. Sám kníže pán o něm slýchal a jednou o honbě upozornil ho naň pan vrchní lesmistr. Lochmout totiž chodil za honce ke všem knížecím honům. Kníže pán, zavolav si ho, pravil: „Aj, Lochmoute, tys tu taky? Tys prý takový kapitální střelec, povídají?“ — Lochmout se usmál, smekl klobouk a odpověděl: „Knížecí Osvícenosti, to bych jim moh dokázat, dybych měl flintu.“ Nato kníže pán poručil jednomu z fořtů, aby dal Lochmoutovi flintu do ruky, a řekl: „To bych rád viděl, jak umíš střílet, až vyskočí srnec, střel si po něm.“ — „Knížecí Osvícenosti, srnce střelí leckdos,“ odvětil pytlák, „ale já jim dokážu jinou věc. První ránou z týhlenc dvojky mu ustřelím pravý parůžek a druhou levý zadní běh. Daj mě zavřít, dyž to nesvedu!“ — A za pět minut toho dokázal! — Kníže pán na to: „Lochmoute, tys chlapík. Vezmu tě do svých služeb. Vyber si kterou chceš hajnici a já tě tam dosadím a ještě ti přidám na hotových.“ — Ale Lochmout tu službu nepřijal. „Knížecí Osvícenosti,“ řekl prý, „ráčej vodpustit, ale já to vzít nemůžu. Bylo by to zaopatření až do smrti, ale já sloužit neumím, a potom, ráčej dovolit, musel bych se voženit a toho se bojím. Ženské moc mluví a nic nesmlčí. Já se na ženskou nemůžu vázat; ženskou mám na hodinu, řekněme na den, nanejvejš na tejdén, a potom zas jinou. Je jich dost na světě, aby je člověk moh vyměnit.“ Nato, nevyčkav, co kníže pán mu odpoví, hodil flintu na zem a ztratil se mezi druhé honce. Kníže pán prý se smál mnoho té řeči a vypravoval o svém setkání s Lochmoutem, až se ta věc dostala k samému císaři pánu.

O některých tuto uvedených věcech, najmě o sázce Lochmoutově s mysliveckými a o jeho rozmluvě s knížetem, Václav i z jiných úst slyšel vypravovat; povídalo se o tom všeobecně a báby při draní peří často to přiváděly na paměť. Tyť

49§

•

zajisté tvrdily dokonce, že Lochmout čaruje, že se umí udělat neviditelným a proměnit se v pařež; také přivolává neodolatelně zvěř v lese a

ryby v rybníce a na pouhý jeho rozkaz rozskočí a otevrou se třeba na tři zámky zamknutá vrata; naučil prý se těmto příšerným, ale jemu užitečným věcem z kteréjsi staré černé knihy, již zdědil po svém dědovi po matčině straně, kouzelníku zrovna tak na slovo braném, jakovým je on sám. Toho však Vojta popíral; čarovat prý Lochmout právě tak málo uměl jako kdo jiný; černou knihu prý viděl sám, Lochmout mu ji ukázal; není v ní nic jiného než starodávné recepty na připravování prachu, na vnaštění zvířem, ptáků a ryb, na podávání léků nemocným dobytčatům, na jedy myším, krysám, liškám a tchořům, dále jsou tam vytištěna pravidla, jak třeba se zachovati a čeho činiti, uřkne-li nás kdo, jak se zaříkávají krtice, hlízy, bradavice, zimnice, ječná zrna, loupání v kostech, úbytě, svatojanský oheň, prašiviny atd. Také o planetách je tam mnoho psáno, kde a kdy se na nebi objevují a jaký mají účinek na lidi, dobytek a úrodu.

Lochmout mu z té knihy kdysi něco přečetl, protože on sám číst neumí, ale to jen tak pro „legraci“, neboť sám tomu žvastu nevěří a směje se mu. Ba, zná ho dobře Louchmout a často už jej pochválil a prorokoval mu, že jednou z něho něco bude. On pak, Vojta, už dávno se s ním stýká, poslíčkuje mu a přiučuje se od něho.

Šikovný je Lochmout, to je všecko, tuze šikovný a bdělý; než on, Vojta, se přičiní, aby byl ještě šikovnějším, a pak ho zastíní, přinutí, aby šel na výminek a jemu své působiště postoupil. Pak on opanuje lesy a rybníky a bude v nich a při nich vládnouti a budou také o něm říkati a pevně věřiti, že čaruje, a toho je třeba, aby každý z něho měl strach a přede všemi ženské, které pak sdílejí svou vlastní hrůzu mužským. A potom bude veselý život!... Velký — malý, knížecí — neknížecí, každý se bude před ním třásti, kupovati si jeho přízeň, a běda tomu, kdo by se mu opřel nebo jej chtěl zraditi! — Ba, běda! Václav nepochyboval ani okamžik o tom, co by se takovému nešťastníku stalo. Vojta nehrozil naplano, toť bylo zřejmo z jeho pohledu; však se ještě nyní hrůzou chvěl, když, několik neděl tomu, Vojta, ukazuje mu pod drnem uschovanou mrtvou srnu, kterou byl chytil do oka, s hrozivým,

50\$

•

jedovatým pohledem k němu promluvil: „Kdyby ti napadlo něco

vyžvanit, zabil bych tě, a stojím ti za to, že by do skonání světa nikdo nenašel tvou mrtvolu; nadto bych vám ještě zapálil statek.“ — Nebylo ani třeba té hrozby, Václav by ničeho neřekl, i kdyby ho na skřípec brali... Různé do oka polapené zvěře a čerstvě nachytaných ryb — nikoli z potoka, ale kaprů z rybníků — ukázal mu Vojta z té doby už mnoho, ale jak, kde a kdy té kořisti ulovil, nepověděl mu a právě tak málo mu řekl, kam ji zašantročil; ale jisto bylo, že ji prodal, neboť peněz hoch měl dost...

Och, není pochyby, že Vojta bude nad Lochmouta a že lidé se ho budou báti mnohem více nežli tohoto; Lochmout nikomu neublížil, nikomu nešel na život, ani knížecím, a v nejhorším případě leda by se byl bránil, ale Vojta byl stokrát horší: Vojta prohlásil, že až přijde jeho čas, ze světa sprovedí a zahladí každého, kdo by se opovážil mu překážeti nebo plésti se mu do řemesla.

Při vší hrůze, která jej obcházela při těchto řečech a hrozbách mladého hříbka a která neustávala lomcovati jeho nitrem, nemohl se přece ubrániti obdivu, ba i jakémusi druhu závisti, když přemýšlel o báječné, téměř nadpřirozené dovednosti a hbitosti tohoto chlapce a o smělosti, s jakovou tento se pouštěl do boje s celým aparátem knížecího lesního a rybníčního personálu, se zákonem a s jeho strážci, četníky, soudy, se vším, proti čemuž on sám ani očí pozvednout! si netroufal. Připadal si neskonale malým, ba nicotným vedle něho...

Tohle všecko vířilo Václavovi hlavou, když, leže na svém lůžku, očekával návrat Vojtův. Pojednou ucítil na svých plecech něčí ruku. Ulekl se, neboť, ač by byl přísahal, že bděl a že měl oči otevřené, neviděl ani neslyšel koho vcházeti.

„Kdo je tu?“ ptal se dušným hlasem.

„Nu, kdo by tu byl?“ ozval se šepem hlas Vojtův. „Já jsem to, ty hloupý! Lež a nehýbej sebou. Sedlák přichází; možná že sem vejde. Až ulehne, půjdeme na sad a já ti povím...“

S tím zmizel, odplíživ se k svému lůžku, leza po čtyřech. Václav nezaslechl nejmenšího šelestu.

Ticho. Jen koně chrupali seno, frkali a přešlapovali a

•

mouchy bzučely. Uběhlo několik minut, jež Václavovi se zdály bez konce dlouhými. Pak hoch zaslechl zvuk šouravých kroků po kamenné dlažbě před maštali a dvěře do ní vedoucí se otevřely. Proud světla z rozžaté lucerny vnikl a Václav spatřil svého otce, an stojí na prahu a pozvedaje lucernu se rozhlížel po maštali. Shledav všecko v pořádku a přesvědčiv se, že jak syn, tak i pacholek a hříbek leží na svých postelích, vyšel zase a zavřel za sebou dvěře do maštale.

Po pěti minutách Vojta byl zase u Václava.

„Pojď teď,“ zašeptal mu na ucho; „dvěře do světnice cvakly už před hodnou chvílí a sedlák už dojistá ulehl.“

„Bojím se..., kdyby nás přistihl...“

„Tys hloupý! Když ti povídám, že ulehl! Já slyším všecko, na to můžeš spoléhat! Apolena je jiný kos než ty, ta vyklouzla už před chvílí z domu a bude už asi v sadě. Ta měla být mužským a tobě patří zástěra.“

„Jakpak ses sem dostal? Dveřmis nevešel...“

„Klíčovou děrou do komory na trávu jsem vklouzl, ty bačkoro jedna!“ odpověděl Vojta, směje se zticha, ale posupně.

„Dej pokoj...“

„Nu, nevěř, nechceš-li, a pojď, ale pěkně zticha, abys nezbudil celý dům! Dej se komorou na trávu, už jsem ti ji pootevřel do dvora, abys byl hned za rohem u dvířek do sadu a zbytečně se mnoho neukazoval.“

Václav vjel do režných kalhot visících na hambálku a vydal se do komory, do níž vedla dvířka bezprostředně podle jeho lůžka; z komory vyšel na dvůr, přeběhl podle zdi asi tři kroky a zahrnul vlevo za roh, jež tvořila konírna s malou uličkou mezi touto a malým kouskem levého křídla kravínu, jež svým průčelím byl obrácen proti vratům statku; ulička tato, jedva tři kroky široká a deset kroků dlouhá, byla uzavřena laťovými dvířky, vedoucími do sadu dosti rozložitého, zděnou hradbou obehnaného; za ním rozkládaly se polní lány.

Tato dvířka Václav otevřel a octnul se v sadě.

52\$

•

V

V tomto sadě, dosti rozložitém, ale nijak vzorně nehleděném — zahradnictví a sadařství není nejsilnější stránkou jihočeských hospodářů —, stálo velké množství ovocných stromů, hruší, štěpů, švestek i třešní, ponejvíce starých, namnoze již i odumírajících. Půda byla porostlá zčásti hojným šťavnatým trávnikem, ale místy také různým vysokým býlím, neskytajícím nižádného užitku, a nadto křovinami polozdivočilého rybízu, malin, potměchuti a trnitého hloží, jež tvořily téměř neprostupné houštiny. Asi uprostřed sadu, vroubena takovými křovinami, byla nádržka vody, jakýs druh bahnitého rybníčku, travou zarostlého, namnoze řasami a žabincem pokrytého. Sbíraly se v něm vody dešťové a okapové, hnijící v neustálém klidu svém. Nač předkové Potužákovi zřídili tuto nádržku, věru těžko si domysleti; ubrala sadu asi čtyřicet čtvercových sáhů a neměla, na ten čas aspoň, žádného zřejmého účelu a příjemnou nebyla ani očím, ani nosu. Zjara v ní křehotaly nesčíslné žáby a s nastávajícím létem utvářilo se z ní právě pařeníště dravých komárů, kterých se tu líhaly děsné zástupy. Vody nemile páchnoucí neužívalo se ani na napájení dobytka, ani na zavlažování, ačkoli zbytek shnilého, zbertěného čapu při nízké hrázi a pod touto bahnem naplněná strouha, vedoucí k prolomené hradbě a za hradbou do polí, zřejmě tomu nasvědčovaly, že před časy voda se vypouštěla a ze sadu odtékala; možná že místo nynějších polí zaujímal kdysi louky. Potužáka mrzela odedávna tato hnijící voda v jeho sadě; nejednou vyslovil úmysl vypustiti ji, vyvoziti bahno na jejím dně nahromaděné, které představovalo několik set for výborné mrvy, a vysušiti nadobro pak rybníček; než pro neustálé jiné nutné práce rok za rokem odkládal provedení tohoto svého úmyslu.

Zde, v houštině na břehu neladných vod tohoto rybníčku, scházivali se v noci Vojta s Václavem, a k těmto schůzkám dostavovala se, pokud jen možno jí bylo, i Apolena. Upravili si tu jakés loubíčko ze spoutaných větvíček křů, a ležíce podle sebe na zemi, vodili svoje besedy. Cítili se bezpečnými;

místo bylo odlehlé; ani ve dne sem nikdo nepřicházel. Pravda, výpary rybníčku nebyly příjemné, ale toho oni nedbali a proti sosákům komárů, kteří se zuřivou krvelačností na ně doráželi, byli dosti otužilí; pouze Apolena si tu a tam na ně zatoužila, ale přes všechna muka neoddávala zvláštnímu půvabu, který jí plynul z řečí Vojtových.

Když Václav došel místa obvyklého dostaveníčka, zastal tam už Vojtu a svou sestru.

„Kde ses tu vzal?“ tázal se všecek udiven hříbka; „vždyť jsi byl ještě v komoře na trávu, když jsem já odtamtud vyšel

„Hádej!“ vece Vojta s úsměškem; „myslíš snad, že jsem se udělal neviditelným a neviditelný tě předběhl?“

„Řekni mi to, prosím tě!“

„Nu, čarami ne! Oknem konírny jsem skočil do sadu...“

„Jak to? Okna jsou zamřížovaná, jedva kočka by prolezla ...“

„Nelam si hlavu! Až bude načase, povím ti to, ale nevím, bude-li ti to co platno.“

„Ale mně to pověz, Vojto!“ ozvala se poloušeptem Apolena, ležící na břiše těsně podle něho. Pruh měsíčního světla našel si cestu skrze proutí a listí klenoucích se nad nimi křů a rozlil se po hustých, rozcuchaných, skoro černých vlasech dívčiny, po jejím osmahlém obličejí, z něhož vyzíraly velké černé oči, na Vojtu upřené, po bílé šíji, neúplně a nedbale zahalené režnou košilkou, staženou pod krkem tkanicí; lokty měla podepřené o zem, obě dlaně držely bradu a líčka; nohy ve tmu pohroužené pohybovaly se bez ustání, stírajíce z kotníků a lýtek usazující se tam děsně štípající tiplice.

„Tobě bych to mamě neřekl,“ smál se Vojta, „tys svižnější než tenhle nemotora. Ale musíš ještě počkat. Dnes nemám mnoho času na výklady.“

Rozluštění záhady bylo vpravdě velmi jednoduché. Vojta vylomil už před dávnem mříž ze zdivá při okně komory na trávu, aby jím mohl vylézat přímo do sadu; odšoupl ji pak jediným sáhnutím ruky, kdykoli se touto cestou chtěl bráti, a vrátiv se, zase ji přiřkládal ovšem velice povrchně, ale znát napohled nebylo ničeho; liboval si v takovém konání, jímž

•

kryl své noční výpravy způsobem pro nezasvěcené tajemným a svrchovaně záhadným. Opatřil si vedle toho háky a paklíče, jimiž kterýkoli zámek v domě a také u dvířek sousedů otvíral a které na různých místech uschovával, krátě si takto své cesty a zahlazuje všeliké stopy po sobě; ježto nikde ničeho nebral, nikde také podezření nevzešlo a nikdo nepřipadl na jeho spády, ba tušení o nich neměl.

„Musím doskočit dnes ještě do Selce,“ vece Vojta po krátké přestávce; „třeba odevzdat Železnému tuhleto. Odveze to časně ráno do Budějovic.“

Natáhl rámě, sáhl do křoví, vytáhl cosi, čeho ve tmě nebylo lze rozeznati, načež, uchopiv ruku Apoleninu, dodal:

„Sáhni!“

„Aj — zajíc..., dva zajíci!“ vece dívka, hmatajíc naznačeným směrem.

„A dvě koroptve taky,“ smál se hoch; „to všecko se dnes chytilo. Železný mi za to dá zlatý šedesát krejcarů.“

Václav i Apolena znali tohoto Železného a věděli také, že udržoval styky s Vojtou. Byl to domkář ze Selce, který se tam zakoupil před nějakým časem. Svého řemesla byl zedníkem, a když se do Selce přistěhoval a domek tam koupil, také zedničil, ale záhy toho nechal, opatřil si koně a karku a provozoval všelijaké obchody, s mlékem, s máslem, se slámou a různými plodinami, s nimiž dojížděl do Budějovic, do Vodňan a do Netolic, kde je prodával. Požíval pověsti dosti nekalé a mluvilo se všeobecně, že překupuje od zlodějů a pytláků; než dokázati se mu ničeho nemohlo, a věděl-li kdo přece, vedle panujících zásad v příčině nemíchání se do věcí, z nichž mohly povstat opletačky s úřady, nepověděl. Viděli — neviděli, slyšeli — neslyšeli. Že by udržoval styky s Vojtou, o tom vpravdě neproslýchalo se ni nejmenšího, a Václav s Apolenou by o tom také nebyli věděli, kdyby hoch sám jim to nebyl pověděl; řekl jim to pak, jako vůbec je zasvětil do svého konání, poněvadž i on se neubráníl přirozené potřebě každého člověka sdíletí se s někým o svých činech a buditi obdiv aspoň v malém kroužku svých bližních, ukazovati ne-li všem, tož přece některým svou převahu, buď si tato fyzická nebo duševní. Poddával se v tom zákonu odvěkému, že nelze člověku státi na světě samotnému a beze styků se všemi ostat-

nimi. Vyličoval jim Železného po svém. Zveličoval jeho chytrost a dovednost a stavěl ho po bok Lochmoutovi, sebe pak ovšem ještě nad ně...

„Mnoholipak už máš peněz, Vojto?“ tázala se Apolena.

„Nu, na dvě flinty by jich už bylo,“ odvětil hoch.

„Můj Bože, na dvě flinty už! To je moc peněz! Táta řekl ondyno, že dobrá flinta stojí aspoň čtyřicet zlatých.“

„Stojí taky víc a taky míň — jak se to vezme a jak si to člověk dovede zaonačit při nákupu. Ale flinty není dost, musí být taky na náboj. Já, než začnu doopravdy, musím mít flint aspoň deset, aby člověk měl všude nějakou po ruce. A pistolí třeba taky mít, zas na obranu, víš! Potom si musím opatřit větší a lepší čeřeny a sítě. To všecko stojí peníze. Bude třeba ještě dlouho pracovat, než se zmožu na tohle všecko.“

Žár nelíčeného obdivu vyšlehl z očí dívčinyých.

„A co teď chytáš do oka, budeš střílet, vid’?“ pravila. „Umíš přece střílet, ale nikdy jsi nám o tom nepovídal...“

„Kdo má dobré oči a pevnou ruku, umí také střílet,“ odpověděl Vojta... „Ještě jsem nestřílel, ale nestarej se — až bude čas, budu to umět! Umím rozebrat flintu a zase ji složit. Víím dokonale, jak to v ní vypadá. Lochmout sám mi to ukázal. Ostatně, vždyť budu vojákem a na vojně se vycvičím; podíváte se, až se vrátím.“

„Na vojnu půjdeš za dva roky,“ pravil Václav; „já za tři.“

„Tři roky tam bude,“ vece Apolena; „bude mi tu smutno bez tebe.“

„Smutno — nesmutno,“ odušil velkopanským tónem; „jakáž pomoc, musíš to vydržet!“

Neodpověděla, hlava sklesla trochu níže k zemi. Mlčeli chvíli všickni; bylo slyšet jen jemné, vysoko naladěné bzučení komárů, poletujících jim okolo hlav, a šustění o sebe se otírajících bosých nohou Apoleniných.

„Ty potvory mě zrovna žerou,“ zašeptala dívka.

„Tož je nech žrát, máš sladkou krev, sladší jistě než já; na mne nejdou,“ smál se Vojta. „Poslouchejte teď, co jsem dnes provedl, a zasmějete se. Zlivští půjdou v těchto dnech na kluky. & [& “Kluk“ sluje v hantýrce

porybních pytláků kapr (autorova poznámka v textu v závorkách).]

Vzkázali mi to, a abych šel s nimi, pozvali. Nevím,

56\$

•

půjdu-li. Nemám k nim mnoho důvěry; neumějí to narafičit jaksepatří a už je několikrát při tom chytili. Ale dal jsem jim vědět, že dají-li mi tři pěkné kusy, odvrátím od nich pěšáky; ale slíbí-li a nedají, že se na nich pomstím, že toho budou pamatovat. Řeknu to Lochmoutovi a ten jim zkazí každý lov do roka a do dne. Tak jsem se včera v noci sešel s jedním z nich a ten mi slíbil, že dozajista ty tři kluky dostanu, rozumí se, chytanou-li co. Dobře, povídám, ale mějte se na pozoru, přelžete-li mě. Vyložil jsem potom tomu chlapovi, co udělám. Dnes, jak se setmí, budou hořet dva ohně při Volešku, mezi Pištínem a Plástovicemi. Rozumí se, že pěšáci se tam poženou; pomyslí si, že naši tam sekají při ohni šavlemi nebo píchají grundlí. To přece víte, jak ‚kluci‘ jdou na smolnici; jako můry a jepice je přivábíte a hlavy vystrkují z vody jako pitomí. Třeba jen sekat a píchat do nich. Potřebuju-li pro Železného nějakého kluka, jinak to nedělám. Zatnu ho a hup za ním do vody; přivážu si ho k pasu a brodím se nebo plovu kousek vodou, čímž se ztratí stopa. Potom zalezu někam do stýlí, schovám se na chvíli, okouknu všechno, nejde-li kdo, a hajdy s rybou, kam patří. Jednou, na Volešku, na mne padl výhlavský baštýř; rozumí se, že jsem mu uklouzl. Skočil jsem do vody a plovat otevřenou vodou pryč od kraje, abych se dostal za cíp rákosí, černajícího se asi sto kroků od břehu, kde ho dorůstalo z levé strany celá široká plocha. Nebylo hluboko v těch místech, nejvýše něco přes pas, ale plavat jsem musil, abych se neprobořil v bahně. Plovu tedy a šavli jsem držel mezi zuby, s dvěma kluky přivázanýma na šňůře otočené kolem pasu...“

„A smolnici?“ tázal se Václav; „cos dělal se smolnicí?“

„Ty se tak ptáš, ty blázne! Snad nemyslíš, že jsem ji držel nad hlavou, aby mi svítila na obličej a on mě poznal? Přece dá rozum, že jsem ji hodil do vody, ještě než jsem tam skočil. — Tak tedy on, jak mě viděl plovat a rozeznal v té noční tmě jen hlavu nad vodou a v obličejí mě poznat nemoh, přiběhl ke břehu, poskakoval tam jako kvočna, jíž uplavala káčata, a máchal holí a nadával. ‚Kluku mordyjánská,‘ křičel ‚jen počkej, já tě namouduši

uškrťím!’ — ale do vody nevešel. Byla to legrace — do smíchu jsem se dal...“

57\$

A kluk se smál svým smíchem, který Václava, kdykoli ho slyšel, naplňoval tajnou hrůzou, připomínaje ho na chechtot ďáblův.

„... Zahnul jsem tedy nalevo za to rákosí, a baštýř, neztratil-li mě z očí už dříve pro tmou, nemohl mě více vidět; ale že viděl rákosí, domyslí se, kam jsem zaploval, a slyšel jsem dobře, jak utíkal v levou stranu, aby mi nadběhl a mě chňapl, až tam někde z vody vylezu. Rozumí se, že jsem se dal vpravo; nepomyslí si, hlupák, že bych se odvážil přeplovat potmě celý Volešek. A to jsem já udělal a dobrou půl hodiny jsem plovat, než jsem se dostal na břeh přes tu hladinu někde nad Pašicemi, a on zatím na mne číhal blíže kříže pod Plástovicemi!“

„Takhle kdybych uměla plovat,“ ozvala se Apolena, která poslouchala všecka u vyjevení nelíčeným obdivem, „věru, Vojto, chodila bych s tebou na ryby.“

„Vid’?“ pravil tento, potřepnuv ji důvěrně na plece, „to by se ti líbilo, takhle plovat se mnou v noci po Volešku? A což teprve po Bezdrevi nebo po Mýdlovarském, který je kolem dokola vrouben lesem!“

„Ba, pěkné by to bylo! Ale co naplat? — já se plovat nemohu naučit, protože nemám na to času.“

Dívka si vzdychla odhluboka. Vojta si pohvizdoval dušeně a chvílemi se zachechtal, vzpomínaje baštýře, který marně naň číhal.

„Jak to bylo dále?“ otázal se Václav.

„Nu, když jsem vyplaval, obrátil jsem se vlevo a obešel jsem Pašice i Plástovice. Za hodinu jsem byl v Selci u Železného a dostal jsem pět šestáků za ty dva kluky. Ráno jsem pásl zase hříbata na Blatech. Výhlavský baštýř mlčel jako hrob o svém číhání; však věděl, že by se mu jen vysmáli. Já pak s těch časů často jsem tak lovil a někdy jsem rozžal ohně, abych si z pěšáků vytropil šašky. Pokaždé tam běží, za těmi plameny! Hlupáci, jako ti kapři jsou pitomí! Tak jsem jim to dnes provedl zase a byl jsem se teď podívat, co budou dělat. A taky, namouduši, už se tam hrnou! Na císařské silnici k Selci

se prochází ten výhlavský ještě s jedním a od Pašic se hnal Radonický; viděl jsem je; přichází-li kdo od Pištína, neviděl jsem, ale musil bych se po čertech mýlit, kdyby ne!...

58\$

•

Je to podívaná, jak se kradou k těm ohňům; chtěl bych jen být při tom, jak se budou na sebe dívat, až shledají, že ty plameny nemají nikoho za sebou a že chňapli do prázdna. Čert ví, co mají v hlavě! Už několikrát jsem jim to udělal, a přece pokaždé se nechají napálit. Zítra jim to provedu zas, ale na Zbudovském, v cípu pod silnicí z Nového Sedla do Nakří, a pozejtří Zlivští si zaloví v Pištínském, ale s čeřeny a bez světla. „

Pomlčka. Zase bylo slyšet pouze bzučení komárů a jednotvárný hlas kuňky, která se ozvala v rybníčku.

„Teď půjdu do Selce,“ pravil Vojta. „Jděte se vyspat vy taky.“

„Mně se spát nechce,“ odtušila Apolena, sbírajíc se a usedajíc na bobek. Obličej její zapadl do stínu, nohy se objevily ve světle paprsku měsíčního, malé nožky, lepě utvářené, bílé, jako z alabastru vytesané. Natáhla je, zpod kratinké sukničky vynořily se kotníky a lýtka do půl holeně.

„Pověz mi ještě, Vojto,“ promluvila, „kam si dojdeš pro ryby, které Zlivští ti slíbili?“

„Já si pro ně vůbec nedojdu. Ve Zlivi se neukážu; to by tak bylo, aby mě tam někdo viděl mluvit s některým z té chasy. Václav tuhle mi je přinese na Blata. Dáš je do pytle, slyšíš? — do mokrého pytle, a pospíšíš si trochu, aby nelekly. Na Blatech mám sádky, v nichž mi vydrží třeba do podzimku.“

„Sádky?“ — tázala se udiveně dívka; „a kde je máš, tam na Blatech? — však jsi nám ještě o nich nepovídal.“

„Až tam jednou přijdeš, ukážu ti je. Jsou pěkně pod vodou, nikdo na ně nepřipadne.“

„Sádky, sádky — na Blatech!“ divila se Apolena, „a nikdo jich tam neviděl.“

„Ba, sádky!“ přisvědčil Vojta, „a k tomu ještě pohyblivé! Mohu je přenést každý den jinam.“

„Ty umíš čarovat...“

„Možná. Dej si pozor, abych neučaroval tobě!“

Smál se zase svým potměšilým smíchem. Così tajné hrůze podobného obešlo dívku. Vojta se obrátil k Václavovi:

„Slyšíš, Vášo? Ty mi pro ty ryby dojdeš, až budeš mít pokdy.“

59\$

•

„Jakže tam dojdu? Bojím se..chytnou mě..

Ubohý hoch se chvěl jako osika. Cítil, že musí uposlechnouti rozkazu, jež mu dávala jakási vyšší, jeho vůli ovládající a neodolatelná moc, a bál se skutku, jen naň pomyslil.

„A čeho se bojíš?“ zasyčel Vojta.

„Jakpak odejdu..., jakpak se vrátím, aby mě nikdo neviděl? A komu řeknu o ty ryby? Dopadnou-li mě, jako že jistě dopadnou, bude zle s námi všemi, s tebou nejhůř... Já tě neprozradím, ale Zlivští nepomlčí...“

„Ty babo jedna! Otevři uši a poslouvej. Cožpak neřekla selka, že potřebuje nový košík a že si ho už zamluvila ve Zlivi u Pavlíčka košíkáře? Pro ten koš půjdeš, pěkně za bílého dne, aby tě všichni viděli, a pytel si vezmeš s sebou. Pavlíčkovi řekneš, že tě posílám já, a aby ti dal tři kluky do pytle a s pytlem do koše. Pavlíček patří ku partě, on už ví a dá ti kluky. Ty se potom sebereš a dáš se na Blata, kde mě najdeš. O ryby se potom postarám já. Tak mi teď řekni, čeho se bojíš?“

„Ale kdepak má Pavlíček ty ryby?“

„Co je ti do toho, kde je má! Nu, ale abys věděl, povím ti to. Ve Zlivi u Bulků mají rybníček v sadě zrovna jako zde u vás a ten rybníček mají jako sádky, v tom ty nalovené ryby drží. Pavlíček tu partu vede, starý, napolo hluchý Mikulášek je nad těmi sádkami baštýřem, je v podruží u Bulků a může si vyjít do sadu, kdykoli se mu zachce; nikdo v tom nic divného nevidí. Bulka sám je té party sádeckým, ale neví o tom; jaktěživo mu ani ve snách nenapadlo, že by v jeho rybníčku byli kapři. Ještě k tomu Pavlíček, který má domek a zahrádku, má v této velké kád' do zemi zahrabanou a ve dne prkny a drnem přikrytou, a v té kádi má vždycky něco ryb pohotově, kdyby zrovna přišla poptávka. Z té ti je vyloví a v noci si je potom zase doplní ze sádek u Bulků. Teď tomu přece rozumíš, či ještě ne?“

Václav váhal odpovědět; cítil, že se nevymkne z vykonání toho, co od něho žádal Vojta, ale strachu z přímého účastenství na jeho konání ani tato slova jej nezbavila. Bylo poprvé, že k tomuto účastenství se slyšel pobádána; do této chvíle pouze věděl o hříbkových činech a hrubě ani neuvažoval,

60\$

•

val, přičít-li se tyto zákonu, ale spoluviníkem jeho nebyl; nyní rázem pochopil, že páše do čehosi nedovoleného, nebezpečného. Projelo mu mozkiem, že neodvratně a střemhlav se pořítí do hrůzné černé propasti, jejíhož dna neviděl.

Oči Vojtovy tkvěly na něm s nevýslovným výrazem. Cítil, že není pomoci, že musí uposlechnouti, byť i životem poslušenství zaplatil.

„Nu?“ vece Vojta.

„Já půjdu..., já půjdu,“ blábolil ubohý hoch, „já... jenom nevím, kterak... to... ustrojit..., kterak se matce... nabídnout, že jí dojdu pro ten koš. Přece víš, že... takové dochůzky... nejsou pro mne. Já mám jiné věci na práci. Matka pošle děvečku nebo... hůdě.*&

Mně by se jen smáli...“

[&*malé služebné děvče (autorova poznámka v textu v závorkách)]

„To jsou samé hloupé řeči, ty babo, ty bačkoro!“ vpadl mu do řeči Vojta; „na ty mě nechytneš, ty! Já vím, proč chci, abys šel ty, a ty půjdeš!“

A zase na něm utkvěly oči Vojtovy s oným hrozným výrazem, jemuž síly jeho nestačily čeliti. Viděl tyto zlověstné oči, které mu připadaly jako dvojice příšerně ze tmy svítících rozžhavených koulí. Klopil své vlastní zraky, ale nebylo možno je odvrátit; i kdyby je byl zamhouřil — zavřel, byl by cítil upřený na sebe pohled, před nímž byl malomocný, který se mu do mozku vbodával. Pot mu vystoupil na čelo, bylo mu, že tlukot srdce se zastavil.

Vtom se vzpřímila Apolena, všecek její obličej se vynořil zase ze tmy.

„Poslouchej, Vojto,“ ozvala se, kladouc ruku na rameno hříbkovo, „já ti něco povím. Vidiš přece, že tenhle je škemra nimravý, jemuž každý vidí na nose, co má v myšlenkách. Vyvede ti něco hloupého, s to máš přece rozum. Nech ho, já ti pro ty ryby dojdu sama.“

„A proč bys ty pro ně chodila?“ odušil vzdorně Vojta; „on musí jít.“

„Já ti to vyřídím líp...“

„Ale já chci, aby on šel. On musí odvyknout strachu, zonačit trochu, aby z něho bylo něco jiného než nemotorné ucho.“

61\$

•

„Ale já tě prosím, Vojto, abys ho nechal. Slyšíš, já tě prosím! Udělej mi to k vůli, nebudeš litovat.“

Vojta se dal do smíchu.

„Tys namouduši holka,“ pravil, „jaké člověk musí pohledat. Když tedy prosíš, udělám ti to k vůli a půjdeš ty. Jsem jist, že to dobře vyřídíš.“

Usmál se na ni ještě jednou s výrazem úplně změněným, z něhož vyzírala spokojená hrdost, a třepí ji důvěrně pravicí na plece.

Dívka se usmála také; líčka vzplanula nachem, zalesknul se úběl zoubků a z očí vyšlehl pohled plný nadšení a horoucích díků.

„Z tebe nebude do smrti než sedlák,“ Vojta se obrátil na Václava; „dřít a lopotit se budeš za pluhem až do smrti, protože nemáš kuráže, co by se za nehet vešlo. Tvá sestra je jinaká, pardyje! — škoda, že není chlapcem! Máš tu otročinu v krvi, nikdo ti ji nevyžene. Já zase jsem člověk volný, který si nedá poroučet, a budu dělat do své smrti, co se mi bude líbit, jen až tu vojnu setřesu, ale ta mě vycvičí. Jdi teď chnět, aby tě ta tvá dřina neumorila zítra.“

Rozešli se. Václav se vrátil do konírny cestou, kterou byl přišel, Vojta pokývnuv hlavou Apoleně usmál se na ni spokojeně a zmizel v houštině jako duch; Apolena postála chvíli, dívajíc se za ním. Viděla jej ještě na okamžik, an vynořiv se ze stínů, přehoupl se přes hradbou sadu. Světlo měsíce polilo dívku zvláštním kouzlem, postříbřilo její pěkný obličej, pozadovádělo si v prstencích černých vlasů, zbavených pouta šátku a spadajících v rozkošném nepořádku na čílko i skráně, na ramena i na režnou košilku, sbíhalo po barevné sukýnce až k bosým bílým nožkám, stahovalo její pružný, ztepilý život, takže postava se zdála ještě štíhlejší a vyšší, než beztak ve skutečnosti byla...

Plul tiše po nebes modré bání šedý mráček, pohltit skvělou desku měsíce, překazil bujnou hru jeho rozdováděných paprsků, vrhl temný stín na bíle

omítěné zdi, na střechy stavení, na sad, palouk i hladinu rybníčku...

Dívka se obrátila a odběhla do své komůrky.

62\$

•

VI

Asi pět dní po právě vylíčené noční schůzi v sadě Potužákově kráčela zrána Apolena, přicházejíc od Pašic, po úzké hrázi, jež dělí rybník Zlivský čili, jak mu ve Zlivi říkají, Horní od Bezdrevi, pod samou Zlivi (digrv1). Ač slunko se na ni nesmálo — v noci přšelo a bouřilo a po nebi dosud uháněly trhané, vlnité šedé mraky —, ač oděna byla ve všední slátaninu, která, Bohu budiž žalováno, počínala nahražovati vkusný lidový kroj blatských žen a dívek, přece každý, kdo ji potkal, musil doznat, že i bez pestrých výšivek na zástěře, bez kvítkovaného živůtku, bez bělostných rukávů, bez zvláštního úboru hlavinky, pod jednoduchým, červeně a černě kostkovaným šátkem, uvázaným pod bradou, byla neobyčejně hezké a švarné děvče. Nebylo člověka, ani mladého, ani starého, jemuž příznivý osud s ní potkati se dal, aby se za ní nebyl ohlédl. Avšak její zraky tu vpřed ubíhající, onde k zemi se upírající, jedva o koho zavadily; šinula se zajisté vpřed spěšnými kroky, pohroužená ve své myšlenky, nevšímajíc si ani Zlivského rybníku, jehož hladina, silným větrem zmítaná a rozvlněná, vroubená širokou stuhou zeleného, neustále se pohybujícího a ševelícího rákosí, se rozbíhala vlevo od ní, k severu, ani vpravo Bezdrevi, která jen úzkým hrdlem svým omývá jižní svah hráze, načež se rozstoupá, rozšiřuje v ohromnou šedou rozlitinu, ubíhající k jihu do nedozírných, mlhavých dálav, lemována k západu klikatě sbíhající hrází, nízkým vrbím porostlou, za níž se rozkládají močály rákosím a sítím porostlé, za těmito zelené louky, obilní lány a nízké borové remízy, vcelku na první pohled jednotvárný, rovný kraj, ale přece, blíže-li přihlédneš, plný barev a zvláštního půvabu; k východní straně ční, téměř z vod vystupujíc, řada domků zlivských, v pozadí nízká pahorkatina, dále ostrov, zvaný Králičí vršek, jenž brání dalšímu rozhledu k Hluboké, pak pruhy černých, omšených lesů, jež v dáli splývají s obzorem...

Než toho všeho, jak už praveno, Apolena sobě nevšímala; neviděla hloučky divokých kachen, plujících po Zlivském rybníku, ani lysek, ani dvojici skvostných roháčů,

potápějících se, lovících drobné rybky, nesledovala očima bílých racků, kroužících nad vodami Bezdrevi, hlučně povykujících, ni přemetů nádherně se vznášejících čejek. Přešla hráz i můstek přes potok, vylévající se kalným proudem ze Zlivského rybníka, zahrnula vpravo, přeběhla železniční trať, vedoucí podle samé Bezdrevi, a zahýbala už do vsi, když pojednou se potkala s mladým člověkem, oděným v zánovnou uniformu železničních zřízenců.

„Aj, hled' me!“ zvolal, zočiv ji a stanuv, „potom že nemám štěstí! Ubírám se na dovolenou a první rodačkou, kterou potkávám, jsi zrovna ty..jste zrovna vy“ — opravil se —, „Pánbůh vás poslal, Apoleno! Koukám na vás už hezkou chvíli, věděl jsem, že vás znám, ale kdo by vás hned poznal, když vás dva roky nespatrił? Tenkrát jste byla hubené, vytáhlé hůdě, a v takovou švarnou dívčinu jste vyrostla! Pozdrav vás Bůh, má zlatá!“

Podívala se na něj, jak tu stál před ní, pěkně urostlý, růžový v obličejí, modré oči jen mu hrály, tmavorusé knírky, do ostrých hrotů zakroucené, dodávaly mu výraz sebevědomé kurážnosti; nicméně se nepodobalo, že by byl působil na ni uchvacujícím dojmem, neboť nedotkla se podávané jí ruky, ba čílko se zakabonilo a uhnout se hleděla.

„Já vás neznám,“ odsekla krátce.

„Ale, ale, má panenka — není možná, abyste mne nepoznávala! Já jsem se přece tolik nezměnil s těch dvou let, co jsme se neviděli... Víte, tenkrát o pouti v Selci!“

„Já vás jistě neznám,“ opakovala.

„I dobře mě znáte, jen pamatovat se nechcete! Vždyť jste ze mne oči nespouštěla, když jsem byl u vás na návštěvě ve vojenském mundúru, s šavlenkou po boku! Ovšem, tenkrát jste byla malá ještě. Přece nebudete povídat, že neznáte Ferdu Krušnejch — co?“

Uchopil ji za ruku, která držela filec.

„A — pravda — vy jste Ferda Krušnejch,“ odpověděla. „Teď se pamatuju. Pozdrav vás Pánbůh taky..“

„Nu, tak vidíte! Už mi nepopřete, že bychom nebyli staří známí.“

Přesto bylo zjevno, že obnovení staré známosti jí nezpůsobilu přílišně

radosti; ještě méně se vůčihledě potěšila,
64\$

•
když se jí tázal, kam jde, a nevyčkav ani odpovědi, jedním dechem se jí nabízel, že ji doprovodí, že počká, až si vyřídí svoje záležitosti, a že pak s ní půjde až do Plástovic.

„Vy se mnou jít nemůžete,“ pravila, „nedočkal byste se — mám tu mnoho obchůzek..“

„Aj! To by tak bylo! Třeba do večera počkám. Máte to marné, už se mne nezavíte, moje růžičko! Vždyť jsme staří známi, tak říkajíc příbuzní. Což mi nestál kmotrem váš pantáta! Sluší se, abych ho navštívil..“

„První cesta je přece k rodičům,“ vpadla mu do řeči; „přijďte k nám zítra..., kdykoli..., budete vítán..“

„Proč mě odháníte? Sám Pánbůh mi vás přivedl do cesty. S vámi půjdu, budu vám povídat, aby vám nebylo smutno samotné.“

„Děkuju vám za dobrou vůli, ale mně smutno není nikdy. Až si tu své věci vyřídím, dám se do Zbudova k bábě. Možná že tam pobudu do večera, možná taky až do rána. Přijďte k nám zítra, chcete-li navštívit tátu.“

„Především chci pobýti s vámi, Apoleno,“ odpověděl; „byl bych se minul rozumem, abych odběhl od takového vzácného děvčete, s kterým mě svedla dobrá náhoda. Cožpak se vám tak protivuju, že stůj co stůj se mne chcete zbavit? Nejsem přece taky ledabylý; za rok budu konduktérem a zůstanu asi ve Vídni. Se mnou byste se nezhodila, panenke!“

Mluvil sebevědomě, jako člověk, jenž je proniknut důležitostí svého společenského postavení a svých fyzických předností; také přidával hlasu, takže upozornil na sebe skupinu hrajících si dětí, které, zanechavše hry, přistoupily a počumovaly; dvojice oken domku, v jehož sousedství se byli zastavili, se otevřela a z každého se vynořila rozčuchaná ženská hlava. Bylo zřejmo, že se stali předmětem všeobecné pozornosti a zvědavosti.

Dívce to neušlo. Stála jako na trní v tomto ohni zevlujících pohledů a ruměncem hněvu polil její líčka. A on pořáde svou: že aspoň, pokud bude ve Zlivi, se jí nepustí, a kam jde, opětně se jí ptal.

„A nač se mne ptáte? Co je vám po tom, kam jdu!“ vyrazila ze sebe,

odstupujíc od něho.

Tu on úsměšně:

65\$

•

„Aj, to patrně zacházíte, že se tak bráníte! Vy si nějak shůry se mnou vedete!“

Hněvem všecka vzplanula, přeměřila si ho zdrcujícím pohledem.

„Zacházím — nezacházím, co je vám do toho? Po svých jdu a vy si jděte také po svých!“

Řekla, obrátila se prudce na podpatcích a odkvapila. On stál nanejdříve překvapen tímto rozhodným odbytím. Dvě ženské v oknech se zachechtaly, i počumující děti se daly do smíchu. Cítil se svrchovaně pokořeným. Poskočil o dva kroky, jako by se chtěl spustit za ní, dohnat ji, zjednat si zadostiučinění; rozmyslil si však věc přeci, spokojil se zatít za ní pěst.

„Počkej jen, ty m...“ — ošklivé slovo přeskočilo ohradu zubů; „však tě najdu jinde, spravím si to s tebou!“

Zabroukal dušeně tuto hrozbu, ale ženské a děti zaslechly ji přece a zachechtaly se znovu nad její malomocností. Hodil zuřivým pohledem po všech těchto smíšcích a odešel cestou, jíž Apolena přišla, zlivskou hrází a polní cestou k Pašicům.

Apolena, ráda jsouc, že se ho zbyla, došla do domku Pavlíčka košíkáře.

„Co nám nesete, mladá?“ přivítala ji žena tohoto výtečníka.

„Pro košík si jdu, který maminka objednala.“

„To bude asi pro Potužákovíc z Plástovic, není-liž pravda? — Košík jest hotov, můžete si ho vzít. Stojí dvacet pět krejcarů.“

„Není možná, toť strašně drahé — na Hluboké jsme platili dvacet a byl spíše větší než tenhle...“

Nastalo velké smlouvám. Už jsou takové, naše Blat'ačky, jako vůbec jihočeské venkovské ženy. Která neumí smlouvat, není pokládána za hospodyní; proto kupují nejraději u žida, který počítá s touto jejich vlastností. Hledajíc očima košíkáře, s nímž přišla jednat o věci zcela jiné, Apolena nezapomněla této zásady a byla spokojena, když po dlouhém handrkování obdržela koš za dvacet dva krejcare; pak teprve se ptala po košíkáři. Jel prý

někam za Vondrov pro proutí, řekla jí žena, a nevrátí se až k polednímu.

66\$

•

Zvěst byla velice nemilá; mělat' naspěch; matka jí nařídila, aby se do poledne vrátila, a jí zatím ještě nastávala zacházka na Blata.

A cože mu chce? tázala se Pavlíčková.

„A tak — mluvit s ním musím. Jakáž pomoc! Není-li ho tu, počkám, až se vrátí.“

Usedla, klidně na pohled jala se čekat. Pavlíčková, která ovšem věděla dobře o pokoutných obchodech svého muže, nechala ji a neptala se více, dohadujíc se, oč asi běží, ačkoliv se v svém nitru nemálo divila, že dcera Potužákova přicházela kupovat kradených ryb.

Dívka seděla, neprozrazujíc své netrpělivosti ani jediným slovem, ba ani nejmenším pohybem. Líně se jí vlekly minuty; byla by odešla a později zase se vrátila, aby čas jí rychleji ušel, ale nechtěla se ukazovat, obávajíc se, že by na sebe obrátila pozornost. Co řekne matce na omluvu svého opoždění? — E, ať už vznikne jakákoli mrzutost — není vyhnutí... Zajde z Blat ještě do Zbudova k bábě a vrátí se domů až večer; vymluví se na tuto návštěvu... A na Blatech bude čekat na ni Vojta, který jí také nebude povděčen za tohle omeškání. Bála se jeho nespokojenosti více než hněvu matčina. Odcházejíc ráno, umiňovala si, že ho překvapí pokud možno rychlým vyřízením svého posláním, a teď se jí to takhle zkazilo...

Dováděly, křičely okolo ní děti Pavlíčkovy; žena, šukajíc po domě, chvílemi se u ní pozdržela, rozmlouvala s ní o dobytku, o nastávajících žních, o všem možném, co k věci, pro niž přišla, nijak nepřiléhalo.

„Och, mladá,“ pravila mezi jiným, „věřte mi, vykašlat se na všechny muže! Za nic žádný nestojí, můj tak zrovna jako jiný! Kdyby jen za tím proutím byl došel, už tu mohl být; ale vsadila bych se, že zahrnul někam do Dasného nebo do Bavorovic na pivo nebo na kořalku. Čert ho vezmi, neřáda ochlastaného. Samý kamarád je to...“

Tato slova dívku nepotěšila, avšak přesto nijak neprozradila, jak krůtě rozmnožila její obavy.

Pokrčila pouze rameny.

„Jakáž pomoc!“ prohodila a čekala....

Dočkala se. Pavlíček se vrátil domů ještě před polednem a divil se nemálo, spatřiv takového hostě. Byl to silný,
67§

•

ramenatý muž, asi čtyřicátník, nepříjemného, skoro odporného vzezření, nepřívětivého chování, jehož nezapřel ani jakousi nucenou žertovností. Když mu řekla příčinu své návštěvy, ušklíbl se, ukazuje dvě řady velkých žlutých zubů, a prohodil:

„Aj, panenka, jakpak že vy poslíčkujete tomu vychrtlému ošustovi? To se přece málo hodí pro dceru Potužákovu; mohl si přijít sám...“

Blesk hněvu vyšlehl z očí dívčiných.

„Do toho vám nic není!“ odsekla prudce; „poslal mě, protože tak uznal, a já jsem šla, protože jsem chtěla. Už jsem se načekala dost. Tři kapry mi vydejte bez dlouhých řečí a já půjdu, odkud jsem přišla.“

Vycenil zase své pardálí zuby, vjel si špinavou pravicí do rozcuchaných, potem slepených vlasů a do hustých přízrzlých vousů, kryjících bradu a líce.

„Aj, aj — to se podívejme, jak taková panenka umí poroučet!“ pravil; „a což kdybych nedal, zlatoušku? Kdybych, dejme tomu, řekl, že nemám, že jsme jich nachytali málo a těch že jsme se už zbavili...“

„Pro mne!“ skočila mu do řeči; „vzkazujete-li mu to, vyřídím mu váš vzkaz, ale bude vás to mrzet všechny. Chytili jste poslední rybu, to vám povídám já!“

Mluvila úsečně, s velkou rozhodností; bylo zjevno, že řeč jej porazila.

„Počkejte,“ odpověděl, „uvidím! Dobrá vůle je dobrá vůle. Tři kluky mu nedám, jen dva! Má jich dost; na žádného z nás jich nepřipadá víc!“

„Jen dejte tři, jak jste ujednali!“

„Namouduši, ať jsem zatracen, dám-li..., mohu-li! Vyřid'te mu, že se musí spokojit..“

„Dobře tedy! Vyřídím mu to, nebude-li spokojen, odnesete si to vy. S Vojtou nejsou žerty, třeba byl mladý.“

Konec byl, že jí dal dva kapry, pěkné, skoro dvoukilové, s nimiž odešla, zaobalivši je do mokrého pytle. Byla ráda, že se dostala z blízkosti tohoto

člověka, z něhož kořalka odporně čpěla.

Dala se jinou cestou, vedoucí přímo do Blat; zůstavila vlevo hráz Zlivského rybníka a brala se místy, kde stojí nyní

68§

•

továrna na šamotové zboží, obešla rybník Pacák, zapadla do borového lesíka, z něhož se záhy zase vynořila, přešla hrází rybníku řečeného Knopr pod obecní hájovnou Překážkou, kde se otvírá pohled na Blata.

Ač bylo o polednách, pohled byl ponurý. Nebe zamračené, nikde jasného paprsku slunečního. Mlhy se valily nad širou rovinou, v husté chuchvalce se kupily, modré hory na dalekém obzoru šerým hávem zastíraly, ba samé blízké dědiny v mračný, němý vír svých kruhů pohlcovaly. Tu a tam vynořil se z šerého příboje ojedinělý strom, jenž jako by se potácel, zase zmizel v záhybech ohromného pláště; onde celé řady a skupiny vrb a topolů nebo houštiny nízkých křovin vystupovaly, na krátké chvíle se objevovaly očím a zase se ztrácely, podobné beztvárným, příšerným fantomům. Co za nimi, co dál, to nic, bez konce šedé šero, v němž splývaly země i nebe, všečen obzor, všečen předmět...

Apolena sestupovala po mírném svahu k trati tudy vedené, přeběhla ji, brala se bahnitou cestou k Vomáčce, baštyrně to na břehu Soudného potoka, za vysokými topoly se kryjící.

Napravo i nalevo zelené louky, jichž tráva, ač před nedávnem pokosena, už zase bujně vyrůstala, vodotok jeden za druhým, tu podle sebe stékající, onde křižující se, vesměs vysokým hustým rákosím zarostlé, mezi nimiž jako inkoust černé vody jedva prostupovaly. Dva mosty přešla dívka, u samé Vomáčky třetí, přes Soudný potok se klenoucí.

Tiše ležela bašta, jejíž šedé zdivo jako by ustláno mělo v zeleni trávy, pod loubím topolů pod šerou mlhou, nízce po nebi plujícími mraky. Na jednom z těchto topolů sídlila od nepaměti rodina čápů.

Právě když dívka přicházela, vracela se čápace k trojici již silně povyrostlých čapat. Nesla v dlouhém zobáku cosi dlouhého svislého, užovku nebo slepýše. Dvě děti vyběhly z bašty, zočily mohutného ptáka, vznášejícího se lepými oblouky, nic jinak než jako by vzduchem plul, jedva mávaje

křídlo.

69\$

{ Čáp letí,
nemá děti!
My jich máme,
a nedáme! }

zazpívaly jí děti na uvítanou.

Apolena je minula, obešla baštu a spěchala rychlými kroky po jedva znatelné pěšině, jež ji vedla nedaleko pravého břehu potoka, křivolakým tokem se vinoucího nížinou, do srdce Blat. Louky kol dokola, nic než louky, v mlze se ztrácející; pak rázem palouk, kratičkou travou porostlý, místy holý, takže hlína prostupovala, velké a malé kaluže, sítím porostlý močál. Nad hlavou jí kroužili zlolající rackové a vyděšeně pokřikující čejky, lítající v samých přemetech. Zdáli se ozýval husí kýhot.

Šla a šla, čím dále tím rychleji. Pěšina ji přivedla zase k potoku, jehož černé vody, stavíce se, tvořily hluboké tůně...

Vtom tu, nevěděla, odkud se vzal, snad z houštin podle vody vystoupil, stál podle ní mladý muž. Znala ho, byl to knížecí pěšák. Zarazila se, ulekla se ho. Statný junák takto, urostlý jako topol, ale jí se podobalo, že ostrý, přísný jeho pohled do duše ji prohlíží. Nejen do duše vniká, ba do nitra koše, jež nesla.

„Hej, mladičká!“ oslovil ji, „postojte přec trochu! Kampak tak spěšno, co to nesete v tom novém košíku?“

Zachvěla se, rumělec jí zalil líčko; než vzpamatovala se rychle: nebyla z těch, jež se strachu poddávají.

„Nač se ptáte?“ odbyla ho; „s vámi nejdu a vy se mnou taky ne.“

Brala se svou cestou, majíc v úmyslu ho minouti. Nepodařilo se jí to; zastoupil jí cestu, nepustil ji.

„Aj, zhorka nakvašená panenka a hrdá taky,“ pravil úsměšně. „Myslíte, že před vámi uteku jako pes, na něhož se zvedá kámen? Potkat na Blatech takovou dívčici a nepoužít té dobré náhody — to bych byl blázen! Půjdu s

vámi. Dejte mi sem ten koš, ponesu vám ho. Však vás nekousnu, nebojte se! Za prokázanou službu zaplatíte mi hubičkou.“

Sáhl po koši, chtěl jí ho odejmout. Nedala mu ho, stranou uskočila.

„Táhněte po svých!“ zvolala zlostně.

70\$

•

Hnal se po ní, uchopil, objal ji okolo života. Uhodila ho pěstí do obličeje, pronikavě vykřikla.

„Proklatá ještěrko!“ zasyčel všecek rozzuřen. „Tož ty tak?... Počkej, já tě naučím!“

Chtěl ji povalit, ona se zoufale bránila, pustivši koš, jenž padl na zem, ale neotevřel se.

„Pust'te! Proboha vás prosím!“ dral se jí hlas z hrdla, jež hrůzou se svíralo.

Nepustil. Divá vášeň zašlehla z jeho očí. Povalil ji k zemi, krk jí sevřel rukou, škrtil se jí jal. Kopala ho, ale již již cítila, že se mu neubrání...

Vtom se zamihlo cosi. Zaslechla temný náraz těžké rány. Jeho ruce povolily. Vzchopila se, na nohy vyskočila. Její útočník ležel na zemi, krev se mu řinula z hlavy, podle ní stál Vojta, třímaje v rukou sukovitý klacek z urvané topolí větve. Dívka, hrůzou strnulá, div opět neklesla k zemi. Vojta se smál.

„Měl bych ho dorazit, holomka,“ pravil napřáhaje klacek k nové ráně. „Zdá se, že nemá dost ještě..“

„Nech ho, pro živého Boha tě prosím!“ skočila mu do řeči. „Pojď odtud...“

„Nu, jak chceš; přepadávat holky už nebude. Nemohl jsem se tě dočkat — dobře že jsem se ti vydal naproti.“

Sebral košík, dal se do kroku.

„Ryby neseš?“

„Ach, nesu...“

Chvěla se jako listí osikové, z místa nemohla. Vzal ji za ruku.

„Jen pojď, jen pojď,“ pobízela, tahaje ji za sebou; „čeho se bojíš? Nikdo

nás neviděl, ručím ti za to... A tenhle, třeba zas přišel k sobě, nepoví...
Ostatně mne neviděl... Pojd', pojd'!... A nevrátí-li se mu duše, nepromluví
beztoho, a dobře bude...“

„Ale zabil-lis ho...“

„E co, zabil, tak zabil! Měl jsem ho snad poníženě poprosit, aby odešel?
Kdo ti ručí, že by nebyl zabil mne? Kdo s koho — to je všecko. Jen pospěš,
pojd' a neboj se nic!“

Odplivl si, hodil do vody klacek, ježž dosud v ruce dr—

71\$

•

žel. Zašuměly černé vody, načež unášely líně osudné dřevo, narážející
zvolna o rákosím porostlé břehy, o trsy vodních bylin, které vezde
prostupovaly řečiště...

Apolena se poněkud zotavila ze svého leknutí. Pryč, pryč! poháněl ji
vnitřní hlas, mnohem silnější než ruka, která ji odvlékala. Klikatě běžela
stezka, oddalovala se od potoka, zase se přiblížila; rostl prostor mezi dvojicí
utíkajících a bezvládným tělem skoleného člověka. Přivalily se nové mlhy,
nížila se klenba šedých mraků, spouštějíc drobounký deštík. Zakrákoral
havran, neviditelně se vznášející v šedé vřavě, opodál druhý, třetí mu
odpovídal, čejky zděšeně pokřikovaly, rackové zlostně láli a vysoko, vysoko
nad mořem mlh, za čirou hradbou mraků zahlaholila unylým zvonovým
zvukem dlouhozobá koliha, jež, dle staré provensálské báje, živí se čistým
vzduchem nebeským...

Teskně, smutně zněl ten hlahol; Apoleně bylo, že slyší vyzvánět
umíráčkem.

VII

Uběhlo asi půl hodiny.

Drobný deštík ustal, ale mlhy dosud se valily v chumáčích, jako bělavý kouř těkaly po širých Blatech. Vítr je rozfoukal, honil je, takže vířily pod jeho dechem, podobné pohyblivým sloupům, a mraky na nebi řidly, uhánějíce směrem k východu.

Na pravém břehu Soudného potoku, nedaleko místa, kde odbočuje od něho k severu mlýnská stoka, jež protéká Zbudovem, rákosí roste jako les; široké pásmo, neustále se pohybující, ševelící — půda mokrá, bobtavé černé bahno, vezde kaluže stavící se vody; v dobách dešťů, a když sněhy tají na horách, rozlévá se tu voda široko daleko a často po celé týdny prodlévá, nemohouc odtékati. Pásmo rákosí pak věnčeno jest dosti širokou stuhou těžko prostupných křovin, za dřívějších časů mnohem hustších než dnes.

72\$

•

V tato místa Vojta zavedl Apolenu. Nebylo třeba se obávati, že by tu byli vydáni zrakům číkoli; sem nikdo nepřicházel, ani hříbkové, kteří opodál pásli své koně. Štítily se těchto míst hlavně pro množství ohromně velkých úzovek, jež se tu skrývaly a z nichž fantazie prostého lidu nadělala pravých hrozných. Jediný Vojta se jich nebál ani dost málo; naopak, viděl v nich spojence a žádné neublížil. Také různého vodního a bahenního ptactva, racků, chřástalů, čejek, vodoušů, jespáků se sem uchylovala spousta, a příšerné, kvílivé skřeky, jež najmě kvečeru a v noci z těchto věčně zavlhých houštin vycházely, rozmnožovaly hrůzu k těmto místům se vízící.

„Tady poseď,“ vece Vojta, ukazuje na poněkud vyvýšené suché místo, vrbovím odevšad kryté; „já ti dojdu pro něco k snědku. Poledne minulo, budeš hladova. Nemysli již na toho lumpa tam; však pochybuju, že bych ho byl zabil. Byl dojista jen omráčen a dávno už se vzpamatoval.“ Dívka se dala do pláče.

„Pomyslit, žes ho zabil!“ odvětila vzlykajíc.

„E, dej už pokoj! Pojíš kus buchty a to tě spraví! Já si teď obstarám ryby, mám tu sádky.“

Po celých pět právě uplynulých dní byla žádostivá vidět tyto sádky; teď myšlenky její při nich neprodlely. Pokývla pouze jako stroj. On zmizel, za malou chvíli zase se vrátil a podal jí kus černé buchty. Měl patrně v těchto končinách také svou zásobárnu.

„Na, najez se — opatřím si zatím ryby.“

Otevřel koš, vyňal pytel a vysypal jeho obsah.

„Co je to — jen dvě — kde je třetí?“ ptal se hněvivě. „Víc mi jich nedal ten košíkář,“ odpověděla, vypravujíc, co Pavliček jí byl uvedl.

On, všecek pohněván, zaťal pěsti.

„Nu, počkej, lumpe zlodějská!“ zlobil se; „já ti ukážu! Ty mi třetí rád ještě dáš, až s tebou promluví!“

„Mou vinou není,“ omlouvala se Apolena; „když nechtěl dát třetí, řekla jsem mu, aby se měl na pozoru, že si to líbit nenecháš...“

„Já ti viny nedávám,“ řekl na to; „ale to ti povídám, že tohle je bude všecky mrzet, ty darebáky; nač mám právo, to si i vzít nedám!“

73\$

•

Vzal oba kapry, hodil je do malé, ostríci vroubené a různým býlím napolo zarostlé kalužiny. Přesvědčil se, že jsou živi, že žabra se pohybují a že záhy úplně se vzpamatují. Ona zatím jedla, teprve nyní pociťujíc hladu.

„Ukážu ti teď moje sádky,“ pravil, vida, že pojedla; „ale musíš se zout, střevíce bys promočila.“

Uposlechla ihned, střevíce zula, punčochy svlékla, přičemž on sledoval očima každý její pohyb.

Když vyskočila na nohy, vzal ji za ruku a vedl ji houštinou.

„Vykasej se hodně, ať si sukně nezmáčíš,“ napomínal ji; „vody je tu nazbyt.“

Ba, bylo jí nazbyt. Černá řašelinitá voda, bobtavé bahno; místy skoro po kolena se v tom brodila, zpočátku křovím, pak rákosím. On byl bos, v rezných, úžasně špinavých spodkách, jež, brodě se, nijak nehrnul. Hrubá košile, taktéž vrstvou staré i čerstvé špíny pokrytá, na prsou otevřená a na

rukávech rozedraná, jen neúplně a nedostatečně zakrývala jeho kůži, hnědou jako smola. Jiného neměl na těle ničeho, a zborcený slaměný klobouk se shrnutým, na několika místech polámaným krajem, jenž kryl jeho husté, trochu se kadeřící tmavohnědé, skoro černé vlasy, přiléhal znamenitě ke zjevu člověka žijícího životem polodivocha, nanejvýš otužilého, vydávajícího se bez nejmenšího rozmýšlení veškeré nepohodě i žhavému úpalu letního blatského slunce...

Když se prodrali houštinou a došli samého břehu potoka, Vojta pustil ruku Apoleninu, a vyzvav ji, aby chvilku sečkala, shodil klobouk a skočil rovnýma nohama do černě se vířící vody, jež mu sahala až přes pas, načež, postoupiv až k druhému břehu, kde vyčnívalo nad podrost hustého vrbí několik vysokých osik, pohroužil se pod hladinu třikrát po sobě a tři velké těžké kameny vynesl a podle sebe na břehu uložil; potom po opětném několikerém ponoření se vytáhl jakýs druh velké posady, sbité z dřevých prknen a z latí, v níž skrze mezery bylo vidět několik třepetajících se kaprů.

„To jsou moje sádky,“ vece Vojta, usmívaje se s jakousi hrdou okázalostí, přičemž jeho pěkné bílé zuby se leskly jako čistá slonovina; „v těchhle je sedm kluků. Mám ještě tři jiné na různých místech. Jak vidíš, voda volně protéká, ale

74\$

•

ryba ven nemůže. Aby jich voda neodnesla, jsou připevněny lýkovými lany ke kořenům stromů a obtěžkány kamením. Jak vidíš tuhle truhlu, dvě velké vody už přečkala a z místa se nepohnula; jenom trochu neřádem byla zanesena, ale to se pak snadno vyčistí.“

Došel pak pro nově přibylé dva kapry, přidal je k ostatním a umístil svoje „sádky“ po předešlému.

Vykonav tuto práci, zavedl dívku zase na místo, kde dříve se byli usadili. Byl, rozumí se, veskrz promoklý, voda praménky stékala z jeho oděvu, syro bylo a chladno, ale on jako by toho necítil.

„Tak tu poseď chvíli,“ pravil, „a počkej. Vrátím se hnedle zase k tobě. Musím se převléci, aby ses o mne nezamáchala. Také třeba dohlédnouti na hříbata, aby nezaběhla daleko.“

„Kdepak se převlečeš?“ tázala se.

„Tady hned — mívám tu vždycky dvojí oděv.“

„Přijď brzy, prosím tě! Bojím se tu samotna...“

„Za chvíli jsem tu zase. Ale bát se nesmíš, to by ti neslušelo. Co je do děvčete, které se bojí!“

„Však jsi viděl, co se může stát...“

„To se ti podruhé nestane.“

Zmizel jako stín, ani kroků jeho neslyšela. Samotna zůstala na tomto odlehlém opuštěném místě. Snažila se, seč byla, aby se zbavila tísnivé úzkosti, odevšad na ni dorážející, ale nepodařilo se jí. Útok, jehož předmětem se stala, hrůzný výjev, jenž následoval, nevycházel jí z mysli. Ticho vůkol ní, jen zdáli ržali koně, kýhaly husy a chvílemi se ozval drsný hlas nějakého ptáka. Různé děsivé představy kroužily jí hlavou, mozkiem vířily. Připadalo jí, že je bez pomoci vydána čemusi hroznému, neznámému. Zdálo se jí, že odloučenost, v níž byla, potrvá a nebude mít konce. Minuty se vlekly, dlouhé jako věčnost...

Mraky řídly, tu a tam vystupoval z nich kus modrého blankytu, ba jasný paprsek sluneční prorazil si jimi cestu a mlhy se pod ním rozptýlovaly jako kouzlem. Bylo patrné, že slunce již silně postoupilo v západní stranu, dojista už minula třetí hodina. Co říkají asi doma?... Nelze pochybovati, že se strachují o ni, nemohouce si vyložit, proč tak otálí.

75\$

•

Budou se domnívat, že se jí něco přihodilo, budou ji hledat... Snad najdou na Blatech zabitého člověka..., snad ten člověk nebyl zabit, vzpamatoval se, došel domů a řekne, že ji viděl..., i kdyby ji neznal, každý se dovtipí, kdo byla osoba, s níž se setkal; stačilo podotknouti, že měla zcela nový koš... Že na ni útočil, k tomu se nepřizná, ba spíše si vymyslí nějakou lež, kterou spojí se svým zraněním... Zachvěla se znovu hrůzou při tomto pomyšlení... Kéž Vojta se vrátil! Poprosí ho, aby ji bez odkladu dovedl domů... Poví otci, co se přihodilo, aby ztrestal hanebného zbuďníka... Ne, ne — není možná..., cítila, že by se studem zalkla, kdyby to řekla. A pak: Vojta nebude chtít, aby se zmínila..., připravila by mu hrozné opletačky, kdyby

pověděla dle pravdy, jak se věc udála... Musila by se také přiznati, proč se vydala do Blat a v jaké choulostivé věci měla ruce... A nač by otec usiloval o potrestání pěšákovo?... Což nepotrestal jej už Vojta?... Možná že trest byl horší viny..., že ho zabil... Pomyšlení plné děsu a svrchované hrůzy!... Do své smrti nezažehná vidinu ubitého... Nedej Bože, aby do těch konců bylo došlo!... Och, kéž se vrátí Vojta, kéž jí všechno ještě jednou vymluví... Je statný, zachránil ji... Co by se bylo stalo s ní, kdyby byl nepřišel!... Také jí poradí, co má říci matce na omluvu svého opoždění. Bude vůbec myslet, mluvit, jednat, jak Vojta uzná, jak jí uloží...

Přioplul zase mrak, zakryl slunce, pohltil jedva prokmitlý paprsek a šero vůkol znova; ale vítr odehnal mrak, paprsek opět vyrazil, zbarvil ohnivým lemem odmetený mrak a šedé dotud kupy na východě a západě nabyly černých stínů, stavíce se na odpor jeho jasnému světlu. Mlhy prchly skoro docela, jen lehounké páry se vznášely ještě nad zelenými Blaty, za nimiž se rozbíhaly žloutnoucí lány na jihu a na severu, na západě vystupovaly modravé omšené hory.

Apolena se nehýbala z místa, na němž seděla, krčíc se pod pružné kryjící ji proutí vrbové; prsty její se zaryly do měkkého drnu, hlava jí sklesla dopředu...

Konečně přišel Vojta, pojednou stál u ní, ani kroků jeho nezaslechla. Košile a spodky, jimiž byl oděn, byly suché, ale jinak velmi podobné oněm, jež svlékl, toliko, možno-li, ještě špinavější. Jak usedl podle ní, stalo se jí volněji, pocit bezpečnosti se jí vrátil.

76\$

•

„Bůh buď pochválen, žes přišel,“ pravila usmívajíc se.

„Snad ses nebála?“

„Bála, Vojto!“

„A čeho?“

„Nevím; bylo mi teskno v té samotě. Pořád myslím na toho člověka tam. Nedej Bože, abys ho byl zabil...“

„A co z toho, zabil-li jsem ho! Zabil bych ho ještě desetkrát, zabil bych každého, kdo by opovázil se tě dotknout. Nikdo na tebe nesmí sáhnout,

rozumíš, nikdo! Jsi moje, víš! Mám tě rád!“

Ovil ramenem kypré její boky, přivinul ji k sobě, vášnivě ji líbal...

Zapomněla na vše, oči zavřela, poddávala se mu úplně, jata jsouc nevýslovným, necítěným dosud blahem. Pojednou, když vášeň jeho rostla, když divěji jal se ji objímat a líbat, vzpamatovala se přece, vymkla se mu, slzy jí vytryskly z očí.

„Vojto..., mám tě ráda,“ zablábolila, sepjala prosebně ruce, „ale ustaň, proboha tě prosím..., měj smilování se mnou..., je hřích, co činíš!...“

Tu divoký, nevázaný mladík, poslouchající do té chvíle jen pudů své vášně, přemohl sebe a ustal, překonán prosbami panenské, neuvědomělé duše. Uchopil pouze její ruku, hladil, objímal, líbal ji. Divé plameny, které mu sršely z očí, nezhasínaly sice, ale nepálily už, v sladce hřející zář se měnily.

„Abys věděla,“ pravil, „že tě mám radši než ten, který tě přepadl a o jehož život se tak bojíš, nechám tě..., počkám...“

„A já tě za to mám tisíckrát radši, Vojto!“

„A nebudeš se už bát, nepromluvíš o tom, co se stalo? Nikdy? S nikým?“

„Nikdy... s nikým...“

Usmívala se, ač slzy dosud tekly.

„Dobře. Slíbilas mi to! Víím, že slovu dostojíš. Kdyby se tě tedy ptali po něčem v příčině toho přepadnutí tam, toho chlapa, co jsem pohladil, řekneš, že nevíš, žes ho neviděla. Při tom setrváš, i kdyby onen člověk vyžvanil, že se s tebou setkal. Myslím však, že vyvázl-li, sotva se asi pochlubí.“

77§

•

Apolena přisvědčila; oné chvíle by byla přisvědčila na vše, co by Vojta byl řekl; připadalt' jí vtělenou chrabrostí a prozíravostí: však už dávno v něm viděla junáka, před nímž zapadali v hluboký stín všichni mužští, s nimiž dosud se setkala.

„Ostatně,“ dodal, drže pořád její ruku a usmívaje se na ni svým hrdým, sebevědomým úsměvem, „kdyby nejhůře bylo, vezmu všechno na sebe. Ať mě zavrou, věčně tam nebudu a poznám, jaké to tam je, zrovna jako chtěl poznat Lochmout!“

„Ne, ne!“ bránila se, „nechci, aby tě zavřeli. Nechci, abys byl ode mne odloučen... Toho se nejvíce bojím...“

„Bojíš se?“ pravil velice vážně, pustiv její ruku. „Já se taky bojím, vidíš! — Ale řekni, jakže se jednou neodloučíme? Takhle..., jako já mohu, se mnou žít nechceš, a vzít si tě nemohu za ženu. Jsi sedlákova dcera..., kdeže by tě mi dali!... A potom, což já se mohu vázat?“

Ba, věděla, ačkoli nikdy ještě o tom nepřemýšlela. Sklopila hlavinku, do země se zadívala.

„Nebudeme sví,“ řekla po chvíli, „jiného nebudu.“

„Nu, až odejdu na vojnu,“ odušil, „kdo ví, jak se rozmyslíš.“

„Proč mluvíš takové smutné věci?“

„Máš pravdu — není třeba o nich mluvit. Až nadejdou, budou tu.“

Odměl se, zadíval na její smutně zastřená líčka. Pojednou se vzchopil, vzal ji zase za ruku, v jeho očích se zajiskřilo. „A já tě mám rád!“ zvolal. „Moje budeš, kdyby celý svět se tomu vzpíral! Čas se naplní a budeme jednat. Mluvit nebudu. Třást se musí všechno přede mnou, třást, ti povídám! Potom budeme svoji..., a přece se vázat nebudu, rozumíš?“

Nerozuměla dobře. Sliboval jí, že svoji budou, a to jí stačilo. Líbila se jí ta řeč, hrdou, vznešenou se jí zdála, jí, mladé selské dívce, žijící v prostředí velmi pozitivním, málo romantickým; tryskalo jí z ní jakési tajemné kouzlo, odpovídající zplna neuvědomělým tužbám jejího ženského srdce. Odvěká přirozená potřeba ženy přilnouti, přimknouti se k tomu, kdo silou a odvahou jí skýtá záruku mocné ochrany.

„Rozumím,“ odpověděla usmívajíc se, ač slzy se dosud leskly na dlouhých hedvábných černých řasách.

78\$

•

Seděli zase mlčky druh podle druhu, minuta utíkala za minutou.

„Nu?“ tázal se jí posléze; „půjdeš domů teď? Třeba pomýšlet na návrat...“

„Půjdu k bábě do Zbudova.“

„Máš pravdu, k bábě zajdi. Tam ať tě hledají a najdou, budou-li se po tobě shánět. Přenesu tě přes potok, abys nemusela zacházet. Pojď, vezmi do

koše střevíce a punčochy, obuješ se, až budeš na druhé straně.“

Vstala.

„Nohy mě bolí,“ zasteskla si, „jsem jako podkosená z toho leknutí tam...“

„Neboj se, však tě přestanou bolet. Zapomeneš, jen na to už nemysli...“

Ale počkej ještě chvílku, musím ti ještě něco povědět, už dávno o tom přemýšlím.“

Upřela tázavě naň oči.

„Třeba mít peněz,“ započal, „hodně peněz, chci-li se něčím stát. Ještě než půjdu na vojnu, musím jich mít nastrádáno. Pokud budu vojákem, budeš je mít v opatrování ty. Až se vrátím, dáš mi je a pak uvidíš!... Ale víc jich musím získat než dosud. Už jsem ti řekl: pušek je především třeba...“

Apolena naslouchala dychtivě. Slyšíc, že jí tyto peníze svěriti hodlá, zaradovala se a duše její se naplnila hrdým pocitem, že se zavděčí tomu, jenž se jí zdál nejstatečnějším člověkem na světě.

„Bud' bez starostí,“ pravila, „opátrím ti je věrně. Nikdo jich nenajde...“

Pokývl spokojeně hlavou.

„Poslyš,“ mluvil on svou, „nejsem u konce ještě. Ty a Václav musíte mi pomoci, abych jich vyzískal víc. Václav je bačkora, ale k tomu, co ti nyní povím, ho snad přece dostanu, jen když i ty nepřestaneš do něho mluvit. — Vidělas, v jakých sádkách držím své kapry. Nebylo možno zařídit to jinak, ale takhle to nestačí. Třeba mi řádných sádek, abych mohl mít třeba sto kaprů; k tomu mi poslouží rybníček ve vašem sadu.“

„Vždyť voda tam hnije, tam ryby polekají...“

„Ovšem, ale když se vyčistí, bahno se vyveze a pak čerstvou vodou naplní, ryby se v něm budou dobře mít a po

79\$

•

ruce mi budou, kdykoli bude nějakých třeba. Železný v Selcích to tak chce; říká, že ryba musí být pohotově na zavolání, potom že teprve nastane odbyt jaksepatří. Pamatuješ se, že jsem ti řekl, že Zlivští mají svého sádeckého, a že ten sádecký ani neví, že jím je? — Vidíš, takovým nevědomým sádeckým bude taky tvůj táta. Přece nahlížíš, že já nemohu zůstat za Zlivskými. To by tak bylo!“

Dívka přisvědčila; co Vojta řekl, muselo být dobré. Neuvážila ani zdaleka, že provede-li hoch svůj úmysl, učiní jejího otce přechovávačem kradených věcí a přivedí naň hanbu, nesnáze a nebezpečství...

„Václav musí naléhat na sedláka, aby se pustil bez průtahy, jakmile bude po žních, do čištění rybníčka a do vyvážení bahna,“ pokračoval Vojta ve své řeči.

„Než udeří zima, musí být všechno v pořádku a rybníček zase nahnán. Ostatek, sedlák tím nepochodí špatně; takové bahno, smíšené se zemí a s vápnem, zmrví luka lépe než hnůj. Však se podíváš, jaká vám poroste tráva! Ty také naléhej a stůj na svém, že je hanba mít v sadě takovou smrdutou louži.“

Vedl ji zase bahnem, ostricí a rákosím, neustále rozmlouvaje o nutnosti upravit rybníček a proměnit ho v sádky a jaké výhody mu z toho vzejdou, nedotýká se již ani jediným slovem své lásky k ní; zdál se býti hrdým, že sám sebe přemohl; ale také o člověku, jehož, málo hodin tomu, ranou omráčil, možná do smrti ubil, nepadlo již slovo; podobalo se, že oba zapomněli pro nával důležitějších té chvíle věcí. Teprve když asi dvě stě kroků níže místa, kde měl v potoce své „sádky“, ji přenášel přes mělkou vodu, drže ji v náručí, pevně ji k sobě svíraje, políbil ji v ústa a zašeptal: „Až jindy, až jindy, až se nebudeš bát...“

A ona hlavinkou přisvědčila. „Ano, ty můj zlatý, až jindy!“ dala mu v odpověď.

Přenesl ji, na suchý břeh postavil.

„Tudy se dej!“ — ukázal na houštinu, kterou jí bylo projít, aby se dostala na otevřená Blata; „jen vyjdeš z křovin, uvidíš Zbudov, a tebe at' pak třeba uvidí kdo chce. Já se nyní vrátím, podívám se k místu, kde jsem toho chlapa povalil, a leží-li tam ještě čili nic. Třeba se přesvědčit, uvážil jsem, abychom věděli, jak se zachovat.“

80\$

•

Máchl rukou, usmál se, bílé zuby se zaleskly; pak skočil do vody, přebrodil potok a zmizel v rákosí protějšího břehu.

VIII

Apolena kráčela samotna rovnými otevřenými Blaty, ubírajíc se směrem severovýchodním ke Zbudovu, jehož bíle omítěné statky a domky vystoupily před jejíma očima, jedva z úzkého pásu houštin se prodrala, napohled v takové blízkosti, že se jí zdálo, jako by kamenem tam dohoditi mohla. Slunce zvítězilo úplně nad mlhami, sňalo šedý háv, jenž zahaloval úhlednou dědinu, vysoké topoly na březích protékající jí mlýnské stoky i zelené její sady; vítr rozprášil a zahnal mraky z blankytu, po němž rychle uháněly drobné stříbrné, zlatě lemované berušky.

Dívka nešla pěšinou — nebylo této v těch místech; přímo za svým cílem se ubírala. Vpravo vlevo pásla se ohromná stáda hus, které krky natahovaly a hlučným kýhotem ji vítaly. Nestejná byla půda, po níž bosé bílé nohy šlapaly; tu krátký zažloutlý pažit, předchozími vedry žehnutý, onde vysoká bujná tráva, tam zase tvrdá ostřice, vyrůstající z bahnitého močálu, v němž nohy po kotníky se bořily a z něhož bobtala hnědá voda. Jak se vzdálila od břehu potoka, přestaly houštiny, nikde ni jediného křoviska, ale vezde všemi směry probíhající strouhy, ty s vysušeným dnem, ony naplněny stojatou černou vodou, z níž vyrůstalo sítí i krátké rákosí. Tu a tam široké pruhy rýčí zbavené svého drnu, většinou zalité touže černou vodou, pod jejíž mělkou hladinou bobtalo hluboké bahno, polou hlína, polou věkovitá rostlinná trouchel. Kde přece vyschly tyto kaluže, dno jam se pokrylo špinavě zelenými vrstvami řas.

Jakás těžká atmosféra ležela nad Blaty, padala na prsa, dusila; ani vanoucí vítr ji neodnesl zcela, ba zdálo se, že

81\$

•

na jistá místa sháněl výpary stavících se, hnijících vod, rozkládajících se látek rostlinných. Jsou dni, kde tento dech trouchelí a rozkladu otravuje náladu lichého chodce a tíživě působí na jeho mysl. Zasteskne se člověku a ponuré, mátožné obrazy vyvstávají před jeho duševním zrakem i děsí jej přeludné vidiny, které ani světlo dne, ani hravé paprsky slunce nestačí

zahnati.

I Apoleně bylo teskno v té samotě. Zdálo se jí, že unikla stěží příšernému nebezpečství, jež sice ustoupilo, ale každou chvíli znovu na ni útočiti mohlo. Na útok, jež proti ní provedl pěšák, hrubě ani nepomyslila; tento útok, surový a neomalený, byl odražen, nebezpečí důkladně zažehnáno a sotvakdy ji zas ohrožovat bude — avšak cosi jiného, cosi lichotivého, uspávajícího a úskočného bylo jí nablízku, pokoušelo se o ni, a to přijde zas a nástrah nebude konce, až ji to sladce obloudí... Apolena nebyla nevědomá; není možno, aby venkovské děvče nevědomým zůstalo, ale cit povinnosti zachovat si svoje panenství pevně v ní tkvěl a představa hříchu ji svrchovaně děsila...

Co bude s ní dál?... Cítla, že Vojta se zmocnil veškerého jejího myšlení, že bude-li tento hoch chtíti, marně by se mu bránila. Neubrání se, dojistá podlehne. Sbírala své myšlenky, modlit se snažila, Boha na pomoc přivolávati, ale modlitba, kusá, trhaná, nevyznívala v ten smysl, aby Bůh dal sil jí, nýbrž toliko za tím se nesl, aby Vojtovi nedopouštěl chtíti...

A nevýslovný strach se jí zmocnil, kdykoli pomyslila na návrat do otcovského domu. Věděla, že ji budou pohřešovati, sháněti se po ní, a přece za živý svět by se nebyla vrátila, aby je zbavila strachu. Jen u báby je záchrana — kéž by tam navždy zůstat mohla! Dnes aspoň tam zůstane, poprosí bábu, aby ji tam nechala, nevydávala, i kdyby někomu napadlo hledat ji tam. Přespí tam, až zítra se vrátí domů; možná také, že se nevrátí. To se ukáže...

Na pažitě, dvě stě kroků od ní, páslo se stádečko srnců; neutekli před ní, když se blížila, jen pásti se přestali, ušima pohrávali, štíhlé krčky natáhli, krásné oči na ni upínali: věděliť dobře, že z té strany jim nehrozí nebezpečství.

Viděla je, vzpomněla na Vojtu, který jim strojí nástra—

82\$

•

hy. Té chvíle jí pošeptal jakýs vnitřní hlas, že její osud se bude shodovati s osudem těchto rozkošných tvorů božích. Vojta je silný a mocný, jemu neujde nic, čeho se chce zmocniti, ani člověk, ani zvíře...

Zdalo se jí, že je vidí, tyto ubožky, škrtící se, rvoucí se se strašným, nezdolným drátem oka, jež hoch na ně nalíčil. Marné počínání, marný odboj, nespasí se, jako ona se nezachrání před jeho nástrahami...

Srnci stáli právě ve směru, kam jí bylo jíti; čím více se blížila, tím zvědavěji na ni pohlíželi, tím více natahovali krky a ušima stríhali. Teprve když prostor, jenž je od ní dělil, se scvrkl na jedno sto kroků, hodil srnec krásnou hlavinku dozadu, obrátil se a dal se do skoku; za ním koza a trojice kůzlat. S větrem o závod unášely je lehké suché běhy; podobalo se, že v málo minutách by byli přeběhli širá Blata, ale urazivši sotva tři sta kroků, stádečko stanulo zase, zvířátka opět natahovala krky a opět spíše zvědavě než plaše pohlížela na lichou dívčici...

Byly asi čtyři hodiny s poledne, když Apolena překročila práh selského statku, v němž žila na výminku její bába, matka její matky. Vešla do velké úhledné světnice, připomínající ve všem na jejich tam v Plástovicích.

Bába ve světnici se svou mladou snachou, ženou syna hospodáře, sehnutá, drobounká babička, do šátku bys ji nabral. Podivné plémě, tohle kubatovské! — Mužští jako obři, ženské suché, maličké.

„Dej vám Pánbůh dobrý večer, babičko, a vám taky, teto!“ pozdravila Apolena.

„Dejž to Pánbůh,“ odpovědělo dvě hlasů, jeden zvučný, mladý, altový, druhý temný, z bezzubých úst, a dvojice jasných starých modrých očí utkvěla na dívce s výrazem radostného překvapení; stará ústa se usmívala a nesčíslné rýhy na obličejí usmívaly se taky.

„Vjítám tě, ty má holubjičko, vjítám! Copa mji neseš?“

Babička si zachovala staré blatské nářečí, které v ústech mladšího pokolení už skoro nadobro vymizelo.

„Nic vám nenesu, babičko — vidět vás přicházím. Byla jsem ve Zlivi mámě pro košík, chtěla jsem zajít k vám a na

83\$

•

Blatech..na Blatech... v té mhle..., babičko..., jsem... zabloudila...“

Babička pohlédla bystře vnučce do obličejí, ruce spráskla.

„Ty můj Umučený! Zabloudila? — Pánbůh tě chránil, děvečko! To je

vošklivá věc, zabloudit na Blatě! Eště že to bylo ve dne! Chraň nás Pánbůh, aby to bylo v noci, to by bylo nechčestí!...“

„Copak teď už!“ prohodila selka, „teď už není jako jindy. Dřív by to bylo bývalo horší...“

„Jen toho nech, teď jako dřívejc! Nedej Pánbůh v noci! — To už mnohýho vobloudilo. Já vím, dyžž sme chodili eště na Vondrov na robotu! To bylo vošklivé! Šak sem taky jednou zabloudila — eště že sme byly dvě, Anka Šílenejch a já. Bylo to už na podzim, dobejvaly sme brambory. Nu, mladý sme byly obě a vopozdily sme se pro nějaký koukání, a vostatní nám vodešli. Tak my potom za nima, a jak jsme přišly za Vomáčku, bylo to. Tma jako v pytli a ne se vyznat a trefit cestu ne a ne! A všude jámy a vody a ten potok k tomu! Umučenej spasiteli! To sme se namodlily, aby Pánbůh nás zachránil před tím nečistým a jeho nástrahama! A světýlka všude poskakovaly a tancovaly a hasly a zas se rozsvítily!... Celou noc sme takhle bloudily až do božího rána, a doma co bylo strachu vo nás!... Bez boží pomoci bysme se jistě byly něhde utopjily...“

A široké povídání, jak se babička a Šílených Anka zase shledaly se Zbudovem a se svými.

„Ať si povídají, co chcou,“ končila babička, „na Blatě je něco, čemu žádněj nerozumí, ani ten učenej ne, a tmu to přivede na tebe a mhly, a je konec. — Novej košík máš? Ukaž! Ve Zlivji, povjídáš, 's ho koupila? Vod koho?“

„Od Pavlíčka...“

„A to je ten, co ty kradené ryby prodává?“

Apolena přisvědčila.

Babička vzala koš a prohlížela si ho.

„To je divný! Je ho cítit rybinou. A co to v něm máš za mokrej hadr? Tos neměla dávat do toho košíku, to mu neposloužíš...“

Tváře dívčiny se polily náhlým ruměncem, zablábolila cosi, že při přecházení potoka koš jí spadl do vody.

84\$

•

„A ten pytel? Dyť von je to pytel, podívejme se!“ vyzvídala babička.

„Ten pytel jsem našla na Blatech,“ lhalo děvče odvracejíc oči.

Bába byla tou měrou zaujata prohlížením pytle, že ani neznamenalala rozpaků své vnučky.

„Je celej prohnilej už..., cos ty za nemoudrou holku, že takovej neřád dáváš do novýho košíku!“ pokárala vnučku.

„Nu, já myslila..., když tam ležel, že..., že... Je to pravda, babičko, neměla jsem ho brát. Nechte ho tady..., zahod'te ho třeba, když myslíte, že nestojí za nic.“

„Nu, zahazovat ho zrovna nebudem. To asi ho tam nechal někdo, kdo přinášel ovcím soli. — Ale, mý zlatý děvče, ty už vodešla ráno z domova a nevrátila ses, budou v starostech o tebe...“

„Babičko moje zlatá, prosím vás pěkně, nechte mě tu dnes už. Tak jsem unavená, že sotva na nohou stojím, z toho bloudění...“

„Ale ráda bych tě tu nechala, dítě, ale jen co doma řeknou, dyž ani na noc nepřijdeš?“

„Proboha vás prosím, babičko, nevyhánějte mě! Bojím se Blaty..., zas bych zabloudila...“

„Ale, dítě, dyť už ta mšla se rozprášila a stokrát tou cestou šla. Odpočineš si trošku a potom se vydáš...“

„Potom se schýlí večer, a já se bojím, tuze bojím, babičko! Sama jste řekla, že v noci je strašno na Blatech, že to člověka obloudí, a teď mě vyháníte...“

„Já tě nevyháním, dítě. To to, vyhánět tě, ale jen o tvou mámu mi je; ta strachy seschne, nepřijdeš-li..“

„Pošlete tam někoho se vzkazem, babičko, když myslíte...“

„Pravdu má ta holka, bábo!“ ozvala se selka, „člověk vám nerozumí, že se tak vzpíráte jí tu ponechat! Napřed jí sama povídáte o tom strašení na Blatě, že člověk hrůzou trne, a potom jí vyháníte. Ať doběhne do Plástovic Vašek Kasalky podruhně a vyřídí jim tam, že holka je tady, a bude po starosti. Kluk nemá co dělat, jen tak okouní, za půldruhé hodiny může být zpátky.“

Obličej bábin jako by se rozplýval radostí nad tímto návrhem nevěstiným.

•
„Vjidiš, vjidiš, ty můj zlatý dítě, už bába hlavy nemá, na nic nevzpomene.“

Kluka zavolali, vzkaz poslali, že Apolena zabloudila v mlze a že se vrátí až nazejtří ráno, aby se tedy o ni nestrachovali.

Netrvalo ani půldruhé hodiny a kluk se vrátil a vyřizoval, že ovšem byl velký strach i shon po Apoleně, že do Zlivi poslali, kdekoho vypravili, aby ji hledal, také jejího bratra Václava. Strach byl tím větší, že také sedlák odešel před polednem a do té chvíle se nevrátil, ač cosi mluvil, že brzo bude zase doma. Poslové vyslaní za Apolenou vrátili se vesměs se zvěstí, že ničeho o ní nezvěděli, kromě toho, že odešla ze Zlivi až v poledne; jediný Václav dotud domů nepřišel, ale o toho selka se nebojí, jen když nyní ví, že Apoleně se nic zlého nepřihodilo.

„A což sedlák, eště se nevrátil, nevjí se, kde je?“ tázala se bába.

Nu, o toho že strachu není, vyřizoval kluk; selce šlo jen o to, co řekne, až zví, že Apolena se tak omeškala a že nebylo lze se s ním poradit v příčině pátrání po ní, také prý, právě když hoch odcházel od Potužáků, přišel někdo a řekl, že viděl už před polednem sedláka, an z hráze Volešku zahýbal k Pašicům.

Tato zvěst upokojila bábu, u které v příčině zetě počaly již obcházeti všelijaké strašlivé myšlenky.

Když večer se schýlil a hospodář se vrátil z nějaké obchůzky, udělalo se venku zase chmurno. Nebe se opět zatáhlo šedými mraky a nové mlhy svalily se na Blata, mlhy mnohem hustší těch, jež až přes poledne po nich kroužily. Bába, vyšedši na zápraží, neviděla z vysokých topolů podle mlýnské stoky než zamžené jich obrysy. Poznamenala se křížem, do světnice se vrátila.

„Co jen to je s těmi mlhami v tenhle čas,“ pravila; „jindy se takle valívalo jen na podzim, a nynko to máme napořád přede žněmi. Řekla bych, že to nezvěstuje nic dobrého. Buď Pánbůh pochválen, že ta holka tu zvostala; dyby byla vodešla na podvíčer, strachy bych umřela vo ni.“ —

Jindy v létě, jakmile bylo po práci a poklizeni, všecko chodívalo spat, málokdy setrvali spolu nějakou tu hodinku

na povídání, ale onoho večera se dostali nějak do vypravování jako v zimě při draní peří. Mlhy k tomu daly podnět. Babička mluvila nejvíce, ale byla tu ještě stará podruhyně a kterás sousedka přišla a ty taky se dostávaly k slovu. Staří povídali, mladí poslouchali s utajeným dechem.

A že bylo hůře, a přece zas lépe. Hůře bylo pro panskou robotu a zlobu úředníků. Sedlák nebyl svůj, pánů byl. Ve starých stodolách, jako u Kubátů, zachovala se takzvaná kaplička, obdélná dutina to kapličkového tvaru do trámu vydlabaná, do níž se postavil kahanec, sádlem nebo lněným olejem živený, jenž svítil na mlat, ježto pro samou práci na panském sedláci musili nasazovat noci, aby své obilí vymlátit mohli. Och, babička v dobré paměti zachovala ony časy a všecku tu dřinu a trýzeň, všecku tu karabáčnickou kvůli panských úředníků a zřízenců, milióny úst proklínanou. Zle bylo, ale lidé byli lepší, prostší, milovali se, pomáhali si navzájem; zato nyní, když se jim uvolnilo, vzmožily se v nich pýcha, lakota a závist; místo lásky zaujala nevraživost, druh druhu by na lžici vody utopil. Také staré písně, stará povídání, staré dobré zvyky v zapomenutí přicházejí a za pusté odrhovačky a zlomyslné klepy se vyměňují.

„A moudrostí hází každéj a učeností,“ nadhodila stará sousedka, „jako by byl nákej dochtor nebo profesor, a čemu sme věřili, směje se, a co kdo za starejch dobrýho učinil, v nevážnost brává..“

„A přece se staly velký věci a dosud se dějou znamení, který těm věcem svědectví dávají a marný nejsou, krásně & [ačkoli] si je lidi neumějí vyložit,“ prohodila bába. „Pánbůh sám je dává a dopouští na památku těch věcí, co se staly, a budoucím pokolením na výstrahu.“

„Ba, ba,“ přisvědčily sousedka i podruhyně.

A bába zase; „Přes Blata se převalily časy a tekla na nich krev nevjiná i krev hříšná, a toho se zapomenout nemá. Za svobodu Blat Kubata dal hlavu, a dyž ho s'ali tam u potoka, co ty kameny tam leží, větší a menší, jak von čistou přísahu složil, že pravdu povjídá, zahřměla z čistých nebes hromová rána a dešť se počal lít a spláchl krev nevjinou. Tu páni

se ulekli, vondrovská chasa i sám kat a všickni utekli a Blata sedlákům zvoztaly. A toho třeba v paměti zachovat na věčný časy a v devíti vsích každej člověk se má za něho modlit, aby mu Pánbůh dal odplatu za smrt mučennickou, kterou podstoupil za právo a pravdu.“

Nebylo větší slasti pro babičku, než když se mohla rozmluviti o Kubátovi, z jehož rodu pocházela a jehož podání zachovávala u věrné paměti, šíříc je, kde a kdy jen mohla, a s takovým nadšením hovořiti o něm uměla, že každý ji rád a vděčně poslouchal, třeba stokrát slýchal, nenaslyšel se.

„... A kameny na Blatech, na břehu vody, jsou po něm památka posvěcená,“ hovořila svou; „Bůh sám tak chce a zlá znamení dopouští, dyby kdo jich zneuctil. Jsou u nás takoví rouhavci a nerozumové, co chtěou všecko vědět líp než inej. Nu, byl takovej chasník, v Plástojcích sloužil u Mrázků. Tak dyž tam postavili nový stáje, hledali kamen na prah, a žádněj nemohli najít. Tak von ten chasník povjídá, že vo takovém kameni ví. A kdeže ty kameny sou, ptá se ho nebožtík Mrázek, Pánbůh mu dej lehký odpočinutí. Že prej na Blatě, ale to neřek, že myslí jako ten menší ze dvou kamenů, co tam leží Kubátovi na památku, a sedlák si nepomyslí. Tak von šel eště s dvouma jinejma a dali se do dobejvání toho kamene. Bylo už večer a pod mraky bylo taky, a káru měli s sebou, aby ten kámen naložili, protože, vjíme, vodnest by ho byli nemohli. Tak voni, jak nasadili krumpáče, aby ho vykopal, zmocht ho nemohli, jak ten kámen se vzpjíral a nechtěl z tý zemi. Tak kleli a sakrovali až hrůza, a čert že by v tom byl, říkali. Tu se zdvjíh náramnej vítr a káňat přiletělo a černých havranů celý mračno, nad hlavami nim kroužili a způsobjili takovej povyk a křik, že jeden z těch chasníků utek samým strachem. Tak tedy ti dva, co zbyli, ten kámen vykopalí přeci a naložili na káru a do Plástojc ho dovezli a za černý noci se tam s ním dostali a pořáde ti havrani a káňata za nima letěli a povykovali. Jak ten kámen složili z káry, hned pruhovali, bude-li se hodit za prah, a moc dobře se hodil: pasoval, jako dyby ho kameník byl do těch veřejů vyměřil. Tak tedá kámen byl prahem a dobytek měl po ňom šlapat. Ale nešlapal, ani jednou na něj nevstoupjil, nebo už tej noci se strh takovej ejent a rámus v těch stájích, že nikdo, co Plástojsce stojí, nic

•

takovýho neslyšel. Dal se ten dobytek do takovýho řvaní a bučení, že všecko se pobouřilo, a krávy se utrhy a běhaly po stáji, jako by se byly zbláznily. Celá ves se sběhla, ale nikdo si netroufal vejít do stáje, jen se pořádejc ptali, co to je a co se to stalo. A potom ten chasník, co vod nich utek, dyž ti ptáci takovej povyk strhli, prozradil, proč a vod čeho to asi je, a sedlák dal hned zas vyndat ten práh a nařídil, aby se kámen zase dovez na místo, kde ho vzali. To se taky stalo eště tej noci a byl svatej pokoj, ani ti ptáci se už nesletěli.“

Bába se odmlčela, druzí se rozhovořili, ten to, onen ono pověděl na doklad pravdy jejího vypravování. Po chvíli bába se ujala znovu slova.

„Náš táta nebožtíček — Pánbůh mu dej věčnou slávu! — měl takový čtení, moc tam stálo psáno vo Blatech. Krve tekly proudy po nich, bitvy se tu svedly, všech devět vsí bylo vypáleno, daleko široko celej kraj se vobrátil v poušť a mnoho lidu selskýho bylo pobjito vod těch vojáků. Pod Zahájí a Mýdlovary, za panování Marie Terezie, země královny, srazili se Francouzi s naším vojskem, a na sta jich tam zakopali, těch zabjitejch, v lese ke Zlivi; u Břehová byla taky ta vojna, porubali se tam lejthaři vod císařskejch a vod nákejch Francouzů a do posledního se pobjili; u Záblatí už předtím taky byla taková bjitva. To všecko bylo napsáno v tej knize a sama sem vo tom v ní čítala. Ale voni byly eště inší příhody, vo nichž tam nestálo nic, ale lidi vo nich povjídali, a dyby se jednou rozkopaly Blata, našlo by se kostí lidskejch, že by jich deset for neodvezlo. Však není tomu ani dvacet let, kopali hlínu na místě, kde jindy říkali ‚v kostele‘, vjíme, co tam nynko vede železnice, tej tenkrát eště nebylo. Naši tenkrát stavěli, zařídili si cihelnu a z tý hlíny pálili cihly, ve dne v noci tam byli u tý pece. Tu jednou, jak kopali, přišli na kosti, samý lidský kosti, lebky i hnáty. Co s nima, ptali se sedláka, mýho nebožtíka. Nu, co s nima? — Něktejry myslii někam na krchově je uložit, ale sedlák tak nemyslii. Kde vodpočívaly tolik let, tam aby zvoztaly. Hlína byla v poli pod vornicí, až bude po dobejvání, nahází se vornice zas, zavře se, poseje se, zem posvěcená taky, potem svatý práce vykropená. Zatím aby to všecko složili na hromadu, až bude po pálení, vodnesou se kosti do hlíny a zasypají se. Dobře, stalo se tak. V noci při

pálení dohlížel čeledín, můj šel spat. Bylo tam taky eště několik inech chasníků, a co si nevymyslí jeden z nich, neznaboh takovej! Hodil von, dyž druhý pousnuli, jednu lebku z těch hnátů do jedný pece. Hned oheň pohas a už hořet nechtělo! Tak jak von se tam kouk, ten náš čeledín, proč to hořet nechce, neviděl napřed nic, a potom najednou umrlčí hlava na něj koukala, s očima rozsvícenejma. Tak von zvonil leknutím jako vomráčenej, a potom se zved a utíkal, co nohy stačily, pro sedláka, a aby si sedlák páčil cihly sám, von že tam nebude, že z pece se kouká smrt. Sedlák přišel, díval se do pece, neviděl nic než černou díru, protože zatím i poslední žár vyhas. Zkoušel všelijak, jak tu pec zase rozpálit, ale všechno nadarmo: mrtvo v ní zvonilo, ani nejmenší plamínek se nevznal. Až nazejtří, dyž všechno z pece vyndali, připadli na pravou příčinu, a dyž potom ty kosti zase složili na hromadu a znovu oheň rozdělali, hořelo to jako dřív a byl pokoj.“

Na lících všech posluchačů bylo lze čísti hrůzu, kterou způsobilo v jich duších toto vypravování. Tu a tam padlo dušené slovo; jinak bylo ticho, jedva kdo přecházel se osmělil. Apolena seděla schoulena na klubičko, s vytrněnýma očima, jedva dýchajíc.

„A ten, co takovou věc udělal,“ ozvala se hospodyně, „můj Bože, jsou to lidé na světě — že se nebál božího trestu, naházet do pece lidských kostí!“

„Nu vjidíš, ty má zlatá!“ odvětila bába. „Člověk by nevěřil, že by se člověk našel, kerej by se na to vopovážil! Vodpusť mu Pánbůh hřích a vjinu, ale špatně ten člověk skončil. Brali z něho hrůzu takovou, že tu nevydržel; tak potom vodušel do světa a jednou sem přišlo z daleký ciziny nějaký lejstro na vobec, že nějakým nechčestím bjídnej konec vzal. Ale ty kosti odpočívají v svatým pokoji, zasypali je hlinou, prsti navezli a boží objilíčko nad nima roste každým rokem. — A roste taky nad třema kostrama, co je jinde vykopali a zase v zem uložili. Tři kostry velkejch lidí, pravejch obrů, přes sáh dlouhejch. Nejspjíš to byli nějakí vojáci, protože se našly eště zbytky modrýho mundúru a mosazný záponky. Kdo vjí, jak a kdy přišli vo život. Ale to se vjí, že krve moc teklo na Blatech, a člověk by řek, že pro tu prolitou krev samo slunce tak krvavě vychází a zapadá a mlhy do krvava

zbarvuje a váží vodu krvavou. Třeba vzpomenout při modlení na všechny ty zemřelý neznámý, na něž nikdo nevzpomíná, a prosit Boha všemohoucího, aby je vzal na svou milost a dal jim lehký odpočinutí; a potom, aby tý krve už bylo dost a žádná už se neprolila na Blatech a na našich lánech...“

Apolena se schoulila ještě více, všecka krev jí prchla z líček, vytřeštěné oči obrátily se v sloup. Zaběhlyt' myšlenky od slov bábiných k černým, klikatě se vinoucím vodám Soudného potoka, nedaleko jehož břehu prodlely nad bezduchým tělem lidského syna, ležícího tam v hluché, němé stepi. Vlasy měl spečené černající krví, ustláno měl v zelené trávě a mlhy ho přikryly šedým, lehkým, a přece neprostupným rouchem svým! Krve teklo dost už na svobodných Blatech, krve hříšné i krve nevinné — děla bába — a znovu dnes tam prolita byla!...

Hrůza lomcovala tělem dívčíným... A jak těkavé myšlenky, šklebícím se děsem jaty a odvečeny, zapuzeny, do širých Blat uletěly, viděly tam stáda nečistých vepřů, ani odevšad se přiháněli k zabitému člověku... I započnou příšerný kvas, rozvlekou mrtvé tělo, na strašné cáry je rozederou, jako před lety onoho starého žebráka, jež náhlá smrt překvapila na cestě z Plástovic do Zbudova a z něhož se pak našly pouze kusy bídného oděvu a potroušené ohryzené kosti... Ráno, jak prvý zákmit dne se rozlije nad Blaty, zakrouží nad místem hrůzy davy černých havranů, zakrákorají mu píseň pohřební, zachechtají se posupně bílí rackové, slétnuvší se odevšad od širých hladin rybníčních, zakvílí nad rozsápaným pestré, chocholaté čejky...

Mluvili vůkol ní, neslyšela; toliko zvěstem vracejících se myšlenek naslouchala. Tu bába zpozorovala, jak všecka se změnila v obličej, jak se choulila a chvěla.

„Co je ti, dítě?“ tázala se, sama všecka polekána.

Apolena nemohla odpovědět; jí bylo, jako by železná ruka hrdlo svírala; jen její ruce se křečovitě spínaly.

„Bojí se — není divu, mámo!“ ozval se syn hospodář; „povídáte tak strašné věci, že mne sama hrůza obchází. Na vás vždycky jako by něco hrozného lehlo, kdykoli vídáte mlhy na Blatech. Během časů všude se udály

hrozné věci, nejen u nás.“

91\$

•

Vtom vešel drobný človíček, všecky zraky se k němu obrátily. Znali ho všickni: byl to krejčí Mejstřík ze Selce, živý přebíhající deník pro Blatsko a okolí. Pracoval málo, zato mnoho chodil ze vsi do vsi, ze statku do statku, roznášeje svoje zprávy, obsahující vše, co viděl a o čem slyšel; dosti zhusta jej uváděla v omyl ovšem také bujná jeho fantazie, jejíž preludy bral za pravdu, začož lidé střízlivých názorů jej vinívali ze lži a z přehánění; vcelku však jej všude rádi vídali a on dobře se míval, tím lépe, že věci rozuměje obyčejně přicházel v čas obědu, svačiny nebo večere.

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!“ pozdravil; „chčasnej dobrej večer všem!“

„Navěky, amen! Dejž to Pánbůh!“ odpovídali mu zevšad, a již ho zvala hospodyně, aby usedl. On pak se drahnou chvíli z místa nehýbal, funěl a frkal, jako by právě jen s největší námahou ušel smrti udušením; pak vyňal z kapsy zmačkaný modrý šátek a utíral si pot a vodu s čela, vlasů, knírů a kabátu.

„Tak jsem zrovna letěl,“ promluvil pak, „jen abych vám tu novinu přinesl. A zle je venku, na krok nevidět a hustě přitom mží. Z Plástovic přicházím rovnou nohou — Pánbůh buď pochválen za to, že mě chránil! To mi věřte, na krok se odchýlit z cesty, a byl bych zabloudil..“

„Nu, a co se stalo v Plástovicích?“ tázal se sedlák.

„Co se stalo? — Stalo se! — Šeredná věc je, co se stalo! Tak si pomyslete...“

Vtom spatřil a poznal Apolenu, hledící naň vytřeštěnými zraky, v nichž se zrcadlilo největší zděšení. Zarazil se a odmlčel.

„Pověz, pověz!“ dorážel naň sedlák.

„Nu — namouduši, tuhle holka se lekne a bába taky — ale co platno, dovědět se to musíte, tak to povím, jak je to. Ale není třeba se lekat přesmoc, ta kaše se nesní za tak horka. Musí v tom být mýlka...“

„Tak co je, co?“

„Inu, co je! Uslyšíte. Tak tedy, už se smrákalo, jdu ze Zlivi — byl jsem

tam u Blahů — a přijdu tamhle pod Překážkou k prvnímu mostu, jak se jde k Vomáčke, a najednou potkám četníka. Vedl někoho, nepoznal jsem pro tmou hned, kdo

92§

•

to byl. Myslím si: ňáký syčák nebo cikán — ale ne..., kouknu, namouduši, byl to Váša Potužákojic!“

Nastalo ohromné zděšení. Bába sklesla na kolena, rukama zalomila. Apolena se chytila oběma rukama stolu, sedlák přiskočil, zadržel ji, aby nespadla; selka pak se dala do křiku a pláče a „Ježíši, Maria, Josefe! — Četník že ho ved! — Není možná, dyť ten chlapec nic neudělal!...“

A krejčí: „Dyť jsem si myslel, že se všickni zblázníte! Ale počkejte přeci! Dyť je to hloupost, dyť to být nemůže!... Lek jsem se jako vy, ještě víc snad! Očím jsem nevěřil! Namouduši, samého knížete pána kdyby ten četník byl ved, spíš bych tomu byl uvěřil... Tak skočím a povídám: ‚Pro Krista všemohoucího, chlapče, cos to udělal?‘ — Ale četník nedal mluvit a zhurta se na mne osopil, a abych táh svou cestou, poručil, sic že mě sebere taky... Tak, co platno, musil jsem jít a běžel jsem přímo do Plástovic. Tam u Potužáků je všecko vzhůru nohama a křik a pláč, a celá ves je pobouřená. Tak jsem se dověděl, že napřed se ztratila tuhle Apolena, ale o té už vědí, vzkázali jste, že je u vás. Odešel ten posel a vrátil se sedlák, zdržel se v Pašicích u Krušnejch. Potom přišel Václav, celý bledý, celý vyjevený; poslali ho hledat tuhle holku, ale nenašel ji, nic o ní nezvěděl. Zato viděl asi tisíc kroků za Vomáčkou člověka nataženého v trávě, s krvavou ranou na hlavě, jak myslel, zabitého. Jde on blíž, vtom ten člověk se pomalu sbíral na nohy. Jak on to Váša uviděl, náramně se ulekl, pomyslel si, že by z toho mohlo být potahování, dal on se do skoku a uháněl z toho místa, co jen nohy stačily. A víte-li, že tohle byla hloupost? Ten člověk, jak jsem se potom dověděl — byl to pěšák z Hluboké —, ho poznal, dovlekl se na Vomáčku a povídal tam cosi, že Váša Potužákojic ho znenadání přepadl odzadu, ránu mu zasadil do hlavy, omráčil a o dva zlaté obral, které prý měl v kapse, a baštýř poslal honem do Pištína pro četníka; ten šel rovně do Plástovic a k Potužákům. Přišel tam, sotva Václav byl doma. Chudák, bránil se, jak mohl, že on ne, že neví, kdo toho

pěšáka zranil, že ho jen viděl, ale četník mu nedal víry; kdyby byl neměl nic zlého za sebou, nebyl by utekl. Nu, já, víte, nikomu nechci ublížit. Václav takto kuřeti by neublížil, ale kdo ví, co s tím chlapem měli. Že ho bacil holí, dejme tomu, ale obrat ho, to ne, tomu do smrti neuvěřím!..

93\$

•

Rozumí se, že z přítomných nikdo nevěřil. Bába neříkala ničeho; klečíc jala se odříkávat modlitby. Bylo žalostno patřit na staré zapadlé oči, jež rázem se od pláče zanítily.

„Nedej dočkat, ty můj Spasiteli, aby má krev se dopustila takové viny!... Nedej taky, aby nevinný člověk byl souzen...“

„A co bude?“ — „Co zamýšlí Potužák?“ — „Odvedou ho do Budějovic?“ — hrnuly se otázky na krejčího.

„Vzal-li mu peníze, je to loupež!“ odvětil hrobovým hlasem tázaný. „Tomu rozumím já. Na to je porota. Pět i deset let by mohl dostat.“

Výkřiky hrůzy ze všech stran.

„... Ale on mu peněz nevezal! To je hloupost, to nemůže být...“

„Uhodil-li ho, vyšetří se věc, co a jak, a doktoři promluví. Třeba nic z toho nebude, třeba chlapec se jen bránil, a díra do hlavy ještě není těžké ublížení,“ poučoval krejčí. „Ostatek, Potužák půjde zítra na Hlubokou a nabídne kauci, aby ho pustili a na svobodě vyšetřovali. Peněz to ovšem bude stát hodně. Nu, chválabohu, Potužák jich má!...“

„Vždyť..., vždyť...,“ vydralo se slovo Apoleně. Chtěla říci, že Václav ho neuhodil, ale nedořkla: nemohla, hlas uvázl v hrdle. Stál pojednou před jejím duševním zrakem Vojta, pohrozil jí, mluvit zapověděl. Sklesla zase na židli, z níž byla povstala, schoulila se, obličej fěrtuchem zakryla a usedavě plakala.

Řeči sem, řeči tam. Potužáka litovali ještě více než uvězněného mladíka. Pojednou Apolena se zase zvedla. Bledá byla jako smrt, všecka se chvěla, ale už neplakala.

„Bábo, bábo..., půjdu domů. Nevydržím tu. Půjde-li kdo se mnou, dobře!... Nepůjde-li nikdo, sama půjdu...“

„Pánbůh rač opatrovat! Tu budeš, dítě, ani se nehneš, ani sama, ani s kým

druhým nepůjdeš!“ —

„Nikam nepůjdeš!“ vece přísně sedlák. „To by tak bylo! Na tebe tam zrovna čekají!“

„Musím domů, musím!“ zvolala pronikavě. „Proboha vás všechny prosím, nezdržujte mě...“

Marně prosila, rukama lomila. Nepustili ji, po dobrém domlouvali, aby se utišila — všechno že se vysvětlí.

94\$

•

„A co Vojta — co říká Vojta?“ ptala se prudce krejčího.

„Vojta, ten kluk, váš hříbek? — Toho jsem neviděl. A proč se po něm ptáš?“

Zarazila se; ani v největších duševních mukách svých, byť jediným slovem bratra tísně a hanby zbaviti mohla, nebyla by pověděla pravdu. Ptala se po Vojtovi jediné z toho důvodu, že byla přesvědčena, že tento sám, jakmile vhodným uzná, Václava vysvobodí; proletěla jí hlavou myšlenka, že třeba již tak učinil.

„Vojta je celý den na Blatech,“ odpověděla tlumeným hlasem zajíkajíc se, „vidí mnoho..., tak jsem myslila, že... snad!...“

Nedopověděla, znovu do pláče se dala.

„E, kdepak, co moh vidět tam!“ pravil krejčí; „v tu stranu nepřichází. Pěšáka někdo srazil hned za Vomáčkou, na knížecích lukách. Co by tam dělali hříbkové?“

„Nu — neví se,“ nadhodila podruhyně; „tenhle Vojta je všude, kudy teče potok. Je to takový dareba; má v hlavě ryby, místo aby si hleděl koňů. Já bych tomu klukovi nevěřila, ale chraň Pánbůh, abych tím něco řekla.“

Slovo bodlo Apolenu jako břitký nůž; schoulila se zas a už nepromluvila, jen dušeně štkala.

Krejčí slíbil, že jak Bůh den dá, půjde do Plástovic a na Hlubokou a že se pak vrátí a přinese zprávu, načež požádal o nocleh, jenž mu byl s ochotou poskytnut.

Och, bez konce dlouhá noc, plná úzkosti a muk, jak pro bábu, tak i pro vnučku.

IX

V Plástovicích u Potužáků nebylo lépe. Sedlák, čestný, Zachovalý, hrdý na svoje jméno, na němž nelpěla nejmenší skvrna, div neklesl pod pohanou, kterou naň uvalilo nenadále

95\$

•

zatčení synovo. Přemáhal se nadlidsky, aby naoko zachoval klid, a to se mu také podařilo, ba i hořekující, zoufající ženu stačil aspoň poněkud utěšiti, ale hluboko v jeho nitru rána strašně bolela. Faktum, že do jeho domu vešel četník, aby zatknul jeho syna, obviněného z loupežného přepadení člověka, nedalo se změnit ani odčinit přesvědčením, že se udál omyl, že obvinění se nemůže zakládati na pravdě. Zvěst se rozletí rychlostí blesku po všem kraji, zvěst drtící veškery základy jeho dobrého jména, a byť časem i vyšla najevo úplná nevina jeho Václava, najdou se vždy ještě lidé, v jichž srdci pochybnosti se nevytratí. Ke všemu ještě přepadený byl knížecí pěšák, panský zřízenec, a jemu tolik o to běželo, aby s knížecími shoda a dobrá vůle se zachovaly...

Odcházeje ráno z domu, aby před nastávajícími žněmi si prohlédl obilí na svých polích, nepomyslel věru, jakou hořkost mu přinese večer. Předchozí vláhy pomohly jařím a i ozimu neuškodily — úroda pěkná, mnohoslibná. Bylo asi deset hodin, když, obešed nejvzdálenější své polnosti u samých hranic pašických a pomýšleje již na návrat, si vzpomněl, že by mohl zajíti ke Krušným. Co Krušnej onehdy nadhodil v příčině dělení Blat, nevycházelo mu z hlavy a neustále o tom přemýšlel. Vedle důvodů, jichž tento byl uvedl, napadl mu ještě jeden, jenž se mu zdál vážnějším všech ostatních. V Hlavatci se vyskytla kulhavka, byla tam z Prachatic komise.*& [&*Třeba podotknouti, že Hlavatec náleží soudem do Netolic, hejtmanstvím tudíž do Prachatic, taktéž Selce. Ostatní blatské obce patří k soudu hlubockému, do hejtmanství budějovického. (Pozn. spisovatelova.)]

V Mýdlovarech zase padají vepři, sněť slezinná (červenka) byla zjištěna.

Všecken tento dobytek se stýká na pastvě na Blatech, ba i odjinud se tam dohání, aniž možno tomu zabrániti. Společná pastva je tudíž zdrojem různých nákaz a vážným nebezpečenstvím; však již v minulosti právě blatské obce bývaly jevištěm všeobecného padání dobytka; všude hledali příčinu tohoto neutěšeného zjevu, jen tam ne, kde ve skutečnosti vězela. Třeba na to upozorniti a učiniti stůj co stůj a pokud možno brzo konec společnému pasení.

Potužák tedy šel do Pašic a Krušného taky doma zastal. Věděl, že Krušnou nepotěší svojí návštěvou — ta vůbec

96\$

žehrala na každého, s kým její muž se stýkal —, ale nedbal toho, ježto právě tak dobře věděl, že se neopovází dáti mu otevřeně najevo svou nechuť k němu. V tom se také nemýlil: Krušná ho přijala velice vlídně a řečí bylo dost a „to jsou hosti!“ a „pěkně vítám!“, jen se od úst prášilo, a bochník chleba na stůl a čerstvé máslo a homolka s kmínem. Než když započal hovor o dělení Blat a Potužák se jal vykládati o nebezpečí dobytčích nákaz, které plynulo ze společné pastvy, zakabonilo se její čelo, z očí sršel jen s námahou utajovaný hněv a boky poskakovaly, jako by velký sud se byl dostal zemětřesením v pohyb. Potužákovi neušly tyto projevy nevůle ani plaché pohledy, jež Krušnej metal úkosem na svou ženu; přesto, nedbaje toho všeho, neustal ve svých výkladech, ba s jakousi úpornou horlivostí v nich pokračoval.

„Však sáms první na to připadl,“ pravil, „a pravdus měl. Třeba všecky přesvědčit, předem u nás v obci a pak druhé. Jako dosud dále se hospodařit nemůže..“

„Dyž vono...“ koktal Krušnej, jenž dostával pořádě většího strachu, vida známky blížící se bouřky na obličejích a v posuncích své ženy, která, tu stojíc, onde pošlapujíc, napjatě naslouchala řečem mužů; „dyž vono... je moc nerozumu u nás...“

„Ale jdiž, Jakube, copak mi to teď mluvíš, snad nepomýšlíš couvnout nyní, když sáms mě na tu věc přivedl? Tohle není žádná řeč, co teď povídáš! Když nerozumní lidé se rozumné věci vzpírají, třeba jim ji jaksepatří vyložit,

a když to nepomůže, nu, odstrčí se stranou a jde se dál.“

Krušná slyšela všechno, ačkoli Potužák pronesl poslední slova poněkud přidušeným hlasem. Přistoupila ke stolu, ruce v bok podepřela, z očí jí sršely opravdové blesky.

„Přece jsem si myslila,“ promluvila, „že tahle marná věc o tomhle dělení se vylíhla tuhle v jeho hlavě! Divím se jenom, že takový moudrý člověk jako vy, kmotře, se na ty jeho řeči chytá. Dyt' ho přeci znáte, dyt' přeci víte, že z něho mluví kořalka!..“

„E, mlč, prosím tě...“

„Co bych mlčela, jsem snad němý pes? — Vymluvit byste mu takové věci měl, kmotře, nikoli ho ještě v nich utvrzovat. Kdybyste věděl, co já s ním zkusím! Vezme si něco do hlavy a potom neustále rypá a týrá mne a děti...“

97\$

•

„Poslechněte, kmotra..“

„Já slyším, kmotře, ale povědět vám musím, jaký je. Vy s ním nežijete, vy ho přece tak neznáte. Srdce pro děti nemá. Nebýt mne, seděly by tu všechny a čuměly. Copak on si vzpomněl, aby některého z těch chlapců dal studovat nebo něčemu vyučit? To to! On by je nechal vyrůst jako lilium na poli, jako by mohl před svou smrtí rozdělit statek na osm dílů a každému po jednom dát! Ty by toho měly potom! On má v hlavě jen samé dělení, a proto chce rozdělit Blata! Jako by Blata nebyla od nepaměti všem společná!...“

„Nechte si říci, kmotro,“ — došel jí dech, jinak by Potužák se byl asi sotva dostal k slovu — „co se týče vašich dětí, do toho mi nic není, to si spravte mezi sebou, do toho vám nemluví, leda požádá-li mne kdo z vás o radu. Ale co se tkne Blat a jich dělení, to je, kmotra, věc nás všech a té my muži rozumíme líp než vy ženské. Proto vy nás nechte a nemluvte nám do toho. Až uvidíte, že vám z toho rozdělení poteče větší užitek, budete ráda, že právě tuhle Jakub byl první, který nás na to přivedl, a nebudete říkat, že z něho mluvila kořalka.“

Mluvil vážně, klada důraz na každé slovo, a vymohl si, že ho nechala domluvit, ač několikrát se pokoušela ho přerušit; avšak když domluvil,

spustila s onou charakteristickou ženskou logikou, o niž se rozbíjejí všechny argumenty:

„Och, ty můj Spasiteli! Och, kmotře můj zlatý! Vy jste, čemu se říká moudrý člověk, a kdyby on byl jako vy, slova bych neřekla. Ale on takový není, on má jen svou tvrdou hlavu, a. kdybych já nesháněla, kdepak bychom byli!...“

Obrátila se pak na svého manžela a nyní zase její argumenty padaly jako rány petrlíku.

„Ty, mluv teď sám a řekni: Moclipak jsem utržila loni za husy? Tři sta padesát šest zlatých, vid’? Rci, není tohle pravda? — A za peří? — Osmdesát sedm zlatých! — Či to zas není pravda?... A za prasata?... Tři sta osmdesát zlatých! — Či lhu?... Máslo a vejce ani nepočítám, za ty bylo tolik, že jsme se celý rok šatily, já a naše holky. A teď mi řekni, ty mudrlante rozdělivý, jak ty peníze seženu, až nebude možno odchovat tolik hus a vepřů jako teď? — Neboť tolik je přece jisto, že až Blata rozdělíte, tolik jich a po celé léto tam nebude se moci pást!“

98\$

•

„Dej mi svatý pokoj s tvými husami!“ zabručel Jakub Krušnej. „Ze samé trávy ty husy nejsou živý a z té, co ji spasou, bylo by seno, a seno není marnost. Oč by tu bylo dobytka víc! To nepočítáš a zrní bereš na ně, že bych dva koně za ně uživil.“

Popřela a svou vedla dál. Trvalo hodnou dobu, než Potužák se dostal k slovu.

„Ty mlč, Jakube,“ pravil; „přece vidíš, že takhle nepořídíš..“

„Se mnou každý pořídí, kdo mluví moudře a jedná jako rozumný člověk!“ skočila mu do řeči a hlas její, dotud zlostný, křiklavý, nabyl pojednou rázu téměř plačtivého; „ale tenhle tu, kmotře, ten se mnou arcit’ nepořídí, třeba byl tyran tyranská. Cožpak neztloukl ondyno, víte, když přišel od vás, holku, svou dceru, svou krev! Tak ji ztloukl, že je dodneška jedna modřina, pravý lazár! Div žebra jí nepřerazil a do smrti by ji byl utloukl, kdyby mu nebyla utekla! Nu, co čumíš na mne, ty jeden ukrutníče ukrutánská? Chceš mi snad říci, že to není pravda?“

Krušnej sklopil zraky, jsa patrně v nesnázích.

„Je to pravda!“ pravil po chvíli; „ztrestal jsem ji, ale patřilo jí to! Proč jsem jí nabil, Jouzo, povídat ti nebudu; na svou hanbu bych ti to řekl...“

„Ty toho naděláš!“ přerušila ho žena; „zbůhdarmas ji týral, jako litý draks byl

„Jouzo, jak jsem tu pod nebem, spravedlivě jsem trestal, a ty bys byl na mém místě jinak nejednal...“

„Ale já se tě neptám po tom. Trestals, nu taks trestal, a víš proč, a trestal-lis přece nespravedlivě, zodpověz si to před svým svědomím, já tvým soudcem nejsem.“

A pojednou, s tváří usmívavou, obrácen k selce, lehce uhodiv pěstí na stůl a změniv úplně svůj hlas:

„Kmotra,“ děl, „hled'te, po dobrém si promluvme! Vy jste přece taky rozumná žena, krásně jste trošku zhorka nakvašená a krásně nejednáte ve všem, jako bych snad já..., jako by snad jiný jednal. Máte mnoho dětí, tedy taky mnoho starostí, ale uvažte — máte taky pěkný statek, větší než já, lepší polnosti, víc dobytka byste mohli vychovat, víc by vám vynášel, kdybyste se nevzpírala novotám, k nimž dojít musí.“

99§

•

Ale o tom já vám nyní mluvit nebudu, však sama nahlídnete, až si všecko rozmyslíte. A tuhle s Jakubem jsme staří kamarádi a rád ho mám. Možná že má své chyby, ale kdo jich nemá? — Namouduši, jak to tu všecko vidím a jak si myslím, že by se leccos ještě dalo zopavit a zonačit, ani chvíli bych neváhal, a kdyby tuhle Jakub chtěl, dceru bych dal vašemu synovi, jen co by statek převzal...“

Slyše tato slova, Jakub sebou škubl, div ze stoličky se nespotácel. Dceru Potužákovu pro svého syna! — Vždyť v ničem na světě neviděl většího štěstí. Tolik už o tom uvažoval a tolik se bál nadhodit o tom slovo, aby neprchly sny, v nichž se kochal.

„Co to povídáš, Jouzo?“ zablábolil, chápaje se Potužákovy ruky, „mému synovi že bys dal dceru?...“

I v duši jeho ženy slovo se neminulo účinku. Zlostný výraz rázem zmizel

z jejího obličej, kupředu se nahnula, oči vypoulila.

Než jen na okamžik. Najednou, jako by se vzpamatovala, rukou máchla, vzdorovitě hlavou pohodila.

„Ale jděte, kmotře!“ vyrazila ze sebe. „Z kohopak si chcete tropit blázný? Ze mne dojistá ne..., leda tenhle můj že by vám mohl uvěřit — zpozdilý jest dost na to! Však já dobře vím, že vy dceru nedáte leda pánovi... Máte jedinou a věna pro ni máte sdostatek...“

Potužák upřel na ni oči.

„Teď zas já vám řeknu, kmotra, abyste těchhle řečí nechala,“ pravil velmi vážně. „Co vás to napadá, domnívat se, že bych chtěl holku dát pánovi? Povídám vám, že ji jinému nedám než sedlákovi. Selská je a pro sedláka ji vychovávám!“

„Pánbůh ti požehnej za tohle slovo, Jouzo!“ pravil pohnutým hlasem Krušnej, jemuž slzy vytryskly z očí.

„Nu věru, člověk neví, proč se tomu tak dívíte nebo proč o tom pochybujete,“ mluvil dále Potužák. „Cožpak jsem kdy dával najevo, že bych chtěl provdat holku za pána? Přece víš, Jakube, jak o tom soudím...“

„Nu arci, arci — já vím, ale vezmi z hlavy té mé tuhle, co si tam nasadila...“

„A pak,“ pokračoval stejným klidným a vážným

100\$

•

tónem Potužák, „proč bych ji nedal zrovna vašemu Jakubovi? Jemu jako jinému spořádanému sedlákovi! Ovšem, sedlákem by musel být a statek mít v rukou. To arci nespěchá, holka je mladá a vy se zrovna do výminku neženete.“

Krušná se zase všechna proměnila v obličej. Sladký úsměv zatrůnil na jejích rtech.

„Ach, můj zlatý kmotře,“ řeč jí tekla jako med, „kdybych vám mohla povědět, jak ráda bych si už odpočla! Copak mám jiného než svízele, starosti a lopotu? — Ale co mi zbývá než dřít se dál, dokud mladší děti nejsou zaopatřeny, aby mohly stát na svých nohou? — Řekne se: Jakub převezme statek, ale druzí budou chtít svůj podíl, na něj se shrnou, a co on si počne!...“

Kdyby přiženil i hodně tisíc, jakže to postačí, aby mohl vyplatit všecky?“

„Řekl bych, že tohle jsou zbytečné řeči, milá kmotro,“ přerušil ji Potužák. „Cožpak vás nutím, abyste šli na výměnek zítra? Copak vám házím holku na krk? Ještě jste mi o ni neřekli a já jsem toliko myslil, že není příčiny, proč bych ji vašemu Jakobovi nedal, kdyby ji chtěl a kdyby byl hospodářem na vašem statku. Víc jsem si ani nemyslil, ani neřekl.“

„Ty jsi člověk! Ty jsi člověk!“ opakoval Krušnej a plakal jako dítě. „Pánbůh ti dej štěstí a tvým dětem taky!“

„Dejž to Pánbůh — a tobě taky, Jakube!“

Hospodyně umlkla. Hluboké ticho zapanovalo; jen zvenčí bylo slyšet přecházení a mluvení dcer Krušných, které vařily oběd v průjezdě, v černé kuchyňce. Po chvíli Krušná vyšla ven; bylo ji slyšet, ana s dcerami hovořila.

„Však jsem ti řekl,“ promluvil Krušný, používaje její nepřítomnosti, „jaká je nerozumná a jaký s ní mám kříž. Teď's to viděl sám, a to ještě před tebou se držela na uzdě. Už ji nepředělám, je to marné! Jen se nehněvej, urazila-li tě.“

„Vždyť ji znám!“ odvětil Potužák, máchnuv rukou. „Neboj se, já se nepohněvám!“

„Tys namouduši člověk, druhého není na světě. Ještě že tě mám! — Víš, Jakob je z těch dětí ještě nejlepších, to se musí nechat. Že tu a tam ztratí trpělivost, když vidí, co se v domě děje a jaký bič se splítá na všecku jeho budoucnost, člověk se mu nemůže divit. Kdyby dostal rozumnou, hodnou ženu s náležitým věnem, aby si trochu uvolnil na ten svůj za-101\$

•

čátek, věř mi, byl by z něho dobrý hospodář. Je pořádný, neutrácí, nepije, nehraje...“

„Nu, netřeba povídat — vždyť vím. O něho tu neběží, ale o Josefa! Řekls ondyno, že mu dáváš šest měsíců lhůty, aby toho doktora udělal. Povolíš-li zase a budeš-li čekat dále, budeš vinen vším, co bude následovat.“

Krušnej přísahal, že se nedá ani přemluvit, ani uprosit, a že nebude-li Josef doktorem do šesti měsíců, jeho osudu ho zůstaví.

„A Frantíkovi vyžeň oficíra z hlavy, nechceš-li se vykrváctet

„Taky že vyženu! Propadne-li, konec je oficíru...“

Potužák potřásl hlavou.

„Ne tak! Počkej přece a nech mě domluvit! Nejen propadne-li, ale vůbec ho na tu dráhu nepouštěj! Povídám ti: Zvrhneš se, nevydržíš to! Načs ho vůbec posílal studovat? Ať je doma a při práci ať pomáhá

„Tohle bude kříž!“ zabědoval Krušnej; „nebude chtít, kluk sakraholtská! Odvykl si pracovat rukama, bude se vzpírat a stará mu bude pomáhat. Co taky: co s ním potom?“

„Přiženíš ho někam. O to bude starost později. Až se Blata rozdělí, hospodářství ti vynese více. Ale na svém stůj a nedávej se ohýbat, vždyť nejsi stará bába!“

Krušnej neodpověděl; seděl, skláněje hlavu nad stůl, a přemýšlel. Pojednou se vzchopil, vzal do svých rukou pravici Potužákovu:

„To se všecko spraví!“ pravil vřele; „tys řekl, že bys dal dceru mému synovi! To je pro mne taková útěcha, že na všechno zapomenu, co mě tíží. A viděls, i staraje z toho celá blažená — však ví, co znamená dcera Potužáková do našeho statku...“

„Pravím ti ještě jednou: Jakubovi ji dám, ale jinému z tvých synů za nic na světě! Žádnému pánovi, ani knížecímu nebo jinému služebníkovu. A pak, jak už jsem ti řekl, Jakubovi jen tehdá, až bude sedlákem on. Aby moje dcera tu žila pod komandem tvé ženy, odpusť, starý brachu — k tomu nesvolím a taky nepřipustím, aby z peněz, jichž dostane věnem, se snad hradily panské choutky jiných. Z těch peněz se druzí vyplatí, aby hospodářství bylo čisté, ale aby se snad házely

102\$

•

do chřtánu Josefovi nebo Frantíkovi na studie nebo parády — to znemožním od samého začátku.“

„Pravdu máš, Jouzo, svatou pravdu! Josefu nedám ani krejcaru, ten si svůj podíl už dávno vybral. Ferda a Matouš dostanou po tisíci zlatých, holky po dvou tisících a Frantík, nu, s Frantíkem uvidíme, až jak to s ním vypadne...“

„To si sprav, jak chceš a jak budeš moci, do toho ti nemluvím, ale bylo by nespravedливо přetížít Jakuba hned od začátku, svalit naň přílišná břemena a nechávat ho bez krejcaru na hotovosti. Nezapomínej taky, že na statku

vážnou dluhy...“

„Nu, tři tisíce všeho všudy. To statek unese.“

„Dobře, unese, ale třeba splácet, a nikoli dluhů přidělovat.“

„Nu, ovšem, splácet se musí a taky se bude splácet, jen jak Josefovy studie přestanou mi odvádět všechny peníze. Nadto, až Blata rozdělíme, přibude výtěžku. Jen tě proboha o to prosím, před mojí starou o všech těch věcech nemluv! Zkazila by nám všechno a rámusu by nebylo konce. Až bude čas, uděláme to, a až bude uděláno, potom ať se čertí; však přestane, až shledá, že nic už se nedá zvrátit nebo změnit. První věc je, aby statek se udržel čistý a nedělený. Odprodat se nesmí nic, ani píď půdy...“

„No, to by tak bylo, odprodat! Cožpak jsi už pomýšlel na takovou věc?“

„Nediv se! Vlastně já jsem nepomýšlel, ale ona mi tím už hučela do uší, aby prý druzí nebyli okradeni. Ale teď, jak slyšela, že bys dal dceru Jakobovi, dojistá mi s touhle už nepřijde. Och, tohle slyšela ráda, za to ti ručím! — Tak o tom, jak zamýšlím podělit děti, než Jakobovi statek odevzdám, se před ní nezmíníš, vid’?“

„Buď bez starosti, já se nezmíním; ale to ti řeknu, že se bojím, aby to z tebe nevytáhla. Je věc smutná, žes to svou povolností dotáhl do těchhle konců. S ní jednat nebudu, to ti povídám taky bez obalu. A ještě něco: kořalky zanech, ta ti špatně radí a vážnosti ti ubírá!“

Krušnej sklopil zraky, rukou máchl.

„Ach, ty můj zlatý — tu já piju jen z dešperace, když už nevím, kam dát hlavu...“

103\$

•

Selka vešla. Usmívala se, byla sladká jako med, a kmotříčku zlatý sem, kmotříčku drahý tam, a aby pantáta zůstal na oběd a čest prokázal, velkou čest...

„Vidíš to!“ zašeptal Krušnej, dáváje mu pod stolem nohou znamení, aby jej upozornil, jak dokonale se smýšlení jeho ženy obrátilo, načež se jal ho zvát, seč stačil, a domlouvati a prosit, aby ještě zůstal, uváděje, jak třeba se ještě domluvit o první kroky směřující na rozdělení Blat.

Po nějakém zdráhání Potužák svolil a tak se stalo, že ho doma marně

čekali.

Mají prý ještě jednoho hostě na dnešek, řekla mu selka: syna Ferdu, železničního zřízence, který přišel strávit u nich několik dní dovolené; podiví prý se kmotr, až jej uvidí, jak mu sluší zbrusu nová uniforma. Poodešel prý jen na málo, aby se podíval na kamaráda a — víme — taky trochu na děvčata, najmě na plástovická, z nichž se mu jedna tuze líbí, zažertovala si Krušná, mhourajíc významně na Potužáka. Měla snad na jazyku říci tomuto, aby dceru dal raději Ferdovi než Jakubovi, ale Krušnej zabránil tomuto výlevu, řka:

„Mlč a nemluv takových hloupostí! Tuhle kmotr dceru jinému nedá než sedlákovi.“

Zaškaredila se, muži odsekla:

„Nač se ty do našich řečí pleteš? Jako by kmotr nebyl chytřejší než ty a špásu nerozuměl!“

Následovala dlouhá chvalořeč na Ferdu a na budoucnost, jež prý mu kyne u dráhy. Každý mu závidí, že postoupil tak rychle na brzdaře, ale vpravdě není čemu se diviti. Má tu službu v malíčku; neutekou ani dva roky a stane se konduktérem, pak povede vlak...

Nedomluvila ještě a Ferda vstoupil. Zočiv Potužáka, přistoupil k němu, ruku mu podal, mluvě k němu s povznešenou blahosklonností a přiváděje neprodleně řeč na Vídeň.

„Tak jsem se tedy po roce zas jednou ocitl na Blatech,“ proučila mu řeč. „Je to skok, co, kmotře? Vídeň a Blata! Ten život tam, a tady mrtvo jako na velkém hřbitově! Ani věru nevím, vydržím-li tu tři dni, a lituju vás všechny, že zrovna tady musíte trávit svůj život. Ani pohřben bych tu nechtěl být, na svou čest! Co tu člověk vidí? — Ovce, husy, prasata, a havrani a rackové*& [&* čejky] jim zpívají a knihy jim dávají dobrou

104\$

•

noc! To já, když nemám službu, si zajdu do Schönbrunnu, procházím se alejemi a dívám se na lvy a na slony..

Krušná všecka zářila mateřskou hrdostí, slyšíc tuto řeč svého syna; podobalo se nejinak, než jako by říkala: „To koukáte? To je pán, co? Po

Vídni chodí těma svýma nohama a na lvy a na slony se dívá jako my tady na ovce a prasata!“

A Potužák na jeho slova s chladem, jenž se bolestně dotýkal srdce matěřina:

„No, když ty jezdíš s vlaky a brzdiš, to se asi moc nenašpacíruješ po Vídni. Po kterépak trati teď jezdíš?“

„Teď po trati Vídeň-Cmunt, dříve Plzeň-Cmunt a ještě předtím Plzeň-Cheb. Všecko už to znám jako svou kapsu. Ale z Vídně teď už nevyjdu, ledaže bych se stal konduktérem, a i tu budu hledět, aby mě tam ponechali. Mimo Vídeň není život, to vám povídám já, a tomu musíte věřit!“

„Och, věřím, věřím!“ ujala se slova Krušná, „tam musí být život! Až jednou v zimě, až nebude tolik díla, přijedu se tam na tebe podívat a ty mi všechno ukážeš...“

Úkosem se podíval na matku, rukou máchl skoro opovržlivě.

„Jen vy sed'te doma, mámo!“ pravil. „Co byste tam dělala, v rezidenci? Ani chodit byste tam neuměla, ostudu byste mi dělala a pro smích byste byla! Cožpak si myslíte, že bych s vámi veřejně chodit mohl, když ani německy neumíte rozprávět?“

„Nu, arci, arci — v tom je chyba! Proto jsem taky hleděla, abyste vy, chlapci, se německy naučili. Moje vůle to byla, váš táta by toho nebyl dbal!...“

Ferda už neposlouchal; obrácen k Potužákovi, vykládal tomuto svůj věhlas.

„Chvála Bohu, budu-li živ a zdrav, zřízencem nezůstanu. Správce v topírně plzeňské, čím byl? — Zámečníkem, zrovna tak jako já! — Pan inspektor Hauptmann ve Vídni nebyl ani zámečníkem, docela obyčejným nádeníkem byl, když vstoupil do služby na dráze. A což je těch pánů tam, kteří, když vysloužili na vojně, se dali ke dráze, a jaká teď mají místa, s okresním hejtmanem by nehandlovali! To je tak, kmotře: při dráze se hledí na rozum i na ruce! Na učenost se nekouká, jen pouze na šikovnost. Šikovný člověk je všechno!

Copak je do učenosti, když takový učený pán, který třeba znal všechny součásti stroje, neví, jak zacházet s ventilem, když neví, jak se má topit, jak vzít do ruky lopatu! Do konstrukce člověk našinec, který tohle všechno umí a v hlavě si vypočítá co a jak, ale na papír a rýsovadlo kašle, arci se nedostane, ale při ‚petrýbu‘ je jeho místo! Stane se časem podúředníkem, potom udělá ‚inteligencprýfunk‘, naučí se telegrafovat — signály beztoho zná — a vyšvihne se nahoru, sám neví jak!“

„Nu, dej ti Pánbůh štěstí, aby ses tam hodně brzo vyšvihl“ vece Potužák, jenž poslouchal dosti roztržitě.

„Dejž to Pánbůh!“ dotvrdila matka, blažeností div se nerozplývající. „Och, kmotře, on se vyšvihne, dojistá vyšvihne!...“

„Počkejte, mámo, neskákejte člověku pořád do řeči,“ přerušil ji netrpělivě Ferda, „člověk zapomíná, co chtěl říci. Ach, už vím! Víte-li pak, kmotře, že jsem dnes ráno, když jsem šel Zlivi, potkal vaši Apolenu? — Holka jako lusk, ta žába! Předloním to bylo jen ještě takové hůdě, hubené, samá kost, a letos ať se kdo na ni podívá! Cožpak vám neřekla, že se mnou se setkala?“

„Co by říkala, potká se s ledakým. Ostatek, jsem od rána z domova, neviděl jsem ji. Kdo ví, vrátila-li se.“

„Nu, večer vám snad řekne. Hezká holčice, ta vaše Apolena, jen co je pravda! Jen tak trochu způsobům by se měla přiučit. Do Vídně byste ji měl dát, nebo aspoň do Budějovic, aby poznala trochu městského mravu. Co by vám to udělalo, obětovat několik stovek na její vzdělání — vy máte peněz dost a jedinou dceru.“

„Dej mi pokoj s takovouhle,“ odpověděl dosti nevrle Potužák. „Nač takových štráchů s holkou? Pro sedláka ji vychovávám a pro sedláka bude a taky dostačí.“

„Tot’ se ví,“ vmísil se Krušnej, „pro sedláka ji vychovává, a namouduši, dobře je tak.“

„Prosím vás, táto, vy mlčte! Čemupak vy rozumíte? — Takový člověk jako tuhle pantáta Potužák může vdát dceru za každého pána! Tomu rozumím já! Jen trošku otesat, ohoblovat, suků zbavit — to je vše, čeho je třeba.

Mrzelo mě kupříkladu, když jsem se jí nabídl, že půjdu s ní, a ona mě od—

•

byla, divže mi nevypřezděla! Přece nebylo třeba se za mne stydět! Vypadám snad jako nějaký pobuda nebo syčák? — Nechci se vynášet, ale se mnou si může promluvit a prošpacírovat každá slečinka z města! Měl byste vidět, jak se ve Vídni..

Všecky tyto řeči se Potužáka dotýkaly velmi nepříjemně; přesto poslouchal dosti klidně — avšak poslední slova učinila konec jeho trpělivosti.

„Nač tohle poslouchám?“ přerušil výklady mladíkovy, „špacíruj si ve Vídni se slečinkami, s kterými se ti líbí! Má holka není slečna a také se za slečnu nehodí. Nevím, co jste spolu měli, ale nestála-li o tvůj průvod, uvážila, zdá se, žeš pro ni příliš velkým pánem, a za to ji, venkoncem, nebudu kárat. Přišel jsem k vám, abych promluvil s tvým otcem o vážných věcech, ale nikoli abych poslouchal tvoje zbytečné pochlobování a poučování.“

Ferda chtěl odpovědět, než, vida zraky Potužákovy, jež téměř zlostně se naň upíraly, pocítil, že statnému sedláku neimponuje, a sklopil bezděky oči.

„Nu, nechtěl jsem vás urazit, pantáto,“ zakoktal velmi krotce, téměř zkroušeně. „To víte, řeč se povídá...“

„Dyť je dobře, chlapče! O urážce tu není řeči; ale poučování si ponech, to víš, mne už nepředěláš! Jsi-li hrdým na svůj stav, jsem já zase hrdým na svůj! Řekl bych ti jenom, abys nezapomněl, z jakého hnízdas vylítl.“

„A kdepak,“ ujala se slova Krušná, „to to, aby zapomněl! On byl vždycky v pořádku, nejmenšího se mu nemůže vyčíst. To víte, náš zlatý kmotře, je dosud mladý a moc, tuze moc už viděl ve světě, a my jsme tu hloupí, za pecí sedáme, tak on někdy si tak myslí, že nám musí říci, jak všechno vypadá v tom velkém světě...“

„Však Jouza se nepohněvá,“ pravil Krušnej, „však Jouza ví, co si pomyslit o mládí. Celý svět kdyby člověk sběhal, druhého Jouzy nenajde.“

Hovor se pak dostal do jiných kolejí; mužové se rozpovídali zase o svých záležitostech a Ferda, jenž se o tyto nezajímal, odsedí od stolu a vypravoval jen už matce, která sledovala jeho výklady s hrdým nadšením. Dostala se k slovu jen tu a tam a pak nejspíše zasvěcovala syna do pohnutek

návštěvy Potužákovy, přičemž mluvila šeptem. Potužák, jenž se o jejich rozmluvu nestaral, zaslechl jen občas slova jako „Rozdělit se to má!“ ... „Kdo ví, budou-li srozuměni.“ ... „Je to kříž, kterak já potom ty husy odchovám!“ ... A zase Ferda: „Pro mne, mně je to jedno!“ ... „Dobytčí nemoci že roznášejí? — To je možná!“ ... „Co je mi do Blat? To bych věděl, nač myslit ve Vídni!“ ...

Sedli k obědu potom — všichni společně. Staří, Ferda, tři děvčata i čeled', jenže pro Ferdu a pro Potužáka připravili zvláštní mísu, vařenou slepici v bílé omáčce.

Nejstarší syn Jakub neobědval s nimi; nebylo ho doma, formančil v knížecích lesích.

„Nač to?“ bránil se Potužák; „přece víte, že jsem sedlák. Jen dejte krupicovou kaši, je mi milejší...“

Nepřipustili.

„Hostě jako vás nemáme každý den,“ domlouvala selka. „Špatně dost vás uctíváme. Kdybychom se byli nadáli, byli bychom poslali do Zlivi pro maso. Vezměte zavděk, kmotříčku!“

A Ferda, jenž se zatím zase trochu vzpamatoval z lekce, které se mu dostalo, pravil:

„To by tak bylo, pohostit pantátu krupicovou kaší! Jen jim ji ponechte, kmotře! Cožpak myslíte, že já bych ji jedl? Já, jak bych neměl masa, od stolu bych vstal! Časy minuly, kde jsem si nabíjel žaludek tímhle škrobem! To máma dobře ví, ani by ji nenapadlo krmit mě jejich stravou. Člověk přivykl jiným věcem...“

„Ba, ba,“ potvrdila hospodyně, „z těch chlapců by mi žádný nevzal do úst kaši nebo placky nebo brambory s mlékem. Nu arci: odvykli, nesmíme se divit! Ani postu mi nechtějí zachovávat. Jak tu byl o velkonocích Josef, velký kříž jsem měla. O rybu jsem se musela postarat.“

„O rybu?“ vydrala se řeč Potužákovi, jehož slova selčina se velice nemile dotkla, „o rybu, povídáte, jste se mu postarala? Nu, té by u mne nedostal, kdyby byl knížetem pánem, ani v obyčejný, ani v postní den! Já bych mu dal rybu! Co já jím, moje děti mohou jíst taky!“

„To bych řekl!“ vmísil se Krušnej. „Tak je to i! Ale pomoz si, Jouzo! Mí

synové jsou sami milostpáni! Pro ně je
108\$

jenom maso, káva, smetana, máslo! Už ani o buchtu nebo koláč nestojí..

„Vy toho tak namluvíte!“ osopil se Ferda na otce; „kdybyste mlčel, dobře byste udělal. Čemupak vy rozumíte!“

„Je to pravda!“ ozvala se selka. „Dobře bys udělal, kdybys mlčel a svých rozumů si ponechal. Kdybys ty musel žít v městě, jedl bys taky maso! Potom se divíš, když nemají lásky k tobě, když jim ani toho kousku masa nepřeješ!“

Obrátila se pak k Potužákovi:

„Jen jezte, kmotře, a nedbejte jeho řečí! Kdybych vás mohla uctít, jak si vás vážím, nejlepším na světě bych vás vyčastovala. Že synům dám, čeho si přejou, tomu vy se diviti nebudete, vy jste moudrý. Kdybyste vy měl děti v cizině, taky byste jim přál, když by k vám přišly návštěvou. Myslil byste si, že aspoň budou pamatovat na domov a na rodiče, až těch už nebude, vždyť jsou v cizině jako sirotci.“

Dojala se vlastními slovy, laskavým hlasem, jako by bojovala s pláčem, zakončila svou řeč. Ferda se nejevil nijak dojatým.

„Snad by se vám nechtělo do brečení, mámo!“ pravil úsměšně. „Takhle to neberte. Věc je prostě tahle: člověk přijde domů a chce žít, jak si navykl. Chci maso, tož se mi ho musí dostat. Nevidím, co by v tom bylo ku pláči. Řekněte: Nemám ho, nedostaneš ho — dobře, seberu se a jdu, odkud jsem přišel! — Tuhle slepici jste si taky mohla nechat, je tuhá jako staré praštěnky. Ostatně: jsem já nějaká šestinedělka, že mi dáváte slepici? Pro Josefa jste měla rybu hned, když ji chtěl. Víte co? Chci ji taky! Zítra ať mi ji dáte!“

„Ale, dítě mé zlaté, kdepak bych ji vzala?...“

„Povídejte jinému, že nevíte, odkud ji vzít! Ve Zlivi je celá kumpanie rybářů; třeba pouze poslat k Pavlíčkovi košíkáři, ten vám jich prodá třebas kopu!“

„Kradených!“ vyrazil ze sebe Potužák, nemoha déle zdržeti své nevěle.

„Vy na to divně pohlížíte, kmotře!“ Ferda se obrátil k Potužákovi, chytaje se jeho slova. „Kdopak je krade, snad my? Co je nám do toho, odkud Pavlíček si jich opatřil! My mu je poctivě zaplatíme.“

Potužák položil vidličku a nůž, změřil si napřed
109\$

•
mladíka zrakem plným pohrdání pak obrátil oči na Krušného, jenž, stydě se do duše za zpupnou nestoudnost svého syna, seděl na svém místě všecek schoulen a omráčen, a děl s důrazem:

„Pavlíček nemá rybníků a řeku pachtovanou taky nemá, a přece prodává ryby. Je tedy na dlani, že je krade. Kdo je kupuje od něho, podporuje zloděje a sám do zloděje daleko nemá. To patří tobě, ty kluku furiantská, nabubrila! — A tobě, Jakube, řeknu zase tohle: Je mi tě líto, ale co máš, jsi si zasloužil, protože neumíš udržet kázně doma! Zpupnost a prostopášnost tvých dětí tě vyvrátí z kořene. Budeš se dít a plahočit, ale konec neodvrátíš: jako žebrák odejdeš ze statku a z tvých synů ani jeden ti neposkytne útulku. Nemám již, co bych s vámi mluvil. Mějte se tu dobře, můžete-li!“

Vstal, odstrčil vedle sebe sedícího Ferdu, chopil klobouk, jenž visel na skobce u okna podle něho, a zaměřil pádnými kroky ke dveřím, jimiž vyšel, dříve než se vzpamatovali z leknutí, jež jeho slova vyvolala.

„Jouzo, prosím tě!“ volal za ním Krušnej. Slyšel hlas, přecházející jizbou, ale nestanul, ač úpěnlivé bylo volání a k srdci bodalo, jako by slyšel tonoucího, jenž přivolává pomoc. Pak, jda zápražím, neslyšel už leda vřavu hlasů, z níž vynikalo vřeštění selčino.

Uháněl ze dvora, z Pašic vyšel, kráčeje známou cestou k Plástovicům. Bylo kolem jedné hodiny s poledne, v době tedy asi, kdy opodál něho se odehrál na Blatech děsný výstup mezi jeho dcerou Apolenou, knížecím pěšákem a Vojtou a kdy mlhy nejhustěji kroužily nad širým, rovným krajem. Vystupovaly tyto šedé, vše zastírající chmury i z Volešku rybníka, v hustých chuchvalcích se valily k Blatům, nad nimiž ležely jiné šedé spousty. Jeho oči nepostřehly ani hladiny rybníka, ani zeleného pažitu, pouze v nejbližší blízkosti vystupovaly ze šera, napolo jím pohlceny, smutné zvlhlé polní lány, nad nimiž se neklenulo žádné nebe, toliko šedé, syré stíny přeletovaly, a jednotvárný okraj rybníka, sítím a ostřicí porostlý, jakýs písčitý suchopar, prostoupený na nesčetných místech rmutnými kalužinami, jež trsy různých skřípin lemovaly. Nesmírná tesknost tryskala ze všeho kraje, všem

předmětům se sdílela, na srdce lichého chodce padala...

110\$

•

Potužák šel a šel, nevěda sám, kam by zaměřil. Ujížděly nohy po slizkém, rozmočeném povrchu jílovité cesty, místy hluboko se do hlíny bořily. Odcházeje od Krušných, poddal se, ustoupil spravedlivému hněvu, když slyšel zpupnou řeč Ferdovu. Zdálo se mu, že by bylo hříchem prodlíti v rodině, v níž se uplatňovaly zásady přičící se naprosto jeho názorům o mravnosti a čestnosti. Nenáviděl z té duše drzé, vyzývavé furianství vůbec, dvojnásob ovšem, jevilo-li se v řečech a konání mladého člověka, zapomínajícího na úctu vůči staršímu. Neúcta, ba přímé opovrhování, které jevil Ferda vůči svému starému otci, pobuřovalo jej, a co si mysliti o otci, jenž nechal věci dospěti do těchto konců!... Věru, věděl, že byť i jen nepřímo, svou poddajností a slabostí, Krušnej špatně vychovával svoje děti, ale že starý jeho kamarád pozbyl do té míry už své autority, tomu, ač lidé leccos takového už mluvili, přece příkládati víry se bránil. Nyní viděl, že lidé měli pravdu...

A šel a šel. Domů se mu nezdálo; byl by musil mluvit, sdělit se, a do toho neměl chuti. Sám nevěda zahrnul vpravo do polí, po mezích se potloukal, brouzdaje se blátem. A jak teskno i mračno vůkol něho, soustrast se mu vkradla do duše, hněv přemohla...

Ubohý Jakub! Takovou velkou, nelíčenou radost měl z jeho návštěvy, takové nevýslovné štěstí zřelo z jeho rozbrázděného, ustaraného obličej, když slyšel, že by on — Potužák — popřípadě dal svou dceru jeho nejstaršímu!... A jak byl zdrcen, jaký zoufalý boj se zrcadlil v jeho plachých očích, když po řeči synově Potužák odcházel! Ba, zachytil ho, tento nevýslovně zoufalý pohled!...

A hlas se v něm ozval, ostrý, káravý hlas: Přes vše, cos slyšel, neměls ho tak nelítostně potrestat, starého přítele celého života... A vše jak náleží uváženo, nespravedlivě jsi ho trestal a hněv ti špatně vedl ruku! Utekl jsi od stolu, na němž tě hostil tvůj druh, nenapravitelnou pohanu jsi uvalil na hlavu toho, jehož beztak osud těžkým údělem sklíčil. Rozběhne se pověst o tomto výjevu po vsí obci, po všem kraji a způsobí mu ponížení nepomíjející... A

přece Jakub je toliko ubožák. Kdo ví, jaké by byly tvoje děti, kdyby jejich matka byla podobná ženě, s níž nemilosrdný osud svedl tvého přítele?...

111\$

•

Urazil, pobouřil tě vlastně jen Ferda; zda zasáhla ho rána, již jsi vedl?... Ba nezasáhla! — Odejde odsud, setřese dojem, dojala-li ho vůbec tvoje slova, a vysměje se ti! Ublížil jsi jedině Jakobovi, poslední zbytek vážnosti, již by snad jeho děti přes všechno ještě byly k němu měly, jsi mu vzal, pokárav ho takto před nimi! Neměl-li ubožák síly do té chvíle, aby zkrotil jejich zpupnost, tvá řeč mu ji nedala...

A bylo mu, že z šera mlh, z němého příboje valících se mraků vystupují smutné oči jeho starého druha a zírají naň s tímže zděšeným, zoufalým výrazem, jímž se k němu obrátily, když vstal od stolu...

A zase ozval se hlas v jeho nitru: Vrať se k němu, odčiň, čímś mu ublížil, můžeš-li ještě! Sejmi z něho pohanu, dobré slovo promluv, útěchy mu dej! Toť tvoje povinnost, již musíš vykonat, neohlížeje se na nikoho, nezadáš si!...

A Potužák uposlechl hlasu a vrátil se. Došel kraje rybníka, nad nímž neviditelní, mlhou zastřeni kroužili rackové. Slyšel jejich chechtot, stanul chvíli, než zabočil k Pašicům; podobalo se mu, že ďáblové se smějí jeho konání; než neváhal dlouho, statně vykročil, a než se nadál, stál na zápraží u statku Krušných. Dorážela na jeho sluch táž vřava hlasů, již slyšel odcházeje tudy... Nedbal, vstoupil do sednice...

Duch dávno zemřelého kdyby se byl objevil, nebyl by způsobil většího úžasu. Rázem umlkly hlasy, kdo seděl, vyskočil, kdo přecházel, stanul, všecky zraky se naň upřely.

Potužák přistoupil ke Krušnému, jenž stál, drže se pravicí za kraj stolu, jako by se bál, aby neupadl, oči maje v sloup obrácené, zoufalá úzkost z nich vyzírala.

„Jakube — vracím se, přicházím, abych napravil, čím jsem ti ublížil. Pobouřila mě nemoudrá řeč, ale urazit mě neměla. Přenáhnil jsem se: prosím tě, odpusť mi!“

Mluvil pevným hlasem, aby všichni mu porozuměli, oběma rukama

chopil rameno svého starého druha. Z očí Krušného vytryskly slzy, jeho hlava sklesla na plece Potužákovy.

„Já..., já... jsem ti rozuměl,“ zablábolil. „Ty se vracíš, ty..., ty se nehněváš?... Buď Pánbůh pochválen! Už jsem myslel, že jsem..., že jsem tě ztratil..., a to bych byl nepřekal. A ty tu prosíš za odpuštění?... Copak se svět zvrátil?...”

112\$

•

Potužák se obrátil k hospodyni, podáváje jí ruku.

„A vy se taky nehněvejte, kmotra!“

Krušná, s vytřeštěnýma očima, svému sluchu nevěříc, stála němá, nevědouc, co by odpověděla; teprve po chvíli rozvázal se jí jazyk.

„Ale kdeže bych se hněvala? Jen líto mi bylo, tuze líto, kmotře. Vidíte sám, že náš Ferda tak zle to nemyslel. Byla to řeč, která se mluví, nic víc!... A copak si myslíte, že bych mu tu rybu byla opatřila? Ale kdepak! Tak vy se taky nehněvejte. Sedněte, kmotře, pobuďte u nás, aby se neřeklo...”

V tom to bylo. Potužák to dobře vycítil. Lidských řečí se bála, ale ze srdce nepřicházela její smířlivost. Ale buďsi! Kvůli ní se nevrátil, kvůli ní také nelitoval svého přenáhlení, jen o Jakuba mu běželo, kvůli tomu také zůstal. Ferdy, jenž stál opodál, zpočátku všecek užaslý, pak zamračený jako noc, ani jediným pohledem si nepovšiml; ten po nějaké chvíli ostatně se vytratil ze světnice.

Ženské také šly po své práci; vycházely, zase se vracely, na hovoru mužů, znovu se rozprávajícím, účasti nebraly. Potužák mluvil klidně, jako by nic se nebylo přihodilo; zato Krušnej nestačil přemoci svoje pohnutí. Jevil se zaraženým, co chvíle klesala mu hlava na prsa a oči vždy zase se zalévaly slzami.

„Ty ses nepohněval, Jouzo, ty ses opravdu nepohněval?“ vydrala se mu několikrát otázka, když samotni seděli.

„Nech toho již — nemluvme již o tom! Vina byla u mne,“ odvětil posléze Potužák, když byl dříve toliko rukou máchl. „Věc je odbyta, myslím. Tvé viny nebylo ani v nejmenším. Ale to ti řeknu: S tvým Ferdou jsem domluvil. Jeho furiantství mě pobouřilo do té míry, že jsem se zapomněl a tobě ublížil.“

Ten chlapec nemá srdce ani k tobě, ani k rodu, z něhož vyšel. Doufám, že Jakub je z tvého fládra, aspoň se nic zlého o něm neproslýchá.“

„Jakub je v pořádku, jenže se zlobívá na druhé.“

„Tomu se nic nedivím.“

„Jouzo, řekni mi: po tom, co se tu přihodilo, ty bys ještě..., víš, co jsi řekl před obědem?“

„Nu, copak?“

„Ty bys i teď ještě se nebál dáti mu svou dceru?“

113\$

•

„Což bych se bál? Dal bych mu ji, ale s tím, bude-li sám vládnout na statku, jak jsem ti už řekl. Tys — odpusť mi, že ti to řeknu beze všeho obalu, pustil z ruky otěže, s tebou žena a děti dělají, co chtějí. Než bych svolil, aby moje dcera se sem provdala, musel by se udělat přesný pořádek, a to bych udělal já. Každý by dostal, co mu patří, aby později žádný se nemohl vytasit s nějakými nároky. Také děvčata by se musila vybavit a provdat, ani jedna z nich by tu nesměla zůstat. Pak byste musili, ty a tvá žena, se odstěhovat ze stavení a výminku jinde užívat. Však mi rozumíš: o tebe tu nejde, ale o kmotru. Sám nahlédneš, že by svárů a štvanic nebylo konce v domě, protože by chtěla i dále vládnout, a syni a dcery, všechno by se sem táhlo.“

Krušnej svěsil hlavu, slza za slzou stékala po jeho rozbrázděných, osmahlých tvářích.

„Máš pravdu, svatou pravdu, Jouzo! Musí se to tak udělat,“ pravil, „a moudrý jsi, že to takhle zamýšlíš zařídit. Nelze jinak — a přece, vidíš, člověku je těžko u srdce, když pomyslí, že mu není souzeno zemřít pod střechou, pod níž dědové žili a umírali od nepaměti. Ať hospodářem nebo výminkářem, ale do smrti být a umřít jsem chtěl pod střechou, pod níž jsem se narodil. Nemůže to být, jakáž pomoc! Statek především dlužno zachovat rodu.“

„Tak, tak! Statek napřed, potom člověk,“ přisvědčil Potužák; „tak tomu chce Pánbůh.“

„A že to takhle přichází, je trest za to, že jsem neuposlechl rodičů. Neplnil jsem jejich vůli, děti mou taky neplní. Nesmím si naříkat. Zaplat' ti Pánbůh,

Jouzo!“

Podali si ruce, rozuměli si. Seděli drahnou chvíli, slova nepromluvivše. Zachovávajíce selské tradice, jež pokládají za největší neštěstí, připadne-li rodná půda cizím rukám, konali nevědomky velkou národní povinnost, již plnili dávno na věčnost odešli jejich předkové, kteří zachránili přes zlobu věků a těžkou porobu svému rodu i veškerému národu svatou půdu, zúrodněnou svým potem a posvěcenou tuhou prací svých tvrdých, mozolných rukou.

Mluvili pak zase o rozdělení Blat a čeho bude třeba učinit, aby získali všecky sousedy pro tuto svoji myšlenku. Hodiny ubíhaly, mlhy venku prchly, slunce, schylující se

114\$

•

k západu, k modrým horám šumavským, zvítězilo nad mraky a jeho jasný svit zalil dvůr a zdíva naproti oknům, jako by rázem boží ráno se bylo rozbřesklo.

Potužák vstal.

„Dlouho jsem se zdržel,“ pravil, „ale bylo třeba si povědět. Řekli jsme si, teď budeme jednat. Buď zdráv, Jakube, a měj se dobře. Neuvidíme se teď asi po nějakou dobu, bude mnoho práce, žně nám nastanou, jen dej Pánbůh pohodu. Promluv, až se ti nahodí, s tvým Jakubem. Spěchu není, ale bude dobře připravit ho. Josef se ti taky vrátí z Prahy, prázdniny nastávají. Promluv i s ním vážně, aby už jednou dostudoval; stůj pevně na svém a nedávej se zase balamutit a konejšit; však jsi nezapomněl, cos mi onehdá řekl, že mu dáváš lhůtu do půl roku.“

„Buď bez starosti: za půl roku musí být doktorem, nebo ho ponechám jeho osudu. Tentokrát se ohnout už nedám. Děkuji ti, Jouzo! Že ses vrátil, do smrti ti nezapomenu.“

Potužák se rozloučil krátce také s hospodyní a odešel. Když byl ze vrat, Krušná přistoupila ke svému muži a pravila:

„To jste si toho napovídali! Ten ti nalil asi zas té své moudrosti do hlavy! Radši jsem ani neposlouchala. Evangelium zrovna není, co povídá, ouvej! — Pro tu rybu se rozčertil, blázen! Jako by ten náš chlapec nesměl promluvit

doma, když přišel navštívit rodiče! Jako by si nesměl říci o rybu, když má na ni chuť! To se podívejme na starého fanfára takového! To toho je, když si sní rybu zítra k obědu! To nám nejspíš statek prodají, když tu rybu koupím! Co je mu do toho? Ať si spravuje doma své a my si budem spravovat zase své u nás... Že sem chce dostat svou holku, tomu ráda věřím. Jak by nechtěl? — Statek se mu líbí! Nu, já proti tomu nejsem, dá-li holce peněz tolik, co lidé mluví. Ale myslí-li si, že naše děti před tou žábou ustoupí, to se mýlí, to zas ne! Ona jde k nám, a ne my k ní... A co se ostatního týče, toho rozdělení, a co snad ještě jiného zamýšlí, z toho nebude nic. Páslo se na Blatech společně, co Blata stojí, a dobře tak bylo; proč by se to mělo změnit?... Tys taky Blaťák a zakládáš si na tom, že jím jsi, a napaňuješ se, jako by jiní byli méně, a pořáde Blata v hubě máš, a Kubata že za ně hlavu dal, povídáš!

115\$

•

Nu, dal za ně hlavu, uchoval je, ale celá, jak jsou; za kousky by byl hlavu nedal.“

Krušnej nechal ženu mluvit, obíraje se svými myšlenkami. Věděl dobře, že odpor její by rostl a mohutněl každou jeho odpovědí. Když pak se ho přímo tázala, hodlá-li se opřítí zamýšlenému dělení čili nic, odtušil klidně:

„Copak se mne ptáš? Dojde-li k dělení, bude děliti obec; s tou si to sprav.“

Rozzlobila se.

„Cože? — Obec, povídáš? — Jsem tak hloupá, že bych nevěděla, co je obec? Obec, toť jste vy, a vy dělit nebudete, o to se postarám.“

Krušnej pokrčil ramenoma:

„Nač se rozčiluješ? Máš pravdu, obec jsme my všichni, ale žádný z nás pro sebe. Až obec řekne: Blata se rozdělí, postav se proti obci a řekni: ‚Ne, vy necháte věc při starém, dělit se nebude‘ — Uhlídáš, že obec se neopováží. A opovážili se přece, nezbude než se podrobit, kdybys křičela desetkrát víc a silněji.“

„Na tvou pomoc arci nečekám, ty nimro! — Ale proto si s obcí promluvím přece, a rozdělí-li Blata, ať mi potom vybaví holky. K císaři pánu kdybych měla dojít, najdu si právo. To jim řekni všem, a nejdříve tomu

moudrému mudrlantovi tam v Plástovicích.“

„Bud' bez starosti, vyřídím mu tvůj vzkaz. Je jisto, až uslyší, ulekne se a přidá věna Apoleně, abys našim holkám mohla koupit peřiny.“

„Ty se mi směješ, ty hloupý Kubo — — Nebo jste se snad spolu umluvili, že našemu Jakobovi dceru nedá, jen za cenu rozdělení Blat?“

„To jsme zrovna neumluvili, ale možná dost, že Jouza to jinak neudělá. Ale to je tobě přece jedno: ty mu najdeš jinou nevěstu s osmi tisíci. U nás takových roste jako hřibů v lese po vlažičce.“

„Nech si svoje úštěpky...“

„Zkrátka a moudře: Ty si i beztak pomůžeš a rozdělení Blat zamezíš, ale na tvém místě bych prozatím nedělal zbytečného rámusu, aby se kmotr nezalekl ani nepohněval. Blata se nebudou dělit ani dnes, ani zítra, ale mohlo by se stát, že

116\$

•

by Potužák našel pro svou dceru ženicha, který by se mu aspoň tak dobře hodil jako náš Jakub. Dělej si teď, co chceš.“

Krušná se poněkud zarazila.

„Nevídáno!“ zabručela mnohem dušeněji, „tu je toho, Apolena Potužáková! Na naší straně, v Podeřišti, ve Vítějicích, v Lažišti jsou taky bohaté nevěsty. Potom, což tu není ve Lhetě Kuchař...“

„Ano, má dvě dcery, každá dostane pět tisíc...“

„...Ve Zlivi Blahout...“

„...Pravda, dá věna čtyři tisíce...“

„...A pár koňů k tomu. Možná že by dal i pět tisíc..“

„Ovšem, i jiní se ještě najdou. Ale zatím přece snad abychom zůstali při Potužákovi, když dá osm tisíc.“

„Dobře, ale Blata se dělit nebudou.“

„Nu, nebudou, když nechceš. Já jenom myslím, abys o tom zbytečně nemluvila.“

Krušná skutečně přestala mluvit o dělení Blat a jen na Potužáka si zatoužila.

„Je to kus mudrlanta, tenhle!“ ulevila si, ukazujíc rukou směrem k

Plástovicům. „Pořád ho vidím a slyším, jak se čertil na našeho Ferdu. Udělal by dobře, kdyby metl před svým prahem. Má taky děti, má toho kluka Vaška, který mu třeba jednou vyvede něco horšího než to naše ubohé dítě, ten Ferda! To toho je, že chtěl zítra k obědu rybu, když přišel po dlouhém čase domů. To se přece rozumí, že se mu musí vyhovět, je třeba ho trochu uctít. Však se ví, jaký to je zlotřilec, ten Vojta, jeho hříbek! Ten snad chytá jen žáby v potoce, aj? Knížecí není ten potok, ale jeho! Chtěla bych vědět, kolik štik už z něho vytáhl. Ty ovšem nejsou kradené jako ti kapři, jež člověk poctivě koupí od Pavlíčka...“

„No, už toho nech...“

Nemohla toho nechat tak hned, dlouho ještě mluvila, věc rozvláčela. — Jedva Potužák přišel domů, přivalila se hanba za okolností, jež krejčí vylíčil na statku jeho svaka ve Zbudově.

Když bral se cestou z Pašic domů, prchly mlhy, jasno bylo; když četník odváděl jeho syna, obviněného z těžkého

117\$

•

zločinu, nové mlhy se hnaly od západu, hustší, dusivější těch, jež prchly, šedými perutěmi letěly za odváděným, za urvaným od krbu rodinného. Zahalily Blata i ves kraj ve chmurné stíny své a těžce lehly na srdce rodičů.

„Já jsem se ničím neprovinil,“ pravil Václav, opouštěje rodný práh; „já toho člověka neznám, jen jsem ho viděl, jak se sbíral a vlasy jeho byly krví slepené.“

„To se ukáže,“ odvětil četník, „jen pojd'te a nezdržujte mě! Kdyby vaše svědomí bylo čisté, nebyl byste před ním utíkal.“

„Bůh sud'!“ pravil otec. „Jdi!“ —

Asi hodinu po zatknutí Václava vrátil se Vojta z Blat. Když slyšel zvěst, trhl sebou. „Není možná,“ pravil, „Václav onoho člověka neuhodil, tím méně obral.“

Bylo znát, že je rozechvěn, ale jen na okamžik. Pak usedl za stůl, pojedl večeri, a nepromluviv slova, šel poklidit v maštali, načež ulehl. Už ležel na své posteli, když pacholek k němu přistoupil a zašeptal:

„Vojto, spíš?“

„Dej mi pokoj!“ odbyl ho nevrle hoch.

Pacholkovi se zdálo, že z očí hříbkových vyšlehl zelenavý, fosforeskující svit. Měl na jazyku otázku, ale zadržel ji zpět, tou měrou jej překvapil tento pohled hochův. Odešel mlčky na své lože. Vojta sebou ani nepohnul, ticho bylo, jen tu a tam kůň zafrkal nebo zadusal.

Venku valily se němě mlhy; zpočátku jen hustě mžil drobný déšť, ale k půlnoci se spustil strašný liják, jehož příval vztekle bušil do poloslepých okének maštale.

Pacholek se vzpřimil na svém loži a poslouchal; hříbek ležel jako mrtvý, ani dechu jeho nebylo slyšet.

„Ten kluk spí!“ zabroukal čeledín, „on jediný na celém statku spí!“

Ba mýlil se, hříbek spal právě tak málo jako kdo jiný na statku; ležel jen a přemýšlel. Snad poprvé v jeho životě ozývalo se v jeho nitru něco jako svědomí, něco jako strach před následky toho, co učinil...

A v sednici, v bytě hospodářově, jen dopola svlečena, choulila se selka na svém loži, štkajíc a plačíc ve strašných duševních mukách.

118\$

•

„Bože, můj Bože, mne trestej za moje hříchy, ale nad dětmi se smiluj, chraň je a opatruj!“ drala se jí z hrdla dušená modlitba.

Hospodář, střídavě přecházeje blikavým světlem lampičky mdle ozářenou světnicí a posedávaje na židlích, na lavici, na posteli, neplakal, nevzdychal, nemluvil, leda tu a tam pronesl kratičké slovo rezignované útěchy:

„Jakáž pomoc! Člověku je souzeno trpět a reptat nemá! Dá Bůh, i tomuto bude konec!“

„Mé dítě! Mé ubohé dítě!“ zalkala matka.

Stanul před štkající ženou, jeho těžká, tvrdá ruka se položila na její rámě.

„Upokoj se přece a přestaň plakat,“ jal se jí domlouvat; „už jsem ti řekl, že dojdu zítra na Hlubokou a nabídnu soudu kauci, aby ho propustili a na svobodě vyšetřovali. Za dva, za tři dni se snad vrátí...“

„Ale ta hanba, ta strašná hanba! Že mu vzal peníze, ten člověk ho nařkl...“

„V tom je to; proto ho vzali do vazby. Jinak by ho byli prostě obeslali.

Ale ta hanba bude krátká. Kdopak by uvěřil?...“

„Krátká, pravda..., ale přece se nesmyje ani za deset let! Můj Bože, můj Bože dobrotivý a spravedlivý! Ty ztrestáš vinu toho, kdo uvalil na nás a na moje dítě tuhle strašnou hanbu...“

„Mlč, a nesvolávej boží trest na nikoho! Už se stalo, že nevinní byli i na hrdle trestáni, a museli to snést...“

Zaburácel venku vítr, snášel se prudký liják, jako by vodopád se lil ze střechy, vztekle šuměl a hrčel příval.

Tu Potužák odstoupil od lože plačící ženy, k oknu se přiblížil, ven se zadíval.

„Ještě tohle,“ zasténal. „Ustrň se, Bože náš, nad naší těžkou prací! Před samými žněmi tohle! Úroda polehne, zle bude, zle!...“

A té chvíle strach sedláka, jehož čáka po celý rok a rok od roku se vznáší za odměnou lopotné práce své, zvítězil nad bolem otcovským...

A v maštali čeledín zase se probudil.

„Boží dopuštění! Vojto, spíš? Vojto, zítra celá Blata budou pod vodou!“

119\$

•

„To ať se kdo podívá! Ten kluk spí, ani probudit ho nelze..., a potopa vůkol... a četník odvedl Vášu!... A ten zmetek dovede spát!“

X

Když nazejtří se rozednilo nad širými zbudovskými Blaty, pohoda nebyla lepší. Prudký liják sice přestal, než se ještě rozbřesko, ale drobný hustý déšť padal, šedé mlhy se valily a po slunci nebylo potuchy. Nebe a země vjedno splývaly, v cosi neurčitého, pohyblivého, vše pohlcujícího.

Apolena prohlásila, že půjde domů.

„Nemůžeš, dítě! — Blata jsou pod vodou, ani lodkou bys neprojela, strhl by tě proud.“

„Babičko moje zlatá, nezdržujte mě! Kdyby Zbudovský rybník, Vohlanov a Volešek v jednu hladinu se byly slily, šla bych přece, a kdybyste mi nedali, soužením bych umřela.“

Strýc hospodář přistoupil.

„My tě nezdržujeme,“ pravil, „jdi dolů k stoce a podívej se! Uvidíš, bude-li možno dostat se do Plástovic. Možná dost, že ani k té stoce nedojdeš. Bláta po kolena všude, půda rozmočená na kaši a za pět minut promokneš až na kůži. Nebud' bláhová a sed'; však doma vědí, kde jsi. Či myslíš, že jim tam pomůžeš?“

Apolena neodpověděla na tuto řeč leda pláčem. Vzala bábě velký vlněný šátek, jímž hlavu a plece zahalila, a pospíšila ven. Jen z náspu seskočila a už se brodila po kotníky rozbředlou hlinou. Bosa, vysoko vykasaná, utíkala návsím dolů ke stoce. Bořila se hluboko, bobtalo, kvílelo řídké bahno...

Bába za ní vyběhla, nemohla z místa, chuděrka.

„Dítě, dítě — vrať se!“ volala, co hrdlo stačilo.

Nedovolala se, zanikl její sípavý hlas ve hluché vřavě mlh a hustě padajícího deště, v šumném jekotu poblíže

120\$

•

tekoucích vod potoku. Vysoké topoly podle břehu stoky stály jako nebetyčná temná ohrada; déšť je zamžil, vjedno spojil, přiodívaje je všechny tímže jednotvárně šerým hávem, jenž i mezery mezi nimi zastíral.

Děšť i mlhy zastřely také postavu dívčinu. Zmizela bábě z očí, jako by země ji byla pozřela. Bába strnula, rukama zalomila. Jen stěží vyvázla úkladnému, kluzkému bahnu, v němž staré nohy neměly opory. Všecka vysílana, jedva dechu popadajíc, vrátila se do sednice.

„Máte taky takové bláznivé nápady, mámo!“ plísnil ji syn; „proč běžíte za tou ztřeštěnou holkou? Což ji udržíte, když se jí chce utíkat? Nechte ji — však se vrátí, až uvidí, že projít nemůže.“

„Och, ty chlapče můj mjlý — ustrň se nade mnou! Jdi a přiveď mji ji, dyž užs ji nezdržel! Kdeže má s to rozum, to dítě?“

A prosila a žadonila, až syn se obul do vysokých holeňových bot a vyšel za dívkou. Došel stoky, překročil můstek. Divě hučely vody, přetékaající vezde kraj hlubokého koryta. Poutala je dosti vysoko nahnaná pevná hráz, topoly osázená.

Blata byla pod vodou, kam jen oči sahaly. Rmutná, rozčeřená rozlitina, obrovské, nepřehledné jezero, jehož protější kraj zapadal zastřen v neprůhledné šero. Žádná výšina, ani nejmenší kopeček nedával zvěst, že tyto spousty vod, pokryté vyrvanými rostlinami a špinavými chuchvalci pěn, mají vůbec mezí, mají druhý břeh. Jen tu a tam vyčnívaly z nich skupiny stromů a křovin, jichž neurčité, černající se obrysy, jedva poněkud vystoupivše z šerého závoje mlh, hned zase v nich se ztrácely.

Apolena, když překročila most, vydala se po hrázi kousek cesty proti vodě. Tam stanula, protože dále nemohla; tam ji také našel její strýc, ana se opírala zády o velký topol, bloudíc ustrašenýma zrakoma po nesmírné hladině vod.

„Nu — díváš se, vid’?“ oslovil ji: „Hledáš očima Plástovice, bývá je vidět odtud. Máš to marné, neuvidíš je dnes. Pojď domů, bába se o tebe strachuje.“

Zalomila rukama.

„Strýčku, proboha vás prosím, porad’te! Kterak se dostanu k nám?“

121\$

•

„To jsou zbytečné řeči. Přece vidíš, že těmihle vodami neprojdeš..., ani večer dnes, ani zítra.“

„Pro boží rány, co to povídáte, strýčku?“ zalkala. „Co jsem to udělala, že

jsem domů nešla ze Zlivi! Trest boží!... A já musím domů, musím k mamince! Budou mě očekávat, naproti přijdou! Strýčku, poraďte!...“

„Copak ses zbláznila, holka! Kdopak by tě očekával? Kdo by se ti mohl vydat naproti? Však oni vědí, kde jsi, a rádi jsou, žes tu u nás — — „

„Ale Václav! Václava odvedli na Hlubokou..., a já tady dřepím a snad bych mohla přispět, aby se zase dostal domů. Strýčku, mou vinou se to stalo! Mne šel hledat do Blat! Vy nevíte..., strýčku, proboha vás prosím, smilujte se, pomozte, radu povězte!... Kdyby nebyl šel mě hledat, nebylo by se mu to stalo..., nebyl by viděl toho pěšáka tam... Strýčku, já musím domů! Já musím mluvit s Vojtou, ten dojistá ví, čeho třeba zkusit, aby Václav se dostal zase na svobodu. Vojta ví o všem, co se děje na Blatech, jemu neujde nic... On třeba ví, co se přihodilo s pěšákem...“

„Nu, snad nemyslíš říci, že Vojta ho tam skolil a že se to svezlo na Václava?“

Zarazila se, vytřeštila oči.

„Můj Bože, co to povídáte, strýčku?... To jsem nechtěla říci, to... není tak...“

„Nu tak, co tedy mluvíš o Vojtovi? Zrovna ho člověku vedeš na mysl, kluka! Mně se ten zmetek nelíbí, na místě tvého táty bych ho nebyl vzal do domu. Připadá mi jako nějaká noční kuna nebo vydra. Že má za ušima, každý ví, ale žádný ještě nevyzvěděl jeho spády, po'ouchlého čerta! Jen ať jednou nelitujete, že jste ho vzali k sobě! Pojd' teď domů, bosa tu stojíš v tom blátě, promokneš veskrz, ke všemu nemoc si uženeš.“

Jako by neslyšela jeho vyzvání.

„Strýčku, proboha vás prosím, nevěřte! Vojta... to neudělal... Ten pěšák je lhář, darebák..., vy nevíte, strýčku... Ale Vojta jistě ví..., Vojta ví o všem, co se na Blatech děje. Vojta mi přijde naproti; kdyby tu byl, provedl by mě těmi vodami... Vojta zná všecko, každou cestičku, každou píd' půdy..., to jsem chtěla říci, strýčku, nic jiného..., nic víc...“

122\$

•

„To jsou všecko marné řeči. Vojta tudy projde právě tak málo jako jiný člověk. Proud by ho zanesl až někam do Zlivského rybníka. Ba, tam se hrou

všecky ty vody! Ať si dají pozor knížecí, aby jim to neztrhalo hráze. Spousty vod by se dostaly jedním rázem do Bezdrevi a to by ani ta hráz tam dole u fišmajstra nevydržela. Protrhne-li se, je po Opatovicích, a co by potom Vltava vyváděla, na to člověk ani myslet nechce... Takhle přede žněmi nám to přišlo! Obilí všecko polehne a rybníky se naplní tak, že i pole se dostanou pod vodu. To jsou jiné starosti, a ty naříkáš, že tu máš prodlít dva tři dni. Vidíš, holka, uvaž přece! Že by Václav toho pěšáka byl obral o peníze, tomu rozumný člověk neuvěří a soudce na Hluboké také ne. Já bych taky nevěřil, že by ho byl praštil, a udělal-li to přece, kdo ví, co spolu měli, ale příčina by to nebyla, aby ho zavřeli. Ten pěšák mluvil patrně ve zmatenosti; až přijde k sobě, řekl bych, že sám to odvolá, tohle udání..

„Ale Václav ho nepraštil, strýčku, dojistá ho viděl mnohem později... a Vojta by to mohl dokázat. Proto s ním musím mluvit...“

„Počkej, holka, nech mě domluvit a nepřiváděj mi pořád toho Vojtu, sice namouduši budu myslet, že ten to byl, který pěšáka udeřil a snad taky obral...“

„Strýčku!“ zvolala dívka, zoufale štkajíc, „pro všechny svaté... vás... prosím..., neříkejte...!“

„Tak pojď domů a nech těchhle bláznivých komedií!“ přerušil přísným tónem její vášnivé výbuchy; „vedeš si jako zoufalá a máš věru málo příčin k tomu. My jsme osudem zcela jinak trestáni a jsme klidni a oddáni do vůle boží. Václav se vrátí, jeho nevina se prokáže, ale naše lopota, naše naděje jsou zmařeny. Pojď domů! Projít nemůžeš těmito vodami; pomůžeš mu, postojíš-li tu déle v tomto dešti?“

Uchopil ji za rameno, drsnou mocí ji odváděl. Nevzpírala se, nebránila, ale bez ustání opakovala:

„Musím domů, musím, stůj co stůj!“ —

A doma k bábě, svíjejíc se v zoufalém pláči: „Mou vinou se to stalo! Václav je v kriminále — umře tam hanbou a hrůzou. Když jsem to zavinila, musím se přičinit, aby byl vyproštěn... Bábo, vy neznáte Vojtu..., vy snad myslíte,

123\$

•

že..že — jako strýček, ale já vám povídám, že Vojta dokáže všechno..., Vojta ho vysvobodí, domluvím-li mu, aby mu pomohl..

Bába plakala taky, její oči byly zaníceny od pláče.

Potřásla hlavou:

„Marně mluvíš, dítě,“ pravila, „už to musíš nést jako tvůj táta a tvá máma. Václavovi nikdo nemůže přijít na pomoc. Budou-li chtít, pustí ho; nebude-li jejich vůle, podrží ho a my proti nim nezmůžeme nejmenšího. Na koho si knížecí zasednou, toho i zničí. Knížecí jsou jeden řetěz, každý hajný, každý šafář, každý pěšák je kroužek v tom řetěze, a nikdo proti nim nepořídí. A soud, moje dítě, ten dá za právo vždycky knížecím. Tak bylo odjakživa a s tím musíš počítat. Buď jen ráda, že tvůj táta a tvá máma dobře hospodařili a že nějaký ten groš ušetřili. Penězi se snad pomůže, ale jinak ne.“

„Ale Vojta, babičko...“

„Milé dítě, copak si myslíš? — Copak je Vojta proti knížecím? — Nic víc než moucha, kterou třepačkou zabiješ.“

„Ale, babičko, já domů přece musím! Do večera tady nevydržím. Není-li možná projít rovnou cestou, dám se oklikami. Půjdu na Nové Sedlo, odtud na Novou Hospodu, pak do Selců a ze Selců do Plástovic.“

„Nikudy nemůžeš, mé dítě, v tom dešti, v tom blátě. Odsud do Novosedla je zle a ze Selců do Plástovic bude ještě hůře. Strouhou neprojdeš, snad ani vůz by neprojel. Tu sed' a vyčkej. Prší pořád ještě a vody neustále přibývá.“

Apolena neodpověděla, usedla na lavici, ruce zkřížila přes kolena a chvíli tiše plakala. Teprve když bába neustávala domlouvati, uvádějíc pořád nové důvody pro nezbytnost vyčkání, přerušila její povídání, řkouc nikoli bez vzdoru:

„Tak už přestaňte, bábo! Víím beztoho, co chcete říci. Vždyť vidíte, že už sedím.“

„Nu, dyť už nemluvjím, dítě, dyť už mlčím,“ odušila bába zaraženě, skoro polekaně. „Dyť vjím, že máš lítost, ale což je všechno platno! Já bych taky ráda pomohla, a nemůžu. Tak musíš mjít strpení. Pomáhej trochu tetě, dělej něco, ujde ti chvíle a snáž se dočkáš. Pláčem a vzdorem čas neubiješ, to vjíš!“

Apolena vstala a vyšla ze světnice; bába za ní vybelhala

a za chvíli se vrátila, znamenajíc, že dívka zašla do černé kuchyně, kde hospodyně se nějakou prací zaměstnávala. Patrně se tam domluvila s touto v příčině práce, neboť po chvíli se zase objevila, přeběhla do stodoly a přivlekla dvě velké otepi slámy, s nimiž zmizela ve stájích.

„Bud' Pánbůh pochválen!“ zašeptala bába, „utišila se trochu, chudinka.“

Na selském statku není kdy zahálet; nutné práce třeba konat za všech okolností; ani hoře, ani sama smrt člena rodiny nezbavují díla. Každý člen rodiny, každý čeledín, kdekdo ví, co je mu vyměřeno a co ho čeká, a každý si spravuje své, neohlížeje se po druhém, leda když nastává společný výkon.

Ten a onen viděl Apolenu, ana přecházela, šukala, tu i onde ruce přikládala, ale asi po hodině ji hospodyně pohřešovala. Sháněla se po ní, volala, ale nedovolala se.

„Kam se ta holka poděla?“

Nikdo ji neviděl vycházet, nikdo pověděti nemohl.

„Vždyť jsem ji viděl ještě před půl hodinou,“ pravil hospodář, který spravoval pod kůlnou nějaký nákolesník; „zaběhla do stodoly...“

Když ji v domě nenašli, sháněli se po vsi. Zvěděli, že byla viděna, ana, vyšedši ze záhumní, zabíhala po mezích do polí, směrem k rybníku. Bylo zjevno, že utekla.

„Ježíši na nebi!“ zvolala hospodyně; „co jí to napadlo? Utopí se někde! To je nerozum!“

„E, nechte ji, ať jde ke všem čertům!“ zlobil se hospodář; „já za ní nepůjdu! Měla to v hlavě, provedla svou. Nedostane-li se domů, však se vrátí!“

„Mjí dítě, mjí zlatý dítě!“ hořkovala bába, „co jen to má za hlavu! K Novosedlu se dala a k Nové Hospodě...“

„Nu, tudy dojde,“ vece hospodář; „zmokne a ubrouzdá se, ale utopit se zrovna nemusí...“

„Ale, chlapče, ta strouha tam pod Selci k Plástovicům! Dyť neprojde.“

„Projde — neprojde. Tak se vrátí do Selců! Na císařské silnici se jí nestane nic a most v Selcích voda nestrhá. Ten už něco vydržel!“

„Pust' se za ní, chlapče!“ prosila bába.

„Nevydám se, mámo, marně mi domlouváte! Mám ji—

125\$

•

ných prací nazbyt než honit se za ztřeštělou žábou. Mluvil jsem do ní jako do dubu, neuposlechla! Tak co — at' si sní, co si nadrobila! Ostatek, nebojte se, však nezahyne a trochu zmoknutí jí neuškodí. Až přijde domů, máma jí uvaří lipové thé a uloží do postele. Tady bychom ji tak jako tak nebyli udrželi. — A potom, abych vám pravdu pověděl, myslím si, že něco vězí za jejím spěchem a že ví nebo se dohadla, co se událo s oním pěšákem. Do toho mi ovšem nic není a jen vám to tady povídám; prořekněte se potom někde a svezte na nás nějaké opletání! To by tak chybělo!“

„To to, to to — nedej Pánbůh!“ bránily se obě ženy.

„A co by, chudinka, vědět mohla?“ doložila bába.

„To zas my nevíme,“ odpověděl sedlák, „ a proto budeme mlčet. Švagra a sestry je mi líto, Váši taky, ale pomoci jim nelze. Já být Potužákem, toho kluka Vojtu bych byl do domu nevzal. Tolik povídám dnes, jako jsem už stokrát řekl.“

Selka přisvědčila.

„Nedopouštěj Pánbůh!“ zalkala bába, lomíc rukama. „Mjí dítě, mjí ubohý dítě!“

Sedlák máchl rukou, pozatřásl hlavou a seskočil ze zápraží, kde tato rozmluva se udála.

„Mně se zdá, že ten déšť trochu ustává,“ pravil, odcházeje zase směrem ke kůlně, „kdyby Pánbůh dal!“

Za chvilku ozývaly se od kůlny v pravidelných mezerách rány sekyrky, oklešťující kusy dříví na kolíky, a na zátoňce pacholek se dal do štípání dříví palivového.

Ba, provedla svou Apolena. Vykradla se ze stodoly za humna, přeběhla rychlými kroky kus rozmočeného palouku a kratičkou mez mezi poli a octla se na vozové cestě, jež na severu od Zbudova, po samém kraji Zbudovského rybníka, vede k okresní silnici, kudy se jezdí od Týna nad Vltavou přes Nákří, Dívčice a nákeřskou stanici k Novému Sedlu, odkud pak vede, křižujíc

se u Nové Hospody s císařskou silnicí probíhající od Budějovic k Vodňanům, ku Paderišti a Netolicům.

Ba, cesta to byla, lidmi a dobyt看em vyšlapaná; zvěstovaly i koleje, že se tudy jezdilo, avšak jakou onoho božího dne se jevila, jedině myšlenky po ní běhat stačily; pro lidské nohy představovala hluboce vyryté koryto, slizkým černým

126\$

•

bahnem vyplněné, do něhož, kdo nucen byl se jí dávat, hluboko se bořil, nepřetržitou řadou zelenavě žlutých kaluží a lokáčů, jimž nebylo lze se vyhnouti.

Apolena se jim hrubě ani nevyhýbala. Vykasala se přes kolena, lem sukně zastrčila za kalounek, jímž měla přivázanou okolo pasu zástěru, a co jen mohla, rychle brala se kupředu; kde jen bylo lze tak učiniti, vybočovala z cesty, po pažitě utíkala.

Pršelo neustále, ač poněkud méně hustě, ale nebe bylo úplně zatažené, šedé, špinavé cáry se spouštěly z neprostupných bělavých mraků a pojily, slévaly se s těžkou mlhou, kterou promočená země a hladiny vod jim posílaly v ústrety.

Brala se směrem k západu. Před sebou neviděla než onu šedě bělavou stěnu mlh a mraků, zahalující veškeren obzor, spíše hnědé než žloutnoucí polní lány, které vypadaly, jako by polehlé na nich obilí hnilo; tu a tam zelenal se palouk, prorytý vezde vodou naplněnými strouhami; co dál, za těmito nebe i zem zastírajícími, vlnícími se hmotami, jako by na světě nebylo. Vpravo rozprostírala se hladina Zbudovského rybníka, nevelká ve skutečnosti, povětšinou hustým rákosím porostlá, a přece nepřehledná onoho jitra, za něhož břeh na druhé straně zaléhal v těchže šedých závojech, které omezovaly rozhled dopředu. Lány a louky za břehem, stanice nákeřská, bílé dvorce a chalupy dívčické i dubenecké, lesnaté okraje mlacké remízy, vše bylo zrakům naprosto nedostupné. Nalevo, trochu opodál cesty, hnaly se vody odbočující ze Soudného potoku do mlýnské stoky, přeplněné, přetékáající na zatopená Blata, podobající se velkému jezeru, týž pohled jako ten, který se jí jevil asi před hodinou, když, stojíc pod vysokými topoly,

očíma hledala cestu k Plástovicům.

Únavná, srdce svírající pouť tímto zastřeným krajem, jenž se zdál bez obzoru, bez začátku a bez konce; a přece mladá dívka kráčela srdnatě a pružně středem nepřehledné vodní poušti. Nepoháněla ji hrůza a tesknota, jež ji obklopovala, ode všech stran na ni dorážela, deště nedbala ani bobtavého bahna, ale strach ji hnál, aby nezameškala, co by dnes ještě učiniti bylo lze, a naděje, že pomůže Vojta, v jehož zázračnou moc a dovednost pevně věřila. Nebyla si ovšem jasně vědoma, jakým způsobem Vojta jejího bratra zachrání, ale

127\$

jisto bylo, že to učiní, učinit musí, protože kromě ní on samojediný ví, že Václav pěšáka neuhodil. Možná že už promluvil, a nepromluvil-li, jen kvůli ní mlčel, aby nebyla vydána lidským řečem. Tak-li tomu, ona mu řekne, aby jí nijak nešetřil; ona jen proto strýci a bábě ničeho nepověděla o svém dobrodružství na Blatech, že Vojta jí zakázal zmiňovati se vůči komukoli o této události. Možná také, že Vojta uzná za dobré pomlčeti o ní i nadále, ale pak dojistu už našel nebo najde jinou cestu, která povede bezpečně k záchránění jejího ubohého, nevinně nařčeného bratra. Přišlo jí na mysl, že Vojta snad už ho vysvobodil, nevěděla jak, ale nějakým bohatýrstvím; vyrval ho četníkovi nebo došel za ním na Hlubokou a otevřel mocí nebo podařenou lstí dvěře jeho žaláře. Prodlévala s jakousi utajenou rozkoší při této romantické myšlence, co chvíle se k ní vracela... Buď jak buď, Vojta pomůže...

Překonala, sílena a vzpružována jsouc těmito nadějemi a vidinami, obtížný kus cesty od Zbudova k okresní silnici a šťastně na tuto se dostala, odbočivši vpravo od potoka. Měla nyní po pravé straně širokou rozlitinu Oblanovského rybníka, po jehožto jižním břehu silnice běží, oddělena jsouc od kraje vod úzkým pruhem močálovitého, sítím a rákosím porostlého terénu. Protější severní břeh a stojící při něm blatská dědina Lhota Prášlivá byly zastřeny mlhou a neviděla z obého ničeho nic.

Přidala kroku, rychle se brala vpřed. Když došla do Nového Sedla, přetáhla zadní část suknice přes hlavu a zakryla si skoro úplně obličej, aby

nebyla viděna, popřípadě zastavena a zdržována. Zbytečné obavy. Dědina jako vymřelá; toliko z komínů se kouřilo, ale na ulici ani na návsíčku živá duše se neukázala. Dokud šla mezi statky a domky, silnice se podobala bezednému močálu, do jehož kluzkého bahna nohy se bořily přes kotníky. Zahnula vlevo, otevřela se před ní hladina malého, Dolního novosedského rybníka, podle jehož severního okraje uběhla kousek cesty, načež došla hráze většího, Horního rybníka. Voda, nic než voda, kam oko zaběhlo, a nad vodami za vodami nízká, zachmuřená oblaka a němý rej mlh; jedině v jižní stranu rozkládaly se zase polní lány, ještě smutnější napohled než samo toto šedé, špinavé nebe, dštící bez ustání, bez slitování. Nebylo suché nitky více na

128\$

•

Apoleně, i tlustý vlněný, červeně a zeleně žíhaný šátek, do něhož zahalila hlavu, krk a plece, byl naskrz promočený a přilípal se na tělo jako těžký mokrý hadr a z jeho třásní stékaly pramínky špinavé vody...

Za čtvrt hodiny byla u Nové Hospody, na císařské silnici. Podobalo se jí, že všechny obtíže jsou překonány. Alej vysokých košatých stromů, telegrafní tyče — vše jako by se míhalo, s ní zároveň k domovu pospíchalo. Minula lesík po levé straně silnice, zatáčela skoro nazpět k východu, odkud vyšla; vpravo, k jihozápadu, ve stranu, kde leží Lhota Líkařova, otevřela se jí zase údolína potokem protékaná: vše pod vodou, jedna hladina, z níž vystupovaly drobné ostrůvky a něco jako uzoučké hráze. Protějšího kraje těchto vod vidět nemohla, mlha jej zastírala, pouze cosi šerého, neurčitého vystupovalo, výšiny za Hlavatcem...

Silnice se klonila obloukem k Selci, údolína se úžila a s ní hladina divých vod, beroucích na se podobu dravé řeky, plné špinavých, příšerných vírů, jejichž hukot dorážel k jejímu sluchu...

Silnice pustá, človíčka nepotkala. Teprve před samým mostem přiloudal se proti ní lichý povoz, jedním koněm tažený, jakás kárka, plachtou z rezného plátka krytá. Kráčel podle ní člověk, jenž držel opratě. Chvátala mimo něj, hrubě si ho nevšímajíc; přece bezděky oň zavadila pohledem. Zarazila se, poznala ho: byl to Železný, týž, jemuž Vojta prodával ryby a zvěřinu. Jak ji

přešel, rázem všechny její myšlenky zaletěly z něho k Vojtovi. Bylo jí najednou s podivením, že jí nepřichází v ústrety. Co asi dělá?... Snad by se mu bylo nepříhodilo něco zlého?... Dost možná!... Kdo ví, nevyhnal-li ho na Blata strach, aby mu voda neodnesla jeho sádky...

V hlavě se jí zavířilo, srdce se sevřelo...

Došla mostu. Divě ječíce, valily se vody pod klenutým obloukem, narážejíce vztekle na zdivo. Obrácena v levou stranu, k východu, kde rozprostírala se Blata, dívala se chvíli za těmito rmutnými, rozpěněnými, rychle uhánějícími vodami, jež, překonavše úžinu, do níž příroda a dílo lidských rukou je vtěsnaly na těchto místech, hned pod mostem zase v šíř se rozlévaly, v jakýs chobot velikého jezera, jehož hladinu už vidět nemohla; zastíralyť ji tytéž mlhy, které zahalovaly veškeren obzor...

129\$

•

Přešla most, do vesnice vkročila. Ticho, mrtvo tu jako v Novém Sedle; deštík padal drobně, ale hustě, jako by všecek vzduch se byl proměnil v srážející se vodní páry; kostelík jako omšžený, napolo zastřený, ze střech statků, chalup i domků, pokud byly kryté taškami, stékaly vezde praménky vody, které se sbíhaly v celé soustavy brunátných kaluží; kde střechy byly doškové, vypadaly, jako by hnily, a mech a býlí, jež z nich vyrůstalo, bujně se zelenaly, neboť vody smyly důkladně nasazený na nich bělavý silniční prach. Vně příbytků nikdo se neukázal. Nikým nepotkána, nikým neoslovena octla se zase venku mezi polními lány, jež po obou stranách vroubily silnici.

Na silnici samé bylo bláta poměrně málo, aspoň nohy se nebořily a lehce se jí šlo. Už byla blízko rodné dědiny, za dvacet minut tam mohla dojít. Přidala kroku, skoro do běhu se dala, jako by se dočkat nemohla návratu, a přece věděla, že nečeká ji radostné shledání..., ale... snad přece, snad už se vrátil Václav, snad otec, jenž dojista záhy ráno se odebral na Hlubokou, již ho přivedl; snad Vojta jej vysvobodil ze spárů tajemné, příšerné moci, již se jí zdály všechny úřady i s výkonnými jejich orgány. Co živa byla, nepřemýšlela o povaze, působení, účelech a dosahu úřadů, toliko instinktivně brala z nich utajenou hrůzu, majíc za to, že byly ustanoveny nějakou ještě vyšší, nedohlednou, nevyzpytatelnou mocí na postrach obyčejným lidem. Kdykoli

slyšela, že někdo jim ušel, byť i zjevný zločinec to byl, radovala se z toho a sympatizovala s ním... Kdyby tak Vojta vyvrál na ně..., věru hrdou by byla na něho, bohatýrem by byl v jejích očích, bohatýrem větším, silnějším toho, kdo zvítězil nad zlou saní, nad drakem pohádek...

Odbočila vlevo od silnice, na vozovou cestu vedoucí k Plástovicům. Za deset minut tam mohla doběhnout. Úvozovitá cesta se mírně kloní do mělké úžlabiny, na jejímž dně probíhá strouha, v níž zjara, když sněhy tají, a po deštích se sbírá voda, která v létě a za delšího sucha skoro úplně vysychá, zanechávajíc pouze řadu mezi sebou jedva souvisících, bahnem vyplněných lokáčů a louží, jimiž vozy projíždějí bez jakýchkoli obtíží a jež i pěším lze tu přeskočiti, onde přejíti po větších, naschvál tu naházených, dopola z vody nebo z bahna vyčnívajících kamenech.

130\$

•

Apolena došla této strouhy, o níž se zmínil již její strýc ve Zbudově. Ani pomýšlení, aby se pokusila přeskočit nebo přejít nehybnou kalnou hladinu žlutohnědé, stavící se vody, tři čtyři metry široké. Dívka stanula, došedši kraje. Zdálo se jí, že tyto vody naprosto neprůhledné, z polí spláknutým rmutem jako škráloupem pokryté, z nichž jen tu a tam vyrůstaly trsy tvrdého sítí, jsou ošemetně hluboké a že dno jejich není nic než řídké bahno, do něhož by se celá propadla. Přebíhala vpravo vlevo, hledajíc místa, kde by snad přece se přebrodiva; avšak strouha, snad zbytek někdejší stoky, přivádějící vody z potoka do Volešku, křivolace se vinoucí mezi dvěma nízkými svahy, byla všude skoro stejně široká a napohled také stejně hluboká a podobala se úzkému chobotu, z tohoto rybníka vybíhajícímu.

Dívka, rozčilujíc se z této nenadálé překážky, div do pláče se nedala; ohlížela se po nějaké houštině, aby z ní urvala prut, jímž by bylo lze zkoušeti hloubku vody. Nebylo tu houštin, nic než poměrně nízké sítí, aspoň po straně, kde ona se nalézala.

Po nějakém váhání se odhodlala přebrodivi se přes všechny možné úklady bahnitého dna. Vyhrnula sukně až přes kolena, usedla na břehu, položila opatrně napřed pravou, pak také levou nohu do vody, načež znamenajíc, že voda při břehu je mělká, na nohy skočila. Dno bylo kluzké jako mýdlo, ale

bahno se nebořilo. Krůček za krůčkem šourala se vpřed, opatrně hmatajíc nohama. Pojednou se jí podobalo, že dno se náhle sklání, bylo jí, jako by stála na slizké šikmé ploše, po níž ji strhne jakás příšerná, neodolatelná síla. Zavrávorala, zakymácela se; levá ruka pevně sevřela sukně, jež křečovitě držela, pravá máchnula do prázdného vzduchu, hledajíc maně předmět, o nějž by se zachytila; z hrdla se vydral pronikavý výkřik. Byla by upadla dopředu, kdyby náhodou nohy se nebyly zachytily o nějaký trs vodních travin, pod rmutnou hladinou skrytý. Skočila nazpět, z vody vybředla; všecka se chvějíc leknutím a hrůzou, spustila sukně, rukama zalomila.

„Pomoz mi, Bože! Všichni svatí při mně stůjte!“ zalkala.

Vtom někdo odzadu ji uchopil za rameno, svalnaté rámě se položilo na její plece.

131\$

•

„Och, ty bláhová!“ ozval se úsměšně, téměř posupně Vojtův hlas při jejím uchu, „čeho ses bála? Zcela dobře bys byla přešla, ani lem sukni bys byla nesmočila!“

Zavířilo se jí v hlavě samou radostí, v slzách se usmívala, ramenem jeho šíji ovinula.

„Bud' pochválen Pánbůh, který tě poslal!“ zašeptaly rty.

„Je k smíchu, že se bojíš,“ jal se ji kárat, „taková kurážná holka! Kdyby to byl Václav, nedivil bych se, ale ty, jdižiž!“

Pustil ji, poodstoupil.

„Ach, Vojto, bylo mi, jako bych se řítla do bezedné propasti...“

Dal se znovu do posupného smíchu.

„Však odvykneš takovým hloupým strachům,“ pravil; „přenesl bych tě na zádech, ale neučiním toho, protože chci, abys trochu zonačila. Vykasej se, podej mi ruku a pojd'!“

Nerozpakovala se, neváhala; všechen strach z ní spadl jakoby kouzlem; po jeho boku i přes moře by se byla pustila.

„Výš se vyhrni, přes kolena ještě!“ velel.

Uposlechla bez okolků, ni v nejmenším nedávajíc najevo, že by se před

ním styděla, nedbajíc jeho vytřeštěných zraků, jež hltavě spočívaly na obnažených jejích bílých nohách. Zachytila se za jeho rameno a vydala se s ním pevným, jistým krokem.

Za málo vteřin vystoupili společně na protější břeh rmutné zátoky, které se tolik byla děsila. Spustila sukně, objala také druhou, nyní volnou rukou jeho rameno, usmála se jakýms vroucím, vděčným úsměvem.

„Děkuju ti, Vojto!“ zašeptala.

„Jaképak děkování?“ odpověděl hrdě; „vždyť vidíš, že bys to byla samotna taky dokázala. Třeba jen trošky kuráže. Vidíš, já jsem byl dnes časně ráno u samého potoka, celými Blaty jsem se probrodil. Chtěl jsem se přesvědčit, neodnesla-li mi voda moje sádky.“

Zarazila ji tahle řeč. O svých sádkách mluvil; že by pro Václava byl podnikl jediného kroku, o tom se slovem nezmínil. Chtěla se ho tázat po bratrovi, ale slovo uvázlo na rtech. A on svou dále:

132\$

•

„K sádkám jsem se nedostal, ačkoli o místech jsem nebyl v pochybnosti. Proud je v potoce takový, že by mě byl strhl bůhvíkam. Třeba počkat, až voda trochu opadne, pak se přesvědčím. Snad ty klece přece vydržely náraz proudu; byl by to malér, kdyby mi to všecko bylo odplovalo. Co se člověk nadře, než si těch pár kluků opatří — a pak aby to bylo pryč!“

Odmlčel se; jeho zraky zatékaly s plachým, starostlivým výrazem ve stranu Blat. Nepronikly ovšem hustým závojem mlh a nízkých mraků, jež zastíraly všecek kraj. Ubohá dívka bojovala s pláčem, očekávajíc s krutým napětím, že promluví o osudu Václavově, sama však tázat se neodvážila. Zpozoroval patrně její neklid, neboť pojednou pravil:

„Mně se zdá, že nabíráš! To by bylo hloupé! — Bojíš se snad domů, máš strach, že panímáma se bude vadit? — Ani jí nenapadne, ti povídám! — Byla ráda a děkuje Pánubohu, že ses uchýlila k bábě do Zbudova. Taky tě nečeká a myslí si, že tam pobudeš dva nebo tři dni, až bude po velké vodě. Já jsem neříkal nic, ale věděl jsem, že tam nevydržíš a že se vrátíš, i kudy půjdeš. Dá přece rozum, žes nemohla se vydat rovnou cestou zatopenými Blaty. Šel jsem ti naproti a viděl jsem tě, jak jsi šla skrze Selce, ale ustoupil jsem stranou, aby

mě lidé s tebou neviděli, a teprv když jsi minula, jsem se za tebou vydal. Bylo tě mi líto, že máš jít samotna, a byl bych šel dál, kdybys byla nepřicházela. Musel jsem se zdržet u Železného, který odejel do Vodňan — všaks ho potkala. Čekal na mne, až mu přinesu nějaké ryby a něco zvěře. Ryb jsem mu ovšem dodat nemohl, ale dva zajíčky jsem mu přinesl, vybral jsem je z ok dnes v noci, za největšího lijáku. Hlupák pacholek myslel, že spím — řekl mi dnes ráno, že v noci ke mně mluvil a divil se, že mu neodpovídám —, a já jsem zatím byl až někde u Výhlavi...“

Očekával-li z její strany nějaký projev obdivu jeho srdnatosti a dovednosti, zmýlil se tentokrát. Jí ubožce v hlavě se vířilo z krutého, bolestného zklamání. Bratr, ubohý a nevinný, byl na Hluboké ve vězení, a ten, k němuž zalétaly všechny její naděje, o němž nepochybovala, že jediný na světě dovede pomoci a jistojistě pomůže, mluvil klidně a vesele o své noční výpravě za zajíci do oka chycenými! Hořkost pomyšlení ji přemohla: propukla v usedavý pláč.

133\$

•

„Co bečíš?“ osopil se na ni; „minula ses rozumem?“

„Ty nic neříkáš, Vojto,“ vydrala se jí řeč; „ty nic neříkáš, a přece Václav..., Václav..“

„Nu, tu je toho! Václav se ještě nevrátil z Hluboké, ale sedlák se za ním vydal, jenže nevím, došel-li. Možná dost, že se ztrhala hráz Zlivského rybníka. Pak by tam marně chodil, musel by se vrátit a počkat. Na Vomáčku se dát nemůže, tamtudy je všechno pod vodou.“

„Ale pro všemohoucího Boha, Vojto — jakpak ho mohli zavřít, když tím vším vinen není?... My přece víme, jak se to všechno stalo, a my ho máme nechat v tom jeho neštěstí!... To přeci není možno!“

Vojta stanul; oči jeho utkvěly na ní s divným, hrozivým výrazem.

„Snad nemíníš říci,“ pravil, „že jsem měl předstoupit před onoho četníka a říci, že jsem já toho lumpa udeřil..., udat mu také příčinu, ne? Za tak hloupého mě neměj!“

„Ale co dělat..., co dělat?“ zaúpěla dívka.

„Mlčet a počkat!“ přet'al jí zlostně řeč. „Já ti řeknu jen tolik, že by mi

třeba ani nebyl věřil, ten pochop. Pěšák udal, že ho uhodil Václav, tož to byl Václav, a kdybych řekl, že jsem to byl já, byli by nás zavřeli oba a konec by byl býval, že Václava by byli pustili, protože sedlák má peníze, a já bych tam byl zůstal. Takhle Václava pustí taky a na mne nikdo nepřipadne. Tomu přeci rozumíš? — Tu je toho, že si tam tvůj bratr nějaký den posedí! Seděli jiní taky, seděl Lochmout a ten je jinaký než Václav, jemuž nadto nikdo nedokáže, že je vinen tou věcí. Tak co! Nech to být a nestarej se! To spraví tvůj táta. Či bys mě tam chtěla vidět místo Václava? Děkuji ti!...“

„Ach, Vojto, můj zlatý Vojto, nehněvej se! Možná že jsem hloupá — ale já mám takový strach, taková hrůza na mne chodí... Já jsem si myslila, že pomůžeš, žeš už pomohl..., žeš jim ho vyrval...“

Vojta se dal do posupného smíchu.

„Tohle sis myslila? Proboha tě prosím, řekni mi, jak jsem mu měl pomoci?“

„Já nevím, Vojto — ale já jsem si řekla, že ty dovedeš všechno, co chceš.“

134\$

•

„Všecko taky nezmohu, ty bláhová! Aspoň teď ještě ne. Později snad. Ale aby k tomu došlo, musím se vycvičit, získat moc — rozumíš?... A bylo by po moci, kdyby mě teď zavřeli. Nestarej se, já jim nedaruju, co tvému bratru udělali! Já ten účet vyrovnám! Ale vyrovnám ho, až bude čas. Ale nechat se zavřít, poštvat na sebe celou tu smečku baštýřů, pěšáků, hajných, mysliveckých a četníků, a to jen proto, aby pustili o nějaký den dříve z vězení člověka, kterého tam beztoho podržet nemohou, protože se jeho nevina tak jako tak dokáže, to se mi, panenko, nevidí, to bych se musel leda zbláznit, ha ha ha!“

Přestávala plakat, jeho slova se neminula účinkem. Četl jí to z očí, přestal se smáti; i pohled jeho očí nebyl už daleko tak divoký. Kráčeli drahnou chvíli mlčky druh podle druhu.

„Slyš, Apoleno,“ ujal se pak zase slova, mluvě zcela změněným hlasem, „tys přece rozumná holka a dobře víš, co mám před sebou. Ale nejen o mne tu běží, taky o tebe jde. Kdybys se prořkla nebo kdybych já tu věc na sebe vzal, vyšlo by najevo všechno. Kdekdo by zvěděl, že jsme se spolu scházeli,

žes mi došla pro ryby do Zlivi, žes za mnou přišla na Blata a co ještě všecko! Pomysli si, co by řekla tvá matka! — Zkrátka, byli bychom všichni nešťastni, a ty nejvíc!“

„Ale, Vojto, já nic neřeknu, já jsem taky ve Zbudově ničeho neřekla... a nevíš, nepomyslíš si, jak mi bylo, když ten krejčí přišel s novinou. Já bez tvé vůle ani nehlesnu..., mne jen srdce bolí, že já jsem všeho příčinou...“

„Nesmíš už na to myslet,“ vpadl jí do řeči, mluvě zase prudce, velitelsky; „nesmíš! — Václav se vrátí dojísta brzy, o to se postará tvůj táta. Nechci vůbec, abys více o té věci mluvila. Mně je jen líto, že jsem toho pacholka nezabil. Dobít jsem ho měl, byl by teď pokoj!“

Máchl pravicí, z očí mu vyšlehl přišerným plamenem pohled plný záští a zloby, takže dívka se zachvěla hrůzou. Než v následujícím okamžiku se zase usmíval, přistoupil k ní těsně, objal ji v pasu, k sobě přivil a vášnivě se jal líbat její rty, oči, líce, krk, šíji...

„Nebudeš více myslet na Václava,“ šeptal, „nebudeš, vid’?...“

135\$

•

Chvěla se všecka hrůzou i rozkoší, střed těch širých, rovných lánů obilních, v padajícím dešti, pod rouškou šedobílých mlh, jež zastíraly obzor, daleký i blízký, i rodnou dědinu, jedva pět set kroků vzdálenou...

„Nebudu, ach Vojto — nebudu,“ šeptaly chvějící se rty.

„...A má budeš, celá má! Musíš být má, víš, čemu se říká má..

„Tvá budu, celá tvá..., můj Vojto..., kdy budeš chtít..., ale měj smilování, můj miláčku..., vždyť vidíš, že dělám, co poroučíš..., ale slituj se..., proboha...“

Líbal ji jako šílený, oběma rukama jí objal, k sobě tiskl. Nohy se jí podkosily, ztratila vládu, byla by upadla na rozmočenou zem, do polehlé pšenice, podle níž je vedla cesta; ale on ji pevně držel ve svých ramenech a jen líbal..., líbal...

„...Už pusť, pro Matku božskou..., můj Vojto..., slituj se..., abys mi neublížil.“

Uprosila ho zas jako v předvečer na Blatech, v houštině u Soudného

potoka. Pustil ji, jen za rameno ji podržel, aby neupadla. Přemohl svou divou vášně, po těžkém boji zvítězil nad sebou. Všecek se třásl, dech jeho sipěl, hlas se v hrdle .zajíkal, z očí šlehalo znojných plameny.

„Dobře... Pustím tě, Apoleno... Pustím tě, abys viděla, že tě... mám rád..., že ti nechci ublížit... Ten tam včera, co jsem ho nedobil..., já blázen..., kvůli tobě nedobil, ten by tě byl nepustil. Nezapomeň, ten by tě byl nepustil, a já jsem tě pustil, protože mě prosila!“

Tulila se k němu, na jeho rámě se věsila.

„Můj zlatý! Můj miláčku ...“

Tu on vážně, skoro otcovsky:

„Nevím, uprosíš-li mě podruhé, Apoleno. Třeba, abys taky ty měla rozum. Člověk není ze dřeva, víš! Neměla ses tak vykasat — z toho padne závrat' na člověka...“

„Ale vždyť jsi sám tak nařídil,“ odpověděla s holubičí prostotou.

„Dobře, ale v takových věcech nemáš poslouchat! Co z toho, kdyby se ti byly sukně namočily, jako bys už beztak nebyla promokla! Trochu více nebo méně, to už je jedno. Pamatuj si to!“

136\$

•

Nechápala — neodpověděla. A on svou dále:

„Dnes ještě to šlo — jsme oba promoklí do těch nití, zem mokrá, obilí jako hnůj, bláto — k tomu bílý den. Toho všeho nebýt, jakže bych se byl zdržel? — A potom, jednou to bude, Apoleno! Nic naplat, jednou to bude. Ale ty se neboj, já tě neopustím. My jsme si souzeni.“

„My jsme si souzeni,“ opakovala po něm šeptem.

Šedé obrysy plástovických statků a domků počaly vystupovat z hustého závoje mlh. Neurčitými se jevily, zveličenými, skoro hrozivými, podobné válům a hradbám jakés příšerné tvrze, jež zbyla ze zamžené dávnověkosti. Déšť ustával, už jen lehce mžilo, ale k východu, směrem jejich pouti, mraky jako by se byly shlukly ve špinavě šerou, neprostupnou zeď, která neměla ani začátku, ani konce. O slunci ani památky, aniž tušiti kdo mohl, kde stálo na nebi, ač do poledne nemohlo býti daleko. Zato na západě mraků již jako by nebylo, nic než bílá, napohled řídnoucí mlha, nevalící se, pevně zavěšená na

čemsí nahoře a zároveň k zemi přirostlá; o modrých horách šumavských, ba ani o blízkých kopcích, vypínajících se za Hlavatci směrem k Volšovicům a dále k Netolicům, ani potuchy.

„Jdi teď sama domů, Apoleno!“ řekl Vojta, „já se podívám ještě dolů na Blata, a pak přijdu za tebou. Neříkej nikomu, žes mě viděla, rozumíš? Shánějí se asi po mně, jedva mě spatřili dnes. Nu, pást se nemůže, tak co!... Jen ten rybníček v zahradě aby už byl v pořádku, aby člověku nebylo třeba se bát o své, nastane-li takové počasí. Vzala-li mi voda sádky s rybami, co si já počnu? Ještě kdyby ty vody ztrhaly nějaký ten rybník anebo kdyby musili někde pustit stavidla, aby se neztrhala hráz, nachytalo by se ryb dost a škoda by se zase uhradila. Takhle Bezdrev, to by byly žně! Zlivský, to nic není, z toho ryby ujdou do Bezdrevi. Nu, na rok bude jinak a na podzim, až budou lovit, však se zaopatřím. Spánembohem, Apoleno!“

Usmál se, lehce pokývl hlavou a zahrnul vlevo na mez, dělící dvě pole, porostlá vysokým žlutnoucím žitem, jež smutně klonilo k zemi své plné, mokrem nabobtané klasy.

Dívala se za rychle odcházejícím, jehož kupředu nahnutá postava jako by se plazila v té husté, přehýbající se

137\$

•

přes něho boží úrodě. Za malou chvíli zmizel jí z očí, mlha jej pozřela. Došla domů. Matka ji uvítala s pláčem.

„Ještě se nevrátil?“ vydrala se jí otázka.

„Ach, kdeže vrátil! Můj zlatý chlapec! — Och, ty mé dítě, buď Bůh pochválen, žes přišla ty mě potěšit v mém hoři

„A kde je táta?“

Dobře věděla, přece se ptala.

„Ach, dítě, za ním se vydal... tam dolů. Jak Bůh dal den, hned odešel. A pořád si myslím, že se tam nedostal. Taková hanba, taková hrozná hanba! Těm tam kdo propadne, už ho nepustí. Nařknou ho, chudáka, jako by toho už nebylo dost, a potom si ho ještě podrží. Táta se mi usouží a já hanbou do země se propadnu. Zčistajasna to přišlo, kdo by se byl nadál!... Bůh odpusť v poslední hodině tomu člověku, který na nás přivolal tohle neštěstí.“

„Neplačte, maminko, Václav se vrátí,“ přerušila ji dcera; mluvila pevným, přesvědčivým tónem, jako že sama přesvědčena byla.

„Ale kdy, dítě, kdy? Páni ho mají v moci, nevydají ho, když proti němu svědčí knížecí člověk. Tomu se bude věřit... A vrátí se, i hanba se s ním vrátí a přivěsí se na jeho jméno, a do smrti se té hanby nezbaví.“

„Och, zbaví, maminko, zbaví! Z našeho rodu nikdo nekradl, to jste stokrát sama řekla, a to každý ví. Není třeba, abyste se takhle soužila.“

„Ty tomu nerozumíš, dítě, ty nevíš!...“

„Nerozumím, ale jiní rozumějí, maminko! — Nebojím se již o něho. Protivenství mine; Václav se navrátí a nikdo na něm neshledá skvrny. Jiní trpěli taky. Kubata dal hlavu za Blata.“

Matka se přímo ulekla tohoto chladně rozumného nazírání dceřina na událost, jež na ni samu a na otce tolik žalu a hořkosti uvalila.

„Člověk by řekl, že nemáš citu,“ odpověděla trpce.

Dívka sebou škubla.

„Křivdíte mi, maminko,“ pravila skoro vzpurné, „a je mi líto, že tak nespravedlivě soudíte. Víím, že Václav se vrátí a

138\$

•

že nebude člověka, který by v jeho vinu uvěřil, tak což bych se takhle kormoutila.“

„Jdiž, jdi! Co ty víš? Co ty pomyslíš, co jsme se my nalopotili, tvůj otec a já, a co peněz tohle pohltí, našich krvavých peněz!... A žně přijdou, pilná práce, a jeho nebude... A tenhle nečas k tomu! — Všecko se zkaží na polích, marně jsme se dřeli. Ty povídáš: Kubata dal hlavu za Blata. Ba, dal hlavu, dal ji za něco! Ale zač moje dítě dalo čest? Zač my dáváme svoje těžce zahospodařené peníze? — Za nic a pro nic, leda pro nesmyslné nařčení je házíme pánům do krku...“ „Nechte být, mámo, však Pánbůh někoho vzbudí, kdo vykoná pomstu.“

„Nemluv o pomstě, ty hloupá! Žádná pomsta nenapraví, co se stalo. Žádná pomsta nenahradí mému dítěti strach a ponížení, jež mu bylo zakusit... A tvůj táta venku v téhle hrůze! Všaks viděla, co je vody. Kdo ví, dostal-li se na Hlubokou..., a dostal-li se, pozdě přišel!... A kdy se nám

vrátí?... Kdyby aspoň on tu byl, aby mě potěšil v hoři. Můj Bože na nebi, který vidíš do srdcí a ledví, buď mu ty ochranou na jeho pouti a dej, aby mi přivedl moje nevinné dítě!...“

Zalomila rukama, znovu hořce zaplakala.

„Neplačte, mámo, srdce puká vašim hořem, ale já mám pevnou důvěru...“

Vojta řekl, že Václav se vrátí, že nic zlého mu nehrozí. Z jeho slov čerpala tu svou pevnou důvěru. Neřekla to matce, ale jí to stačilo a jen se divila, že její tvrdá víra se matce nesdílela, matčino hoře nezažehnala. Zapomněla téměř, že strach o bratra ji vyhnal od báby, že ještě cestou strašná muka na ni doléhala; ale pak přišel Vojta a domluvil jí, a bylo rázem po úzkostech. Je přece zřejmo, že Vojta správně a rozumně nazíral na celou tuto věc a že sám o Václava nejmenšího strachu neměl. Proč tedy matka se vzpírala útěše, již jí skýtala? Otec šel na Hlubokou, promluví s pány, peníze s sebou vzal. Kdo má peněz, snadno se mu mluví s pány. To řekl nejen Vojta, v tom se všichni shodovali. Že třeba obětovat peněz, toť věc ovšem mrzutá — ale za neštěstí takovou oběť nepokládala. Nač jsou peníze, ne-li na to, aby se jich pomocí něčeho dosáhlo? Ona, co živa byla, o penězích a jich ceně

139\$

•

mnoho nepřemýšlela, ač denně slýchala z úst svých rodičů, že třeba šetřit a krejcaru marně nevydávat, ale o lakomství a mamonářství kázal zase pan farář a odsuzoval naprosto tyto hanebné neřesti, zařaděné do smrtelných hříchů. Šetřilo se u nich, nevyhazovalo, peníze tu jsou, tož užít jich na vykoupení Václavovo. K této logice její um dostačoval. Chvillemi jí ovšem přicházela myšlenka, že vším vinna vlastně jediné ona; kdyby byla nešla do Zlivi pro kapry — a vnitřní, neodbytný jakýs hlas pravil, že onino kapři byli kradení —, nebyla by se dala Blaty, nebyla by se setkala s nešťastným pěšákem, který by nebyl dostal rány do hlavy, bratr by nebyl šel ji hledat a vše by bylo v pořádku a v obvyklých kolejích. Tyto představy měly do sebe mnoho mučivého; než pomyslení na to, co řekl Vojta, a ta okolnost, že ona sama nejednala o své ujmě, nýbrž dle jeho přání a rozkazů, jimž se přece opřít nemohla, i kdyby byla chtěla, vracely jí klid a odpuzovaly vítězně

výtky jejího svědomí.

Loudavě vlekly se hodiny odpolední. Co dělat nebylo, a čáka, že se vrátí Václav neb aspoň otec, jenž přinese o něm zprávu, udržovala celý dům v jakémsi nervózním rozechvění, jež nedalo pomýšlet na práci.

Děšť ustal úplně, ale obloha se nevyjasnila. Šedé mrtvé šero vládlo, doléhalo na ves kraj, skličovalo mysl, zachmuřovalo ducha, ubíralo mu dělné energie.

Přišel večer, byl ještě chmurnější dne. O slunci ani památky, jako by ho nikdy na nebi nebývalo.

„Táta nám nejde,“ zahořekovala matka; „je to strašné soužení..., nedej Pánbůh, aby se mu bylo přihodilo něco zlého...“

„Chcete-li, mámo, vydám se mu naproti,“ ozvala se Apolena; „zajdu do Pašic; snad tam někdo o něm bude vědět.“

„Doma buď ty, nikam nechod’!“ odpověděla matka v samých slzách; „chybělo by ještě, abych se i o tebe musila strachovati. Co nevidět bude tu noc; tma a hrůza by tě pozřely...“

„Nebojím se, mámo...“

„Samotna jít nemůžeš.“

„Půjde se mnou Vojta, nechcete-li, abych se sama vydávala...“

140\$

•

„Vojta tu není, kdo ví, kde se potlouká. A kdyby krásně tu byl, nesmíš s ním chodit, nejméně v noci. Nevěřím mu, klukovi..., připadá mi, jako by byl synem té tmy a hrůzy. Doma budeš, vyčkat musíš. Nepřijde-li táta, ty taky ho nepřivedeš.“

Přes tento zákaz matčin Apolena se vydala přece. Daleko nemínala zacházet, pouze za ves, kousek cesty za kapličku směrem k Pašicům. Nemohla si pomoci, nevydržela doma, cosi tajemného ji pudilo neodolatelně ven. Použila chvíle, kdy matka poodešla k dojení do stáje, a vyklouzla, nikým nebyvší viděna.

Šero vůkol, chladné, hluboké bláto, do něhož se bořily bosé nohy. Za vsí ještě hůře, cesta tak bezedná, že z ní vybočila a raději po mezích a po mokřím pažite běžela. Vlevo Blata, za polními lány. Zapadala v mokřím

šeru, nic o nich neviděla, ač mlhy prchly; rozlité po nich vody se neleskly. Vpravo dřímá Volešek rybník, naplněný do samého kraje. Jeho ohromná rozlitina se nehýbala, nečeřila, neleskla. Nesmírné hrobové ticho nad ním leželo: nezaštětala kachna, nezalálo káně, nezašplouchal vymršťující se z vody kapr, pouze z kteréś kalužiny nedaleko cesty ozývalo se střídavě několik kuněk — jediné hlasy vod a zatopených, vlhkem zalehlých Blat i polních lánů. Nikde nikoho, všude na nebi totěť duši tísnící šero, ještě ponuřejší houstnoucím večerním soumrakem. Žádný strom, žádný keř do nedohledna; zeleň pažitů ztrácela svou barvu; vysoké rákosí na kraji rybníka, vysílající tu úzké, onde široké výběžky daleko do hladiny vod, vrhalo černé stíny; žlut' dozrávajícího mokrého žita zvrhla se ve špinavou hněď, žíhanou těmitěť černými stíny.

Tu jakoby jedním rázem šedý závoj na západě přioděl se růžovým nádechem, slabounkým zpočátku, ale rychle se stupňujícím v sytou nachovou červeň, která se intenzívně rudými proudy počala šířiti, takže vbrzku zaujala téměř polovici obzoru, vysílajíc paprsky daleko přes zenit. Podobalo se, že ohromný požár se vzňal bezprostředně za šedou rouškou oblaků, že rouška sama zahořela bengálským ohněm. Rudá záře se sdělila hladině rybníční i vzdáleným vodám po Blatech rozlitym: vítězný, a přece příšerný poslední boj slunce zapadajícího za dálný obzor, za neviditelnými horami

141\$

•

skomírajícího, s příbojem mraků a mlh, jeť po tak dlouhou dobu jeho záři odolávaly.

Vidouc tuto rudou záplavu, Apolena se zachvěla. Připadala jí hrozivou, příšernou, zlé a děsné věci věštící. Neurčitý strach se jí zmocnil: bylo jí, že vydá-li se vpřed, nenajde zpáteční cesty, že zář za ní planoucí ji požene v neznámou dál, a až zhasne, zůstává jí kdesi samotnu, ode všech opuštěnou, v nepovědomých končinách, kde vládne věčná tma, bez konce noc. Litovala, že proti zákazu matčinu se ven vydala. Obrátila se — tváří v zář tu hleděla, v zář tak nevýslovně strašnou, že při pohledu všecka strnula. Zdálo se jí, že každým krokem dopředu se požene do čehosi hrozného, do jakési zátopy krve a pekelné výhně, z níž nebude vyváznutí, a jako dříve zář do tmy, tak

požene ji nyní v týle za ní přichvátající tma do těchto příšerných plamenů, které i duši stráví...

A rudá zář jako by už i Plástovice byla zachvátila. Viděla je před sebou, zdi, střechy, stromy sadů, všecky obrysy — vše jako by krví bylo zalito, vše jako by hořelo rudými plameny.

Vzpomněla na otce, vracejícího se z krušné cesty, na niž se byl vydal, a který nyní spěchal domů, tma za ním úporná a před ním tato děsná, příšerná záplava, jež vrhala svůj odlesk na jeho ustaraný obličej...

Nemohla z místa, stála, jako by do země byla zakořeněna, oblita tímže nachovým světlem; maně zabloudily oči vpravo, kde za Blaty, za zatopenými, za rovněž temně nachovými vodami vystupovala jakási vysoká hradba, zčásti taktéž rudě ozářená, ale posetá černými a fialovými rýhami: vysoké topoly u Zbudova a za nimi Zbudov sám, také napohled v plamenech. Tam je bába, vetchá, staříčká, již utekla dnes, odešla proti její vůli. Tohle je trest za tuto její neposlušnost... Přežila mžikem ještě jednou všecky události od včerejška od rána, svůj útěk ze Zbudova, svou cestu, setkání se s Vojtou, svůj návrat... a co předcházelo, své poselství ve Zlivi, děsný výjev s pěšákem na Blatech, strávené s Vojtou chvíle na břehu Soudného potoka, vášnivý výbuch jeho lásky, jemuž bezmála by byla podlehla a který se dnes ráno opakoval. Bylo jí, že vše, co učinila, bylo těžkým proviněním, snůškou smrtelných hříchů. Zavinila neštěstí, jež potkalo

142\$

•

Václava, snad i otci přivodila záhubu; snad se nevracel, protože zhynul v kalných vodách, chtěje stůj co stůj se dostatí nejbližší cestou na Hlubokou... A nezahynul-li, co úzkosti, hanby, bolu, ztrát naň uvalila. A co včera bába vypravovala!... Velkým hrobem jsou Blata..., Blata krvavá..., a věci hrůzné se dějí, jež nikdo nedovede vyložiti, věci ležící daleko za lidským rozumem... Och, Blata krvavá, kam oko se zadívá, nic nevidí než krev, krev na nebi, na zemi — a vody v krev se proměnily... A střed této krve ona tu stojí samotna, bez pomoci všem děsům vydána o své ujmě, dobrovolně se sem vydala, vzdorujíc matčině vůli... Dobrovolně?... Ba nikoli..., vyhnalo ji sem cosi neznámého, tajná, neodolatelná moc ji vypudila z domova... Trest

za vinu spáchanou!

Stála pořád na jednom místě, strnulá, jako zkamenělá, jedva tolik síly měla, že se ohlédnout stačila, podívat se za sebe, ve stranu východní. Zející temno, nekonečné, bez počátku, bez mezí. Na zemi černé houstnoucí stíny; nebe se podobalo nízké klenbě olovené, po níž přebíhaly temně rudé a fialové pruhy, zanikající a znovu se vzněcující.

Tato tma, jež každým okamžikem houstla, zdála se jí ještě příšernější, hrozivější než rudá výheň na západě. Připadalo jí, že ji pozře, že zmizí navždy v jejím hrozném jícně.

„Ukřižovaný Bože, ty nade mnou,“ vyrvala se jí modlitba, „stůj při mně, nedej mi zahynouti smrtí zlou!“

Sepjala prsty, zalomila rukama...

Vtom zaslechla slabý šelest — stín se mihnul.

Stál u ní Vojta, vynořil se, nevěděla odkud.

„Apoleno — co tady děláš?“ promluvil k ní, chopiv ji za rameno.

Zdálo se jí, že Hospodin vyslyšel její modlitbu a spasitele jí poslal. V radostném rozechvění přitulila se k němu, nedbajíc, snad ani neznamenajíc, že šat jeho byl promoklý, bahnem až běda potřísněný. Bylo jí, jako by se byla probudila z těžkého, začarovaného sna. Rázem prchly hrozivé přeludy a představy, setřásla je jako lehký prach a zase byla svá.

„Co tu děláš?“ opakoval svou otázku.

„Nedalo mi..., vydala jsem se otci vstříc..., a najednou... mi bylo, že nemohu z místa, že přede mnou všechno hoří a zezadu tma se na mne tlačí. Podívej se na tu zář tam...“

143\$

•

„Nu, snad ses jí nebála — bude pohoda zítra, uvidíš!“ „Dej Pánbůh! Odkud ty se tu bereš?“

„Na mnoha místech jsem byl, trochu jsem si to obhlídl. Voda už silně opadává. Škoda! Ještě trochu měla vystoupit, byly by se ty rybníky jak náleží přelily a kluci & [& kapři] by se byli dostali do luk; zítra bych byl měl žně. Nu, něco se snad i takhle chytne, ale mohlo to být bohatší. Takhle Bezdrev se měla ztrhat, to by bývalo terno!“

Dal se do smíchu, oči jeho zazářily, bylo znát, jak se kochal touto myšlenkou. Jí až nevolno se udělalo z tohoto jeho pohledu, z něhož zřelo cosi ďábelského. Přeletěl její myslí obraz ztrhané Bezdrevi, úžasné, vše ničící potopy. Všecka ta děsivá, příšerná rudá záplava na obloze jako by se byla sehnala do jeho očí; než mžikem rozplynula se tato vidina, jakmile počal zase mluvit.

„Byl jsem u Vomáčky. Baštýrna ční z vody jako ostrov; nelze do ní ani z ní ven — všechno vůkol zatopeno. Tudy sedlák jíti nemohl. Dal jsem se do Pašic, z Pašic ke Zlivi.

I tam jsou strouhy přeplněné, přelévají se. Mezi Zlivi a Pištínem samá voda. Zlivský rybník přetéká a Bezdrev se rozlévá až k zalužickým remízám, už i tu a tam pole jsou pod vodou. Splavy, kudy mají utíkat přebytečné vody, nestačí; bude asi třeba vytáhnout stavidla, aby se uvolnilo. Tot' se rozumí, že s vodou se dostanou taky ryby do potrubí a do němčiny**& [&**němčina, správně jemčina = jáma pod potrubím, v níž se sbírá potrubím vytékající voda. (Pozn. spisovatelova.)]. Nu, knížecí to snesou, třeba jim pár set kaprů uplovalo.

V němčině ovšem kluci nezůstanou; potokem do Vltavy vylítnou a někde v Praze je budou lovit...“

„O tátovi jsi neslyšel?“ přerušila jej dívka.

„Ráno byl v Pašicích; zastavil se u Krušných; Krušnej pak a jeho syn Kuba se s ním vydali na Hlubokou. Snad se tam dostali někudy přes Češňovice, Zlivi sotva. Nevím ničeho o tom. Do šesti hodin večer nikdo se nevrátil. Na bezdrevské hrázi byla prý učiněná reberie; sedláci chtěli, aby se vytáhla stavidla, jinak že jim voda strhá louky a zaplaví pole, a knížecí se tomu bránili a říkali, že na to je ještě čas. Pro

144\$

•

mne at' si dělají, co chtějí, mně je to jedno; ale být na místě sedláků, naházel bych ty chňapy do vody a vytáhl bych stavidla sám, jako to udělal jednou Lochmout.“

Odplivl si, máchl rukou, zaklel, v očích zase mu zahořelo sírově žlutým plamenem. Pak, chopiv dívku prudce za rameno, „pojď domů,“ děl, „máma

se bude shánět po tobě. Neboj se o tátu — však přijde, až bude moci. Jemu je hej, jemu voda statek neodnese; ale co já si počnu, sebrala-li mi moje sádky? Dosud nebylo možno se přesvědčit.“

Šli spolu. Z dívky spadl veškeren strach. Brala se volně k domovu, neděsila se více ani rudé záře před sebou, ani tmy za sebou, ani stínů provázejících ji. Nechácala, jak se mohla takhle báti. Červánky od slunce, padající soumrak — vždyť obé stokrát viděla a nikdy se nestrachoala.

„Maminka se bude vadit,“ prohodila cestou, „odešla jsem z domu proti její vůli.“

„Odešlas, protože ses chtěla sejít se mnou,“ odpověděl s úsměškem.

„Šla jsem naproti otci...“

„Dobře, ale myslila sis, že taky mne uvidíš.“

Děvče neodpovědělo na tuto až urážlivě sebevědomou řeč; mluvil pravdu a vůči němu neodvážila se toho popřít, ač při jeho slovech jakás tajná hanba ji obešla, již, seč byla, hleděla potlačit.

„Chtěl jsem tě také spatřit, promluvit s tebou,“ ujal se slova zase Vojta; „proto jsi musela přijít. Vidíš teď, že mám nad tebou moc. Jen na tebe pomyslím, a už se neubráníš, musíš za mnou. Kdyby ses mi chtěla jednou zprotivit, nebudeš moci. Jsi má!“

Neodpověděla — její mlčení mluvilo za ni.

„Ale já tě mám rád,“ pravil po chvíli zcela změněným tónem; srdečně, oddaně zněl jeho hlas; „já ti neublížím. Jsi mi nade všechno na světě.“

Slova jí padla do duše jako vlahá rosa na sluncem vyprahlou květinu. Všecka se zachvěla nevýslovnou slastí.

„A ty vyčkáš, až se čas naplní,“ hovořil dále, skláněje se k ní. „Všecko zmohu, uvidíš! Strach ze mne bude chodit, kdekdo se bude třásti přede mnou a nebude člověka, který by se opřel mé vůli. Potom nebude třeba se za mne stydět. Odejeme spolu někam daleko a velkou paní budeš se mnou.“

145\$

•

Pokývla hlavinkou; ráj se otvíral duševnímu jejímu zraku. Bylo jí, že se vznáší na perutech nade vším zemským kalem a blátem v slunečním jasu, v modrých vzdušných výšinách...

Rudá záplava na západě pomalu zhasínala, nachová výheň se měnila ve skvostné fialové stíny, protkané zelenými a žlutými třásněmi, mile světélkujícími, a hloubné šero vůkol ní pozbylo všeho děsivého, ba podobalo se jí, že nese ve svém klíně nevýslovně sladké sny, z jichž rozkošně smavého reje nejraději nikdy by se nechtěla probrati...

„Apoleno!“ jeho hlas zavzněl jí na sluch, „Apoleno, jdi domů teď sama! Nikomu, živé duši neříkej, že jsme se sešli, rozumíš?“

Vytrhla se ze svého snění, již ho neviděla po svém boku: zmizel, jako by do země se byl propadl. Samotna stála v širém poli, ale lehko a sladko jí bylo u srdce. Vysoko, vysoko nad její hlavou přeletěla lichá koliha, zahvízdala letíc a hlas její zavzněl tak unyle jako zvuk nebeské flétny.

Za deset minut Apolena byla doma.

XI

Téhož dne časně ráno, za největšího deště, Potužák se vydal na Hlubokou za synem. Předvídaje, že u Vomáčky by se nedostal přes potok, šel přímo do Pašic, maje v úmyslu po nynější okresní silnici, která tehda byla ještě prostou vozovou cestou a do níž před samou hrází Zlivského rybníka vbíhala cesta do Pištína, dáti se zlivskou vsí a pak skrze Munice k cíli své trudné pouti. Když došel do Pašic, nebylo na něm suché nitky; než to by ho bylo nezdrželo: zašel ke Krušným, poněvadž cítil potřebu sděliti se s přítelem o strašné ráně, která jej stihla. Doufal, že si ulehčí, vymluví-li se trochu; snad také nějakou radou mu bude Krušnej, jenž byl osobně znám s hlubockým panem notářem, jehož právní pomoci se chtěl dovolávati.

146\$

•

U Krušných již od včerejška věděli, co se s Václavem přihodilo. Krušná hned na uvítanou spustila:

„To se podívejme, hle, kmotr! Nu, však už jsme slyšeli! Je to zkušenost, jsou to starosti s dětmi! Jen toho jediného máte, a co vám toho naložil! Potom jste se divil, že se u nás, kde máme pět synů a tři dcery, tu a tam něco stane! — Teď vidíte, co lidé toho nadělají — z komára vemblouda, namouduši..., ale nic si vy z toho nedělejte..přežene se to jako tahle velká voda

„Snad nemyslíte, kmotra, že ten chlapec se dopustil něčeho, z čeho by lidské řeči byly nadělaly víc..

„Ale copak vás to napadá, kmotře? Kdeže bych já si myslila, že by ten mladík byl obral toho pěšáka o peníze, o mizerné dvě zlatky!... Jsem hloupá ženská, ale tolik rozumu přece mám. Udeřil ho — nu? — jistě věděl proč; a když chlapisko zase běhá, a ještě včera prý došel na Hlubokou, tož co z toho může vzejít? — Nějaká desítka pokuty, a tu snadno zaplatíte! Kdo ví, kde ty peníze utratil nebo ztratil, a teď ten rámus kvůli nim! Hned běžet a udávat to četníkovi..

„Ale, kmotra — Václav ho neuhodil..

„Nu, víte, kmotře — my jsme při tom nebyli, ani já, ani vy, ani kdo jiný, a ten váš chlapec by byl hloupý, kdyby to na sebe pověděl. Komu to bude věšet na nos?“

„Václav mě nikdy nepřelhal. Kdyby ho byl udeřil, mně by to byl řekl, když jsem se ho ptal.“

„Nu, dobře, dobře — vždyť já vám věřím. Vy to taky soudu řeknete a chlapce vám pustí bez průtahy. Kdyby byl toho druhého obral, bylo by to arci horší...“

Všecky tři dcery Krušných, syn Ferda, čeled', všichni přistoupili a poslouchali. Čeled' a dcery mlčky, Ferda do té chvíle také nepromluvil; avšak při posledních slovech své matky vidělo se mu přece posvítiti na věc svým rozumem.

„Obral-li ho,“ vmísil se do hovoru, „a krásně šlo jen o krejcar, odsoudili by ho na deset let, to vám povídám já... Ve Vídni se jednou něco podobného přihodilo...“

„I mlč, prosím tě!“ přerušila jej matka; „copak ti to napadá? — Deset let, ukřižovaný Kriste! Snad deset měsíců...“

„Prosím vás, mámo, nemluvte! Vy tomu tak rozumíte!

147\$

•

Vy rozumíte leda pašickým paragrafům! Deset let, vám povídám! — Snad i patnáct, snad dvacet „Ježíši, Maria, smilujte se!“

„A potom, četník když něco vypoví, je to jiná! Vás deset řekne: Bylo to bílé! — četník sám jediný pronese: Není pravda, černé to bylo. Stvrzuju to na svou služební přísahu!, a už to bylo černé. To je na dlani, to je služební přísaha! — Pěšák, byl-li ve službě, taky pronáší takovou platnou výpověď'. Já například když jsem ve službě, právě tak. Musí se mi věřit proti všem, kteří pod přísahou nejsou. Dejte si pozor, kmotře, Václav bude mít velké opletání. Na vašem místě bych si došel k tomu pěšákovi a zacpal bych mu hubu nákou stovkou. Dělejte si, jak rozumíte, ale uvidíte, že nejsem tak marný, jako si snad myslíte. Člověk přece nebyl nadarmo ve světě a mezi lidmi trochu vyškolenějšími, než jsou tady na Blatech...“

Potužák neodpověděl na tuhle řeč; nebyl by ani stačil, kdyby byl i chtěl,

neboť Krušná se ujala slova, ještě než její syn domluvil.

„Můj Bože na nebi, nedopouštěj, abyste snad litoval, kmotře, kdybyste na tuhle radu nedal! Takový knížecí mládek nebo dokonce baštýř nebo hajný znamená něco na světě. Ten má velkou moc, pane! — větší moc než sto sedláků dohromady. Na jeho slovo páni dají, a na slovo sedlákovo nedají, co by za nehet vešlo.“

Podívala se při těchto slovech na svou nejstarší dceru Rozárku, která měla sedmý rok známost s knížecím mládkem. Rozárka znamenala pohled a na jejích rtech se objevil sebevědomý, hrdý úsměv.

„Co uděláme, uvidíme,“ odtušil Potužák s líčenou klidností; „přece žádný soud na zemi nemůže trestat nevinného člověka. Kdyby Václav se byl provinil, věděl bych, co třeba učinit. Kde je Jakub? S ním promluvit jsem přišel.“

„Je někde v maštali nebo ve stodole,“ odpověděli. Potužák, že si ho najde.

„Počkejte trošku, kmotříčku — přec taky já bych s vámi ráda porozprávěla,“ zadržela ho selka. —

„Není času na rozprávění. Však vidíte, že mám naspěch...“

148\$

•

„Na Hlubokou nedojdete. Od Zlivi jsme odříznuti; voda v strouhách okolo Hořejšího rybníka a Bezdrevi se přelila a daleko široko všecko zatopila. Máme tam louku, je celá pod vodou a na bramborech před tou loukou jí stojí tolik, že ani brázd není vidět — jen tak nať že vyčouhává. Ta voda tak hned neodteče a shnije to asi všecko. Bude to velká svízeľ. Co tomu říkáte? Nebude čím krmit vepře. Máme je všechny doma, ani na Blata vyhnat nebylo lze, aby se trošku napásli. A ovce taky ne! To aby člověk si zoufal zrovna! Můj Bože, cos to na nás seslal! — Co si počnem!... A potom mluvíte o rozdělení Blat!... Až je rozdělíte, každý bude mít kousek bahna, a s tím aby obstál!... Nepůjde to s tímhle dělením, věřte mi

„Kmotra, o tom teď nebudeme mluvit...!“

„Ale jakpak ne? Musíme o tom mluvit. Teď to vidíte...“

„Provázej vás Pánbůh, kmotra! Já se na Hlubokou musím dostat, i kdybych měl přeplovat přes Bezdrev..

Vyrazil ze světnice, na zápraží se potkal s Jakubem Krušným, jenž mu podal mlčky ruku. Té chvíle vcházel zvenčí do dvora Jakub, nejstarší syn tohoto. Přistoupil k oběma mužům.

„Rybníky přetékaají,“ pravil, „i pole nám to zatopí, Zalužickým a Češnovickým ještě hůř než nám. Byl jsem až za zalužickou remízou, ale dále jsem nemohl, protože ve stoce je na sáh vody. Tak jsem se vrátil a půjdu teď do Pištína a tamodtud do Češnovic. Knížecí se vzpouzejí — nechtějí, aby se vytáhla stavidla na uvolnění vody. Nic naplat, musí povolit, ať jim třeba všecky ryby utekou. Přece si nedáme zničit pole a všecku úrodu. V Češnovicích je prý zrovna reberie. Poslali do Pištína, aby ti tam jim přišli na pomoc, a ti půjdou! A my půjdem taky a Zlivští taky a kdekdo! A povídám, všecky blatské osady by měly jít. Copak je v pořádku, aby kvůli knížecím kaprům sedlákům se zkazila pole, zničila úroda na několik roků? — Půjde se na pana fišmajstra pod bezdrevskou hrází a ten musí dát vytáhnout stavidla a vypustit vodu. Musí! — Bude-li se vzpírat, vykonáme to sami, ať je z toho potom cokoli.“

„To taky uděláme!“ — zvolal starý Krušný.

149\$

•

„Kam by se dělo, aby knížecí měli všecko právo, a my nic. Jdi svolat sousedy, Kubo! — Všickni tam půjdem! — Co tomu říkáš, Jouzo?“

„Můj Bože, co já tomu říkám?“ odvětil Potužák; „v pořádku je to, říkám! Ale myslím si, že se to snad vyjedná po dobrém, aby z toho nebyly soudy a opletačky..“

„V tom máš pravdu. Po zlém jenom, kdyby to po dobrém nijak nešlo. Půjď s námi do Pištína, jsi rozumný člověk a dají na tvou řeč..“

„Jakube, tys slyšel, co se mi přihodilo s Václavem. Musím na Hlubokou... přičinit se, aby ta věc se napravila..“

„Pravda, pravda,“ přisvědčil Krušnej, „však jsme slyšeli! Taková lotrovina! Takhle nařknout toho ubohého chlapce. Ale takovou ji máš, tu sebranku knížecí! A četník a soud a hejtmanství — kdekdo jim věří, a kdyby takový mládek byl největší lhář pod sluncem, u pánů mluví svatou pravdu a evangelium, a našinec kdyby byl stokrát v právu, je lhář a zloděj a násilník a

kdeco nejhoršího na světě...“

Potužák pozatřásl hlavou.

„Nediv se, Jakube! To máš tak. Každý hájí své a každý myslí, že je v právu. Kdo je mocný, uhájí se, a slabý prohraje. Co svět světem stojí, jinak nebývalo. Člověku třeba se vynasnažit, aby svého práva dosáhl, a v poslední řadě rozhoduje vůle boží. Nemůže se přece říci, že by nebylo žádného práva a žádné spravedlnosti. Rozumí se arci, že kdo chytřejší a prozíravější, vyhraje proti hloupějšímu a méně rozvážnému...“

„A já povídám,“ ozval se mladý Krušnej, „že nikdo si nemá nechat vzít svého práva. Člověk nestudoval, a proto třeba neumí mluvit jako advokát, ale proto ještě není třeba, aby se cizou hubou dal utlouci. Kde jsem v právu a huba nepostačí na uhájení, mordyje, ať mluví ruka! Rozpárat břicho patří takovému holomkovi, který lží a úskokem myslí zvítězit! Nic si nedat líbit, když mám právo! Já na vašem místě, kmotře“

„Pomalů, chlapče, pomalů! Říkáš: Nic si nenechat líbit..., břicho rozpárat! To se ti řekne. Kdyby k tomu došlo, však by sis to rozmyslil...“

150\$

•

„Nu, ovšem, těžko co dělat, když nestojíme k sobě, jak bychom měli. Kdybychom věci jak náleží rozuměli, kluka pěšáckého bychom utloukli, jak by se tu ukázal, a ať nás kdo usvědčí, kdybychom byli všickni za jednoho a jeden za všechny. Dvakrát třikrát to udělat, však by zkrotli, chlapi, a jinak by si vedli!“

„Je to pravda, mělo by se takhle jednat,“ vece starý Krušnej, „ale což je platno, když jsou mezi námi všelijací lidé...“

„My tu marně mluvíme,“ přerušil jej Potužák, „my to nespravíme mluvením. Přišel jsem, Jakube, poprosit tě, abys šel se mnou na Hlubokou poradit se s panem notářem, čeho třeba udělat. Víím, že mi přineseš velkou oběť v téhle nepohodě, kde by člověk psa ze světnice nevyhnal a kde se tu máš rvát o své, aby ses před škodou uchránil, ale doufám, že mě neopustíš v tomhle zarmoucení, jako bych já tebe neopustil. Je mi tak strašně smutno samotnému, a tobě se mohu se vším svěřit. A potom, ty pana notáře znáš“

„Ale toť se rozumí, že půjdu s tebou...“

„Taky že můžete jít, táto,“ vmísil se syn; „vás tam u hráze nepotřebujeme. S knížecími si to spravím já. Do Pištína a z Pištína do Češňovic půjdeme beztak všickni společně a z Češňovic ke hrázi taky; tamodtud pak se vydáte vy dva sami.“ —

Potužák podal oběma ruku a všickni tři pak vešli do světnice, ježto Krušnej přes neustále padající déšť se chtěl převléci do lepších šatů, „aby před pány nedělal ostudu“.

Selka znamenajíc, že manžel se strojí na odchod, nejevila se potěšenou.

„Kampak se ty strojíš?“ tázala se ho, jedva utajujíc svou nevělu.

„Na Hlubokou půjdu tuhle s kmotrem,“ zabručel Krušnej.

„V tomhle lijáku mi ho odvádíte, kmotře?“ obrátila se na Potužáka; „vždyť se tam ani nedostanete.“

„Nestarejte se, kmotra, dostaneme se tam...“

„Nejde mi do hlavy, nač toho nimru s sebou vlečete; nebo myslíte, že ten tam něco zmůže? Na toho tam zrovna čekají...“

151\$

•

„Kmotr chce, aby táta s ním šel,“ ujal se slova syn Jakub, „a to stačí. Táta půjde...“

„Co se ty do toho pleteš? Ty si hled' svého!“ Krušná se obořila na syna.

„Vy tátovi nemáte co poroučet!“

„Aj, aj...“

„Vy tu brzo doporučíte! Já zas půjdu na knížecí, abyste věděla! Nepustí-li rybník, vytáhneme stavidla my, a budou-li chlapi bránit, do vody je hodíme všecky, třeba Petra s nimi.“

Mínil Petra Radonického, mládka, milence své sestry Rozárky.

„Vy toho pořídíte proti knížecím, vy blázni!“ prohodil úsměšně jeho bratr Ferda, železniční zřízenec.

Jakub si ho změřil pohrdlivým pohledem.

„Ty si ponech pro sebe svoje úsměšky,“ pravil s důrazem, „a buď pěkně zticha.“

„To ti snad tvoje nevěsta dodala kuráže, aby ses takhle napařoval,“ posmíval se dále Ferda; než zarazil se za okamžik.

Jakub se vzpřímil hrozivě, jeho líce rudě zahořely, z očí vyšlehl divoký hněv. Byl by se snad vrhl na bratra, kdyby Potužák jej nebyl zadržel.

„Otřeš-li se ty o mne ještě jediným slovem,“ zařval, „zapomenu se a přerazím ti všecky hnáty, kluku nabubřilá! Jako bych nevěděl, z čeho ten tvůj jed se ti v srdci nahromadil! — Však je o tom plná Zliv, jak tě Apolena odbyla, když ses včera k ní dotíral.“

„Není pravda!...“ zasyčel Ferda.

„Cože, pravda že to není?... Já ti opakuju, že je to pravda...“

„Pane Bože na nebi — cožpak jsi se zbláznil, Jakube?“ vykřikla selka.

„Nezbláznil, mámo!“ odpověděl mnohem klidněji Jakub, jenž se poněkud opanoval; „nezbláznil, ale tolik vám povídám, že toho vašeho komandování mám až po krk a že jsem odhodlán ukázat všem těm milostpánům mým bratrům, počínajíc Josefem až dolů k Frantíkovi, že pánem na selském statku, z něhož vyšli a za nějž by se nejraději styděli, je sedlák

152\$

•

a tím sedlákem budu já! Rozuměla jste mi, mámo?“

„Můj Bože, můj umučený Ježíši, toho jsem se dočkala na svém dítěti, které jsem pod srdcem nosila!“ zaúpěla Krušná, propukajíc v pláč a lomíc zoufale rukama.

Po celý tento výjev Krušnej se převlékal v kterémisi koutě světnice, ni jediným slovem se nemíchaje do povstalého sporu, nic jinak, než jako by věc jeho ni v nejmenším se netýkala. Potužák stál u dveří, vzpřímen, se staženými brvami, jako socha z kamene vytesaná, ni jeden sval jeho osmáhlého, ve vládnoucím šeru na bronz připomínajícího obličej se nepohnul. Znamenaje, že mladý Jakub při posledních slovech své matky sebou škubl, maje na jazyku patrně novou tvrdou odpověď, přistoupil k němu, chopil ho zlehka za rameno a pravil klidným, ale nicméně přísným tónem:

„Chlapče, i kdybys pravdu měl, na matku se neutrhávej a uctivě k ní mluv! Nemám ti čeho poroučet, ale s dobrou se potážeš, budeš-li povždy pamětliv mých slov.“

„Kdo by vás neuposlechl, pantáto?“ odpověděl skoro pokorně mladík;

„odpusťte, že jsem se dal takhle strhnout. Kdyby máma se neujímala vždycky druhých proti mně, slova zlého bych jí neřekl, ale co bych od těchhle přijímal?“

Ukázal na Ferdu a na své sestry.

„Posud jsem u rodičů,“ pravil Ferda; „až tu budeš hospodářem — budeš-li jím vůbec —, k tobě nepřijdu.“

Jakub pokrčil ramenoma.

„Kdybych se byl nadál,“ ujal se slova Potužák, „že způsobím mrzutost, požádám-li Jakuba, aby šel se mnou, nebyl bych mu řekl, kmotra. Máte pravdu, není třeba, aby se mnou chodil. Vyřídím si to sám. Mějte se tu dobře!“

„To by tak bylo!“ ozval se Krušnej, jenž se byl zatím přistrojil; „slíbil jsem ti, že půjdu s tebou, a při tom setrvám.“

„Rozumí se, že půjdeme oba s vámi,“ vece Jakub syn; „co jste se vy do toho míchala, mámo, či byste chtěla urazit tuhle pantátu?...“

„Jako bych já čeho byla říkala!“ hájila se Krušná; „jako bych já byla chtěla, aby táta nechodil s kmotrem!... Já jsem jen myslila..., já jsem se jen divila... Copak já mohu poroučet?... Teď vidíte nejlépe, kmotře, co moje slovo tady platí...“

153\$

•

Dala se do vzlykání.

„Pojďme!“ vece Krušnej.

A šli. Mlha, hustý, vše pronikající déšť. Cesta jedno bláto, dotěrné, slizké, lepkavé, každým krokem se do něho bořili. Za sebou se brali, nemluvíce, každý zabrán do svých myšlenek. Kolem dokola jednotvárné polní lány, nikde rozhled, vše zapadávalo do mokrého šera. Nesmírné mrtvé ticho vládlo; němě táhly nad jich hlavami mraky, skupené ve špinavé chuchvalce, a mlhy jim po boku se valily, žádný zvuk, ne-li srkání padajícího deště. Vpravo vlevo, mezi poli, na pažitech stavěly se mocné kaluže, zažloutlou vodou naplněné.

Došedše do Pištína, tu onde zastavili se ve statcích. Z mužů skoro nikoho nezastihli doma; odešli již téměř všichni do Češňovic a k bezdrevské hrázi.

Tu a tam ženy plakaly; bude prý z toho reberie; muži prý jsou odhodláni k nejkrajnějšímu odporu, třeba k násilnému vypuštění vody z Bezdrevi; knížecí se budou vzpírat a dovolávati se pomoci četníků, jichž prý přivolali odevšad. Jedna z žen dokonce tvrdila, že z Budějovic bylo přivoláno vojsko.

Jediný člověk se k nim přidal, místní kovář. Šli císařskou silnicí — rychlými kroky se brali vpřed. —

„Vám prý včera zavřeli syna, pantáto Potužáku?“ tázal se cestou kovář. „To se podívejme, jakou váhu má slovo takového pěšáka! Je věru čas, aby povstal zas nějaký Kubata. Nás tisíc kdyby se dovolávalo pomoci úřadů proti knížecím, nikdo by nehnul prstem, aby nám pomohl.“

„Proto si musíme pomoci sami,“ vece Jakub Krušných. „A já řku: Vášu Potužákovíc musí pustit! Je to jednání s námi? Přijde takový pěšák a řekne: Obral mě o dva zlaté! — a na tohle hloupé udání ho zatknou, jako by byl raubíř!“

„To já si spravím sám,“ pravil Potužák; „do toho se vy nemíchejte, za to vás prosím.“

„Já jsem váš, pantáto!“ vece kovář; „chcete-li, půjdu s vámi na Hlubokou.“

Potužák odmítl.

„Mějte rozum,“ napomenul kováře i mladšího Jakuba; „domluvte se a uvidíte, že rybník vypustí. Násilím ničeho nepořídíte.“

„Nu, což my,“ vece Jakub Krušnejch, „my víme, že

154\$

•

nadarmo nemluvíte, pantáto, a že co řeknete, má rozum. Ale jsou tam jiní, kteří všechno neuvažují, jak vy činíte, a tuze jsou rozezlení, a při všem člověk se jim divit nemůže. Jsou-li pak pohromadě a jeden začne křičet, jako by d'as do nich vjel. Druh strhne druha a všickni dohromady vyvedou, nač by žádný sám o sobě nepomyslel. Jsou jako zpití a člověk namouduši, je-li s nimi v proudu, není o nic moudřejší a neuposlechne, i kdyby některý rozum podržel a ho napomenul. Když potom něco provedou, vystřízliví a koukají na sebe a každý drmolí: ‚Já, já že jsem to byl? — Já namouduši ani nevím, co se přihodilo!‘ — Ale páni u soudu pak na takovou řeč nedají. A jakože větším

dílem nebývá možno vypátrat toho, skrze něhož všechno pošlo, odnese to často právě ten, který vlastně měl nejméně viny a skutečně nevěděl, co učinil.“ „To je rozumná řeč,“ potvrdil kovář. „Já jsem, jak víme, z druhé strany, od Třeboně, a to se vám jednou u nás něco zrovna takového stalo. Hořelo jednou, u někých Vavřínků ten oheň vyšel a vyhořelo asi deset statků. Asi tři dni předtím tenhle Vavřínek vyhnal čeledína, protože ho dopadl při nějakém šmejdu. Tu najednou při tom požáru kdosi prohodil, že třeba ten čeledín ze msty oheň založil. Ani se neví, kdo tohle řekl, ale hned se toho chytili jiní. On, pravda, ten chasník za moc nestál; taky při ohni se postavil opodál a prstem nehnul, aby pomáhal hasit, ale co mu udělali, nebylo přeci v pořádku. Deset, dvacet, snad třicet osob se na něho vrhlo, povalili ho, utloukli, nohama udupali a potom ještě jej hodili do hořící stodoly. Z toho nebyl malý poprask, víme! Skoro celá ves přišla do vyšetřování a tři byli odsouzeni na tři roky, několik jich na tři, čtyři měsíce, na půl roku, a přece všichni na svém stáli, oni že ne, oni že ani nevědí, jak se to mohlo stát... A ještě k tomu vyšlo později najevo, že ten ubitý a upálený čeledín nezapálil. Požár zaviniily děti Vavřínkovy, které si udělaly za humny ohníček. Dodneška jsem rád, že jsem v té věci neměl ruce. Hasil jsem na opačné straně, a když ten rámus mě přilákal, bylo už po všem. Být tam s nimi, dojistá by mě byli taky strhli do té mely.“

„Nu, a v Břehově před lety,“ ujal se slova Krušnej, „snad ty se taky pamatuješ, Jouzo? — jak tam selská chasa ztloukla mysliveckého mládence z Piciny. Bylo jich v tom asi

155\$

•

dvacet a žádný se nechtěl znát k činu. Zavřeli jich asi pět. Celé měsíce strávili ve vyšetřující vazbě a pak ještě každý si odnesl velký trest, protože prý myslivecký byl ve službě, když se mu to stalo.“

Za těchto řečí se dostali do Češňovic, kde se k nim přidalo ještě několik lidí, tíhnoucích za ostatními, kteří už dávno byli odešli.

Odbočili nalevo od silnice, zase polními cestami se ubírali. Pole, nic než pole zpočátku a bezedné bláto na cestě; potom v levou stranu půda se klonila, cosi temného vystupovalo z mlh, jakási hladina ocelová, ztrácející se zrakům

v dáli: jihozápadní chobot Bezdrevi, jehož severní okraj nebylo již lze postřehnouti. Pole přestala, jich místo zaujaly písčiny, prostoupené kalužinami a zelenými pásmy rákosí a ostřice. Jindy tyto písčiny se jevily mnohem rozložitějšími, avšak tohoto rána daleko široko voda se přes ně přelévala. Pak cesta poněkud stoupala, i po pravé straně nebylo více polí; lány ustoupily nízkému boru, špinavě černě se vyjímajícímu v tomto nesmírném, vše potírajícím, každému předmětu barvu i tvar odnímajícím šedém šeru, jehož smutná, duši skličující jednotvárnost se sdílela každému stromu, každé drobné bylince, každé travině.

Zapadli do toho boru, sosny vpravo, sosny vlevo. Řídce stály chundelaté stromy, nebráníce rozhledu; vpravo záhy zase přestaly, ustupující znovu širým polním lánům, rozkládajícím se k jihu až k Čejkovicům a k Dehtárskému potoku, prostoupeným tu a tam skupinami drv nebo úzkými pruhy stejně neúhledných hájků; vlevo, k severu, táhne se neustále týž bor až k samému břehu Bezdrevi, jejíž hladina za slunných dnů leskle prokmitá stromovím. Dnes nic o ní nebylo vidět; jen tušit bylo lze, že za chatrným borem počíná cosi bělavého, širošířého...

A ticho vezde až příšerné. Jindy tu povykují sta a tisíce přelétajících, vzduchem kroužících, po hladině rybniční lovicích racků, divoké husy kejhají, kachny kváčou a štěbetají, jespáci na sebe volají; dnes nic takového, ledaže nablízku nebo v dáli drsně zakřehotala vrána, zakrákoral havran. Podobalo se, že déšť a válící se mlhy pozřely všecek zvuk...

Dobrou čtvrt hodiny se brali podle kraje tohoto boru,
156\$

•

který pojednou přestal. Před nimi bezprostředně rozlévala se hladina Bezdrevi, nepřehledná, nekonečná napohled, neboť všechny protější břehy zakrývala mlha. Hnědožlutě zbarvené vody plnily až po okraj rozložitou pánev ohromného rybníku; nevinily se, nečeřily se, a přece se zdály děsně hrozivými; bylo zjevno, že se dmou, že dřímající v nich obří síly se probudily, aby němým, úporným tlakem prolomily úžící stěny, v něž příroda a lidské ruce je stěsnaly.

Pěšina, jež vede těmito místy, je za normálního stavu vody asi padesát

kroků vzdálená od vodní hladiny, od níž ji dělí mírně se klonící písčina; avšak onoho dne voda zalila nejen tuto, i pěšinu samu, ba rozmočila i několik z hlíny vystavěných budek, jež slouží za skrýš lovcům, přicházejícím v tato místa střílet divoké husy, a přece tyto budky stojí aspoň půl metru nad pěšinou. Hromady začernalé hlíny, jež z nich zbyly, přiléhaly zcela k smutné, tísnivé náladě, tryskající z veškerého jich okolí, ze rmutných vod, ze šedých nebes, z táhnoucích mlh, z rozmočených polí, z černých nuzných borovic, opodál v padajícím dešti se ztrácejících.

„Tudy neprojdeme!“ prohodil Jakub Krušnejch, jenž kráčel v čele hloučku; „to se podívejme, kam už ty vody dostoupily.“

Odbočili napravo. Nízký, avšak strmý hlinitý svah, porostlý potroušenými trsy travin, dřevnatým bylím; sjížděly nohy po rozmočené, kluzké hlíně, takže rukama jim bylo zachycovati se těchto trsů a křů. Když se došplhali do výše, stanuli maně všickni, těžce oddychující. Zraky bloudily po zastřené ohromné hladině rybníční.

„Tamhle leží Zalužice,“ pravil kovář, ukazuje rukou k severozápadu, „jsou docela v mlze, ničeho není o nich vidět.“

Zalužice jsou dědinka skládající se všeho všude asi z třinácti čísel, položená na samém jihovýchodním kraji poloostrova vbíhajícího daleko do vod Bezdrevi, které je ze tří stran obkličují, dovolující přístup toliko od západní strany, odkudž jedna cesta do dědiny vede. Praví se, že obyvatelstvo bylo sem přestěhováno ze zaniklých Zlatěšovic, kterážto vesnice byla koncem osmnáctého věku zahrnuta do Staré obory, lesnaté pahorkatiny to na severu od Hluboké, v oblasti Vrko-157\$

•

če a Kamenné hory. Paměť na tyto Zlatěšovice se nevytratila z podání lidového, ale z vesnice samé nezbylo než několik jedva zratelných rozvalin, divokých jabloní a planých hruší střed hlubokých, hluchých lesů. Kde stávala obydlí lidská, prohánějí se dnešního dne divocí kanci. Přesídlení toto neudálo se násilně, nýbrž lid opustil dobrovolně sídlo svých předků a přenesl se na místa vykázaná mu a postoupená tehdejší vrchností. Přesto takové stěhování není přece než smutným dokladem poroby jihočeského venkovského lidu, uvážili se, jak houževnatě a s jakou zbožnou pietou tento lid lpí na zděděné

po předcích hroudě...

„Nu,“ vece mrače se Krušnej, „dnes Zalužice neuvidíme, ale uvidíme je bohdá zase. Co mlhy zpohlítí, slunce jim zase vyrve. Jsou vodou obehnány, ale k nim a k jich polím voda nemůže. Nám bude hůře, jen se podívejte! Nám bude jako Zlatěšovicům tam nahoře“ — máchl rukou k severu —, „Zlatěšovice pohltila obora; kde bývaly statky, ryjou tam divoké svině, a kde leží naše pole, panští kapři budou plovat. Zlatěšovickým vykázali tohle“ — máchl rukou ve stranu, kde leží Zalužice —, „ale co nám vykážou, to se neví.“

„No, tak zle nebude,“ vece Potužák, „s těch časů zavedli katastr a bílé kameny vykazují, co patří knížecím a co patří nám. Aby, co našeho, zabrali, na to nepomýšlejí a my bychom se taky uhájili. Že se vzpírají proti vypuštění rybníku, tomu rozumím. Pomysli na škodu, kterou by měli. Kdyby jim ryby uplavaly, přinejmenším osmdesát tisíc je pryč. Čekají, že déšť snad přece ustane.“

„Já jim nevěřím,“ zaskuhral Krušnej.

„Já taky ne,“ přisvědčil kovář.

„Ukázat jim zuby!“ pravil Jakub Krušných.

„Nu pomalu!“ chlácholil ho Potužák; „vzájemnou dobrou vůlí se zmůže více. Nebude-li jiné pomoci, uvidíš, že se sami odhodlají pustit stavidla..“

„Ale škoda je už velká...“

„Živlům nezabráníš, brachu...“

Brali se dál suchopárem a polní mezí, až se dostali na silnici vedoucí od Hluboké k Čejkovicům; nebylo už daleko ke krátké, ale neobyčejně pevné hrázi bezdrevské, po níž běžela tato silnice, pěkná, dobře schůdná, košatými stromy

158\$

•

vroubená. Pro tyto stromy nebylo rozhledu dopředu, zato vpravo rozkládají se rozkošné háje listnatých stromů, kraj parkovitý, zelený jako brčál, jenž i v tomto smutném počasí podržel svůj půvab.

Jedva došli silnice, zavzněl jim na sluch temný šum a hukot: spousty vod vytékajících z Bezdrevi, řítících se po splavu do hluboké rokliny

Bezdrvského potoku, jenž nedaleko těchto míst, za hlubokou železniční stanicí, pod Bavorovicemi, vpadá do Vltavy.

Zpočátku nebylo slyšet než tohoto hukotu, ale záhy se k němu přidaly, závodily s ním hlasy křičících lidí.

Přidali kroku, za pět minut doběhli počátku vlastní hráze, kde upraven je splav, po němž odtékají přebytečné vody. Divě ječel příval rmutných vodních spoust, pod nimiž brlení zmizelo, jsouc bezpochyby zaneseno bahnem a různým chamradím, jež voda přinášela. Na hrázi plno lidí, křičících, povykujících, živě posunkujících. Na hladině rybníční, při samém brlení dvě loďky, na každé z nich po dvou mužích: jeden z těchto, ozbrojen dlouhou tyčí, řídil loďku, namáhaje se, klekaje, chvílemi lehaje břichem na dno loďky, co sil měl, aby loďka nebyla stržena vzteklým proudem na spláv, kdežto druhý, shýbaje se, snažil se rukama odstraniti bahno a trávy, ucpávající mezery mezi tyčkami brlení, aby tlačící se vodě zjednal odtok, za kterýmžto účelem tu a tam přičící se tyčku vylamoval nebo sekerkou od hořejšího příčného trámu, k němuž byla přibita, odštěpoval. Úmorná, děsná lopota: loďky vodou zmítané nabíraly vody, povážlivě se houpaly; ve vodě se tvořily trychtýřovité víry; jedině velká síla a obdivuhodná zručnost proslulých v této příčině knížecích pěšáků dovedly obstáti v tomto zoufalém zápase s rozrušeným živlem.

V jednom řidiči člunu Krušnej poznal Petra Radonického, nápadníka své dcery Rozárky.

„Hle, ten chlap je tu,“ pravil Potužákovi na ucho, ukazuje na obrovskou postavu mládkovu; „bodejž vaz srazil nebo se utopil!“

Potužák neodpověděl, byl by se nejraději prodral zástupem, který obsadil netoliko můstek, klenoucí se přes ječící vody pod splávkem ubíhající, ba zaujímal celou šířku silnice a velkou část hráze samé, ale nebylo možno. Dostal se do tla—

159\$

•

čenice, z níž na ten čas nebylo vyváznutí. Povyk vůkol něho úžasný: v hukot vod mísil se pustý řev, vycházející z davu. Chvílemi nebylo lze rozeznati slov, tu a tam přece zřetelně proniklo ze vřavy srozumitelné spílání,

zavířila přezdívka.

„Hleďte, kde máte normál!“ křičel pronikavý hlas.

„Lumpové,“ zavznělo to sborem.

„Tohle jsou hračky! Stavidla pustit!“ volal kdosi na správce, jenž stál na počínajícím svahu hráze, u samé hladiny vodní, podle něho porybí, čili, jak mu tam říkají, fišmajstr, jehož hromový, velení zvyklý hlas i v této divoké vřavě si dovedl zjednat sluchu. Tento zpočátku nedbal sypajících se naň z davu výkřiků a přezdívek; co mluvil, platilo jedině pěšákům na loďkách; až když se naň tlačili, přímo do uší mu volajíce, aby dal pustit stavidla, zvolal, co měl hlasu:

„Ne! Zde poroučím já, nikdo jiný! Stavidla se pustí, až bude čas, a do toho je daleko!“

„Srazte ho do vody!“ řval kdosi těsně podle Krušného a Potužáka.

„Utopte tu celou bandu!“ řval druhý poblíže prvního.

Krušný, slyše tyto hlasy a znamenaje, z koho vyšly, zbledl jako stěna: stáli vedle něho bratři Karhounové, o nichž slyšel, že mu přísahali pomstu za to, že u soudu proti nim vydal svědectví.

Než žádný z bratří Karhounů si ho nepovšiml a jeho vlastní syn v tlačenci od něho odtržen jal se volati v souhlasu s těmito darebáky:

„Stavidla pustit! Nechtějí-li, hodte je do vody a vytrhněte čep sami!“

Byli by to snad provedli, ale u stavidel, opodál na hrázi, stálo několik četníků, kteří, chráníce je, nikoho nepřipustili. Jiná hlídka četníků vidouc, že dav si počíná hrozivě vůči knížecím zřízencům a úředníkům, přichvátala s nasazenými bodáky a zatlačila poněkud dav, ačkoli nestačila přiměti jej k ústupu nebo rozptýliti ho.

„Mějte přece rozum, lidé!“ napomínal strážmistr, „a nedorázejte takhle na ty pány tu! Stavidla se pustí, bude-li toho třeba!...“

„Však je třeba..., naše pole jsou pod vodou..., úroda se nám zničí!“ odpověděl kdosi.

160\$

•

„Vy jste tu, abyste chránili pány,“ ozval se jiný hlas, „ale nás a naše statky nikdo nechrání!“

„Pryč odtud všichni!“ zvolal strážmistr; „kdo se opováží o krok blíže, ať si přičte následky!“

Potužák s Krušným, jimž se zakročením četníků poněkud uvolnilo, ježto dav byl zčásti zatlačen dále na silnici, ve směru, odkud byli přišli, z větší části pak sehnán na druhý svah hráze, chtěli použítí příležitosti, aby se dostali dále směrem k stavidlům a odtud po silnici k ohradskému zámku a na Hlubokou; než neurazili ani dvacet kroků, když jim v ústrety se přihnul nový zástup lidí, jenž je strhl s sebou nazpět; k tomu onino, kteří před chvílí byli četníky sehnáni z hráze, srotili se opět, a dostoupivše znovu silnice na hrázi, zatlačili je ke kraji rybníka, takže se octli bezprostředně před četníky a v sousedství chráněných těmito knížecích zřízenců.

„Ustupte!“ velel strážmistr.

„Nemohu, pane!“ odpověděl klidně Potužák; „vždyť vidíte, že bych rád ustoupil. Jsem tu jen náhodou...“

Podle strážmistra stáli dva knížecí baštýři, opravdoví obři vzrůstem i silou.

„Toho nechte, pane strážmistře,“ pravil jeden z nich, „za toho já ručím. Znam ho, je to Potužák z Plástovic...“

A pan porybí vtom:

„Pane strážmistře, sedláci, jichž úroda je skutečně ohrožena přetékajícími vodami, sápadí se na nás nejméně. S těmi bychom se domluvili. Nejhuře křičí ti, kdož ničeho nemají. Ti svým křikem všecko pobuřují a druhé s sebou strhávají...“

„Tohle je svatá pravda!“ ozval se Krušnej, jenž stál vedle Potužáka, drže se ho za rameno, aby davem nebyl od něho odtržen. „Nejvíc křičí Karhounové; však víme proč...“

„Jsou tu ještě horší,“ pravil baštýř, „většinou kluci, sotva škoie odrostlí. Až z Budějovic je sem čert zanesl. Ostatně vody již nepřibývá a tudy jí odtéká sdostatek. Ani pomyslení, aby bylo třeba pustit stavidla.“

Tohle bylo s pravdou: vody nejen nepřibývalo, ale vyčištěním a částečným vytrháním brlení tou měrou se jejímu tlaku uvolnilo, že hladina rybníční o několik centimetrů kles—

•
la. Přesto zástup, jenž se zatím zase úplně sběhl na hrázi, neustával křičet, že je třeba pustit stavidla.

Vtom jedna z loděk tou měrou se naplnila vodou, že nalézající se v ní mládkové byli nuceni přistati k hrázi, vytáhnouti ji a převrátiti, aby vodu vylili.

„Hled'te, už utíkají!“ vykřikl kdosi z davu.

„Alou, srazte je nazpátek do vody!“ zařval jiný hlas.

Přihнала se celá smečka, chystali se uchvátit předeck lod'ky a shoditi je do vody. Mládek, jenž třímал tyč, jíž člun řídil, napřáhl tuto hroze, že prvního, kdo by se lod'ky dotknul, vši silou uhodí do hlavy. Povstala nevýslovná vřava. Četníci podnikli útok bodákem. Několik osob bylo povaleno na zem; kterýs výrostek, do něhož někdo odzadu strčil, skočil jednomu z četníků přímo do bodáku a byl krvavě zraněn. Strašný řev otřásl vzduchem.

„Vraždí nás, nedejme se!“ voláno z několika stran.

Kamení lítalo...

„Pozor, dám do vás vystřelit, budete-li házet kamením!“ zvolal strážmistr a vešel zároveň svému mužstvu přiložit zbraň.

Divoký útěk nastal. Vše horempádem se rozprchlo; někteří seskočili z hráze přímo k místu, kde stáli správce, porybí a baštýři...

Vtom přiletěl ještě kámen, jenž zasáhl mládk Petra Radonického do pravé ruky, ve které držel tyč, jíž řídil člun na vodě pozůstalý. Napjaté šlachy povolily, tyč vypadla raněnému z hrsti, lod'ka se zakymácela a mládek, ztrativ rovnováhu náhlým otřesem, zavrával a střemhlav spadl přes okraj člunu do vířícího rmutného proudu, v jehož vlnách zmizel. Jeho soudruh, znamenaje nebezpečí a věda, že by byl neodvratně ztracen, kdyby proud jej strhl s lod'kou do splávu, jímž vody se hnaly v úžasně ječících, v špinavou pěnu roztráštěných peřejích a slapech, vyskočil sám z lod'ky, a mocnými vzmachy překonáváje proud, ploval k hrázi. Neviditelnými silami hnána, lod'ka přejela mžikem víry tvořící se nad brlením, přes něž vody kataraktem se hnaly, zapadla do slapů splávu a zmizela v rozpěněných, rozčeřených vlnách. Zatím Petr Radonický se vynořil opět z vody, však že blíže brlení spadl do rybníka, nežli do něho skočil jeho druh, že snad i

byl méně dovedný plavec nežli tento, neodolal proudu a byl jím stržen vzápětí za loďkou. Přesto v nejkritičtějším okamžiku, kdy všichni jej pokládali ztraceným, poštěstilo se mu zachytiti se oběma rukama o hořejší část brlení a tak se udržeti, aby nebyl stržen do splávu. Byl všecek pod vodou, která se hnala proudem přes jeho plece; kolenoma se opíral o tyče brlení, jedině hlava vyčnívala nad tříštící se o jeho zátylí pěny...

Výkřiky hrůzy ozvaly se z davu.

„Pomozte mu!“ zvolali někteří, vzdálenější.

„E, nechte ho tam, ať ho čert vezme!“ odpověděl jeden hlas.

A kterýs druhý:

„Pravda, nechte ho! Ještě před chvílí se nám posmíval, abychom si došli požádat svatého Petra, aby ucpal nebesa, potom že nám voda nezatopí pole. Teď ať si ho požádá ale on, aby neodplaval splávkem...“

Ale vtom seskočil z hráze Potužák, uchopil tyč, již mládek byl řídil člun a kterou voda byla přihnala v jeho dosah, a podávaje již již sil pozbývajícimu druhý její konec, „chytěte se!“ zvolal.

A vtom i jiní přiskočili, také druhý mládek, který se zatím byl dostal šťastně z vody na hráze, chopili Potužáka okolo pasu, aby nebyl stržen do vody, a pomohli mu držet tyč. Petr Radonický pustil napřed jednou, pak i druhou rukou brlení, zachytil se za tyč, a opíraje se neustále o brlení, nechal se vytáhnouti. Octnuv se na hrázi, zapotácel se a omdlel.

Tento vzrušující výjev odehrál se během kratičké minuty, a přece tato nepatrná doba dostčila na úplný převrat ve smýšlení převážné většiny nahromaděného tuto davu.

„Sláva Potužákovi!“ zvolal kdosi.

„Sláva, sláva!“ zahoukl dav.

A rázem shledávali, že vody beztak ubývá, že nebezpečí minulo a že oni zbytečně tu stojí v dešti. Někteří ovšem hleděli nadále působiti na dav, aby stál na svém, že stavidla třeba pustit, ale ti najednou už více si nezjednávali sluchu.

„Vy jste řádný muž, Potužáku,“ oslovil tohoto pan porybí, podávaje mu

ruku; „zachránil jste mu život. My vám toho nezabudeme.“

163\$

•

Potužák odmítal; že nikoli on, že spíše druzí, kteří mu přispěli; že jen náhodou on prvý se chopil tyče, ježto stál nejbližší. — Ale nikoli, on že je v první řadě jeho zachráncem, pravili kdekdo, a pan správce, baštýři, strážmistr, všickni přišli mu stisknout ruku, a zachráněný sám, jenž se záhy zase vzpamatoval ze své mdloby, vřelými slovy se mu poděkoval.

„Dovědčím vám váš skutek na úřadě,“ pravil strážmistr.

„Ba, zasluhuje toho,“ vece Krušnej; „bez něho by mládka už nebylo. Já jsem byl jako omráčen, rukou ani nohou jsem pohnout nemohl. Já bych ho byl nezachránil.“

„Jdi zatím k nám,“ velel porybí Petrovi, „převlec se do suchých šatů a ohřej se drobet.“

A Petr se jen usmíval.

„Ale nač, pane porybí? To nic není. I to bych byl špatný pěšák, kdyby mě trochu zmoknutí vadilo...“

„Ba —“ přisvědčil jeden z baštýřů, „trochu zmoknutí, co mu to udělá? Byl beztoho už promočen deštěm jako my všichni. Ať se napije trochu kořalky a zahřeje se. Škoda jen té loďky...“

„Arci, arcí,“ smál se mládek, sedaje na zem a chystaje se vyzout své vysoké boty, aby z nich vylil vodu. Než jak chtěl užiti pravice, aby botu stáhl, shledal pojednou, že ruka mu neslouží.

„Pojď mi pomoci, Francku,“ požádal kamaráda, „ten kámen mi nák pohmoždil ruku; ani jsem to necítil, až teprve teď.“

Zadíval se na ruku, která počínala otékati; krev se mu prýštila zpod kůže nad kloubem prostředního prstu. Zamračil se, odplivl si.

„Zatracený chlap!“ zabručel — „vědět tak, který mi to udělal!...“

„Nevídáno, škrábnutí!“ smál se baštýř; „než se oženíš, desetkrát se ti to zahojí!“

Spatřil vtom Krušného, jehož do té chvíle si nebyl všiml.

„Aj,“ zvolal, směje se hlučně, „koukej, Petře — o tvém ženění mluvím a

tu je tvůj nastávající tchán! — A vy, pantáto, kdepak se tu berete? Došel jste si taky na nás, vynadat nám, že vám utápíme pole?“

164\$

„Nu, došel jsem, jako došli jiní,“ odvětil Krušnej poněkud v rozpacích; „na pováženou to bylo, nechme být..“

„Prozatím se nestalo nikomu nic než tuhle vašemu budoucímu zeťovi,“ přerušil ho baštýř; „nu, za to mu přidáte věna, vidíte? Za nějakých pět nebo šest let už to bude, možná že i dříve, umrou-li dva z nás. Mne kupříkladu jste tam měli hodit, bylo by se vám posloužilo.“

Přitočilo se podivné chlapisko. Malý zavalitý mužík, promoklý, otrhaný, bahnem všecek potřísněný, i vlasy v týle měl spleené kusy zeleného žabince; byl bos, zato na hlavě měl úžasně špinavou, původně bílou čepici, kterou bezpochyby zahodil nějaký cyklista; jeho žlutavé líce se ztrácely téměř v hustých černých, divě rozcuchaných vousech, spadajících až přes širokou hrud', nedostatečně zakrytou úryvky snad přes rok nevyprané košile, která by se dojistá už byla rozsypala, kdyby ji nebyly držely provázky, spojující na způsob spon roztrápané její cáry. Třepatý, na svém hřbetě jako přeražený nos a pichlavé, těkavé, hluboko pod husté obočí zapadlé oči dodávaly tomuto obličejí cosi odporného, skoro příšerného.

Chvilinku jeho jízlivý pohled utkvěl na Krušném, jenž, zočiv ho, sebou škubl a maně ustoupil, skrýváje se za Potužáka; než ošusta se ihned od něho odvrátil, a přeměřiv zrakoma baštýře, děl k němu:

„Jak je, baštýři — nikomu se nic nestalo, povídal jste? — A což tomu chudákovi, jehož bodl četník — ten u vás neplatí nic?“

Baštýř se zamračil.

„Hleďme, Polda Karhoun! — Co vy tu hledáte, člověče? — Snad vaše pole voda zatopila?“

„Moje pole voda nezatopila, baštýři, protože knížecí si je přivlastnili už za mého děda!“

„Nač mi to tu povídáte? Táhněte sirky!“ - „Jinak mě dáte zavřít, vidíte? — Jen pomalu s tou flintou, baštýři! — Půjdu hned beztoho, jen maličkost vám povím. — Vy pěšáci a tuhle páni četníci, vy pokaždé chytíte nepravé.“

Chlapec, co ho četník pobodal, nemá na sobě nejmenší viny; je z Češňovic a šel na Hlubokou do práce, jen náhodou se dostal do vřavy. Živí starou chorobnou matku. Kdo jí

165\$

•
ted' dá kousek chleba? — Vy dojistá ne a tuhle pan správce taky ne. A kníže pán snad?“

„Jděte po svých, Karhouně,“ zakřikl jej správce, „a nekažte nám tu! Buďte rád, že vy jste si žádnou neodnesl.. Karhoun smekl čepici.

„Á, poníženě ruku líbám, milostpane!“ spustil; „hned půjdu, hned, milostpane! Líběj jen dovolit, abych jim pověděl ještě slovíčko, aby poznali ty jejich pěšáky. Tuhle pantáta Potužák vytáhl z vody jejich mládka. Měl štěstí, ten mládek, že se tak trefilo a že pantáta Potužák nemohl dále, jak měl v úmyslu. Já na jeho místě bych ho tam byl nechal, ráčej odpustit, milostpane! Mládek jako mládek — tenhle není lepší než jeho kamarád, ten ze Dřítně, co včera večer udal pištínskému četníkovi, že ho přepadl na Blatech, u Vomáčky, syn tuhle pantáty Potužáka, že ho klackem uhodil do hlavy a omráčil a potom že ho obral o dva zlaté. — Věřej tomu, milostpane? — A není snad pravda, co povídám, pantáto Potužáku? Řekněte sám!...“

„Cože? Co to povídáte?“ tázal se správce, nevěře svému sluchu; „slyšel jsem včera, že byl přepaden jeden z našich mládků na Blatech a že o peníze byl oloupen..., také povídali, že četník zbůjníka přivedl na Hlubokou a soudu odevzdal... Ale to že byl váš syn, Potužáku?“

„To není možná, pane správče,“ pravil baštýř; „já Potužákovíc znám. To je k smíchu, co ten chlap nám tu povídá...“

„K smíchu to není, baštýři,“ vece Potužák, „k smíchu to není, protože je pravda, že včera večer přišel k nám četník a chlapce mi odvedl do vězení, na udání onoho pěšáka...“ „Vy povídáte, že tuhle pantátu znáte, baštýři,“ ujal se slova zase Karhoun; „a což baštýř z Vomáčky ho nezná aspoň zrovna tak dobře jako vy? A přece on sám poslal pro četníka do Pištína... Jste jeden jako druhý...“

„Já neříkám, že je jeden jako druhý,“ vpadl mu do řeči Potužák, „to není pravda a křivdit nikomu nechci, ale pravda je, že knížecí pěšák křivě obvinil

moje dítě a velkou hanbu mi připravil. Jdu teď na Hlubokou — už bych tam byl, kdybych byl mohl projíti...“

Porybí přistoupil blíže.

166\$

•

„Kterýpak z těch pěšáků to byl, Potužáku?“

„Nevím, neviděl jsem ho — a Václav ho nezná..“

„Ale — vždyť jsem řekl,“ skočil mu do slova Karhoun, „že to byl z Dřítně, ten výpomocný, přezdívají mu Šňůra..“

„Martinák, to jsem si přece hned myslil!“ pravil porybí; „pane správče, snad se račte pamatovat, že jsem vám už řekl, co to je za chlapa. Největší darebák, jehož kníže pán má ve svých službách! Přijali jsme ho před rokem na prosby jeho otce, který byl padesát let v knížecích službách a řádný člověk. A račte se snad taky pamatovat, hned při prvním lovu, jedvaže čtvrt roku sloužil, už jsme ho dopadli, jak kradl ryby a strkal je do bot...“

„Ovšem, ovšem — pamatuji se,“ odpověděl pan správce; „velkou štiku tehda zandal. Pokutovali jsme ho a pohrozili mu propuštěním...“

„Jemu se pohrozilo,“ vece s úšklebkem Karhoun; „já kdybych tu pannu byl zandal do boty, byl bych vandroval aspoň na čtrnáct dní do basy...“

„Vy mlčte, vy jste jich už zandal víc, těch panen, třeba bot nemáte, a kluků taky...“

„Nu, já jen povídám. Já jsem chudý člověk a mne kníže pán neživí.“

„Vy zandaváte taky vepře, a na ty je větší trest. Nu, nebudu vám to vyčítat dnes. To by mohl tuhle Krušnej, co, strýčku?“

„Já?... , já nic neříkám, pane fišmajstre,“ koktal oslovený, na jehož obličeji se zrcadlily nemalé rozpaky.

Karhoun, který tohle dobře zpozoroval, se ušklíbl potutelně.

„Pantáta Krušnej,“ pravil, „se tenkrát trochu spletl, asi tak jako včera ten pěšák, a já s bratrem jsme to odstonali. Já vím, že vás už to mrzelo, pantáto, co?“

„Nechte těch řečí,“ ujal se slova pan správce, „běží teď o jinou věc. Baštýř z Vomáčky, povídáte, že běžel do Pištína přivolat četníka? Kde je ten baštýř dnes?“

„Na zlivské hrázi, pane správče,“ odvětil pan porybí, „ač dostal-li se ven ze své baštyrny. Řekl bych, že vedle svého zvyku se včera zase trochu příliš nahnul do sklenice.“

167\$

•

Správec přisvědčil.

„Je to kus hlupáka!“ rozhorlil se. „Na pouhé udání toho lumpa Martináka posílá pro četníka! Promluvte s ním, pane porybí, a já s ním promluvím taky. Však ví, že takovou věc má oznámit nejdříve u nás v úřadě, a my pak zařídíme, čeho se nám uvidí zapotřebí. Zase jednou rhum jednal za něho! Povězte mi, Potužáku, co víte o té věci? Jak se to všechno zběhlo, aspoň pokud je vám známo, a jak vám to vylíčil váš syn?“

Potužák mu pověděl stručně, co slyšel z úst svého syna.

„Chlapec je nesmělý, bázlivý a také nezkažený,“ dodal; „byla hloupost, že se dal na útěk, o tom nelze pochybovat; však jsem mu to také vytknul, ale ani pomyšlení, že by ho byl udeřil, neřku-li oloupil. Já mám čest v těle, pane správče, a své děti vychovávám v poctivosti a bázni boží.“

Mluvil klidně a bez strojené okázalosti, ale pevně, jako se sluší člověku, jenž jest si jist, že povídá pravdu.

A správce na to:

„Není nejmenší pochybnosti, že mluvíte čistou pravdu, sousede. Jděte klidně na Hlubokou a promluvte s panem sudím. Jakmile mne tu nebude více třeba, pojedou bez prodlení za vámi a zajdu přímo k soudu. Ručím vám za to, že váš syn bude ještě dnes propuštěn na svobodu, a slibuji vám, že se vám dostane plného zadostiučinění za křivdu, jež vinou našich zřízenců se vám stala. Za hrdinný skutek pak, kterým jste se zde vyznamenal, dostane se vám náležitého uznání a zasloužených díků. Postarám se, aby o něm zvěděl také kníže pán.“

„Žádného uznání a žádných díků — pane správče! Byla pouhá náhoda, že jsem stál nejbližší. Není člověka, který na mém místě by jinak byl jednal, a také sám jsem mládka nezachránil. Děkuju vám za pomoc, kterou mi slibujete; vím, že svému slovu dostojíte.“

Podali mu všickni ruku — on pak se měl k odchodu, Krušnej s ním a za

nimi také Polda Karhoun. Toho však zastavil pan porybí.

„Poldo,“ pravil, „vy ve svém životě jste se asi nenadělal mnoho dobrých skutků, ale že jste se dnes zastal takovým—

168\$

•

hle způsobem tuhle pantáty, zasluhuje na mou pravdu všeho uznání. Až Pánbůh bude s vámi počítat, vyváží to asi hodnou sílu kaprů a zajíců, kterýchž jste nám pokradl. Bez vašeho hubaření, kdo ví, kdy bychom se o této věci byli dověděli...“

Karhoun se ušklíbl.

„Viděj, vzácný pane!“ odpověděl; — „a dyž sem dřívejc něco řek, nechtěli mi věřit. Ted' maj na dlani, že taky dycky nelžu. Vostatek, dyby tu nebyl bejval pantáta Potužák, kerej jim mou řeč dosvědčil a dotvrdil, starýho čerta by mi byli věřili. Dyž ted' povídají, že sem proved dobrej skutek, mohli by to uznat a dát mi ňákou maličkost, abych si moh drobet zahřát žaludek.“

—

Domluvil a nastrčil otevřenou dlaň. Porybí se dal do smíchu, správce taktěž, a v následujícím okamžiku zalesklo se několik stříbrných šestáků na špinavé dlani Karhounové, dlaň se rychle zavřela a zmizela v kapse jeho kalhot, jediného to kusu jeho obleku, jenž podle všeho neměl děr.

„Zaplat' jim to Pánbůh, milostpáni,“ děkoval pytlák a už pospíchal za odcházejícíma dvěma hospodáři...

Prázdnost a ticho už bylo na hrázi; dav se rozprášil, jen tu a tam ještě zevloval některý opozdělec. Pršelo neustále, drobný, jemný, ale pronikavý déšť. Vody přelévající se přes brlení a řítící se po splavu hučely jako dřív, ale hladina rybníční klesala byt' pomalu, přece znatelně. Opodál u čapu stála hlídka četníků a několik pěšáků; jiné hlídky se procházely po hrázi, zastavující se chvílemi pod starými košatými duby, které je poněkud chránily před deštěm.

„Mohli bychom se trochu osušit a občerstvit u nás, pane správče,“ vece porybí; „nevím, jak je vám, ale já jsem pořádně hladov. Voda ubíhá, není se již čeho obávat, a lidé se již také rozutíkali. Nemáme tu vlastně už co dělat. Pro všechno ještě pěšáci dohlídnou — budou se střídat. Pojd'te vy taky,

baštýři, a četníkům se rovněž zavděčíme, pozveme-li je na snídaničko a na nějaký doušek piva...“

Vtom se objevila na můstku, klenoucím se přes spláv, ženská postava, všecka zahalená v modrý vlněný šátek, jehož třásně jí visely přes obličej. Rychle vykračovala, běžela téměř. — Spatřivši skupinu mužů, přímo k nim zaměřila. Jak doběhla, šátek odhrnula, rukama zalomila.

169\$

•

„Och moji páni... moji zlatí páni!“ — sípavě, trhaně se jí drala řeč — „pro Kristovo umučení!... Prosím, kde je Petr..., Petr mládek..“

„Nu, co je s Petrem, děvče?“ tázal se porybí všecek udiven.

„Vždyť mi řekli, že mu přerazili ruku kamenem..., že spadl do vody..., že se utopil...“

„Ale kdepak utopil! — U nás je, převléká se. Copak mu chcete?“

Děvče neodpovědělo — v největším chvatu vpřed se hnalo.

„Kdopak je ta holka? — Mně se zdá, že ji někdo pobláznil,“ ptal se porybí.

Baštýř se dal do smíchu.

„To se podívejme, ta ho má ráda! — To je Rozára Krušnejch z Pašic, dcera hospodáře, který byl s Potužákem. Sedm let už mají spolu známost...“

„A ještě si asi hodně počkají, než se za sebe dostanou,“ doložil porybí; „a což táta — nebrání?“

„U Krušnejch táta nemá co poroučet,“ odpověděl baštýř; „selka tam vládne a ta je pro mládka.“

„Hm — a v počestnosti jsou?“

„Nu, nevím, ale prozatím kolíbku ještě nejednali.“

Smáli se oba dva.

„Nesmějte se,“ pravil vážně správce, „je to vlastně smutná kapitola, tahle. Z těchhle poměrů je buď mnoho nemanželských dětí a plynoucí z nich opletačky a nepřístojnosti, nebo staří rodiče s malými dětmi, jichž zaopatření se nedočkávají.“

„Pravda, ale co dělat? Je už tomu tak, a změnit to nelze. Mládek je jako

voják. Mladí páni u hospodářství a lesničtí adjunkti se nemají lépe. Šedivých ženichů je u nás dost.“

„Ba právě,“ pravil s povzdechem správce, pán to blízký padesátce, který se asi před sedmi lety byl ženil; však že zaletěly asi jeho myšlenky k mladé ženě a ke třem maličkým děťátkům. „Já být sedlákem, netrpěl bych dceři známost se žádným z našich mládků...“

Rozárka Krušných, co mohla rychle běžíc duby posá-
170\$

•

zenou hrází, dohonila zatím trojici před ní kráčejících mužů, jež chtěla předběhnouti. Ve své touze spatřit svého Petra neměla oči pro nikoho jiného a nepovšimla si ani, že jeden z těchto mužů byl její otec; než Krušnej ji poznal a zavolal na ni.

„Kde ty se tu bereš, holka?“

Stanula, zalekla se poznávajíc otce, ale dlouho strach netrval.

„Fišmajstrům jdu!“ odsekla krátce.

„Nu, a co tam?“

„Tam? Aj, Petr je tam prý. Řekli mi to páni na hrázi..., vlastně baštýř to řekl...“

„Proč se jí ptáte, pantáto?“ děl s obvyklým svým úsklibkem Polda Karhoun, jenž se přidržel obou sedláků, k malé radosti Krušného; „nezdržujte ji, dyť vidíte, že má naspěch za šamstrem.“

Krušnej se zastyděl, slyše tuto řeč, a zlost ho vzala. „Vrat' se domů!“ osopil se na dívku; „nemáš tam co hledat! Je to nezpůsob tohle, běhat až sem za mládkem...“ „V tom mi nemáte co poroučet, táto!“ odsekla prudce; „chci ho vidět..., musím ho vidět. Je prý potlučen...“ „Arcit' — kamenem dostal do ruky,“ smál se Karhoun, „ale to ho nezabilo. Tuhle se poděkujte pantátovi; kdyby ten ho nebyl vytáhl z vody, plaval by teď k Bavorovicům. Krásně byl vašim šamstrem, já bych v tej plavbě nebyl bránil...“

„Nechte těchhle zbytečných řečí,“ skočil mu do slova Krušnej, „a ty, holka, povídám ti, vrátíš se domů! Vydáváš na posměch sebe a nás všecky...“

„Ani mi nenapadá!“ odušila vzdorovitě a zahrnula bez dalších okolků ke

vchodu a do obydlí porybího, mimo něž právě kráčeli.

Krušnej se chtěl spustit za ní, zadržet ji mocí, ale Potužák ho zadržel.

„Nech ji teď, Jakube!“ pravil mírně, ale s důrazem; „zde není místo ani čas, abys ji cepoval...“

„Já jí ukážu, já ji vytrestám, slotu nehodnou, neposlušnou takovou!“ zlobil se Krušnej.

Než Rozárka už zmizela za vchodem.

Krušnej stál, chvěje se zlostí na celém těle, jeho pěsti

171\$

•

se křečovitě svíraly, vzduchem mávaly. Po chvíli ramena sklesla v bezvládí.

„Pojď, pojď, nech toho teď a nerozčiluj se!“ domlouval mu Potužák.

„Nic se nezlobit, pantáto!“ děl s úšklebkem Karhoun; „není vám nic platno — už sou takoví, neposlouchají. Vzpomeňte si, že vy ste třeba taky dycky nebejval vtělenou poslušností oproti svým rodičům...“

Krušnej neodpověděl, slzy mu vytryskly z očí.

„Vidíš, Jouzo, čeho jsem se dočkal!“ zašeptal, obraceje se k Potužákovi. „Raděj bych živ nebyl...“

„Nu nu — nebude tak zle,“ dobíral si ho Karhoun, mžhouraje jízlivě očima. „Osud je osud. Podívejte se na mne, pantáto, já taky nežiju jako kníže pán, nu, a snáším to...“ Tu Krušnej se vzepjal, všecka jeho zlost se probudila znovu a svezla se na ošumělého obejdu, jehož průvod a společnost beztak těžce snášel.

„Co vy budete mluvit?“ osopil se naň; „jděte po svých a nelepte se nám na paty. Nikdo vás nevolal...“

A Karhoun na to, ušklíbaje se neustále po svém:

„Aj, aj — pantáto, aj, aj! Vy si ňák zhurta se mnou vedete, podívejme se! Zeptejte se tuhle pantáty Potužáka, posloužil-li jsem mu a zachce-li se mu mě odhánět? Tady je veřejná cesta, a chce-li se mi tudy jít, vy mi nezabráníte. Ani dost málo se vás nebojím...“

„Poslechněte, Karhoun,“ vpadl mu do řeči Potužák, „já vám něco povím. Pustí-li mi mého Václava, bude to v první řadě vaší zásluhou a do své smrti

vám toho nezapomenu, na to můžete spoléhat. Ale teď mi udělejte ještě něco k vůli a nechte nás. Máme spolu co vyjednávat. Tu máte prozatím pětku a na Hluboké si zajděte do hospody a jezte a pijte, co hrdlo ráčí, rozumí se na moje útraty. Až mi pustí chlapce, zajděte si k nám do Plástovic, a stojím vám za to, neřeknete, že Potužák je nevděčný člověk.“

Vyňal z kapsy pětku a podal ji Karhounovi, který ji přijal, ušklíbaje se, avšak nikoli již jízlivě jako dosud, nýbrž co jen mohl přívětivě.

„Vy jste mužák, pantáto!“ zvolal, „namouduši, pořád povídám, že není na světě nad pantátu Potužáka. Co se řek—

172\$

•

ne, je slovo a váhu to má. Řekne se: sedlák! Nu jo, sedlák! Sedlák je dvojí, pán a škrob! A vy jste pán, pantáto Potužáku, ať jsem zatracenej!...“

„Nu, dobře, dobře. Mockrát vám děkuju, Karhoune, a spánembohem!“

„Dyť už jdu, dyť vím, že tuhle pantáta Krušnej si oddechne, až mě neuvidí. Podívám se za bratrem, ten šel asi na hlubocké nádraží. S poledne se vrátíme na Hlubokou, zajdeme trošku ke Kobrčům. Přece ho smím vzít s sebou, vidíte, pantáto? Bylo by mu líto, dyby se dověděl, že jsem tam byl bez něho — bratr je bratr, víme!“

„I jen ho vezměte s sebou...“

„No, dyť jsem povídal: Vy jste mužák, pantáto! Taky si vás vážíme jak náleží. — To víte, ve dvou se líp pije. Na vaše zdraví si zavdáme..

Zažvanil ještě cosi o svých zásluhách a o nastávajícím osvobození Václavově a odešel.

Kráčeli sami dva překrásnou cestou kolem vondrovského knížecího dvora směrem k ohradskému zámku. Krajina vůkol skvostný park, i v tomto dešti, této šeré, vše pohlcující mlze zelený jako brčál. Mluví cosi k srdci z nádherných věkovitých dubů, jež vroubí cestu; kráčíš pod hustou klenbou jejich větví jako v stínu uprchlých, navždy zapadlých věků, dob slávy a moci pětileté růže, pod jejíž záštitou dobře a klidně se žilo našemu venkovskému lidu, na nějž teprve ti, kdož po ní přišli k vládě, uvalili těžké jařmo nevolnictví. Ale i tyto doby plné strasti se převalily, jiné, jasnější časy nastaly a nehybné tělo v mrákotách smrti se potácejícího lidu novým svěžím životem

ožilo. Lid náš obstál, přečkal tíhu strašných věků a obrozuje se. Vytrval jako tyto duby, pamětníci jeho poroby a utrpení, nad jichž košatými temeny se přehnalo bouřek na tisíce, jimiž lomcovaly bezpočetné vichřice, jichž šťávy tuhly v třesnutých zimních mrazích, jichž kořenům strojily úklady hniloba a vlhko...

Oj, jsou jiné časy! — Vondrovský dvůr, tato stoletá bašta poroby a zvůle, jehož chasa přepadávala a trýznila sedláky, z něhož vládli nejsveřepější karabáčníci, proměnil se ve středisko nejpokrokovějšího, nejdůmyslnějšího polního a dobytčího hospodářství; zmizely odporné brlohy dřívějších ra—
173\$

tejen, do nichž se těsnala čeled', kde vařily a spaly v jedné místnosti tři čtyři rodiny, pravá pařeniště všelikých nákaz a nemocí, na jejichž místě vypínají se úhledné budovy, vystavěné z bílých šamotek, rozdělené v množství světlých, svrchovaně čistých světnic, centrálně vytápěných, z nichž každou obývá vždy jen jedna rodina...

Nevylácí prý se to: skvostný dvůr nezúrokuje kapitál v něm investovaný. Možná, aspoň na ten čas. Nebožtík starý kníže prý se vyslovil takto: „Nesmím se ohlížet jedině po tom, co mně prospívá. Jsem svému svědomí a své cti zodpovědným v první řadě za osud tisíců rodin, jež vůle boží připoutala k mému domu, a toho budu povždy pamětliv.“

Kéž velkodušná slova jasného pána, kavalíra v pravém smyslu slova, zůstanou u věrné paměti jeho vznešených potomků, jakož i v paměti všech, velkých i malých, kdož mu slouží a jeho chléb jedí!... A vzejde čest a nová sláva knížecímu rodu a našemu lidu vrátí se zapadlé doby vlády rožmberské, ozářené světlem jasnějších časů...

Potužák s Krušným obešli Vondrov a brali se dále parkovým krajem k hrázi Munického rybníka, osázené stejně věkovitými duby jako ty, pod jichž větvemi kráčeli. Šli mimo lovecký zámek ohradský, v němž umístěny jsou bohaté sbírky, snesené z široširých panství schwarzenberských. Och, nelákaly je poklady nakupené v tomto panteonu jihočeské přírody, nezastavili se, snad ani jedinou myšlenkou o ně nezavadili.

Rozlévaly se před jejich zrakoma vody velkého Munického rybníka,

vroubené místy širokým pruhem rákosového lesa, vody klidné, do nichž se sypal neustálý drobný déšť, vody smutné, v nichž neodrážel se modrý blankyt nebeský, ba jen špinavě šedé cáry trhaných nízkých mraků, zahalujících veškeren obzor i domy hlubocké, jež za jasných dní se bělají za širokou hladinou, i knížecí zámek, český Windsor, jenž všemu kraji vévodí ze vzdušné výše, na níž kněžna Eleonora jej dala vystavěti v první polovici předešlého věku.

Potužákovi bylo volněji; slib správcův, že správa panství veškerým svým vlivem se zasadí u soudu v jeho prospěch, vzpružil jeho mysl a dodal mu naděje; přesto různé obavy neprchly docela a úporně se vracely, čím více se blížila chvíle, kde mu bude předstoupiti před soudce. Čas už valně

174\$

•

pokročil, do poledne nebylo daleko; opozdí-li se jen ještě poněkud, páni odejdou z kancelářů a jemu nezbude než čekat do druhé hodiny, snad ještě déle. A zatím jeho ubohý hoch, vězněný ve společnosti bůhvíjakých lotrů a vyvrhelů, třeba si zoufá nad svým neštěstím a s nevýslovnou touhou ždá svého vysvobození... A podaří se mu vymoci, přinesti mu je..., přinesti mu je dnes již, odvésti si jej domů?... Že možnost je vyloučena odsouditi hocha nevinně obviněného, o tom nepochyboval; než obvinění je těžké, udání četníkově závažné — kdo poví, jak dlouho se věc povleče..., zda je vůbec v moci okresního soudce propustiti ho?... Och, kdyby pan správce byl s ním, kdyby místo něho mluvil, vše tak udal, jako jemu to řekl, bylo by jinak... Ale vždyť pan správce mu slíbil, že si pospíší, že ho možná dohoní a že se pak bez prodlení s ním vydá k soudu...

Kdykoli mu tato myšlenka přišla — a vracela se mu každou chvíli, skýtala mu útěchy —, dostavovala se jakási tajná nedůvěra, které se nestačil ubrániti a která dusila útěchu. Nemohl si pomoci: tato nedůvěra byla silnější než on sám, silnější jeho rozumu, jeho srdce, a obracela se proti všem pánům a proti knížecím úředníkům zvláště. Namlouval si pokaždé — a dnes jinak nečinil —, že není příčiny k ní ani důvodu, a přece se jí nezabíval. Provázela ho vždy a všude, nic jinak než vlastní jeho stín. Panské sliby do větru jsou mluveny, stopy po sobě nezůstávají, jako do vody díry nevyvoláš...

Z těchto sporujících se myšlenek jej vyrušil Krušnej, jenž po dlouhém mlčení k němu promluvil:

„A vidíš, Jouzo, syna ti do vězení odvedli a velké hoře na tebe snesli, a přece bych hned a rád s tebou měnil. Pustí ho zas a bude tvůj, jako býval. A já těch dětí mám víc a na svobodě jsou, a přece nejsou mé a nikdy nebudou. Před chvílí to viděl. Člověk by si zoufal.“

„Brachu zlatý,“ vece Potužák, „každý si neseme svůj kříž a svoje starosti. Můj chlapec také ještě není na svobodě, krásně slíbil pan správce, že se ho zastane.“

„O tom přece nebudeme pochybovat, po tom, cos vykonal. A vidíš, holka za tím chlapem běhá jako čubka, ta za tímhle, druhá za jiným, poslušnost vypovídají, na posměch

175\$

•

vydávají sebe a mne a doma žena jim pomáhá, proti mně se spuntovali. Tak si zrovna myslím, že Pánbůh sám by je měl ztrestat. Toho chlapa voda měla odnést! Tys ho vytáhl! Dobře! Jsem rád kvůli tobě, žes je tím dostal na svou stranu, ale kvůli té holces ho tam mohl nechat. Já bych prstem pro něj nebyl pohnul! Napij se z Bezdrevi, holomku, a plav si třeba do Prahy a za Prahu! Neubude! Holku ať taky čert vezme a třeba ještě deset knížecích! Z takových námluv přece nic jiného nekouká než dlouhatánské průtahy a nakonec třeba ostuda!“

„Jakube, co povídáš, není v pořádku. To jen hněv z tebe mluví, třeba spravedlivý. Byla v tom jen náhoda, že já první jsem tomu mladíkovi podal tyč. Nebýt tam mne, byl by to učinil jiný, dost možná, že ty sám. V tom byla vůle boží. Člověk je člověk a křesťan, bližnímu třeba v nouzi pomoci. Když jsem ho viděl zápasit s proudem, ani mi nenapadlo pomýšlet, že je to knížecí mládek, že si namlouvá tvou dceru proti tvé vůli, nebo že si tím ve své věci pomohu. Viděl jsem prostě člověka, který se topí, a že mi v dosahu ležela tyč, podal jsem mu ji. Že potom promluvil Karhoun, víš sám, ale já bych si byl nevzpomněl vykládat jim tam, co mne tíží; však jsi viděl, že jsem už odcházel...“

„Že zrovna tenhle lump, tenhle Karhoun ty pány přivedl na tvou věc, mě

mrzí,“ zaskuhral Krušnej; „člověk nemá štěstí! Než ještě hubu otevřel, měl jsem to na jazyku já a chtěl jim to hodit na hlavu, aby věděli, jaký jsi ty, a jací jsou oni. Ten lajdač mě předešel. Potom ovšem si vzal právo pověsit se nám na paty. Ještě že jsme se ho zbyli...“

„Nu, vidíš, Jakube — Pánbůh užívá někdy zvláštních nádob, ve kterých nám uštěďruje své dary..“

„A co mě nejvíc hněte,“ přerušil ho Krušnej, „je to, že před takovým ničemným darebákem moje dítě mě zostudilo.“

Potužák měl na jazyku říci svému starému příteli, že neposlušnost svých dětí sám zavinil přílišnou povolností vůči své ženě a že nyní pozdě bycha honí, ale jak se naň podíval a viděl utrápený výraz jeho obličeje a slzy, jež mu stékaly po rozbrázděných tvářích, bylo mu ho líto a káravá slova mu uvázla v hrdle.

176\$

•

„Hleď, Jakube,“ pravil měkce, „neber si tohle tak do hlavy. Sluší pomyslit, že holka má toho mládka ráda; nesmíš se divit, že se pobláznila, když ji tak poplašili zprávou, že se utopil. Nebránils na počátku, proč najednou nyní bráníš? Víš přece, že teď už od něho neupustíš. Na tvém místě bych ji byl nezdržoval, když ho chtěla vidět.“

„Ale ten posměch z toho, Jouzo, ten posměch,“ zvolal Krušnej; „což mi má být jedno, když kdekdo bude říkat: Hleďte Rozáru Krušnejch; běhá za mládkem až do rybárny, věší se na něho jako klíště, a na tátu div jazyk nevyplázne! — Pak se arcit' o nás otírá každý otrapa!“

Ba právě, že Rozárka se těžce prohřešila proti mravům a způsobům blatských dívek, vydávajíc se za milencem do cizího stavení. To Potužák věděl lépe než kdo jiný, a kdyby se podobná věc byla stala v jeho rodině, velmi těžce by ji byl nesl a dojistá by nebyl připustil omluvy. Chápal také roztrpčení Krušného a za normálních okolností by ho byl i sdílel; než za daných poměrů, uváživ, že chyba kotví v minulosti, kterou odčinití nebylo již lze, hledal kdekterý důvod na omluvu nerozvážného děvčete, jen aby přítele potěšil a bolu jeho ulevil, což se mu po mnohých řečech také jakžtakž podařilo.

Došli zatím na Hlubokou. Právě když se ubírali mimo kostel, udeřila dvanáctá a zvonili poledne. Z budovy okresního soudu vycházeli páni, pan soudce, pan adjunkt, pan listovní. Potkali je jednoho po druhém, pana soudce naposled. Potužák, zočiv ho, stanul, uctivě pozdravil...

Zda povšiml sobě starý pán, jenž nedbale poděkoval za pozdravení a z jehož mdlých, krátkozrakých očí, obrněných zlatými brejlemi, jedva na okamžik utkvěl pohled na uklánějícím se před ním venkovanu, plaše prosebného výrazu, jenž tomuto zřel z očí? — Ba, sotva asi! Šel mimo, upíraje zraky ku promoklé zemi, vyhýbaje se pečlivě kalužím.

Potužák zamýšlel zastaviti ho, promluviti s ním na místě, již již vpřed se pošinul, aby ho dohonil, ale pojednou odvaha jej opustila.

„Přišli jsme pozdě,“ děl poloušeptem k stojícímu za ním Krušnému, „třeba počkat do odpoledne, až se vrátí do úřadu.“

177\$

•

„Ba právě,“ odvětil tento, „jde k obědu, tu zdržovat ho nemůžeme, a nadto v tom dešti. Takový pán by se třeba urazil a chlapec by to odnesl.“

Při vzpomínce na svého chlapce Potužákovi se oči zalily slzami. Přišlo mu na paměť, že té chvíle snad žalárník mu přináší oběd, skrovný oběd vězňů. Ubožák ani nevěděl, že osoby dlící ve vyšetřovací vazbě mají právo stravovat se samy; jinak by byl svého syna zaopatřil potřebnými penězi. Zalomil rukama.

„Pan správce nepřijel!“ vydralo se mu slovo; „a kdo ví, přijede-li do večera.“

„To přijede,“ tvrdil Krušnej, „dyt' slíbil...“

Potužák potřásl hlavou.

„Och, páni slibují!“ pravil smutně. „Čas utíká. Odvedou ho třeba do Budějovic a tam bude hůře...“

„Nu, nedej Pánbůh, ale nic platno, musíme čekat. Beztoho jsi chtěl zajít napřed k panu notáři... poradit se. Pojd'me tam!“

Šli, ale nedošli; uvážili, že také pan notář obědvá a že ten také nesmí být vyrušen. Zašli tedy do hostince poobědvat, vypít sklenici piva. Krušnému tam bylo zjevně volněji, rozpovídal se o tom, o onom; než Potužák ho jen nedbale

poslouchal, neměl stání ani klidu. Sotva minula jedna hodina, již se měl opět k odchodu; především že dlužno promluvit se soudním sluhou, který má dozor nad vězni, pravil, aby zvěděl, co je s Václavem, zůstane-li tu nějaký den ještě, zavedl-li se s ním výslech a bude-li vůbec možno promluvit s panem soudcem; pak teprve hodlal zajít na poradu k panu notářovi. Soudního sluhu že zná, s tím je řeč; také prý není třeba se bát, že by se urazil, kdyby se mu něco položilo na ruku; žel že panu soudci s takovouhle příjít se nesmí, jinak že by mu rád dal třeba tisíc zlatých.

„Tisíc zlatých je moc peněz,“ mínil nato Krušnej; „to není, jako by člověk dal pomazánku nebo husu do kuchyně. Mohlo by se to nějak přece snad zkusit, ale obalit by se to musilo.“

Než Potužák měl s to rozum, že nepřistoupil na tuhle řeč, soudě právem, že by pokus podplatit soudce mohl míti osudných následků.

178\$

•

Odebrali se tedy k soudu, přímo do bytu sluhova vešli a Potužák se jal s ním vyjednávat.

„Pane Nováku, znáte mě a víte, co se přihodilo mému chlapci.“

„Jak bych neznal, pantáto Potužáku — ale ta věc je tuze zlá...“

„Není přece možná, aby kdo věřil, že by ten chlapec se čeho takového mohl dopustiti. Ten, co je živ, kamenem po psu nehodil.“

Sluha, starší člověk už a Vysloužilý poddůstojník dragounský, pokrčil ramenoma a stáhl husté ježaté šedé brvy.

„Nic platno, pantáto — udání je tu, my je nemůžeme hodit pod stůl, i kdyby běželo o knížete pána, a musíme zavést šetření, jak tomu chce zákon.“

„Dobře, pane Nováku, ale já nic nechci, co by se přičilo zákonu. Zákon přece nechce, aby nevinný člověk byl vězněn a odsouzen.“

Sluha zase pokrčil ramenoma a zase stáhl brvy.

„Spravedlnost je nade všecko, pantáto,“ pravil vážně, „a my tady u soudu konáme spravedlnost. Na vašeho syna přišla obžaloba a on musí prokázat svou nevinu. Zavedeme s ním výslech, zavoláme svědky, porovnáme, co ten řekl, co zase onen, a z toho se potom soudí. V téhle věci má poslední slovo krajský soud v Budějovicích, protože tu neběží o přešůpek, nýbrž o zločin.“

To je vždycky ošklivá věc.“

Potužák chtěl odpovědět, ale Krušnej ho předešel.

„O tohle tu nejde, pane Nováku,“ pravil, položiv sluhovi důvěrně ruku na rameno, „tohle kmotr ví, ale on by rád věděl, kam ta věc už došla a byli-li už tady ti svědkové, vlastně ten jeden svědek, ten pěšák, a co ten vypověděl — a potom, jestli jako už dnes nebo snad zítra ten jeho ubohý chlapec, který načisto nic neudělal, bude dopraven do Budějovic, a pak taky, mohl-li by promluvit slovíčko s panem soudcem...“

„To je toho moc, tuze moc!“ přerušil jej sluha, potřásaje hlavou a krče znova ramenoma; „to bych se na to všechno musel podívat, nahlídnout do těch spisů. Mně se zdá, že vyslychán už byl hned ráno, aspoň nějaký protokol se s ním sepsal, ale jak pravím, nahlídnout bych do něj musil. A co se

179\$

•

týče promluvení s panem soudcem, to věru nevím, co bych poradil. Je to zmíry hodný pán, náš pan soudce, ale přísný! Zákon je mu nade všecko, víme! A abych pravdu řekl, někdy taky trochu divný, zrovna kouše někdy. Nesmíme se divit, má toho někdy v hlavě mnoho, zrovna jako já, víme! Já taky jsem někdy dobrák, a někdy zrovna čert do mne vjede, a tu mě potom raděj nechat, vyhnout se mi a nepromluvit na mne.“

„Pane Nováku,“ pravil na to Krušnej, „my víme, že vaše slovo něco platí, a proto jsem řekl, aby se kmotr obrátil napřed na vás. Já mám syna, ten je v Praze na právech, za půl roku bude doktorem, paragrafy zná jako otčenáš, a ten, toť se rozumí, když přijde domů, leccos nám poví a poučí nás, tak já tedy taky vím, co leccos obnáší. A potom tuhle kmotr není žádný žebrák, a Zachovalý člověk. Podívejte se do knih a uvidíte, jak si stojí v Plástovicích Potužák. Nemá zapotřebí, aby skrbilil, a není taky člověk, který by koukal na ňákou tu zlatku...“

Potužák vtom už vyňal z nějaké kapsy desítku, a podáváje ji sluhovi, jenž honem nastrčil ruku, pravil:

„Můj zlatý pane..., nechci urážet... ani svádět, ale byl bych rád, kdybyste tu maličkost přijal..., a navždy vděčným se ukážu...“

„Dobře, dobře,“ odvětil velmi přívětivě pan Novák, „já rozumím, pantáto.

Vy mi jako dáváte ty peníze, abych vašemu synovi přilepšil na stravě. To je v pořádku, to zákon dovoluje, dokud obžalovaný není odsouzen. Já mu taky přilepším, o to se nestarejte...“

„Tot' se rozumí, že je to dovoleno,“ vece Krušnej, „to můj syn nám stokrát řekl. A potom: představte si jen, pane Nováku, nastávají žně — neshnije-li nám všecko na polích — jaká to rána pro kmotra, jediný jeho syn vytržen z práce! Dyt' to nemůže ani být, pro takové nařčení!“

„Ale to je na dlani, že je to hloupé nařčení,“ přisvědčoval pan Novák, který už nekrčil ramenoma, ani hlavou nepotřásal, ani brv nestahoval; „takový Zachovalý mladík aby něco podobného provedl, jakže by to mohlo být! Nemějte žádných starostí, pantáto Potužáku, to vám povídám já! Jaká by to byla spravedlnost podržet ho tady? Pustíme ho, to je bez řečí! Jako ptáček vyletí...“

180\$

•

„Nu tak vidíš, Jouzo,“ ujal se slova Krušnej, „dobře bylo, že jsme se obrátili na pana Nováka..musí přece vědět pan Novák, co může být a co být nemůže. Já bych řekl, že máš po starosti

Než Potužák po starosti neměl.

„Děkuji za dobré slovo, pane Nováku,“ pravil, „ale přece bych rád věděl, kdy ho asi pustí, a proto bych rád promluvil s panem soudcem...“

A pan Novák s okázalou srdečností:

„Nestarejte se pranic! Pustíme ho, možno ještě dnes, možná že až zítra..., za dva, za tři dni..., řeknu vám to, jen jak do toho protokolu nahlédnu. A s panem soudcem promluvíte, to vám vymohu, jak tu před vámi stojím! Taky mu vyložím celou tu věc a řeknu mu, že ten hloupý četník provedl nesmyslnou věc. Řekněte mi, jak se to vlastně stalo všecko, abych to pověděl do poslední maličkosti.“

Potužák mu pověděl.

„Cože?“ zvolal Novák, vyslechnuv ho do konce; „cože? — Na tohle ho zatkli! Ten lump, ten z Dřítně v tom byl? — Toho já znám, ten už tu byl zavřen u nás! Tomu že by byl vzal dva zlaté? — Ten jakživ neměl dva zlaté,

protože kdyby měl šesták, by ho šel propít! — Takhle na holky, na ty je jako kocour na myši! Pro takovou věc — darmo o ní mluvit! — byl taky vyšetřován, jenže to zapřel a svědků nebylo! — A dvě děti má, každé s jinou, ten lump darebácká! — Řekněte mi, nebyla v tom snad holka?“

„Nevěděl bych...“

„A já vám povídám: Byla!“ — Pan Novák stáhl náramně brvy a hustá prošedivělá kštice skákala po lebce jako lebeční kůže opice gorily.

„Nu, počkej!“ pokračoval ve své řeči; „až já budu s pánem správcem, já mu jak náleží strčím pod nos, jak takového lumpa, zloděje, taškáře, holkáře mohou přijmout za pěšáka! Panu soudci taky řeknu, aby na jeho svědectví nedával, že to není hodnověrný člověk. A k tomu ten ochlasta baštýř z Vomáčky, ten si v tom taky smočil svůj zakalený rozum!..“

Zkrátka, spravedlivý hněv páně Novákových s chvíle, co dostal desítku na přilepšení stravy Václavovy, stupňoval se neustále.

181\$

•

„Že ti dva za nic nestojí,“ pravil Krušnej, „a že na jejich slovo nelze dát, řekl sám pan správce. Mluvili jsme s ním dnes na bezdrevské hrázi. Nebýt tuhle kmotra, byl by se utopil mládek Radonický...“

„To je ten, co chodí za vaší dcerou, vidíte?“

„Nu, chodí, ale já to nemám rád. Holka si ho vzala do hlavy...“

„To je hodný člověk! Tomu nebraňte! Ten by už dávno měl být baštýřem. Taky se jím stane, ručím vám za to. A vy jste ho vytáhl z vody, pantáto Potužáku?“

„Nu, já nebo jiný, na tom nezáleží. Podal jsem mu tyč a on vylezl. O tom bych ani nemluvil.“

„A proč byste nemluvil o tom? Hled'te, já jsem taky vytáhl topícího se člověka z vody a mluvím o tom. To bylo na vojně, když náš regiment ležel v Terezíně...“

Počalo dlouhé vypravování o tomto záchranném skutku, jenž byl vypsán do všech podrobností. Konec pak vyzněl v ten smysl, že člověk, jenž jinému člověku život zachránil, má právo a nároky na nepomíjející úctu a vděčnost svých spoluobčanů a že by jeho jméno se mělo vyhlásit veřejně všemi úřady

po celé zemi. Že se tak nečiní, je citelný nedostatek veřejného řádu a dokonalé spravedlnosti, jenž jedině nese vinu, že pan Novák do té chvíle není kancelistou.

„Ale vašeho syna propustíme,“ dodal, „jen vyčkejte pana soudce, já ho náležitě připravím a pak vás sám k němu dovedu.“

Bylo půl druhé, když odešli poradit se s panem notářem. Zvěděli, že tento pán spává po obědě hodinu, popřípadě i déle; služka je uvedla zatím do předsíně kancelářské a řekla jim, aby buď počkali, nebo za nějakou hodinu přišli zas; že tedy počkají, řekli, a usedli na židle.

Tato předsíň nebyla vlastně nic jiného než kobkovitá, klenutá komora, bez jediného okna, do níž padalo trochu světla z chodby zaskleným obloukovitým otvorem nade dveřmi. Nábytek, pokud ho rozeznali ve vládnoucím tu hlubokém šeru, skládal se z několika starých židlí a dvou registraturních almar, mezi nimiž se nacházely dvěře vedoucí do úřadovny. Bylo tu chladno, a přece dusno, ježto prach a plíseň těžce dopadaly na plíce. Ticho tu panovalo skoro hrobové, i na chodbě málokdy se co šustlo.

182\$

•

Seděli tu v promoklých svých oděvech a čekali s onou naprostou trpělivostí jihočeských sedláků, jež se dědí z pokolení na pokolení a která jim pomohla přečkati doby nejhoršího útisku a nejkřutější poroby. Tupostí jí nazvali, kdož šlapali po jeho šíji, a vpravdě to byla síla.

Nemluvili; sedlák, jenž čeká v domě pána, zpravidla nemluví ani s nejlepším soudruhem svým; podobá se, že toto mlčení jim bylo vštěpováno z mládí. A nebyli zpozdilí staří, kteří tuto zásadu mladým doporučovali: zkušenost je poučila, že stěny mívají uši.

Líně vlekly se minuty, každá jako by věčnost trvala. Po nekonečné půlhodině ozvaly se kroky na chodbě, tlumené, šouravé kroky. Vešel písař.

„Čeho si přejete?“ tázal se povstávších.

„S panem notářem promluvit jsme přišli,“ odpověděl Krušnej.

„Aj — toť Krušnej z Pašic. Co mu chcete?“

„Já... vlastně nic, tuhle kmotr Potužák z Plástovic. Přivedl jsem ho, protože mám důvěru k panu notáři.“

„Aj, to je Potužák? Už jsem o něm slyšel, ale poprvé vás vidím, člověče. Běží o nějaký spor — nebo smlouvu — legalizaci?“

„Nic takového, pane...“

„Já bych vám to nemohl vyřídit, abyste nemusil čekat?“

„S panem notářem samotným musím promluvit...“

Písař se ušklíbl, ramenoma pokrčil.

„Pak ovšem nezbyvá než počkat,“ pravil a vešel do úřadovny, kterou za sebou zavřel.

A zase čekali, zase minuty se vlekly. Myšlenky Potužákovy zaletěly k synovi, u něhož prodlely. Drželi ubožáka v šeré kobce, podobné této; kéž tam byl o samotě nebo s přítelem jako on tuto! — Ale s ním, kdo poví, kdo je zavřen..., zkažený, surový vyvrhel lidské společnosti dle všeho..., bylo lze pomyslit, jak s ním asi nakládají tito bídáci: posmívají se mu, duši muka strojí... A on, otec, v jehož pomoc s nevýslovnou touhou doufá, sedí tuto a čeká..., čeká..., jako by ruce a nohy měl svázané... A doma, za vodami, za kalnými, za šerými mlhami, za valíciemi se mraky, čeká zoufající mat-183\$

•

ka... Zda bude konec těmto strašným mukám, zda vrátí se k ní s dítětem nebo aspoň s radostnou čáčkou?... Pan soudce už dávno asi sedí ve své úřadovně..., snad už promluvil k němu pan Novák... a co, pan Novák..., pan Novák je tlachal, jemuž podaná mu desítka otevřela ústa, aby se mu zavděčil, možná-li ještě více peněz z něho vylákal... Nic platno — musel mu dát ty peníze, aby se trochu aspoň přilepšilo..., a venkoncem, bezprostředně přece jenom Novák se stýkal s hochem, mohl mu ulehčit nebo přitížit, jak se mu právě zachtělo... Snad mu aspoň vyřídí, že on, otec, tady je, že usiluje o jeho vysvobození, a tím ho před zoufáním zachrání. A pan správce!... Slovo tohoto pána by mělo váhu, jíž by pan soudce nemohl odolati... A tak najisto mu přislíbil svou pomoc, své zakročení, a jen aby šel, mu řekl, a že ho ještě dohoní. Zašel k pánu porybímu posnítat..., zdržel se. Jakáž pomoc! Snad přece ještě přijede a nebude pozdě — dnes Václava ještě nedopraví do Budějovic... Ale zapomněl-li pan správce? — Páni mají špatnou paměť... Možná že si věc taky jinak rozmyslí..., nedej Pánbůh..., ale člověk neví..., našinec se nevmyslí do duše takového pána, kterému nadto zas jiný pán

poroučí, jako on se nevmyslí do nás... Dost možná také, že při nejlepší vůli pan správce přijeti nemohl, že jiné povinnosti jinam jej povolaly... Prší neustále — člověk aby si zoufal!... Což kdyby takové nebezpečí... přeplnění, stržení hráze... jinde hrozilo? — Je těch rybníků asi sto třicet při panství, týden kdyby jezdil člověk, nepřehlédne je všechny... A daleko, mnoho hodin cesty je k některým... Ale kdeže by se mohlo státi něco vážného!...

Vyjímajíc Zlivský rybník a Bezdrev, všechny ostatní jsou nebeské, naplňují se jen dešťovou vodou a stálého přítoku potočného nemají, leda ještě Zvolenovský, jenž se nahání z odtoku Bezdrevi. Tak kdeže by se v kterém nabralo vody tolik, aby hráz byla ohrožena! A Zvolenovský je zcela blízko, uzoučkým pruhem luk a háje oddělen od munické hráze..., a kdyby nakrásně se jeho hráz protrhla, z toho by sedláci škody neměli, protože by vody zaplavily pouze knížecí louky..., a Vltava není daleka...

Ozvalo se mluvení v úřadovně — krok a krok..., dvěře se otevřely a písař se objevil. Aby prý vešli, pan notář už

184\$

přišel. Vešli tedy a v následující chvíli stáli v pokojíku za kanceláří před tímto pánem. Zpočátku Krušnej mluvil, poněkud rozvláčně a nesouvisle vypravoval, co se s Václavem Potužákovým přihodilo. Notář dobře neporozuměl, až Potužák sám se ujal slova a věc vylíčil. Notář ho vyslechl, jen tu a tam si dal něco doložit; nakonec děl:

„Činím vás pozorná, že se mnou musíte mluvit, jako byste se zpovídal knězi. Vy tvrdíte, že váš syn onoho pěšáka neuhodil, že se s ním vůbec ani nestřetl, ba že ho ani neznal. Tomu lze těžce uvěřit. Něco přece předcházet muselo; nepovíte-li mi všechno, znesnadňujete mi můj úkol. Přede mnou se nepotřebujete ostýchat; mně kdybyste řekl, že ho obral, že ho chtěl zavraždit, já se ho nicméně ujmu. Zde není advokáta, mám tedy právo obhajovací. Soudu vy byste musel říci pravdu, kdybyste byl vyslýchán jako svědek, ale že jste otec, máte právo zříci se svědectví. Váš syn smí popřít všechno; nedokáže-li se mu, že skutek spáchal, bude z obžaloby propuštěn.“

„Ručím za to, že moje dítě je nevinné,“ pravil povýšeným hlasem Potužák.

„Na vaše ručení soud ničeho nedá,“ odpověděl notář, krče ramenoma; „soud uváží výpovědi svědků. Běží zde o obžalobu pro zločin loupeže, a tu promluví ovšem sborový soud v Budějovicích. Okresní soud zavádí toliko předběžné šetření. Svědkové, pravíte, nebyli ještě slyšeni, najmě onen pěšák, na jehož výpovědi bude nejvíce záležeti, nebyl dosud předvolán. Dokud nevíme, co ten vypoví, nelze ničeho činiti...“ „Vždyť to je lump, zloděj, ničema,“ — skočil mu do řeči Krušnej; „pan správce sám to řekl a třeba sto svědků to potvrdí...“

„To je možné, ale do toho nám prozatím nic není...“ „A baštýř z Vomáčky, který poslal pro četníka, je od rána do večera opilý...“

„I to je možno, ale bude třeba to dokázat. Nevyrušujte mne, prosím vás, Krušnej! Vy těmhle věcem nerozumíte. A vy, strýčku, řekněte mi teď, co vlastně chcete, abych pro vás učinil?...“

„Přišel jsem prosit o radu, co bych měl učiniti, aby chlapec byl z vazby propuštěn. Složím popřípadě kauci, mám u sebe dva tisíce zlatých...“

185\$

•

„Tot' věc nemožná! Možno-li propustit obžalovaného z vazby a vyšetřovat jej na svobodě, o tom rozhodnutí nepřísluší okresnímu soudu, nýbrž krajskému soudu v Budějovicích. Zdejší okresní soud by ho mohl propustiti z vazby jen tehda, kdyby v povaze jeho trestného činu neshledával leda přestupek, nikoli však zločin, nebo kdyby vůbec trestného činu nebylo...“

„Tak, tak!“ přisvědčil Potužák; „třeba přesvědčit pana soudce, že se nestal trestný čin...“

„Ale, člověče, copak mi tu mluvíte? Vždyť se stal trestný skutek, vždyť přece sám říkáte, že pěšák byl uhozen do hlavy, omráčen...“

„Ovšemže byl, ale můj chlapec mu to neudělal.. „Počkejte! Uhodil-li ho váš chlapec nebo jiný, to v nejlepší případě vy nevíte. A uhodit někoho, že následkem rány pozbude vědomí, je dojistá trestný čin. Možná že je to těžké ublížení na těle, možná že jen lehké; o tom rozhodnou znalci lékaři. Myslím si, že zmíněný pěšák musí vědět, kdo mu tu ránu dal a proč se mu jí dostalo; to pak také souvisí s obráním.“

„Ani rány mu nedal, tím méně ho obral o peníze. Třeba to říci panu soudci. Dojdu tam teď a vyložím mu, proč jsem chlapce poslal na Blata, a ježto pan notář je učený pán, který umí mluvit lépe než já, prosil bych, abyste ráčil jíti se mnou a slovo za mne vedl.“

Notář se zamyslí. Oči Potužákovy spočinuly plny úzkosti na jeho rtech.

Po chvíli notář vstal a přešed několikrát pokojem zastavil se před Potužákem a děl:

„Ať věc uvážím tak nebo tak, je zbytečno, abych já tam chodil. Řeknu vám upřímně, že se vůbec nerad do téhle věci míchám. Zastupuju skoro výhradně knížete ve sporech povstalých na zdejším panství mezi jeho správou a obyvatelstvem. Děje se zde mnoho darebáctví, krádeží, pychu, lesního a porybnického pytláctví. Je tu mnoho lidí, kteří si myslí, že při panství každý se smí přiživovat, a knížecí úředníci a zřízenci jedva stačí, aby uhájili majetek svého pána. Vám nepomohu, a kdo ví, koho bych si rozhněval. Radím vám toto: dojděte si k soudu, vyložte věc panu soudci, jmenujte mu svěd-186\$

•

ky, kteří vám dotvrdí, že váš syn neměl nikdy ani hádek, ani sporů s oním pěšákem, že ho vůbec neznal; obec mu vydá vysvědčení, že je hodný, spořádaný, žádný rváč ani zbůjník, a buďte ubezpečen, že to všecko padne na váhu. Ježto pak vám především o to běží, aby váš syn byl propuštěn z vazby, já na vašem místě bych šel rovnou cestou vyhledat onoho pěšáka a promluvil bych s ním moudré slovo. Kdyby ten při svém prvním výslechu udal, že se možná zmýlil, že ho mohl udeřiti také někdo jiný, že ve svém omámení hned nenašel ony dva zlaté nebo že je mohl vytrousit, byla by věc odbyta a váš syn by šel rovnýma nohama domů. Vy jste zámožný člověk — kdyby snad onen člověk, aby věc se odbyla zkrátka a bez průtahů, něco na vás chtěl, nejednal byste moudře, kdybyste snad skrblil. Zacpete mu ústa a dobře bude..

„Namouduši, Jouzo,“ ozval se Krušnej, „tohle je moudrá řeč — že jsme na tohle my sami hned nepřipadli! Neřekl jsem ti, že pan notář každému dobře poradí! Pojd', přeptáme se u sádek, kde bychom toho chlapa našli. Možná že není daleko

Mnul si ruce, zářil radostí. Než Potužák stál jako sloup, obličej jeho byl

strnulý, jako z kamene vytesaný, jenom rty jeho se chvěly křečovitě, jako by chtěl promluvit, a nemohl, ježto i jazyk se mu v kámen proměnil.

„Poděkuj se, Jouzo, a pojd'!“ opakoval Krušnej.

„Ne,“ vydralo se posléze Potužákovi slovo; „ne, takhle to neudělám! Můj chlapec je nevinný, ručím za něho jako za sebe, ale tímhle bych jeho nevinu neprokázal, a ta se prokázat musí, a žádným úskokem, žádným šmejdem. Není-li na světě spravedlnosti, ať raději umře. Žil u nás na Blatech Kubata, hlavu dal za naše práva, ale práv nám uhájil. A tuhle chlapec je z jeho krve a tu nezradí. Před takovým člověkem, jakým je ten, který ho nařknul, my se nesnížíme. Nedovoluje-li zákon, aby byl propuštěn, dobře, zůstane ve vězení, až se jeho naprostá nevina dokáže, a potom se nůž obrátí proti těm, kteří ho zostudili. Spánembohem!“

Obrátil se, a neohlédnuv se více ani po notáři, ani po Krušném, vyšel hrdě vzpřímen z pokojíku, prošel úřadovnou i tmavou předsíní, v níž tak dlouho byl trpělivě čekal, a po chvíli jeho pádné kroky duněly po dlouhé chodbě a po scho—

187\$

.

dech; snad ani neznamenaže, že Krušnej nebyl po jeho boku, zamířil přímo k soudní budově.

Krušnej jej doběhl teprve asi na půl cestě k této. „Copak jsi se zbláznil, Jouzo?“ oslovil ho; „copak sršán ti dal žihadlo? Rozhněvals toho pána — omlouval jsem tě...“

Potužák stanul.

„Jakube,“ pravil vážně, „mám tě rád, ale musím ti říci, že na tohles mě k tomu pánovi vodit nemusel. Rozhněval jsem ho, jakáž pomoc! Omlouvats mě nemusel; mohl jsi mu říci: Potužák jiný není! Má to v krvi. Ví-li, že je v právu a že chce věc spravedlivou, neustoupí a nepodleze...“

„Ale, kamaráde, vždyť pan notář ti dobře mínil. Chlapce doma potřebuješ; nemůže ti býti jedno, budou-li ho tahat třeba tři čtyři neděle po všech kriminálech, krásně ti ho potom pustí, protože mu nedokážou, že by byl vinný tím skutkem. A řekne-li ten člověk: Mohl jsem se mýlit, mohl to býti taky jiný, pustí ho hned a máš po starosti... a venkoncem neřekne lež,

ten chlap.“

„Takhle se na tu věc díváš ty,“ odpověděl rozhorleně Potužák, „já zas se na ni dívám jinak. Ten pěšák se — řekněme — zmýlil. Pak to buď přízná při výslechu, a chlapce mi musí pustit; anebo se k tomu nepřizná a bude stát na svém, že nikdo jiný mu to neudělal, pak se věc ovšem protáhne. Ale kupovat si proto jeho výpověď a tím jaksi doznat, že by můj chlapec přece se byl mohl dopustit loupežného přepadení, rozuměj: doznat to nikoli soudu, ale tomuto člověku a všem, jimž on to neomylně poví — toho se svět na mně nedočká. Jak jsem řekl: Mám jen toho syna, ale raděj ať mi umře, než aby s touhle pohanou byl na světě. Pomyslím si, že v tom byla vůle boží, a Krista Pána taky nevinně ukřižovali...“

„Ale Jouzo, pomysli přeci: cožpak lidé tak jako tak nebudou říkat, žes ho uplatil? Těm řečem se neubráníš...“ „Ale nebude to pravda, a proto je snesu.“

„Na mne se nehněvej, Jouzo, já jsem dobře smýšlel s tebou...“

„Nech být, Jakube,“ odtušil Potužák, podáváje mu ruku a dobrácky se usmívaje, „jakž bych se na tebe hněval? Ty mluvíš, jak rozumíš, a taky se na mne nehněváš, že jinak ro—

188\$

•

zumím. Nepustí-li mi dnes nebo zítra chlapce, podrží-li si ho tam, dá Pánbůh, že to vydrží, a já a máma — nu, jakáž pomoc —, když to jinaké není, taky to snad nějak vydržíme.“

Už se blížila čtvrtá hodina, když vcházeli do okresního soudu. Zašli do bytu úředního sluhy; nezastavše jej, dali se nahoru do prvního patra a tam čekali na chodbě, přišel-li by; přímo vejítí do úřadovny pana sudího se neodvážili, pamětlivi jsouce jeho slibu, že je ohlásí.

Dlouhé čekání. Postavili se k oknu, ven vyhlíželi do šerého dne. Vyhlídka na zelené údolí povltavské, které jako by klímalo těžkým snem pod hustým rouchem zastírajících je nízko kroužících mraků, hnaných, válených neviditelnými silami. Rozhled žádný, ani potuchy o blízkých Bavorovicích a Opatovicích, tím méně o vysokém, kraji daleko vládnoucím Hosíně, o Hůrce a Malých Horách, o věžích a komínech budějovických, o pahorkatině doudlebské a o modrém věnci hor, jež zavírají obzor ke Krumlovu a k staré

vzdušné Kleti. Bylo, jako by den se už chýlil, a přece slunce stálo ještě vysoko na nebi, ač zahaleno bylo neprostupnou špinavě šedou záplavou mlh a mraků...

Uběhlo dlouhých dvacet minut; ticho pořád na chodbě, živá duše nepřicházela ani neodcházela, jen tu a tam hlasy rozmlouvajících v úřadovnách doznívaly dušeně na sluch obou sedláků.

„Přestalo pršet,“ pravil šeptem Krušnej, „už jen tak mží.“

Potužák pokývl hlavou.

„Dej Pánbůh časy,“ odpověděl tlumeným hlasem, „ale ještě se to netrhá.“

Potom umlkli zase.

Zase uběhlo pět minut.

Tu bouchly nějaké dvěře na nejzazším konci chodby a chodbou kroky se rozléhaly. Přišoural se nějaký človíček, malý, shrbený, starý, jako omšený. Zočiv sedláky, oslovil je.

„Co tu chcete, na koho čekáte?“

„S panem soudcem bych rád promluvil,“ vece Potužák.

Staroch ukázal na první dvěře vlevo.

„Vím, vím — ale nevím, smím-li vejíti. Nejsem obeslán...“

189\$

•

„Jo — to já potom také nevím.“

A odšoural se. Za chvíli se vrátil, a přecházeje mimo, jedva pohledem o ně zavadil.

A zase čekali —

Tu, asi po deseti minutách, ozvaly se spěšné kroky na schodech a za chvíli vrazil do chodby pan Novák. Vida oba muže, zarazil se poněkud, zjevně nemile dotknut tímto shledáním.

„Aj — vy jste tu?“ ptal se nahlas. Pojednou, jako by se byl vzpamatoval:

„Pst, pst!“ počal skoro šeptem; „nesmíte hlasitě mluvit — pan soudce to má nerad. Dnes už asi sotva s ním budete moci promluvit, má stání. Kdybyste byli přišli před čtvrt hodinou, byl bych vás k němu dovedl...“

„Ale my už tu čekáme přes půl hodiny...“

„To není možná, to se vám jen tak zdá. Přijďte zítra nebo pozejtří, už jsem to navlékl; nestarejte se, všechno bude dobře...“

„Musím naprosto dnes s ním promluvit,“ vece pevným hlasem Potužák; „chci vědět, na čem jsem. Počkám třeba, až bude po úředních hodinách. Nebudu ho dlouho zdržovat..“

„Saframente — nevím, jak pochodíte! Jak ho znám, řekl bych, že vás přívětivě neuvítá...“

„To je mi jedno. Počkám.“

Vtom dole zase kroky; někdo běžel ke schodům a nahoru po schodech, lehce, pružně, skoro letmo, jako by bral po třech stupních. Sluha odkvapil podívat se, kdo přichází.

„Ah — pan správce! Ponížený služebník, vašnosti!“

„Je tu ještě pan soudce?“

„Jak by nebyl, vašnosti! Před pátou nikdy neodchází..“

A pan správce div jej neodstrčil a dvěma kroky stál před Potužákem.

„A to je dobře, že jste tu! Dobrý večer, pantáto! Počkejte jen chvilinku a hnedle to spravíme. Vy jste se asi divil, že nejdu, co?“

A nevyčkav odpovědi: „Počkejte, hnedle uvidíte, proč jsem se omeškal. Doufám, že budete se mnou spokojen!“

190\$

•

Podal ruku Potužákovi, jenž pro překvapení ani promluvíti nemohl, načež odskočil, a zaklepav na dvěře úřadovny, bez okolku vešel. Oba hospodáři slyšeli, jak pan sudí jej vlídně vítal u dveří; než když oba pánové ode dveří poodstoupili, slyšeli než hlasy mluvících, slovům pak už nerozuměli.

A po krátké době dvěře se zas otevřely, pan správce vyběhl.

„Pojďte dále, pantáto Potužáku, pojd'te!“ zvolal a už ho držel za rameno. Potužák ani nevěděl, co se s ním děje. Stál v úřadovně, pan soudce mu podával ruku. Krušnej se přišáral nesměle za ním. Pan správce spustil:

„Jak jsem vám řekl, pane sudí, neslýchanou hloupost provedli. Ten baštýř je osel, ale že četník nebyl chytřejším, tomu se divím. Toho lumpa Martináka udeřil někdo do hlavy, v širých Blatech, nad baštou Vomáčkou, to je pravda,

ale že to nebyl syn tuhle Potužákův, kterého vám sem včera večer dodali a jehož jste dnes vyslyšal, na to bych vzal jed. Tuhle s pantátou se znám už od let, zasedáme spolu v okresním zastupitelstvu, je to nejřádnější hospodář z celého okresu. Dnes ráno u bezdrevské hrázi nám vytáhl z vody mládka, který bez jeho pomoci by se byl jistě utopil. Slíbil jsem mu za to, že se ho ujmu, a tu jsem. Abychom věc neprotáhli, dojel jsem si na Vomáčku pro toho lumpa Martináka, který se tam povaloval u baštýře. Má hlavu zavázanou, ale přece se přepravil sám bez pomoci přes zaplavenou louku, tak mu příliš zle není. Vzali jsme ho potom do prádla, porybí a já...“

„Já jsem jej obeslal,“ sudí vpadl správci do řeči, „ale posel se vrátil s vyřízenou, že pro velkou vodu nikdo nemůže do Vomáčky.“

„Už ho tu máme, pane sudí,“ smál se správce; „myslel jsem si to, a proto jsem ho raději přivedl, aby nebylo třeba jej obesílati ještě jednou. Čeká dole, pan porybí je s ním, aby nám snad neupláchl. Dovolíte-li, přivedu vám ho, a prosil bych, abych tak směl učiniti. Zdá se mi do nebe volajícím bezprávím, aby nevinný člověk měl býti dále vězněn na základě bezpodstatných výpovědí dvou zcela nespolehlivých lidí. Račte se ho pozeptati sám, však se přesvědčíte, že za spravedlivou věc prosím.“

191\$

•

„Nepochybuji o tom,“ odvětil soudce; „když jsem dnes ráno vyslyšal toho mladíka, nemohl jsem se ubrániti dojmů, že není schopen skutku, z něhož byl obviňován. Ale co mi zbývalo? Formální udání tady bylo.“

Nařídil pak sluhovi, aby přivedl výpomocného mládka Martináka, načež se obrátil k správci řka:

„Račte se posadit, sepíšeme o tom protokol; doufám, že nebude dlouhý, ale formu třeba zachovat, to víte —“

A ku přítomnému diurnistovi:

„Připravte to všechno, Kozlíku!“

Martinák vešel, provázen porybím. Obrovitý člověk, pravý hromotluk. Hlavu měl ovázanou bílým šátkem, na němž se jevily vodou rozředěné skvrny krve. Jeho pravice, připomínající na medvědí tlapu, mačkala beztvárný šedo zelený klobouk, vodou prosáklý. Nohy trčely v ohromných

nepromokavých rybářských botách.

„Ruku líbám, milostpane!“ pozdravil pana soudce, neohrabaně se ukloniv.

Výslech započal ihned. Odbyv generálie, soudce se tázal:

„Kde jste byl včera?“

„Prosím, s baštýřem z Vomáčky jsme se šli podívat na plůdek v Knopru.“

Knopr je třetí rybník menších rozměrů u Zlivi pod hájovnou Překážkou, nedaleko Vomáčky.

„A potom?“

„Když jsme shledali, že plůdek je ještě malý, baštýř šel domů; já jsem ho doprovodil a vydal jsem se pak na Blata podívat se, neloví-li pytláci v potoce. Byla mlha, počítali asi, že nikdo je neuvidí.“

„Dobře. Potkal jste někoho na Blatech?“

Mládek se zarazil, váhal odpovědět.

„Nu, koho jste potkal? Jen ven s pravdou!“

„Nevěděl bych..., nepamatuju se... A přece!... Nějaké děvče — neznám je..., selské děvče, neslo nový koš.“

„No a... promluvil jste s tím děvčetem?“

Mládek se usmál poněkud rozpačitě.

„Nu, pozdravil jsem, trochu zašpásoval, jak už bývá. Ale děvče se mne snad bálo, uteklo...“

192\$

•

„A vy jste je honil, co?“

„To prosím, milostpane, jsem je nehonil..“

„A co bylo dál?“

„Najednou, jak tak jdu, přiskočil někdo odzadu a udeřil mě do hlavy. Zajiskřilo se mi před očima a víc nevím nic. Taky nevím, jak dlouho jsem tam ležel..., a když jsem přišel k sobě, byl jsem celý zkřehlý od chladu a hlava mi třestila..., ani povstat jsem hned nemohl, jen jsem si sáhl na hlavu, prsty samá krev. Vtom vidím asi na deset kroků člověka, který se ke mně kradl, měl hůl v ruce. Poznal jsem ho, byl to syn tuhle Potužáka z Plástovic,

znám jej od vidění. Napadlo mi, že mě chce uhodit, zvednu se tedy, abych se popřípadě bránil, ale on, jak viděl, že vstávám, dal se do skoku a tentam byl.“

„A z toho jste soudil, že on to byl, který vás udeřil?“

„Nu, jak by ne, když přede mnou utekl.“

„Ale přiznáváte, že to mohl býti také jiný?“

„Dostal jsem ránu odzadu, kdo mi ji dal, nemohu říci, ale venkoncem, jiný to mohl taky být.“

„A proč by vás byl uhodil?“

„Prosím, oni nás mají v nenávisti, nás knížecí. Překážíme jim v lovení ryb...“

„Viděl jste snad, že by syn tuhle Potužáka byl kdy lovil?“

„To bych lhal, ale já žádnému nevěřím.“

„A což, když jste tam ležel omráčen, obrali vás prý taky. Mnoholi peněz vám vzali?“

Tato otázka uvedla Martináka v zjevné rozpaky. Mlčel, mačkaje klobouk ještě více, a z místa na místo přešlapoval.

„Nu, povězte, mnoho-li vám vzali?“

„Ráčej odpustit, milostpane, v tom byla mýlka. Měl jsem v pravé kapse od kalhot dva zlaté, a ty byly pryč. Tak jsem se domníval, že mi je někdo vzal; to jsem taky řekl baštýřovi, když jsem se tam dovlekl, a ten nato poslal kluka do Pištína pro četníka. Ale později, až v noci, jsem ty peníze našel ve vestě. Přendal jsem je tam sám, ale v té své omráčenosti jsem na to zapomněl.“

Všecky tyto své otázky a ještě některé jiné, jakož

193\$

•

i odpovědi mládkovy soudce diktoval písaři do protokolu. Ke konci pravil:

„Tož bychom byli vlastně hotovi. Martináku, podepište ten protokol, a pak jděte spánembohem domů a hleďte, aby se vám ta vaše rána zahojila. Rozumí se, že taky všechno další šetření odpadá, leda by vás, člověče, onen mladík zažaloval pro utržení na cti. Neučiní-li toho, máte všechnu příčinu

pěkně se mu poděkovati. Vaše svědomí vám praví, že jste jednal přenáhleně a lehkovážně.“

Potužák předstoupil, promluvil k mládkovi:

„Jděte klidně domů, Martináku. My vás žalovat nebudeme. Odpusť vám Pánbůh, čím jste nám ublížil, jako my vám odpouštíme.“

Mládek zakoktal cosi, že se to nestalo jeho vinou, že baštýř to všechno zosnoval, načež se měl k odchodu. Sudí ho zadržel.

„Počkejte jen chvílku,“ pravil, „zavoláme ještě toho mladíka. — Nováku, přiveďte ho! — Aby se formě vyhovělo,“ dodal, obraceje se k správci a k Potužákovi.

Ubohý Václav vstoupil. Vypadal všecek zdrcen a chvěl se na celém těle; bázlivé jeho zraky těkaly s výrazem zoufalé hrůzy po všech přítomných, snad jim ani nevěřil, když spatřil svého otce, neboť rychle je sklopil.

„Znáte tohoto člověka?“ tázal se soudce, ukazuje na Martináka.

„Myslím, že jsem už ho někde viděl..., ale, prosím..., nepamatuju se...“

„Ale včera jste ho viděl na Blatech?“

„Může být, že to byl on, ale s jistotou nevím.“

„Vždyť jste mu byl zcela nablízku, šel jste k němu, když ležel v trávě.“

„Ležel tam člověk, to je pravda, a zakrvácený byl, ale byl-li to tenhle, nemohu říci. Když jsem viděl, že vstává, dal jsem se na útěk.“

„A proč jste utíkal? Vždyť přece, když vidím raněného člověka, je mou povinností přispěti mu na pomoc. Či to nevíte?“

Hoch mlčel, na celém těle se třesa.

„Mluvte přece!“ domlouval soudce.

194\$

•

„Pověz pravdu panu soudci!“ napomenul jej otec. „Bál jsem se...“

„A čeho jste se bál, tohoto člověka?“

„To ne — ale... že budu míti potahování...“

„Potahování, s kým?“

„S úřadem, prosím,“ odpověděl mladík jedva slyšitelně; „u nás každý se bojí úřadů...“

„Ale, človíčku, proč se bojíte úřadů, když jste nic zlého neučinil? Či jste

ho snad přece uhodil, povězte pravdu!“ „Jak tu stojím před živým Bohem, neuhodil jsem ho.“ „To už jste nám řekl ráno při výslechu. Povězte nám ještě tohle! Tento člověk udává, že potkal na Blatech mladou dívku, která nesla nový koš. Vy pak jste udal, že vaše sestra šla do Zlivi pro takový nový koš, a z kteréhožto důvodu vás rodiče poslali ji hledat. Viděl jste ji snad na Blatech?“ „Neviděl jsem jí.“

Soudce se obrátil k Martinákovi.

„A vy, Martináku, říkáte, že jste s děvčetem, které jste tam potkal, špásoval. Jaképak to bylo špásování, co?“

Na obličejích tázaného objevily se zřejmé známky rozpaků. Nechtělo se mu odpovědět a oči jeho se klopily ku podlaze. Byv opět vyzván, aby promluvil, pravil posléze:

„Prosím, nerácej si myslit nic zlého — já jsem se jí chtěl pouze podívat do košíku, a ona se tomu vzpírala a... a... potom mi utekla.“

Soudce se usmál bezděky a správce i porybí také. „Nu, pantáto Potužáku,“ soudce se obrátil na tohoto, „teď je řada na vás! Má snad vaše dcera milovníka?“

„Ne,“ odpověděl tento, „holce je teprve šestnáct let.“ „Nu,“ smál se soudce, „to by zrovna nebyl důvod. Než tuhle Martinák sám neví, uhodil-li ho váš syn, váš syn tvrdí, že ne, a jiný obviňován není. O té loupeži nebudeme mluvit, té vůbec nebylo. Věc je odbyta. Vy, mladíčku, jděte spánembohem a s tatínkem domů a podruhé neutíkejte, až uhlídáte někde poraněného člověka, a úřadů se nebojte, máte-li dobré svědomí.“

Potužák se poděkoval jak panu sudímu, tak panu správci, Václav stál, nevěda, porozuměl-li dobře, až Krušnej ho chopil za rameno a tíhl s ním ke dveřím, ze všech první

195\$

•

však byl venku z úřadovny pěšák Martinák. Správce s porybím ještě zůstali, se soudcem se loučíce.

„Balvan mi odpadnul od srdce,“ pravil správce, „že to takhle prošlo a že jsem se mohl trochu odsloužit Potužákovi za jeho dnešní skutek. Děkuji vám z té duše, pane sudí!“

„Jsem sám rád, že se to takhle skončilo,“ odpověděl usmívaje se soudce; „již ráno jsem měl dojem, že ten hoch je nevinný a že tu běží buď o omyl, nebo o bídnou mstu. Vyjasněná ta věc úplně není, ale na jedno bych přísahal, a vy asi také o tom nebudete pochybovat, všiml-li jste si rozpaků onoho zatroleného pěšáka: ta holka, s níž si ‚zašpásoval‘, byla Potužáková dcera a ta dle všeho nebyla samotná a nešla neprovázena domů. Myslím, že se nemýlím, řeknu-li, že tu ránu mu zasadil její nápadník.“

Správce se dal do smíchu.

„V tom máte namouduši pravdu, pane sudí.“ „Nu, myslím si, chlapovi se mnoho nestalo, a tak jsem raději dále nepátral, abych ubohému Potužákovi nezkazil radost, kdyby snad vyšlo najevo něco delikátního v příčině jeho dcery. To je řečeno mezi námi, pánové, rozumí se, a vy o tom také mlčte, Kozlíku!“

Písař se jen uklonil, ostatní se smáli...

Na chodbě zatím přistoupil k Potužákovi sluha Novák, řka s okázalou blahosklonností:

„Co jsem vám řekl, pantáto? — Jak vidíte, nepřelhal jsem vás. Pustili jsme ho. Jak by taky ne? Na první pohled se vědělo, že je nevinný jako novorozeně. Spánembohem teď a mnoho štěstí! Dá-li Pánbůh, o posvícení se tam trochu podívám k vám...“

„Jen přijďte — bude nás těšit, u nás je každý vítán.“ —

Když vyšli ze soudní budovy a ulicí se brali, pravil Krušnej:

„Ten se namáhal, ten chlap, ten Novák! Ani prstem nehnul, a nepřijít pan správce, snad týden by si byl poseděl Václav v té šatlavě. Čímpak ti přilepšil, chlapče? Tvůj táta mu dal přece desítku na tvoje stravování...“

„Nu, on mi přinesl dvě buchty — ale kdeže bych je byl snědl — druzí mi je vzali! — Byli tam ještě dva, celou noc

196\$

•

povykovali a řeči vedli, že mi vlasy hrůzou vstávaly... Zaplat' Pánbůh, že jsem venku..

Dal se do pláče.

„Odpusťte mi, tatíčku, že jsem vám takovou hanbu udělal,“ pravil v

slzách..., „ten pán měl pravdu. Kdybych byl neutekl, nebylo by se to stalo
„Neplač, dítě — byls nevinný, nemám ti co odpouštět. Teď pospěšme
domů, aby matka byla zbavena starostí. Máme dalekou cestu — přímo jít
nemůžeme..

„Já na tvém místě,“ ozval se Krušnej, „bych tomu žvanilovi Novákovi tu
desítku nenechal. Stravovat tuhle Vaška nebude, tak ať ty peníze vrátí...“

Potužák máchnul rukou.

„I ať si je nechá,“ pravil, „ať si přeje dnes, když se nám to tak dobře
povedlo. Také chudé u nás podělím na slávu Boha, který modlitby moje
vyslyšel. Ale jiná věc mě napadá. Musíme se ještě zastavit, než odejdeme.
Budeš mít hlad a žízeň, Jakube...“

„Nu, lhal bych, kdybych řekl, že ne...“ Pojd'me tedy tuhle Kobrčům,
nadlouho se nezdržíme. Musel bych tam zajít tak jako tak; však víš, že jsem
slíbil Karhounovi zaplatit útratu. Nesmíme zapomenout, že on to byl, který
upozornil pana správce, a tím mi zjednal jeho pomoc a zakročení...“ Obličej
Krušného se velice zkřivil při těchto slovech. „Cože?“ zakoktal, „za tím
lajdákem chceš jít? Ještě ke všemu tam budou oba. Mnoho cti člověk nedejde
v jejich společnosti...“

„Nic platno, dal jsem slovo a musím je dodržet; beztoho už asi na mne
čekají...“

„Vždyť's mu dal pětku, zaplatiti může. Ručím ti za to, že si k tobě přijde o
další diškreci. Pojd'me jinam, povečeříme a půjdeme odsud, abychom se
dostali domů, než padne noc..

Potužák se nedal přemluvit; neustoupil od svého úmyslu, ani když
Krušnej mu řekl, že bratří Krahounové mu přísahali pomstu za to, že před
soudem proti nim svědčil, a že se jich bojí.

„Stojím ti za to,“ pravil, „že v mé přítomnosti žádný z nich ti neublíží, ale
máš-li z nich strach, zajdi jinam, třeba

197\$

•

tuhle na ‚obec‘, a já se pak pro tebe zastavím. Dlouho tam nepobudu, tolik
ti slibuji.“

S tímto návrhem Krušnej souhlasil, a odloučiv se od Potužáka otce a

syna, zašel do „obce“.

Když Potužákové vešli ke Kobrčovi, přistoupil k nim už v předsíni hostinský, jenž, uvítav je, pravil:

„Jsou tu bratří Karhounové a pijou, až se hory zelenají. Přibráli si ještě tři jiné chlapíky a Polda tvrdí, že vy jste ho sem objednal a že pitka se koná na vaše útraty. Já jim nevěřím, znám tu bandu, a právě jsem jim řekl, že už jim nenaliju, ačkoli Polda cosi žvaní, že uvidím, jakou vám prokázal dnes službu. Také se bojím, aby se mi tu nepopřáli, začínají se hašteřit, neboť Honza Karhoun tvrdí, že mu Polda ukradl šunku. Je-li to pravda, ukrad ji, dareba, beztoho napřed sám...“

„Pivo!“ zařval vtom ve formance hrubý hlas a někdo uhodil pěstí na stůl, že bylo slyšet, jak sklenice řinčely.

„Jen jim jděte nalít,“ pravil Potužák. „Polda mluvil pravdu: pijou na mé útraty.“

Hostinský pozatřásl hlavou.

„Nu, když vy poručíte, vyhovím jim, ale je mi to divné — už odpustíte..., do smrti bych byl nevěřil, že vy byste byl ve spolku s touhle pakáží..“

„Také s nimi v žádném spolku nejsem,“ přerušil ho Potužák, „ale nemám dnes času, abych vám to vyložil. Povím vám to jindy. Ostatně budu hledět, abych je přivedl do míry. Myslím, že uposlechnou.“

„Tatíčku,“ ozval se Václav, „snad abychom tam ani nevcházeli. Ti dva tam, víte, kteří byli se mnou —“ slovo „vězení“ uvázlo mu v hrdle —, „o těchhle Karhounech mluvili... hanba povídat, zhrozil jsem se...“

Potužák se zamyslíl.

„Máš pravdu,“ pravil po chvíli, „ty tam nechod', jdi za strýčkem Krušným. Ale já tam vejdu, splácím dluh, chlapče!“

Hoch odešel a Potužák vstoupil do formanky. Pateronásobný pustý řev jej uvítal.

„Nu? Povídal jsem vám, že přijde!“ chlubil se Polda Karhoun, „tu ho máte! Ať žijete na sto let, pantáto..., ale mordyje, jsme o suchu; ta pijavice nám už nechce nalít!“

Při těchto slovech mával ve vzduchu prázdným „tuplákem“.

•

„Nalejte jim!“ velel Potužák vcházejícímu hostinskému: „Každému po tupláku a mně přineste sklenici. Pak mi udělejte účet! Pospíchám domů.“

„Snad byste nám neutek — to by tak bylo!“ vece Polda.

„Neuteku vám, Poldo, ale dlouho se pozdržet nemohu. Především vám děkuju, dobře to dopadlo...“

„Chlapce vám pustili?“

„Pustili...“

„Proč jste nám ho nepřived?“

„Nu — není mu do společnosti, tomu rozumíte.“ Řeči sem, řeči tam. Přinesli pivo. Všickni si zavdali s Potužákem, který si se všemi připil.

„Doufám, že jste taky něco snědli?“ tázal se Potužák.

„To si myslím,“ odpověděl Honza Karhoun, „ale tolik toho nebylo, kolik obnáší ta šunka a to uzené, co mi ten chlap ukrad. Potom že je to bratr! Neřád je to...“

„Drž hubu, ty!“ — následovala neomalená, kousavá přezdívka. „Styď se tuhle před pantátou, co si o nás pomyslí!“

„Třicet dva cerbuláty snědli, všechny, co jsem jich tu měl,“ pravil hostinský, strkaje účet Potužákovi, „a padesát housek...“

„Poldo,“ Potužák se obrátil na tohoto, „Poldo, dáte něco na mé slovo?“

„To dám, ať jsem setsakramentský, že dám!“ odpověděl tento; „vy jste mužák, a vid'te, já vám pomoh! Já mu dal, tomu správci! Jen jim ukázat zuby, pánům; to je má řeč! Já se nikoho nebojím!...“

„Dobře, Poldo, nebojte se — ale na mé slovo dáte, jste řekl...“

„Dám, mordyje, dám!“ řval Polda, „ale na Krušného nedám, to je šmarhola. Škoda že tu není...“

„Nechte Krušného, ten odešel domů...“

„Protože má strachu deset mandelů přede mnou — taky ví proč, škoda že je sedlák — takovej škudla..., ale na vás dám!“

Potužák mu podal ruku.

„Poldo,“ pravil, „hled'te, máte toho dnes dost. Člověk,

který vykonal tak dobrý skutek jako vy dnes ráno, se neopije pod obraz boží! Dáte-li na moje slovo, jako jste řekl, dopijete teď a půjdete domů a druzí taky. Ne že bych vám nepřál, Pánbůh uchovej! — ale jak jsem pravil, dost budete mít. Uposlechnete-li, dám každému z vás po zlatém a zítra, nebo kdy se vám zlíbí, sejdete se tu nebo kdekoliv jinde a zavdáte si ještě jednou. Co tomu říkáte?“

„Co tomu říkám?“ — Polda Karhoun udeřil pěstí na stůl, až sklenice a okna řinčely — „že jste muž, jemuž se nikdo na světě nevyrovná, ani sám kníže pán! To říkám, a ať se propadnu, není-li to pravda — kamarádi!“ — obrátil se ke svým soudruhům — „víte co? — Pojd'me všichni, jak jsme tu, a vyprovod'me tuhle pantátu až do Plástovic, jemu ke cti a slávě půjdeme, aby svět viděl, že vyhrál!“

Tato zamýšlená pocta se Potužákovi ovšem málo zamlouvala; než čím více odmítal, uváděje, že cesta je daleká a že tak okázalými a hlučnými projevy by se mu neposloužilo, tím úporněji Polda na svém stál, že vděčnost jej nutí, aby při svém úmyslu trval, a jeho kamarádi mu přizvukovali. Nezbyvalo tedy pantátovi nežli poseděti s nimi a vyčkati, že účinky nově nalitých tupláků jim beztak znemožní provedení jich úmyslu.

Bylo mu svrchovaně nevolno v této společnosti pěti zpitých chlapů, jichž divé, každou chvíli v hádku se přiostrující řeči jej naplňovaly hrůzou a odporem. Posléze hostinský mu pomohl z nesnáze: znamená vhodný okamžik, poradil mu, aby se nepozorován vytratil, a slíbil, že v dané chvíli je, možno-li po dobrém, z hospody vyklidí, za kterýmžto účelem Potužák mu strčil připověděných jim pět zlatých, aby je, uposlechnou-li ho, mezi ně rozdělil.

Zosnovaný plán se také šťastně povedl. Když Potužák, použiv vhodného okamžiku, z hospody unikl, pětilístek byl pivem a kořalkou tou měrou zmožen, že jeho zmizení ani nepostřehl. Hostinský je ponechal ještě asi půl hodiny, načež se mu podařilo přiměti je k odchodu.

„To byl, mordyje, den!“ liboval si Polda, strčiv do kapsy zlatku; „kdybych byl dvacet kaprů vytáhl pod Bezdreví, nebyl bych tolik peněz

vydělal. Ať žije Potužák!“ —

Odchod Potužákův s jeho synem a s Krušným z Hlu—
200\$

•

boké podobal se opravdovému útěku, tou měrou měli naspěch, aby se dostali z dosahu bratří Karhounů a jich družiny. Brali se zase cestou, kterou ráno šli Potužák a Krušnej, šli opačným směrem, nemajíce těch chvil pilnější myšlenky a starosti než uniknouti Karhounům; zvláště Krušnej jevil se velmi rozčileným a uháněl, že druzí mu jedva stačili.

Nepršelo již, ale pod mraky bylo neustále a soumrak večerní počínal padat. Když došli bezdrevské hráze a nikoho za sebou neviděli ani neslyšeli, pokládali se v bezpečí. Pusto bylo na hrázi, ohromná hladina rybníka ležela před nimi jako nesmírná rozlitina jakés šeré hmoty, bez nejmenšího lesku a pohybu. Mrtvo vůkol a ticho až příšerné jak na vodě, tak i ve stromech borku pod hrází, ledaže tu a tam zakrákoral havran, zakvílela čejka, zachechtal se lichý racek. Mlhy, jež ráno tvořily neprůhledný závoj, halící všechny předměty, prořídly značně, už jen v nesouvislých chuchvalech kroužily nad vodami...

Tu náhle vzplanula na západě ona rudá zář, již viděla Apolena, když vyběhla otci v ústrety, a která se jí zdála ohnivou jako výheň samého pekla. Zář se sdělila vodám Bezdrevi, v roztok nachu je proměnila a ohnivé pruhy a paprsky, jež na nebi vzplály, i na nepřezírné hladině se vznítily a žlutá, modrá i fialová světla po nich přebíhala...

Než duši Potužákovu tato záplava ohnivých barev na nebi i na vodě nepoděsila ani příšernou se mu nezdála býti jako téže chvíli jeho dceři na lánech blíže Volešku. Jemu naopak se podobala blahověstnou duhou nad vodami potopy. Vždyť slunko za ní stálo a hřálo, teplé slunko červencové, pod jehož požehnanými paprsky dozrává v zlatém klase boží obilíčko, teplé slunko, jež vyráží nadbytek vláhy, a co promoklo, vysušuje. I v největších mukách duše své, ve strachu o svého jediného syna, rva se s hrozící mu potupou a hanbou, ani na okamžik nezapomínal na plod celoroční své lopoty, na ohroženou úrodu na svých lánech; ač se již vzdával vší naděje na sklizeň, přece ještě myšlenky jeho zalétaly k Tomu, jenž řídí osudy všehomíra i

lidstva i každého červíčka, a s oddanou v Jeho vůli prosbou se k Němu modlil, aby se slitoval nad dílem mozolných jeho rukou. A hle, syn jeho, v předvečer mu vyrvaný, krácel podle něho, s ním zavítá radost a útě-

201\$

•

cha v srdce mateřino; na západě, za modrými, dosud v mraky a mlhy zahalenými horami, zapadává na čistém již nebi zdroj všeho světla a tepla a jeho krvavý západ věští nazejtří krásný den. Úroda snad přece nebude zcela zničena...

A Potužák děkoval Bohu z té své duše...

Jen jedna myšlenka se mu neustále vtírala jako černá chmura, nedopouštějíc, aby se cítil zcela šťastným: po tom, co u soudu řekl pěšák Martinák, nebylo mu lze pochybovati, že tento člověk se potkal na Blatech s jeho dcerou Apolenou. Co znamenalo ono „zašpásování“, o němž se zmínil? — Však řekl úřední sluha Novák, že tenhle Martinák je záletný zhýralec... Snad někdo doprovázel Apolenu a ten pak zakročil!... Však promluví s děvčetem, přinutí je, aby povědělo pravdu..., a výstrahu mu dá!...

„Jen nepřijdeš-li pozdě se svou výstrahou!“ ozval se posupně hluboko v jeho nitru posměšný jakýs hlas a rackové, kroužící opodál nad hladinou rybníční, zachechtali se jízlivě... Rval se s těmito myšlenkami; vší mocí je zaháněl, ale marné bylo jeho úsilí zbavit se jich... Bez příčiny toho pěšáka přece nikdo neuhodil a on snad naschvál vinil Václava, aby pravou příčinu zakryl...

Přiblížili se ke splavu. Hučely, šuměly dosud vody přes něj uhánějící, jak se Potužákovi zdálo, se stejným třeskem jako zrána, ale záhy se přesvědčil očima, že večerní ticho jej klamalo a že ráno jich hukot byl překonáván hulákáním rozlíčeného zástupu shromážděných tuto lidí. Maně oči jeho zabloudily tentokráte vpravo, k brlení, jehož se držel tonoucí Petr Radonický... Tam, kousek opodál, stáli správce, porybí a baštýř..., ba tam správce mu přislíbil, že se ho ujme, že nedopustí, aby nevinný jeho syn byl dále vězněn... Dostal svému slovu pan správce, Bůh mu požehnej — bez jeho přispění by si hocha nevedl ještě domů..., a on pochyboval, nedůvěřoval..., Bůh mu odpusť, ale když..., když... tak zřídka páni v slovu

stávají... I na Karhouna vzpomněl s vděčnou myslí, přes hnus a odpor, jímž ho naplnil, sotva hodina tomu... Nemohl jinak, i musel před ním v pravém toho slova smyslu utéci..., byl by své vážnosti příliš zadal, kdyby Hlubočtí jej byli viděli v ulicích města ve společnosti tohoto notorického zloděje a jeho namol opilé čtyřčlenné družiny...

202\$

•

Však beztak se rozletí zvěst po Hluboké a po celém okrese, že on, vážený hospodář, seděl a popíjel za jedním stolem s touto chasou, již se každý bál a štítil... Stud ho pojal při tomto pomýšlení..., a přece nemohl jinak..., do své smrti mu bude zavázán díky... Bůh ho jinak naprav a položí na váhu svého Soudu tento dobrý skutek hříšného syna lidského!...

Krušnej jako by byl četl v jeho myšlenkách.

„Tu to bylo, tu jsi vytáhl Petra, Jouzo — pomysli, že potom promluvil Polda Karhoun. Dá Pánbůh, že mu ujdeme. Kdyby byli šli s námi ti lajdáci, tu by nás byli asi přepadli. Však věděli, že máš u sebe mnoho peněz...“ Nedopověděl, také odpovědi se mu nedostalo, neboť v tomto okamžení, kde se vzal tu se vzal, vynořil se z háje podle cesty baštýř konající večerní hlídku. Krušnej ve svém strachu před Karhouny jej nepoznal hned a ulekl se, že div k zemi se nesvalil.

„Aj, pantáta Potužák!“ zvolal baštýř; „nu, dobře jste pochodil, syna si vedete domů. To mě těší...“

„Karhouni přijdou za námi,“ skočil mu do řeči Krušnej, který se vzpamatoval; „je jich pět, dejte si pozor!“

Potužák se neubráníl smíchu.

„Kmotr je trochu u vidění,“ pravil, „pochybuji, že by ještě přišli, a přece-li, na lov sotva pomýšlejí.“

Baštýř máchl rukou.

„Pro mne, ať jich přijde třeba deset,“ řekl, „dnes už tu nechytanou nic. Však nejsou tak hloupí. Ale dobře to provedl náš pan správce, co? Pan soudce asi koukal! Kus kluka, tenhle Martinák!“

Potužák mu vylíčil stručně průběh věci, načež se rozešli.

Rudá zář na nebi už neplanula nad rybníkem, jehož hladina se nyní

rozlévala od nich k severu, nýbrž zhasínala, skomírala někde nad picinskou remízou. Když došli do Češňovic, noc už zvítězila úplně nad soumrakem, hloubná, bezhvězdná noc, taková tma, že na dva kroky nebylo vidět. Než kráčeli po císařské silnici, cestě dobré, zabloudit nemožno.

V Pištíně se odloučil Krušnej, jenž zaměřil domů do Pašic. Zbyl tedy Potužák sám se svým synem.

Dobrá hodina cesty ještě; po silnici se dobře šlo, ale když odbočili vpravo na pěšinu vedoucí k Plástovicům podle

203\$

•

samého kraje Volešku rybníka, nastal jim zápas s tmou. Vody bylo tolik, že se přelévala místy až přes pěšinu a každým téměř krokem nohy vázly v bahně a v rozmočené hlíně pobřežní. Nehybně rozprostírala se hladina, černo bylo vúkol, že ani ji rozeznat nebylo možno. Bylo jim jít úplně po paměti, nerozhlížeti se, aby směr neztratili, a jedině kupředu tíhnouti, bez ohledu na to, kam nohy stoupaly. Ticho jako v hrobě; žádný větřík nešvelel v síti a v rákosí, vody nešplouchaly, žáby nekřehotaly, jen občas, nablízku nebo v dáli, zakvílel, zahoukl, zapískl vodní pták v té hloubné tmoucí tmě, která, než pohltila příšerný hlas, desateronásob jej zesilovala...

Došli domů propoceni, promoklí do těch nití, celí zabláceni, ale přece bez pohromy...

A ve světnici, v níž temně hořela začazená lampa, vyskočila na nohy matka, v radostném rozechvění vítala syna, za jehož návrat Boha na kolenou byla prosila, všecka zoufajíc žalem.

Hrnuly se otázky, stíhaly se. Jak bylo? Co bylo? A konec-li všemu?

Potužák vypravoval klidným svým způsobem.

„Bůh všecko řídil, sám pomohl — buď jméno jeho pochváleno!“

zaplesala matka.

Snad stěny promluvily, jež dělily Apoleninu komůrku od světnice. Dívka přiběhla.

„Je tu Váša!“ zvolala, objímajíc bratrovu šíji.

Ubohý hoch všim, co se přihodilo, byl tak poplašen, tou měrou ze své míry vyrván, že jedva promluvit mohl. Byl zemdlen k smrti, a přece se mu

nechtělo jít spat, a večere, již mu matka ustrojila, zůstala téměř netknuta. Půlnoc dávno minula, když otec jej vybídl, aby šel ulehnout. Neměl se k tomu, prosil, aby ho ještě nechali ve světnici, že by neusnul. Vpravdě se bál Vojty; předvídal, že tento se ho bude vyptávat, snad i posmívati se mu; bylo mu, že uslyší z jeho úst řeči podobné těm, jež dorážely na jeho sluch v temné žalářní kobce, v níž byl právě strávil téměř dvacet čtyři nejděsnější hodiny svého života.

Rodiče i sestra dobře postřehli, že se hrozí promluvit o těchto ztracených hodinách, a žádný z nich se ho neptal, co tam dělal a jak mu tam bylo. Když pak otec jej opětně vyzval,

204\$

•

aby se šel vyspat, že zítra bude třeba přivstat, zvedl se přece a šel, vrávoraje jako opilý. Když byl ze dveří, Apolena také se hotovila odejít; než otec ji zadržel.

„Počkej ještě, zbývá mi promluvit s tebou,“ pravil přísným hlasem.

Dívka se zarazila, oči její utkvěly plaše na rtech otcových; jeho pohled se jí zdál pojednou strašlivým, zlověstným, všecka krev jí prchala z lící, nožky div se nepodkosily.

„Tys včera po poledni šla Blaty. S kým ses tam potkala? Mluv a povídám ti: Nelži!“

Zachvěla se, na židli sklesla. I matka se ulekla.

„Co se stalo?“ vydrala se jí otázka.

„Co se stalo, ona nám poví,“ řekl tvrdě.

„Já vám nerozumím, tatíčku,“ zablábolila dívka. „Napadlo mi jít k bábě, do Zbudova..., proto..., protože... ten košíkář nebyl doma a já jsem musela čekat... Odpusťte mi, tatíčku zlatý..., chybila-li jsem...“

„O to nejde. Vědět chci, koho jsi na Blatech potkala!“

Propukla v pláč; bylo jí, že před ní stojí Vojta a že jí dává znamení, aby za žádnou cenu pravdu nepověděla.

Potužák vstal, přistoupil k ní, chopil ji tvrdě za rameno.

„Mluv!“ velel.

„Potkala jsem člověka..., neznám ho...,“ trhaně zněla řeč — „promluvil

na mne...“

„Nu, co potom?“

„Promluvil na mne..., co mám v košíku, se ptal... a košík mi chtěl vyrvat..., tak jsem jej uhodila pěstí do obličeje... a... utekla jsem...“

„Utekla? A ten člověk za tebou se hnál, co?“

„Nevím, tatíčku — byla mlha..., neviděla jsem více nikoho...“

Bylo jí, že slyší Vojtu, an jí křičí hrozivě do ucha: Mlč, mlč, ani slova víc — nebo jsi prokleta!

„A nikdo jiný se tam neukázal?“ ptal se otec, přísně, tvrdě, klada důraz na každé slovo; „pravím ti ještě jednou, mluv čistou pravdu!“

Vzchopila se, mlčela chvíli, jako by přemítala, pak odpověděla pevným, změněným hlasem:

205\$

•

„Nikoho jiného jsem neviděla. Nevím, viděl-li kdo mne.“

„Jdi spát teď, Apoleno,“ pravil měkce, „doufám, že moje dítě mě nepřelhalo.“

Václav zatím, přišed do maštale, ani lucernu nerozžal, aby možno-li ani hříbek, ani pacholek jeho příchodu nezpозorovali. Obával se, že by se to pak bez otázek a hovoru neobešlo, a jemu do řeči nebylo. Byl unaven k smrti a přes své brzké osvobození na duši nevýslovně sklíčen. Svlékl se pokud možno zticha a ulehl. Leč jedva ležel, už stál nad ním Vojta, připlíživ se svým kočičím krokem. Dotknul se zlehka jeho ramene.

„Tos tu brzo,“ zašeptal mu na ucho.

Václav se zachvěl. Neodpověděl.

„Nu, tak povídej přece! Jaké to tam bylo?“

„Smiluj se nade mnou, Vojto..., neptej se, nech mě!... Jindy, zítra... ti povím. Dnes už nemohu. Nemůžeš si pomyslit, jak hrozno je tam a jaká muka jsem snášel!“...

Dal se do pláče, štkaní ho prozradilo.

„Ty babo jedna; ty bačkoro!“ posmíval se mu Vojta. „Ty pláčeš? Mne na kříž kdyby přibili, styděl bych se plakat. S tebou nic není. Ponechat tě tam

měli několik neděl aspoň, to by ti bylo posloužilo! Ty věru nestojíš za peníze, které tvůj táta musil vyklopit, aby tě propustili. Jdiž! Chtěl jsem zvědět, s kým ses tam sešel, ale už vidím, že to z tebe nevytáhnu. Kdybys byl k čemu, byl bych ti řekl, kdo toho knížecího holomka pohladil a proč mu to udělal. Vím to, slyšíš? — Ale pro sebe si to ponechám!“

Domníval-li se, že tím, co takto napověděl, vzbudí zvědavost Václavovu nebo že ho nějakým způsobem vyruší z jeho otrlosti, zmýlil se důkladně. Ubohý hoch zajisté jen opakoval svou prosbu, aby mu popřál klidu, a dodal, že je mu jedno, ať kdokoli pěšáka udeřil, on sám že to nebyl, o tom pan soudce se přesvědčil a pustil ho na svobodu.

„Tak, tak — jedno je ti to, podívejme se!“ odpověděl na to Vojta tímže svým úsměšným tónem; „mně by to jedno nebylo. Nu, chuť je chuť! Vychrň se tedy nebo profňukej tu noc, jak se ti líbí, a zítra se dále potácej pitomě světem, dří se a plahoč rok s rokem, celým životem, jak se na pořádného sedláka sluší. Máš to v krvi, zato já mám v krvi něco jiného.“

206\$

•

Sevřená jeho pěst rýpla ležícího dosti surově do plece. Bylo ticho, nikdo už nepromluvil.

XII

Uběhlo asi pět neděl. Bylo po žních na Blatsku a sklizeň vcelku nebyla špatná. Po osudné velké vodě v červenci nastalo počasí tak příznivé, že odčinilo mnohou škodu, již voda na polích způsobila; i žito, o němž se soudilo, že vzalo největší pohromu, utrpělo jen v nejnižších polohách, kde stály lány delší dobu pod vodou; pšenice také tu a tam slaběji sypaly, ale ječmene a ovsu byla velká úroda a kvalita ukázala se přímo výbornou. Brambory, o nichž se předpovídalo, že shnijí dočista, zotavily se úplně a bylo lze očekávat bohatou sklizeň, také jetele a polní pícniny stály dobře, dokud vůbec ještě sklizeny nebyly, a v příčině otav naděje byly nejlepší. Vody potoku Soudného jeví se býti jakýmsi miniaturním Nilem; sebraly ohromné spousty ornice a mrvných látek v hořejším svém toku a složily je na blatských lučinách, jež zavlažily, a když pak se vytratily a paprsky blatského slunce zapraly do pažitů, vybujela na těchto bohatá tráva.

„To je pastva!“ libovali si hříbkové a hospodyně litovaly, že nesvěřily Blatům dvojnásobný počet hus. Než mezi hospodáři dostala se do proudu otázka rozdělení Blat. Ve všech vesnicích se o něm už rozjímalo a mluvilo a domácí vzpoury a rozepře následovaly vzápětí. Hospodyně jeví se většinou daleko konzervativnějšími hospodářů a málo přály této novotě. V Pašicích u Krušných bylo boží dopuštění: Hospodář a nejstarší jeho syn Jakub zasazovali se o pokud možno rychlé provedení dělby, Krušná zase ze všech sil se mu stavěla na odpor a všecky její děti, pokud byly doma, .nevyjímajíc nastávajícího pana doktora a nejmladšího, ve čtvrté třídě německé reálky budějovické propadlého Frantíka, kteří oba přišli zavítat na prázdniny do Pašic, se přidaly na její

207\$

•

stranu. Jakuba se všichni báli — vědělit', že s ním nejsou žerty; zato si zchlazovali zlost na starém, zvláště nebylo-li Jakuba doma. Konec těchto šrůtek a slovních bitek býval ten, že Krušnej se uchyloval k svému příteli

Potužákovi do Plástovic. Tam jako by nových sil byl čerpal: když se vrátil — a vracel se pravidelně, když věděl, že Jakub je doma —, on to byl, který útočil najmě na děti.

„Ty věčně nedopečený doktore!“ osopil se kdys na Josefa, „ty, počkej, uhlídáš, jak s tebou zatočím a do jaké výšky ti pověsím žlab! Ty se zadívej do svých lejster a uč se, abys do listopadu byl hotov! Co se ty pleteš tady do našich věcí a zastáváš se mámy, která nemá za krejcar rozumu?“

„Je to, mordyje, pravda!“ přisvědčil mu Jakub, „ty nás jen okrádáš. Já být tátou, hnůj bys nakládal. Za tvou učenost nedám fajfku tabáku!“

Otci by se byl Josef vysmál, neboť věděl, že nikoli tento, nýbrž matka mu bude posílat peníze do Prahy, ale staršího bratra se bál jako ohně; tomu odmlouval vždy jenom šetrně a skrovně. Ani tentokrát jinak učinit se neosmělil.

„Bratře,“ pravil vlídně, „ty mluvíš, jak tomu rozumíš. Kdybys měl tušení, jak těžce hlava pracuje, nemluvil bys takhle. Kdybys přišel do Prahy a viděl, jaké úctě a vážnosti se tam těším, věru že bys byl hrdým na svého bratra...“

„Tak to dodělej a já budu mluvit jinak,“ vpadl mu do řeči Jakub; „nejsi jediný selský synek, který se dal na studie, ale tolik času na studie žádný ze všech, co jich znám, nepotřeboval. Ostatně, to je tvá věc, já se ti do toho nepletu, já tě vydržovat nebudu, nepochodíš-li! A teď nás nech na pokoji a svého si hled'! Co ty tu budeš plísnit tátu, že je pro rozdělení Blat? O máminy husy ti jde, vid'?' — aby i nadále cpala do tvých děravých kapes všecky peníze, které za ně trží! Ba, zlatky trží, a desítky z hospodářství ubírá! Člověk ti to musí jednou strčit pod nos, abys nemyslil, že jsme tak hloupí! Jdi se podívat, co je trávy všude, kam se ty potvory nedostanou, a kde jsou, všecko je po nich jakoby spáleno. Pět až deset kusů dobytka víc by každý sedlák odchoval, kdyby se Blata rozdělila a každý si své spravoval. Nevěříš-li tátovi, jdi se zeptat Potužáka a ten není marný, rozumíš!“

„Tak, tak!“ přisvědčil Krušnej.

208\$

•

Zočiv pak Frantíka, který se povaloval na lavici v samé zahálce, zle se na něho obořil.

„A ty, co tu lelkuješ, darmožroute! Jedeš mi na vođr rovnat snopy! Zapřáhnu tě teď, kluku, a oficíra ti vyženu z hlavy. Učit ses nechtěl, dři se tedy!“

Výrostek se klackovitě zvedl z lavice a hodil po otci vzdorovitým, urputným pohledem.

„Však řeknu mámě, jak se mnou nakládáte, táto!“ zabručel. „Já...“

Nedomluvil. Jakub přiskočil, chytil ho levicí za pačesy a tvrdá jeho pravice ráz naráz třeskně dopadala na tváře, šíji i záda hochova, který se jal řvát, jako by na noži visel.

„Já ti dám, zmetku smělý!“ opakoval několikrát po sobě, neustávaje bušit do kluka, načež ho vystrčil ze dveří.

„Uvidíte, táto, že ho jednou zabiju,“ pravil, když kluk byl venku, „ať mě potom třeba oběsí. Nevycepoval-li jste ho vy, dohoním já, co jste zameškal.“

„Pomoz, Bože, to zas bude rámus!“ vece s povzdechem Krušnej; „co platno cepovat ho, když máma zase všechno pokazí.“

„Jen nechte, s mámou si promluvíím já,“ odpověděl Jakub. —

Tomuto podobné výjevy byly u Krušných na denním pořádku. U Potužáků bylo jinak; tam zajisté bylo ticho a vše bez křiku a nevěle se obcházelo. A přece cosi viselo ve vzduchu, cosi neviditelného, tísnivého, něco jako skrytě působící otrava. Vycházelo to z Václava. Tento hoch, zajisté přírodou již značně nesmělý a váhavý, z času svého vězení na Hluboké stal se ještě daleko plašším a zádučivějším. Všickni v domě záhy to zpozorovali a otec i matka nejednou se ho ptali, chybí-li mu něco, ale pokaždé se jim dostávalo krátké odpovědi, že nic, co by věděl. Konal svou práci jako dříve a tělesně vcelku nescházel, ale nápadno bylo, jak často se zadíval do prázdna, jako by jeho oči bloudily jinými světy.

„Ten chlapec se mi nelíbí,“ zasteskla si kteréhos večera matka, rozmlouvajíc s hospodářem, „připadá mi jako ztracený, jako by pořád přemýšlel a hloubal o něčem, co před námi tají.“

Potužák pokrčil ramenoma.

209\$

•

„Nevěděl bych, co by mohl tajit. Nemocen není, to je jisto; tož myslím, že

mu to přejde.“

Selka potřásla hlavou.

„Uchovej nás Pánbůh!“ pravila a slzy se jí vkradly do očí, „ale chvílemi se mi vkrádá myšlenka, že to dítě se nám zblázní. Ta věc tenkrát ho tak poděsila, mozkiem mu pohnula, není to jinaké, z toho času je to.“

Potužák se ulekl těchto slov, ale přemohl se, nedal toho na sobě znáti. Celou noc tehda nespál, rozjímaje, jak by věci přišel opatrně na kloub. Pozoroval hochu, zaváděl s ním různé hovory, pátral na všechny strany, ale ničeho se nedopátral. Žena má pravdu, říkal si: leknutí, hrůza a strach jím otřásl, ale aby se pominul rozumem, toho přece nebude. Do takových konců docházejí toliko lidé, kteří zahálejí. Neustálá práce ho vyhojí, po nějakém čase zapomene...

Neklamal se v jednom: strach a hrůza lehly na ducha ubohého Václava, avšak nikoli strach a hrůza, které měl za sebou, nýbrž děs, jenž z těch časů neustával ho mučiti a jenž mu pocházel od hříbka Vojty. Cítil-li se dříve poután k tomuto hochu jakousi tajnou, nevysvětlitelnou kouzelnou mocí, jíž nebyl s to odolávati, děsil se ho nyní čím dále tím více, a přece neměl dosti síly, aby se od něho odtrhnul, ač pouta mu byla nyní zjevná. Jeho ustrašená obrazotvornost zavlékala ho bez ustání v ono místo hrůzy a hanby, kam se byl dostal na pouhé lživé udání onoho pěšáka a z něhož, jak se mu zdálo, jen božím zázrakem vyvázl. Co konal Vojta, muselo neodvratně dojíti svého konce na onom místě, a on sám se pokládal do jisté míry za jeho spoluviníka, poněvadž nejenže o skutcích jeho měl vědomost, ale že i cítil, že by se marně vzpouzel, kdyby Vojta chtěl, aby bral na nich činnou účast. Cítil také, že Vojta si s ním pohrával nic jinak než jako rybář s rybkou, která již visí na udici. Ten zajisté na něho téměř nepromluvil ústy, ale zraky jeho mluvily, jako jedem napuštěné střely do duše se mu zabodávaly. Kromě toho mu nemohlo ujíti, že jeho sestra je úplně ve vleku tohoto strašného člověka. Jeho svědomí se ozývalo, bouřilo se, domlouvalo mu, aby upozornil otce, matku — ale kdeže by se byl odvážil!... Nejvíce se bál noci. Ulehávaje večer, očekával pokaždé, že Vojta se připlíží k němu a že bude něco od něho žádat, něco straš-

•

ného, příšerného..žádat? — To to, poručí mu, pohrozí a jemu nezbude než to vykonat. Věděl předem, že by se marně bránil, že poslechnouti musí! Často probděl celou noc v smrtelných úzkostech, zíral upřeně do tmy, napínal sluch, při každém šelestu se zachvěl... Než Vojta nepřišel, ani jednou se neobjevil u jeho lůžka, a čím déle trvalo toto neustálé očekávání, tím trapnější byly představy, které jej mučily, tím úporněji přemítal o plánech a úmyslech, jež Vojta po jeho soudu kul. Někdy by byl přísahal, že zaslechl šramot, že spatřil přebíhající stín; pak nepochyboval, že hříbek se plíží ven svým neslyšným krokem nočního dravce, a jeho myšlenky přelétaly k Apoleně. Ta jistě a neomylně se krade ze své komůrky, schází se s Vojtou — v sadě u rybníčka, ve stodole, v polích..., bouřil se, zlost a hnus ho jímalý, šeredné obrazy v rámech černé noční tmy vyvstávaly v jeho rozhárané, horečně zmítané fantazii..., pěsti jeho se zatínaly, pudilo ho to ven, ale neměl síly, nohy byly strnulé, v žilách krev se proměnila v olovo a na ucho zavzněl hlas — přelud sluchový — ostrý a třeskný jako údery kladiva na kovovou desku: „Lež, lež, lež, ty blázne, to je osud!...“ Jindy se chtěl pomodlit, Boha poprosit, aby ho zbavil těchto strašných muk: rty jeho jektaly slova, avšak rozptýlené myšlenky se k slovům nevázaly, a než se nadál, tkvěl před očima zase obraz za obrazem, šeredný, oplzlý..., a za těmi obrazy vzápětí rmutné přívally hanby a... vězení..., vězení, posměch..., peklo...

Jinak Apolena. Ta zajisté, všechna jsouc ve vleku Vojtově, nejen se mu nevzpírala, nebouřila se, ba s rozkoší se mu poddávala; přijímajíc jeho názory, duše její splývala víc a více s duší jeho. Co on chtěl, bylo i její vůlí, jeho tužby jejími se staly. Václav se nemýlil tuše, že jeho sestra mívá schůzky s Vojtou; skoro každé noci se s ním scházela na různých místech, nejvíce v sadě u rybníčka. Podobalo se, že se od něho přiučila vši oné kočičí dovednosti, s jakouž uměl zatajovati a skrývati své noční výpravy a všeliké svoje konání. Nikdo nikdy ji nepřistihl, nikdo neměl potuchy, že ti dva se spolu scházejí, ač začasť více než polovici jasných nocí spolu trávili. Zasvěcena do jeho konání, obdivovala se mu a s obdivem svým se mu netajila, naslouchala nadšeně jeho řečem, milovala jej vši svou bytostí. Není pochyby, že kvůli němu by se

•

byla všeho ostatního na světě odřekla, rodiče opustila, hanbě a bídě by se byla vydala. Nadcházely chvíle, čím dál tím častěji se opakovaly, kde divoká, nezřízená vášně se v něm probouzela, objímal, líbal ji jako šílený, nevzpírala se mu, ale v rozhodném okamžiku, kdy už už podléhala jako tam na Blatech, na břehu potoka, v nejosudnější den svého života, vydralo se jí z úst slovo prosby, oddané, plné důvěry v jeho velkodušnost, jako by spásu hledala u něho před sebou samou. A podivná věc — tato její prosba nebyla nikdy marnou. Její odpor by byl přemohl lehce, její prosbě neodolal. Zůstala neporušenou. Po této stránce obavy jejího bratra se nesplnily.

„Máš pravdu,“ říkával, „třeba počkat! Ale my to nevydržíme, povídám ti, nevydržíme...“

Všecek se chvilal, odvracel se od ní, někdy se i stalo, že od ní utekl, a ona pak marně čekala, že se vrátí.

Jindy, po nějaké přestávce, počínal rázem moudře mluvit, po svém ovšem, o svých starostech, tužbách, plánech do budoucnosti. A pak zase, zčistajasna, bez jakéhokoli přechodu, vracel se k projevům své lásky.

„Mám tě proto tak rád,“ říkával, „že mi věříš. Řekl jsem ti, aby ses nebála, že bych ti ublížil. A já ti neublížím, raději bych zemřel. Kdo ví, budeš-li kdy má — avšak víš, jak to myslím, celá má, jako bys byla má žena. Mou ženou být nemůžeš — kdeže by tě mi dali? Aspoň teď ne. Možná za deset let jednou, možná za dvacet. Až něčím budu, něčím velkým, větším, než je Lochmout. Cesta je dlouhá. Ale ty mi věříš, ty neodstoupíš ode mne. Řekni mi to, výslovně mi to pověz, já vím, že slovu dostojíš...“

Tu ona pak:

„Můj zlatý Vojto, můj milý, rozmilý! To víš, že budu tvá. Tys mi nade všecko na světě. Pánbůh dá, že se dočkáme bez hříchu...“ — Vlahá srpnová noc po horkém dni. V sadě u rybníčku seděli ještě, ač půlnoc dávno minula, k sobě se tulili. Předcházel výbuch jeho vášně, slovem ho zase uprosila. Chtěl utéci, ale ona jej zadržela.

„Zůstaň!“ žadonila; „je mi teskno bez tebe, jen s tebou žiju. Proč chceš odejít? — vždyť se nic zlého nestalo a také se nic nestane.“

„Nestane, nestane, ty to víš?“ odpověděl prudce.

212\$

•

„Jak bych nevěděla? Vždyť bys nebyl ty, můj Vojta, kdybys na mou prosbu nedal. Hleď, já se tě nebojím, a ty by ses bál mne, ty, který se ničeho na světě nebojíš?“

„Tebe se nebojím, Apoleno, ale tobě ublížit se bojím. Tot' jediný strach, který mám. Už jsem si myslel, že by bylo lépe, kdyby Václav byl s námi. Člověk by odolal... Ale s Václavem nic není, z toho bude sedlák a nic víc. Však dobře víš, ten je z jiného dřeva než ty. Moje řeč je, že ho tam měli podržet, v tom vězení, nebo dopravit do kriminálu do Budějovic. Tam by se byl seznámil aspoň s lidmi, kteří se nebojí, a ti by mu byli napravili hlavu.“

„Máš pravdu,“ přisvědčila, „s Václavem nic není, ale ty zůstaň, my ho nepotřebujeme.“ A Vojta tedy zůstal.

„Budu mluvit moudře,“ pravil a mluvil „moudře“, ač komáři zuřivě štípali, ač na odloučeném místě, v hluchém nočním tichu, ve slepé tmě letní půlnoci měl po boku polonahou dívku, jejíž duši úplně ovládal, s jejížto odporem mu nebylo třeba počítati; mluvil „moudře“, ač ještě před chvílí sobě počíнал jako říjící dravec...

Záhadný syn lidský, tento Vojta! Nevzdělaný, bez náboženství, znající Boha jedva dle jména, jen sebe a své choutky znal. Obdařen od přírody chytrou, vypočítavou a zároveň trpělivou prohnáním šelmy po kořisti prahnoucí, hotovil se k boji s celou lidskou společností, nelekaje se ničeho, co by se mu bylo mohlo postavit v cestu; dojistá vraždy by se byl dopustil, šlo-li by o to, odstraniti překážku nebo přiblížiti se cíli, za nímž jej vlekly divoké, nezřízené jeho pudy. Byl si dobře vědom své démonické moci nad jinými, kteří se ho báli; nikoho nevyhledával, k nikomu se nedružil, vyjímaje jedině Apolenu. S Václavem uzavíral styků jedině z toho důvodu, že tento zpočátku byl jaksi prostředníkem mezi ním a svou sestrou. Snad zprva také doufal, že hoch, který k němu opravdově lnul a se mu obdivoval, stane se časem slepým nástrojem jeho vůle; když pak shledal, že Václav pro svou měkkost a bojácnost se mu za takový nástroj nehodí, pustil jej ze svých výpočtů a spokojil se udržovat ho v neustálém strachu, aby mu snad

nenapadlo vyzradit něco na něho. Postřehl dobře duševní muka nebohého hochy a kochal se v nich s démonickou rozkoší...

213\$

•

A tento člověk zlý, bezohledný, naprosto sobecký, neodolal prosbě slabého, nevinného děvčete, jež se mu tělem i duší oddávalo, vidouc v něm cosi vznešeného, bohatýrského, ba nadlidského. Jí k vůli se tolikráte již přemohl a neustále přemáhal; když přes její rtíky přeskočilo slůvko „hřích“, jež jinak proň nebylo leda prázdným zvukem, pohnulo se cosi v jeho nitru, cosi jako hrůza před něčím neznámým, a tatam byla jeho nezdolná síla, která každý odpor by byla hravě překonala. V takových chvílích i on se neubráníl citu, že na světě je něco neskonale silnějšího jeho vůle, a toto poznání jej nijak netísnilo, ba nevýslovně slastnou rozkoší všecku jeho bytost naplňovalo, přestože touha zmocniti se jí úplně a vášnivě jí užiti v něm nez mírala, ba bez ustání rostla, bez ustání znovu se probouzela...

Och, Vojta mluvil „moudře“! — Sedě po jejím boku, objímaje její štíhlý, kyprý život, opájeje se vlahým teplem, sladkou vůní, jež tělo její dýchalo, naklonil ústa k jejímu uchu a šeptal, jako by lásku svou jí vyznával.

„Apoleno, je svrchovaný čas, víš! Ta věc se teď musí provést. Víš beztoho, že velká voda mi odnesla jedny sádky se sedmi kapry a druhé mi zanesla tolikým bahnem, že ryby v ní polekaly. Železný se mi vysmál, když jsem mu to povídal. A já, víš, nechci, aby se mi kdo smál! Ten jeho výsměch mě mrzí víc než ztráta ryb; však mu to nedaruju! Má taky své sádky, chlap mizerná — však jsem je vyslídil. Jen co se mi to hodí, vyberu mu kluky, odvedu si je a při příležitosti mu je zase prodám. A Bulkům do Zlivi se taky podívám. Lumpové mě ošidili o jednoho kapra — však se pamatuješ, že Pavlíček ti dal jen dva místo tři, když jsi mi tam tenkrát pro ně došla. Zato jim jich seberu aspoň pět...“

Apolena se zasmála. Co jí hříbek vypravoval, zdálo se jí vrcholem dovednosti.

„Ty mi rozumíš, ty!“ Vojta přerušil svoje vypravování a tiskl dívku pevně k sobě, vášnivě ji líbaje.

„Co ti voda vzala, dovedl sis nahradit,“ pravila dívka, nevzpírajíc se mu;

„však jsi chytil aspoň patnáct kaprů od té doby..., ale prosím tě, můj drahý Vojto, ustaň..., v hlavě se víří..., řekl jsi, že budeš moudrý...“

Pustil ji.

214\$

•

„Máš pravdu, máš pravdu,“ zablábolil, „řekl jsem, že budu moudrým, a zapomínám se... Je tak těžko být moudrým..., mám tě tolik rád...“

„Já tě mám také tolik ráda, můj Vojto..., ale pomysli: kdyby se něco stalo, bylo by po všem..., na všechny časy po všem..., a já bych z toho umřela..“

„Ty neumřeš, Apoleno, ty neumřeš! Vždyť ti povídám, že budu moudrým..., že ti neublížím... Však vidíš, že jsem již odsedí od tebe. Neboj se, moje holubičko! Raděj bych sám umřel, než bych ti ublížil.“

Dýchal těžce, seč byl, se přemáhal...

A přemohl se zase, zase cosi lepšího v něm a nad ním zvítězilo.

„Kdo poví, kde plovou moji kapři,“ začal pojednou mluvit; „snad se dostali s velkou vodou do Zlivského rybníka. To by tak bylo, abych já nadháněl knížecím svoje ryby! Přece chápeš, že tohle být nemůže.“

Rozumí se, že chápala, ani v nejmenším nepochybovala, že by to byla velká nesrovnalost. Knížecí mají stokrát tolik kop co Vojta jednotlivců.

„A v těchhle mých sádkách se kluci špatně živí,“ vykládal dál; „hledat si potravu nemohou, třeba se jim spokojit tím, co voda jim přinese. To nejde: do podzimku, místo co by ztučněli, spadnou se, vychrtnou. Letos už to nezměním, ale na rok bude jinak. Ten rybníček tuhle se musí vypustit, vyčistit, upravit; potom se podíváš, co bude kaprů a jací budou tuční. Tohle musí provést Václav, přimět sedláka, aby bez odkladu započal vyvážet bahno. Ty to Václavovi řekneš, nedáš mu pokoje. Řekneš mu, že já to chci, rozumíš?... Já to chci, to slovo platí. Uvidíš, že poslechne.“

„Tot' se rozumí! Když ty chceš, on musí uposlechnout,“ odpověděla velmi vážně. „Buď bez starosti, hned zítra mu to řeknu.“

„Dobře. Já s ním promluvíím taky. Co má sedlák z toho rybníčku? — Nic! — Jen žáby a komáři se v něm rodí, z bahna se udělá kompost, to bude nějaká mrva na pole, lepší než hnůj, však se všickni podívíte!“

Pustil se pak do obširných výkladů, jak si vše zařídí, a kochal se v úvahách o svém budoucím bohatství. Se zliv—

215\$

•

skými „sádkaři“ že bude vítězně konkurovat, ujišťoval; jich je mnoho, a k tomu nejsou svorní a neustále se mezi sebou hašteří, kdežto on bude sám a jediný v držení svého rybníčku. Kdyby nešlo o to, že samotem nemůže podnikati velkých lovů, všecko by jim zkazil, třeba pěšáky by jim poslal na krk, aby jim každý lov zmařili. Však později to udělá, jen až se z vojny vrátí; pak si udělá spolek s Lochmoutem a svět bude žasnouti nad jejich podniky a výpravami. Zachechtal se svým zlým, ďábelským smíchem, a dívka, ač se nemohla ubránit jakési tajné hrůze, smála se s ním.

Rozešli se pak, slíbivše si, že nazejtří v noci se opět sejdou.

Nazejtří Václav oral strniště na samém kraji Blat. Poledne tu, poslední brázdu doorával. Krásný, ale horký den. Žhavé paprsky sluneční dorážely na širá Blata jako sprcha ohnivých šípů; vše zářilo, vše se koupalo v záplavě světla. Opodál, ale v dohledu mladého oráče pásla se skupina hříbat; tráva tam tak vysoká, že bujně dovádějící a poskakující zvířata se v ní brodila až po břicho. Než nebyla rozložitá, tato hustou zelení porostlá plocha; jen málo více vpravo, kde půda poněkud stoupala, černal se naprostý suchopár; nikde stébelka, vše vyprahlo, vše připomínalo udupaný mlat z hlíny, smíšené rašelinou a uhelným prachem; holá černá zem střebala a pohlcovala těkavý jas padajících na ni ohnivých paprsků. Za touto příšernou pouští pak vystupovala zase zelenající se místa, jiným pažitem pokrytá: trsy skřípin a tvrdého sítí, skupiny nízkého, plazícího se křoví, menší i větší hladiny vodní, tu lesklé, odrážející paprsky sluneční i blankyt nebeský, onde plaše se kryjící do hlubokých stínů lemujícího a prostupujícího je hustého, jako brčál zeleného rákosí; v dálné dálce vinul se klikatý tok Soudného potoku, nebylo vidět jeho vod, jen stromy, rákosí a kře, které jej vroubily. Nad touto živou hrou barev, světel a stínů vznášelo se nad vším krajem cosi ponurého, chmurného, skličujícího, jakési těžké ovzduší, zcela jiné onoho, jež plíce volně dýchají střed luk a polních lánů, v hájích a lesích, na horních stráních a

na březích bystře tekoucích řek...

Doorav brázdu, Václav se zadíval do Blat. Oči jeho zabloudily do dálky, spočinuly chvilku na skupinách stromů,

216\$

na červených taškových střechách a na bíle omítných zdech statků a chalup zbudovských, nad nimiž se vznášely lehounké modravé páry, načež obrátiv se přistoupil k svému spřežení.

„Ty moje Vranko,“ promluvil k náruční klisně, statné, černé jako uhel, s velkou bílou lysinou od čela až k nozdram, tělnaté; lesklé, potřepáváje ji na krku, „ty moje zlatá! V jednom roce jsme se narodili a z posledních tří roků jen jednou jsem tě nenakrmil, vid’?... Táta tě zamýšlí prodat, ty moje ubohá... Jak mi bude bez tebe?... Zrovna mi připadá, že s tebou odejde všechno, co mě těšovalo... A ty, komu se dostaneš? Kam tě zašantročí handlíř, který tě koupí?... Kdo poví, jaké dřině propadneš, a chudinko, třeba se ani jak náleží nenasytíš!... Vidíš, má stará — sloužilas nám věrně tolik let, a že stárneš, že už tak nemůžeš jako dřív, zbavujeme se tě!... To je tvůj osud, jakáž pomoc!... A přece je mi tě tak líto, že bych plakal nad tebou... Jdeš do nejistá, vidíš..., a já taky, moje Vranko, někam se řítím, nevím kam — a něco visí nade mnou, něco strašného, nemohu ti to vypsát, ale zdá se mi, že mě to rozdrťí, že tomu neuteku... To je, vidíš, zase můj osud!... Nu, každý neseme své, neubráníme se!... Ale říkej si každý cokoli, není spravedливо, že člověk prodává němou tvář, která mu věrně sloužila, nejlepší síly své mu obětovala... Zdá se mi, že nemá tvář žaluje na nás u Krista a Pánbůh nás za naši nespravedlivost trestá...“

Objímal lesklý krk zvířete, hladil ho, svými prsty hřívu pročesával, a jak mluvil, stará klisna svými krásnými hnědými očima jako by sledovala pohyby jeho rtů, přičemž sama svou řečí mluvila, frkajíc dušeně a ušima stríhající.

„Rozumím ti, má zlatá, rozumím,“ promluvil opět hoch; „chceš mi říci, že se na mne nehněváš, že se vůbec nehněváš, že nežaluješ, že žalovat neumíš... Tys dobrá a moudrá, moje Vranko!... Jen nech, ještě jsi u nás, a dokud u nás budeš, nejlepšího ti dám, sena i ovsa, a hledět tě budu, hřebelcovat, omývat,

česat, abys byla jako nevěsta, ty má zlatá..

Jak hovořil, zpozoroval pojednou, že oči klisniny v jinou stranu se obracejí, a nevolky se ohlédl. Zarazil se, rázem ústa oněměla; stál pět kroků za ním Vojta, ruce maje v boky

217\$

•

podepřené, obvyklý jemu posupný úsměv pohrával na jeho rtech.

„Aj, podívejme se!“ spustil hříbek, „s klisnou rozmlouváš jako s nějakou nevěstou! Člověk se diví, jak ti huba jede. Na mnes už dávno nepromluvil...“

„Nu... ty...“ zakoktal Václav. Bylo to vše, co se mu z hrdla vydralo. Nechápal, jak Vojta se sem k němu dostal, byl by ho přece musil vidět — kraj otevřený kolem dokola, nikde houštíčka, pole posečená, jedva tu a tam nizoučká mez. Bylo věru, jako by znenadání byl vyrostl ze země.

„Co stojíš jako špalek?“ zaskuhral hříbek; „je poledne, což neslyšíš, že už zvoní ve Zbudově? Nažeň náhonku a jed' domů, půjdu kousek cesty s tebou a připamatuju ti na něco.“

Václav nahnal náhonku a obrátil nákolesník směrem k nedaleké polní cestě. „Hýsta, hý!“ pobídl spřežení, které poněkud loudavě se dalo do kroku.

Vojta přiskočil.

„Mrcho zatracená, líná!“ zvolal, „už sotva vlečeš to tvé panděro senem přecpané. Je věru už čas, abys propadla rasu!“

To řka, kopl Vranku do břicha, bosou nohou sice, ale ze všech sil, takže rána zaduněla a stará klisna, polekaná, nezvyklá na takové nakládání, do cvalu se dala.

„Nech ji, ty!“ zvolal Václav rozrušen, pohněván tímto surovým počínáním. „Ou, ou, stará!“ jal se hřebici konejšiti, běže za spřežením a přitahuje opratě, aby běh jeho zmírnil. A Vojta, skok a skok podle něho, vyrval mu opratě a škulbl jimi s takovou prudkostí, že koně, opírajíce se o zadní nohy, předníma se vysoko vzepjali.

„Bačkoro jedna!“ zaskuhral, „což je neumíš strhnout? Držíš ty opratě, jako bys dvě nitě měl v rukou!“

Podíval se při těchto slovech Václavovi přímo do očí tak zlověstným, potměšilým pohledem, že tento maně sklopil své zraky.

Kráčeli kousek cesty mlčky druh podle druhu, načež Vojta započal:
„Kdypak řekneš tátovi stran toho rybníčku, či jsi zapomněl, co jsme
ujednali? Je svrchovaný čas, aby se začalo

218\$

•

s čištěním a vyvážením bahna. Do listopadu to musí být v pořádku,
slyšíš? Musí, ti povídám, sic vás to všecky bude mrzet.“

„Já mu řeknu,“ odpověděl skoro šeptem ubohý hoch, klopě neustále
zraky, aby se druhému nemusil podívat do očí.

„Řekneš, ale kdy?“

„Třeba dnes...“

„Tak tedy dnes, беру tě za slovo! A zítra zas, a pozejtří zas a pořád a
každý den, až se to stane, a běda tobě, neřekneš-li!“

Všecka krev prchla z tváří hochových, chvěl se, jedva oprotě držel.

„A což..., nebude přece mou vinou..., nebude-li otec chtít..., řekne-li, že
to nespěchá,“ vydrala se řeč z jeho zsinalých rtů.

„On se nebude dlouho vzpouzet, budeš-li naléhat jaksepatří. Řekneš mu,
že já sám se toho chopím, že budu dělat hromady kompostu na polích, na
lukách, všude, kde nařídí; všecken svůj čas vynaložím, třeba i v noci budu
pracovat...“

„Já mu to řeknu...“

„Dobře. Uvidíme. Ty špalku hloupý, co se tak třeseš, jako by ti šlo o
hlavu? Ty babí srdce! Podíváš se, jak ten kompost půjde k duhu vašim polím
a lukám. Pamatovat budete na mne a do smrti mi budete děkovat za tenhle
můj nápad. A ještě ti něco povím. Chcete mezi sebe rozdělit Blata, sedlák,
tvůj táta, se taky o to bere. Víš, co to znamená pro mne? — Konec hřib
kování, konec volného života! Kdybych vám v tom chtěl překážet, buď jist,
že bych to dovedl! Ale já vás nechám, dělejte si, co se vám líbí. Než to
provedete, uběhnou tři, třeba i čtyři roky, a do té doby já už tu beztoho
nebudu. Budu na vojně, a až se vrátím, hříbkem nebudu ani selským
čeledínem, ale pánem se stanu, docela volným pánem a v žádné službě se
nebudu plahočit, budu asi tak něčím jako Lochmout, jenže doufám nad něho
vyzrát. Blata budou pro mne, ať rozdělená nebo celá, a nejen Blata, ale taky

potok, rybníky a lesy i s oborami. Budu všude a nikde. Četníkům, hajným a baštýřům se vysměju a vy všichni, sedláci, chalupníci a domkáři, tu i za vodou na druhé straně, mi

219\$

•

budete pomáhat a plnit moje rozkazy, a kdo by mne neuposlechl nebo mě chtěl zradit, nad tím zem se zavře. Zato, uznáte-li, že jsem pánem já, budu vás chránit, vás a vaše úrody. Bude po škodách, kterou zvěř vám dělá na polích a na lukách, a knížecí se budou třást. Ale to všechno bude, jak pravím, až se z vojny navrátím. Teď mi jde jen o ten rybníček, ten musím mít; zjara dám násadu, na podzim ho vylovím. Vy špatně nepochodíte. Podívej se tam dolů, jaká tráva roste, kde voda navezla bahno. Kompost z bahna rybníčního je ještě lepší. Tak se teď chop věci; vidíš, že nejsem hloupý.“

Václav vyslechl mlčky celou tuto dlouhou řeč. Teprve když Vojta domluvil, osmělil se mu odpovědět, zticha, pokorně :

„Já se ti vzpírat nebudu, to víš. Ale což uvidí-li po jaru otec, že jsou v rybníčku kapři? Nevytrpí jich tam...“

„Uvidí? Kdopak říká, že je uvidí? Ve tvé mozkovici se přece nikdy nerozsvítí a do všeho aby tě člověk strkal! Rci, kolikrát paks viděl sedláka v sadě? — Kdo ví, dvakrát-li do roka! — Zrovna čert by v tom musil vězet, kdyby náhodou něco o tom zvěděl. Náš sedlák bude zrovna tak sádeckým v Plástovicích, jako jím je Bulka ve Zliví. Bude jím, a nebude o tom vědět. Zato ty budeš baštýřem jako onen hluchý dědek, Bulkův podruh. Ty řekneš doma, že se ti chce sadařit, že v tom máš zálibu, aby ti to ponechali. Abys věděl, nebude to škodit ani tobě, ani sadu. Váš sad je beztoho ubohý, samý starý strom, samé houští, skoro nic vám nevynáší. Ty se ho ujmeš, Apolena ti bude pomáhat. Staré neplodné stromy vykácíte, mladých nasadíte, taky trochu zelinařit budete. Jen to houští okolo rybníka ponecháte, však víš, k čemu je dobré. Hned teď na podzim se dáš do těch prací a počneš vykácením starých stromů. Co tomu říkáš?“

Vojta dobře počítal s faktem, že Potužák si málo všímal svého sadu. V této příčině sedlák nebyl lepší převážné většiny svých krajanů a jihočeských hospodářů vůbec. Sad je poslední věc, které dbají. Není hospodářství, aby při

něm sadu nebylo, ale obyčejně jej zůstávají Pánubohu, náhodě, přírodě a — přes všeliké zákony — housenkám. Málokde a málokterý rok mají hojnost ovoce. Přemnohý hospodář jedva nohou do něho páchne, a přece-li, leda ke včelínu chodí. Kde

220\$

•

mají výmínkáře, zpravidla tento poněkud dohlíží. Pro ovocnářství nemají smyslu, a říkají-li, že kraj tomuto odvětví hospodářskému nesvědčí, je to výmluva nebo omyl. Nemají to v krvi, lpí na zděděných názorech a lnou celou svou duší jen k polím a ke svému dobytku...

Václav svěsil hlavu. Co tu slyšel o zvelebení sadu, bylo mu nové, vždyť jeho otec nikdy se nerozhovořil o této věci. Bylo-li ovoce, dobře: načesali ho a snědli je; nebylo-li ho, neviděli v tom žádného neštěstí. Co si pomyslí otec, promluví-li právě on o nutnosti provádět opravy v sadu? Zda nezavrtí hlavou a nebude pátrat po pohnutkách takového zcela nového konání?... A dovtípí-li se, co potom?...

„Nu, mluv přece!“ vyjel si naň netrpělivě Vojta.

„Nu — jak chceš..., mně je to jedno,“ odpověděl váhavě.

Tu Vojta jej chopil za rameno, zatřásl jím, že bezmála by byl pustil z rukou opratě.

„Tys nemotora, pravý ničema!“ zasyčel mu do uší. „Není možná tě přesvědčit. S tebou třeba jinak zatočit! Ty zkrátka uděláš, co jsem ti řekl! Dej si pozor, já vás všechny zničím, neuposlechneš-li! Mně se neubráníš, to víš! Tak to chci a tak se to provede!“

„Ano, tak se to provede,“ opakoval po něm Václav jako ve snění. Rty jeho se chvěly, oči zmateně bloudily po prostoru; ani nezpozoroval, že Vojta už nekráčel podle něho. Neviděl ho vůbec, zmizelť záhadně, jako byl přišel. Neviděl ho, ale bylo mu, jako by neviditelný podle něho kráčel, upíraje své pronikavé zraky do jeho nitra, slídě po jeho skrytých myšlenkách. Cítil, že se mu nemůže vzpírat, že musí vykonat do poslední krajnosti, co se od něho žádá. Přeletěla čejka, pronikavě zahvízdala a jemu se zdálo, že posmívajíc se mu zvolala: „Baštýři!...“ Bude baštýřem nad kradenými rybami, přechovávanými na zděděné jejich půdě, v ohradě jejich statku, a opřít se

nelze, ani pomyslit na odpor si netroufal... Ale přijde čas, že všechno vyjde na světlo, potupa padne na šediny jeho otce; nikdo neuvěří, že nevěděl, a konec bude ona kobka hrůzy a hanby tam pod pyšným hlubockým zámekem... Světlo s ním jásavé, nad ním sluneční záře, modrý blankyt, ples skřivánků, a v jeho srdci hloubné stíny, jež letěly

221\$

•

s ním jako smečka dravých havranů. Propadl příšerným, neviditelným mocem, není záchrany, není síly na odpor.

Jako stroj kráčel za svým spřežením, jež dlouhými, vydatnými kroky vpřed se šinulo. Dusala kopyta, vrzal, cvakal nácolesník a zdáli jedva slyšně dozníval mu v ústrety hlas zvonu na věži sedleckého kostela, a jemu se zdálo, že hrany mu vyzvánějí. Širá Blata napravo, po levé straně lány a zase lány, hnědé, prázdné, v záplavě poledních paprsků slunečných, a on sám a samotný střed tohoto pustého prázdna...

A pojednou šum a hýkot z vysoka, jako by sám modrý blankyt byl oživil..., a stíny letěly střelhitě, přenášely se nad jeho hlavou k Blatům, po Blatech táhly: nesčetné stádo divokých hus letělo od Volešku k nákeřským rybníkům, na sta jich bylo, a z Blat jim zakejhaly na uvítanou pasoucí se tam husy domácí...

Václav dojel domů, vypřáhl koně, hodil jim obrok, načež usedl s druhými k obědu. Rodičům neušlo, že byl rozrušen.

„Copak je ti?“ tázal se ho otec. „Jsi nemocen, přihodilo se ti něco? — Ani ti nechutná jíst...“

„Nic mi není, táto — přemýšlím o ledačem...“

„Nu, a o čem přemýšlíš, řekni mi...“

„A tak — jsou věci, hlavu matou. Večer vám povím. Neptejte se mne teď, prosím vás .

Nechali ho. Odpoledne přineslo každému jeho práci; jedva se viděli.

Přišel večer; Václav spravoval něco na fasuňku v kůlně. Pojednou stála u něho Apolena.

„Po večeri promluvíš s tátou, vid’?“ oslovila bratra; „není vyhnutí, musíš!“

Pohlédl na ni skoro hněvivě.

„Ještě ty mě sužuj — však vím,“ odvětil nevrle. „Řekne se: Promluv! A jak promluvit, když člověk ví, co z promluvení vzejde. Buď táta nebude chtít, pak je všechno mamó, anebo svolí, pak všichni se shledáme s následky. Není možná, aby se jednou neprozradilo, že máme v našem rybníčku kradené ryby...“

Apolena se zarazila.

„Z tebe nebude do smrti muž!“ pravila vášnivě. „Če—

222\$

•

ho ty se bojíš? Není tvá starost, co bude a co nebude. Vojta to chce a Vojta není takový hlupák, aby se nechal chytit.“

„Vojtu nechytí, v tom máš pravdu, ale my to odnese. On nás zničí všechny, to ti povídám.“

„Tys strašpytel, ty! Co se může tobě stát? — Ale neuposlechneš-li, přivedíš na nás neštěstí a na sebe největší. Znáš Vojtu, nedaroval by ti to!“

Václav svěsil hlavu, rukama zalomil.

„Vím, že pomoci není,“ zašeptal, „ale věř mi, lépe by bylo, kdybych umřel.“

„Apoleno!“ zavzněl hlas matčin.

Dívka odběhla.

XIII

Uběhlo několik dní.

Pozdě večer před ulehnutím Potužák rozmlouval se svou ženou.

„Ráda bych věděla,“ pravila tato, „proč se vzpíráš a odkládáš vyčištění toho rybníčku? Přece sám uznáváš, že chlapec má pravdu. Tu bude nějakých for bahna na kompost, a kdekdo říká, jaká výborná mrva to bude.

Venkoncem, ten rybníček, jaký je teď, nemůže zůstat; už to snášíme dost dlouho, páchne to jako morová rána, ještě se všichni z toho rozstůněme. Já jsem věru ráda, že ten chlapec měl tenhle nápad, a ty se vzpíráš a nechce se ti do toho.“

„Já se nevzpírám,“ odpověděl Potužák, „já jenom myslím, že to tak přesmíru nekvapí. Snad bude lépe, počkáme-li ještě, až se provede rozdělení Blat, a užijeme-li potom bahna na zmrvení nově upravených luk; bude nám zrovna vhod.“

„Můj Bože, to se ho ještě nadýcháme, toho smradu! Kdo ví, kdy se provede tohle rozdělení, důkladné a spravedlivé, aby z něho nevzešly spory a hádky! — Já, věř mi, dokud

223\$

•

ten rybníček se nevyčistí, nevstoupím nohou do sadu. Copak máme pokojné chvíle od těchhle zlořečených komárů? — Je jich všude plno, ve dne v noci člověka mučí, a nejen nás, ale celé sousedstvo! Ty sám se pro ně vyhýbáš sadu a snads ani neviděl, jaké roje tiplic kvečeru vyvstávají z té nečistoty. Podívej se na Apolenu, jak ta vypadá! Tváře, krk, nohy, ruce má zeštípané, celá strakatá je, celá oteklá, hotový lazar! Stěžuje si, ubožka, že je všecka, jako v ohni..

„Nu, nu — nebude tak zle, pro trochu komárů...“

„Pro trochu komárů, povídáš! Ale peklo je to, a každým rokem bude hůře, protože ta havěť se rozmáhá. A potom: svatá pravda je, že ten náš sad nám plodí ostudu a skoro i nic se v něm už nerodí. Jen si vzpomeň, co bývalo

švestek, třešní, jablek a hrušek v prvních letech po naší svatbě! Tu bývalo povídel a sušeného ovoce, ani sníst jsme to nemohli. Je věru třeba, aby se to trochu zonačilo. Největší sad v celé obci, a žádný užitek z něho. Jinak všeho dbáš, a pro tuhle věc nemáš smyslu... A děti mají tolik chuti do toho. Jsem zrovna ráda, že Václav se toho chytil; nebraň mu přece, když ho to těší! Beztoho ten chlapec se mi nelíbí, chodí pořád jako zmoklá slepice, je smutný, nemluvný; dá Pánbůh, že ty práce ho přivedou na jiné myšlenky a že zas bude, jakým býval.

Byls vždycky dobrý a laskavý k těm dětem, tak jim to udělej k vůli, když si toho tak přeješ, vždyť i tobě na škodu nebude. Sama už tě o to prosím...“

„Tys natruc advokáta, ženo,“ přerušil ji Potužák, usmívaje se; „kdo by byl řekl, že se tak vezmeš o tu věc! Kdybych si byl pomyslnil, že vám všem tolik o ten sad běží, byl bych už třeba před rokem se toho upravení podjal. Nu, neříkali jste nic, až teď to najednou do vás vlezlo! Nu, tak tedy spánembohem! Ať se tedy dají do toho rybníčku; dám jim potah, ať to bahno vyvázejí, a ustanovím jim místa, kde je budou skládat a míchat s prstí na kompost. Tak jsi teď spokojena, co?...“

Oči švarné ženy zazářily radostným uspokojením.

„Nad tebe není, Jouzo!“ pravila, „tys zlatý člověk!“ „Jdižiž, jdi, blázínku!“ —

Téže noci Vojta s Apolenou se sešli opět u rybníčku. „Nu?“ ptal se hoch; „promluví selka s pantátou?“

224\$

•

„Promluví, buď bez starosti. Dostala jsem ji docela na naši stranu. Ukázala jsem jí nohy až přes kolena, jak jsou zeštípaný od těch komárů, a řekla jsem jí, že už to nevydržím, že se ten rybník musí vyčistit bez dalšího odkládání. To pomohlo! Všecko je k něčemu na světě, i tyhle tiplice...“

Jedva stačila utlumit hlasitý smích, jenž se jí dral na rty.

„Namouduši, tys holka!“ odpověděl vřele, vina ji k sobě. „Taky tě mám rád za to, víš! Královnou bych tě udělal!...“

Celou ji zlíbal. Ona, všecka blažena jeho chválou, viděla se v sedmém nebi.

„Já tě mám taky ráda, Vojtíšku můj zlatý, tolik ráda, ani ti říci nemohu. Umřela bych za tebe, slast by byla umřít...“

„Nemluv o umírání. Má jsi, a má budeš, jen počkej — kdo ví, čeho se dočkáš!... A co myslíš, sedlák se nebude vzpírat?“

„Co by tatíček neudělal mamince k vůli! — Vždyť on se vlastně nevzpíral, on jen myslel, že to může ještě nějaký rok počkat. Ale já vím, že to počkat nemůže!“

„Tys holka, tys holka, do zlata tě zafasovat!... Škoda že nejsi chlapcem! Svět by byl náš, kdybychom byli dva! — S Václavem není nic, do smrti se nevzmůže. Podívej se jen na něj, potácí se jako pitomý. Mrzí mě, že jsem mu něco řekl o svých zámyslech. Kdo ví, nevyzradí-li jednou něco a nezkaží-li nám všecko. Pomýšlím-li na to, krev se mi žene k hlavě! Věř mi, jen tobě k vůli ho šetrím; nebýt tebe, uškrtil bych ho nebo utopil někde na Blatech jako štěně...“

Možná že postřehla i v panující tmě divoký, zlověstný pohled, jenž vyšlehnul z jeho očí, neboť vztáhla k němu obě ruce, jako by jej od sebe odstrčiti chtěla.

„Nemluv takhle,“ pravila všecka zděšena, „nechceš-li, abych se tě bála. Váša tě nezradí, třeba byl bázlivý. Jeho poděsilo tenkrát, jak ho zavřeli...“

„To právě mě tak mrzí! Tu je toho, pár hodin vězení! Tu bylo štráchů kvůli němu! Řekni: Mne kdyby byli zavřeli, pro mne by nikdo ani prstem nebyl hnul; nikdo by byl nezakročil, umřít by mě tam byli nechali! Nediv se proto, že ne—

225\$

•

mám lidi rád! Lidem vládne, kdo má peníze; kdo jich nemá, chce-li s nimi obstat, musí jim nahnat strachu. A já jim strachu naženu, ha ha ha — a marný nebude ten strach!“

„Já se tě také bojím, mluvíš-li takhle,“ vydrala se jí z hrdla řeč. „Z tebe jde hrůza...“

„Nebud' bláhová! Tys na světě jediný člověk, který se mne nemusí bát.

Ty ne, moje zlatá! Tebe spíš já se bojím. Však víš, jak se přemáhám, abych ti neublížil. Každý ti bude závidět, jak tě povznesu.“

Přisedl blíže k ní, sklonil se nad ní.

„Podívej se mi do očí!“ pravil, „však vyčteš z nich, že pravdu mluvím. Tys všecko, tys celý svět..., kdybys ty nebyla, nebyl by svět...“

Snad viděla i v té tmoucí tmě jeho oči, snad čtla v jeho pohledu.

Upokojila se; proud slzí, jenž mimoděk jí vytryskl z očí, ulevil stísněné hrudi, polekanému srdci. Objala jeho šíji, přitulila se k němu jako lichotící kočka.

„Vojto,“ pravila po chvíli, „máš-li mě opravdu rád, jedno k vůli mi učiň! Nestraš už bratra, buď k němu dobrý. Věř mi, jen strach před tebou tak mu padá na duši, že chodí jako omámený. Domluv mu laskavě a uvidíš, že se změní.“ Vojta neodpovídal.

„Ty mě rád nemáš,“ jala se mu vyčítat; „ty mlčíš, když tě prosím! Co si mám myslit o tvých řečech, když nejednáš, jak mluvíš? Radši mě zab, aby tomu byl konec!... Vidíš, domnívala jsem se, že budeš mít radost, jak se všecko k dobrému obrátilo, a ty zatím se zlobíš a hrozíš a o uškrcení a utopení mluvíš... a Vášovi křivdíš. Dostál ti v slově, pořád tatíčka prosil stran toho rybníčku; nebylo jeho vinou, že tatíček odkládal. Až jsme potom oba řekli matce, vzalo to obrat. Tak se tedy zbytečně na něho zlobíš! A teď já tě prosím, abys ho nestrašil, dobré slovo mu dal, a ty mi neodpovídáš...“

Vojta, jenž dívku dotud v náručí držel, pustil ji, zase ji objal, jako šílený ji líbaje.

„Tys to provedla, ty..., nikdo jiný!“ šeptal; „Václav nemá v tom zásluhy, ty mu strkáš svoje!... Ale abys viděla..., jak tě mám rád..., slibuju ti, že ho nebudu strašit, že mu po dobrém domluvím..., že se mu třeba poděkuju..., všecko kvůli tobě..., ale tolik ti říkám, že je to marné..., on

226\$

•

jiným nebude..v krvi má ten strach..nezbaví se ho do své smrti... Já si už bez něho pomohu... tobě k vůli, tobě k vůli..., tys má!..

Třpytily se na čistém nočním blankytě hvězdičky, tiše táhly věčnými kruhy svými, zamihlo se slabounké mrkavé světlo na bílých lících dívčiných, dotud slzami zvlhlých, na dvojici bílých ramen, jež střelhbítě se ovila okolo

černé hlavy hochovy.

„Teď vidím, že mě máš přece rád, můj Vojtíšku!“ zaplesala dívka; „a já tě mám za to možno-li ještě tisíckrát radši..., zdá se mi, že jsem... ona královna, kterou jsi mě chtěl udělat...“

Ba, byla tou královnou! Moc lásky se znovu osvědčila, věčná moc lásky, bázeň silného před slabým, beroucí se stejně odvěkými kruhy jako velká tělesa všehomíra. Nezdolnými pouty obetkávala duši divocha, krotila jeho nezřízené pudy a choutky, ochočovala ho...

Poseděli ještě kratičko, rozloučili se; dva stíny přeletěly starým sadem, různými směry se rozběhly. —

Václav se povaloval na svém loži beze sna, rva se s úporně naň dorážejícími černými myšlenkami, chmurnými představami. Celá řada nocí takhle mu minula, bez konce dlouhých nocí, z nichž žádná mu nepřinesla odpočinku ani úlevy. Cosi neznámého, příšerného jej zaléhalo na způsob těžké můry. Cítil se ve vleku jakési tajemné síly, o níž věděl jen tolik, že nestačí, aby se jí vymknul. Co Vojta chtěl, muselo se státi, a jakmile se to stane, záhuba bude neodvratná, záhuba jich všech, otce, matky, sestry i jeho vlastní.

Peklu propadnou všickni, časné hanbě a věčnému zatracení. Utkvělo v něm přesvědčení, že Vojta je ďábel, jenž je všecky zapletl do svých hrůzných sítí. Každým dnem se ho bál více; bylo mu jasno, že marně by se mu stavěl na odpor a také uniknouti mu není možno. Od těch dob, co k němu přistoupil tam na poli, nařizuje mu, aby otce přiměl k vyčištění rybníčku, Vojta na něho nepromluvil slovem, ale pohledy jeho mluvily řečí zlou, řečí tak strašnou, že se pokaždé zachvěl do nejhlubších hlubin své duše, kdykoli se s ním potkal. Uposlechl jeho rozkazu, poprosil otce, aby dal sad upravit, rybníček vyčistiti, bahno vyvážeti. „Nu, takový spěch to-227\$

•

hle snad nemá,“ odpověděl otec, „nějaký rok to snad ještě počká.“ — Tajná radost mu projela duší nad touto odpovědí, ach, krátká, jedva mžik trvající radost, kterou vzápětí zakřikl v jeho nitru se ozvavší burácející hlas: „Nemůže to počkat, neprodleně se to musí vykonat!“ A jiný hlas nato, bolestný, plný trpkých výčitek: „Co to žádáš od tvého dobrého, čestného

otce, který tě miluje? — Jsi d'ábovým pomocníkem, pokoušíš ho, pekelná osidla mu strojíš: prosíš ho, aby se stal spoluvinným zjevné krádeže, zlodějem sám!... Mlčel proto, neopětoval prosby; ale Apolena přišla s touže bídou, mrzkou žádostí, naklonila k ní nejprve matku, a matka zas se jeho tázala, ovšem jeho sestrou naváděna. „Tak ty tedy chceš dát do pořádku sad, rybníček vypustit a vyčistit?“ — Že chce, odpověděl a hlas jeho se mu zajíkal. Tu Apolena se přitočila. „Vidíte, maminko, takový je netroufalec! Už dávno má tohle v hlavě, a neosmělil se říci tatínkovi.“ — Vždyť prý řekl, omlouval se, „otec odkládá, myslí, že je na to času dost.“ Nato Apolena spustila dlouhou řeč. „Vidíte, maminko, za něho musím promluvit. Je tak skleslý na mysli, že jazyk mu oněměl. Nemá jiného přání, ne-li toho, aby ten sad přišel do pořádku. Už několik neděl tomu, upozornil jej na to pištínský pan řídící a vykládal mu, že je to hanba pro naše hospodáře, že svých sadů tak málo dbají a ovocnářství si nehledí jako rolníci za Prahou, kteří těží velké peníze ze svých sadů. Netečnost a lenost prý je to. Nu, řekni, není to pravda?...“ A bylo to pravda; pištínský pan řídící, jenž se náhodou kdysi v polích s ním sešel, dotkl se vskutku tohoto předmětu, ale více tak mimochodem, a on — Václav — se pak o tom před Apolenou zmínil, ale rovněž jen tak povrchně, a ona se toho nyní chytila! Nu ovšem, věděla proč! Trapně pomyslit, jak je ve spárech tohoto d'ábla, a ke všemu: s radostí a s nadšením nosí pouta, do nichž ji ukoval. — A potom matka: „Věru, tys bláhový chlapec! Běží-li ti tolik o zvelebení sadu, proč jsi váhal se nám svěřit? Toť přece na dlani, že se ti bude po vůli; vždyť po nás, dá Pánbůh, budeš hospodařit na statku ty; těší-li tě sad a myslíš-li, že z něho docílíš jednu užitku, kdopak by ti bránil, chceš-li si jej upravit. Nestarej se, ještě dnes promluví s tátou.“ — A matka dojisty už promluvila! Otec svolí, nelze pochybovat; nepřipadne mu na mysl,

228\$

•

že jeho svolením se dostane v pohyb kolo osudu, jež je všecky zdrtí. On je nezadrží, nemá na to síly. Kéž Bůh sám ve svém milosrdenství se smiloval a odvrátil d'áblem strojený úklad!...

Jako hejno dravých ptáků dorážely naň tyto myšlenky, zaplašit jich

nebylo lze; semkly se v děsivý kruh, srdce i mozek drásaly...

Kdyby Vojta aspoň uznával, jak strašnou obět' mu přináší, jak, jen aby plnil jeho rozkazy, svých milých čest a blaho všanc dává! Ale Vojta ke všemu a za vše ho ještě nenávidí. Číhá na vhodný okamžik, a jakmile tento nadejde, vrhne se na něho jako lýtý vlk, aby ho časně i věčně zahubil. Snad ho živí jen kvůli jeho sestře, kterou už zhanobil...

Ucítil ruku na své pleci, horkou, tvrdou ruku. Zděsil se ještě více, vytřeštil oči do tmoucí tmy. Neviděl zpočátku ničeho; teprve po chvíli se zdálo, že z té černé, vše zastírající tmy vystupuje dvojice žlutě fosforeskujících očí, a dušený šepot se dotkl jeho sluchu.

„Spíš, Vášo?“

Jazyk se mu zvolna rozvázal.

„Nespím. Co chceš?“

„Přicházím ti říci, že zítra časně ráno už pustím vodu z rybníčku; předem upravím strouhu pod sadem, aby ta špína se nestavěla a volně odtékala do velké strouhy za vsí a tou do Volešku. Vymohls mi to u sedláka; dobře ses poradil. Hněval jsem se na tebe, žes tak otálel, ale teď se už nehněvám. Mám tě rád za to a děkuju ti! Slyšíš? — Děkuju!“

Václavovi bylo, jako by pojednou těžký, zaléhající ho balvan se byl svalil z hrudi. Chtěl promluvit, leč nemohl, tou měrou jej překvapilo nenadálé, neočekávané blaho...

A Vojta se k němu sklonil a políbil ho na ústa. Tu rozvázalo se mu sevřené hrdlo.

„Vojto..., děkuju ti za dobré slovo. Báł jsem se tolik!... Kdo může za strach?... Neměls mě strašit, ani nevíš, co jsem zkusil... Ve všem ti budu po vůli, jen o jedno tě prosím... Měj slitování a nedopouštěj, aby, co počínáš, padlo na mého otce. Raděj bych se v hrobě viděl...“

Tu Vojta mu přiložil ústa až k samému uchu, jedva slyšně šeptal, ale hlas jeho zněl měkce, zcela jinak než dříve narážel na Václavův sluch.

229\$

•

„Buď bez starosti, na nic nemysli takového! Však mě znáš a víš, že mne nikdo nechytí. Ve Zlivi mají takové sádky u Bulků; prozradilo se to, protože

dvacet lidí bylo zasvěceno do té věci. Ví teď o tom každý, jen knížecí nevědí, protože nikdo přes všechno se neopovází jim říci. Ale o tuhleťom nezví živá duše, protože budu rybníčit já sám jediný, rozumíš? — K tomu za tři roky odejdu na vojnu a potom je konec těm sádkám tady. Až se vrátím z vojny, nastanou mi jiné práce. Toho sádkářství mám zapotřebí jen pro začátek; však už jsem ti to vyložil... Apolena mi povídala o Kubátovi, vaše bába ve Zbudově jí to všechno řekla, vždyť vy jste z jeho rodu. Páni Kubátu stáli na Blatech a já, vidíš, ho pomstím na pánech! Kubata zachránil sedlákům Blata, ale sedlákům patří víc. Sedlákům patří taky lesy, a ty se pánům musí vyrvat. Do soudného dne by toho sedláci nedokázali, protože nemají kdy, aby se rvali, a také sedí na svém a o své se bojí. Kdo s pány chce podstoupit boj, třeba, aby byl volný jako pták a pohyblivý jako voda.“

Václav dobře nechápal, jeho mozek o jednom složení nepracoval tak rychle, aby byl dovedl vystihnouti a sledovati, co tu slyšel, po stránce spojitosti příčinné; jemu bylo jasno jen tolik, že Blata náleží nyní sedlákům, ale že bývaly doby, kdy páni usilovali jim je vyrvat; Kubata uhájil sedlákům jejich právo, ač hlavu za ně dal; tohot' se naslyšel dost a dost od svého dětství, o tom bába ve Zbudově, pocházející z rodu Kubátová, mnoho vypravovala, honosíc se tímto svým předkem a snažíc se budit lásku a úctu k jeho památce v srdcích svého potomstva. Že by však valné lesy hlubocké kdy byly bývaly majetkem selským, o tom nikdy neslyšel; přesto, slyše to nyní z úst Vojtových, nevzpíral se tomu. Proč by to nebylo i pravdou, když se to vůbec povídalo! — Páni sedlákům tolik vzali, do poroby je uvedli, robotou je mučili; proč by jim také lesů nebyli pobrali? A pobrali-li, proč by bylo nespravedливо a hříchem jim je zase vyrvati?... Snad nadejde, až čas se naplní, zase jeden takový Kubata..., snad už přišel, snad té chvíle k němu mluví...

„Slyšels o Zlatěšovicích?“ ptal se ho Vojta.

„Neslyšel.“

„Tak ti povím. Zlatěšovice byly vesnice, a nezbylo po

230\$

•

nich nic, ani dobře se neví, kde stávaly. Někde snad pod Vrkočem nebo

pod Kamenným vrchem za Chlumcem, kde je teď Obora. Páni to zabrali a sedláci se museli vystěhovat. Nebožka moje bába měla prabábu, která odtamtud pocházela. Kámen na kameni nezůstal po Zlatěšovicích, všechno zarostl les. Nu tak — nenáleží ten les sedlákům?“

„Ach, Vojto, proč jsi mi tohle všechno nevyložil, proč jsi nemluvil ke mně, jako mluvíš dnes? Vypovědět ti nemohu, co bys mi byl ušetřil trápení. .

„Blázne! Kdybys byl ukázal trochu kuráže, všechno bych ti byl už dávno řekl. Co s člověkem, který se všeho a pořád bojí? Jak jsem ti měl věřit? Ale dost teď. Řekl jsi otci, co jsem chtěl, vymohls mi ten rybníček, a teď tě mám rád. Neboj se už víc, však uvidíš, co dokážu. To jsem ti chtěl říci; teď se vyspi, zítra se pustíme do práce. Uvidíš, jak nám to poletí.“

Řka tato poslední slova, Vojta se sklonil znovu nad Václava a ještě jednou ho políbil. Ten objal oběma ramenoma jeho šíji, přitiskl k sobě jeho hlavu.

„Zaplat' ti to Pánbůh!“ zašeptal; „vzal jsi ze mne všechn strach... Našels dobré slovo..., dobré slovo..., není nad dobré slovo, za dobré slovo život dám...“

Slzy se mu lily po lících, slzy nesmírného ulehčení. Vojta se mu po chvíli vymknul, odstoupil od něho, na své lože se odebral.

Ticho zas hluboké; jen tu a tam zafrkal kůň, zabzučela moucha, zařinčel slabě řetěz. Václav ležel s otevřenýma očima; co byl živ, nebylo mu tak volno. Strašlivé chmury prchly jakoby dobročinným kouzlem; dobré slovo je zaplašilo. Už neviděl v konání Vojtově nic nekalého, nebezpečného; ba zdálo se mu, že hříbek se hotoví k čemusi velkému, rekovnému a on že mu k tomu urovnal cestu. Jak jen se mohl takhle děsit? Dva roky budou mít v zahradě sádky, to je vše. K smíchu pomyslit, že by Vojtu chytili; na toho nikdo nevyzraje. Pak odejde, sádky budou prázdný, zůstane nevinný rybníček v jich sadě... Knížecím neubude, leda pár kaprů, těmže knížecím, kteří po věky sedlákům tolik křivd a zla nadělali, nejlepší půdu jim ubrali, z rodných dědin je vyhnali... Snad by je docela byli obrali, z kořene vyvrátili, kdyby nebyl přišel Kubata, Blata uhájil... Nyní snad přijde druhý Kubata, vy-231\$

•

rve jim lesy, které taky bývaly selským majetkem... Jak to provede tento

nový Kubata, o tom prostý hoch nepřemýšlel; jemu stačilo, že Vojta to řekl a že nepochybuje o zdaru svého poslání. Vojta dokáže všechno, co chce. Běda tomu, na koho zanevře! Nelze se mu ubránit, jakási tajná, nadpřirozená moc zří mu z očí... Však na sobě se přesvědčil, jak strašně působí tato jeho moc; ani prstem Vojta nemusil pohnouti, a byl by ho zničil pouhým pohledem očí svých. Zachvěl se, když pomyslíl... Než Vojta se hněval, jen dokud on mu nebyl po vůli; nyní se už nehněvá, řekl mu, že ho má rád, poděkoval mu, políbil ho ... Koho Vojta má rád, je v bezpečí, nic zlého se mu nemůže přihoditi... Však Apolena to dobře vystihla; nelze pochybovat: její zásluhou je, že se odhodlal promluvit s otcem... Proč jen tak váhal?... Jeho obavy byly zcela bezdůvodné... A pak, ty jeho strachy o Apolenu..., ani pomyšlení, že by Vojta choval nekalé úmysly v příčině jeho sestry!...

Oj, dobré slovo všechny chmury zahnal...

Sen se sklonil nad ubohým hochem, zlatý, tvrdý sen, jenž tak dlouho a tak nemilosrdně se jeho lůžku vyhýbal...

Je na světě cosi neviditelného, povzneseného nad hmotu, jakýsi odlesk božstva, jež vše proniká. Není srdce lidského tou měrou zatvrzelého a nepřístupného, aby nikdy nepřipustilo světlého paprsku boží pravdy. Rozum lidský jí nechápe, nevystihuje, ale cit ji tuší. Zárodek poznání dobra a zla rázem vyklíčí, jakmile se ho dotkne teplá záře tohoto paprsku, jenž tisícovým způsobem si k němu cestu najde, cestu často předchozím vychováním upravenou, zhusta však neschůdnou a divným býlím hustě posetou a zatarasenou.

Václav spal na svém loži, a Vojta poblíže něho nespál. Nespál, ale volno mu bylo u srdce; nepoznané dosud blaho mysl teplem hřálo; láska upravila cestu světlému paprsku. Jakýs sladký hlas se v něm ozval: pochválil ho, že nezneužil vlády, kterou měl nad slabým děvčetem, jež se mu poddávalo, nebránilo se, nevzdorovalo, toliko o slitování prosilo. Věčná legenda o bázni před slabším, jež vyvedla lidstvo z temna pusté sveřeposti. Donedávna tento divoký, jedině svými pudry a vášněmi vedený hoch neznal dosahu slov: Ty nesmíš! — Nadešla chvíle, kde sám ponejprve si řekl: Ty nesmíš Apoleně

•

ublížít, ty se musíš přemáhat! — Nebyl si dobře vědom, proč tak třeba se zachovati, ale nesměl, nesměl — čím dále tím určitěji se tato záповeď v jeho duši uplatňovala! Kdyby mu byla dívka odporovala, hravě by byl její odpor přemohl, ale takhle byl malomocný. — A dívka řekla:

„Prosím tě, Vojto, promluv dobré slovo s Václavem! Bojí se tě — zbav ho strachu! Bude tě mít rád!“ — Bylo mu k smíchu, když to poprvé slyšel; než že Apolena si toho přála, počal o tom přemýšlet, a pojednou se mu podobalo, že přání Apolenino jest rozkaz, jemuž třeba bezpodmínečně uposlechnouti. Šel tedy a dal dobré slovo Václavovi; byl by snad do ohně také skočil, kdyby Apolena byla prosila, aby tak učinil. — A jak promluvil dobré slovo a shledal se s jeho účinkem na Václava, tvrdá kůra, jež svírala jeho srdce, kouzlem změkla a jemu bylo, jako by byl vykonal cosi velkého, dobrého, hrdinného, as takového jako Kubata, když zachránil sedlákům právo na Blata, nebo jako by jim byl získal lesy, na něž, jak se domníval, měli právo. Právo! Hluché slovo dotud u něho, jež tu a tam slýchal pronášeti, jehož tu a tam i sám užíval, nepřemýšleje o jeho dosahu, a jež pojednou se mu zdálo čímsi vznešeným; vždyť se týkalo i Apoleny. Což dívka, dcera sedláka, nebude mít radost, až lesy se vrátí jejímu rodu? Královnou by ji učinil, stokrát by dal život za ni! — Nebyl si zase dobře vědom, jak a proč by to učinil, ale jistojistotně by neváhal, kdyby k tomu dojíti mělo. A ta velká radost, již způsobil Václavovi, to štěstí, jež mluvilo z jeho trhaných slov, jež tryskalo k němu z doteku jeho ruky, z jeho políbení! — sdílelo se mu, sloučilo se s jeho duší, hrálo ho, nebývalým, neznámým dotud uspokojením jej naplňovalo. Věru že ho bude mít rád, že ho nebude více strašit, kamarádem mu bude a zas a zas mu dá dobré slovo. Oj, potěší se Apolena!...

V sen ho ukolébaly tyto myšlenky plné zářivého tepla.

233\$

•

XIV

Nazejtří bylo pilno u Potužáků, pilno a veselo. Jedva slunce se ukázalo nad modrými horami staré Šumavy, již Vojta s Václavem upravovali bahnem a pískem zanesenou a travou zarostlou strouhu, jež měla odváděti vodu z rybníčka. Vojta pracoval za tři, ani na chvíli si nepopřáváje odpočinku, a nadto s neobyčejným důvtipem, s dovedností, jež zkušenému struhaři by byla dělala čest. Václav se jevil mnohem méně hbitým a dovedným.

„Jen se toho neboj!“ napomínal jej hříbek, ale tentokráte nikoli úsměšně, nýbrž s laskavým, přívětivým úsměvem na rtech; „podívej se na mne: tak, tak — abys toho chytil víc na lopatu..., taky si toho nesmíš naházet v cestu, abys to nemusel odklízet znova... A tuhle pozor — rovně za mnou, aby nebylo zátočin a voda se nestavěla!...“

Václav nemluvil, jen spokojeně a blaženě se usmíval, snaže se seč byl, aby se řídil návody mu dávanými; ani zdaleka nepomyslí, že účel díla, jež konal, není nijak čestný a poctivý; naopak, zdálo se mu, že se podjímá čehosi spravedlivého, samo sebou se rozumějícího; vždyť započaté dílo mu zaručuje klid a Vojtovu přízeň. Vojta řekl, že živá duše se nedopátrá, že rybníček v Potužákově sadě se promění v sádky na — kradené ryby. Ošklivé slovo, tohle „kradené“ — vždyť vlastně kradené nebudou, když jich nachytá Vojta! — Vojta si jinak nemůže pomoci, musí nachytat ryb, aby došel jistého cíle, který jemu, Václavovi, nebyl sice jasný, ale který nemohl býti jiný nežli vznešený a velkolepý, protože jinak by si ho byl člověk tak důvtipný, dovedný a srdnatý nebyl vytknul. Řekl-li Vojta, že věc zůstane tajná, nelze za to míti, že by se vyhradila... A jak dobrý, přívětivý, laskavý je ten Vojta, zcela jiný, než býval!... Ký div, že se na něho hněval, že ho měl v opovržení, vida jeho pošetilou bázlivost a malátnost, jež velkým jeho záměrům se stavěla v cestu..., že se jen tak vzpíral, takovým černým obavám poddával v příčině tohoto rybníčku!... Vzpírat se vůli Vojtově — jaké bláhové počínání! — Vojta provede vše, co jen chce; jeho vůli nelze vzdoro-234\$

vati; zato jakou bezpečnost zaručuje jeho přátelství!... Ve Vojtovi vězí něco neobyčejného, nevšedního, však se podiví svět, až sezná, co se z něho vyklube!... Sedlákům vrátí lesy, jež páni proti právu jim odňali... Tohle by měl říci svému otci, jenž nemá tušení, že by takový bohatýr a mstitel povstati mohl, jenž by napravil odvěké bezpráví! — Co by tak řekl, jakýma očima by pohlížel na Vojtu?... Ne, nesmí mu to říci, dokud čas se nenaplnil. Však otec se dočká. Zatím nezbyvá než slepě a bez rozmýšlení se řídit dle rozkazů a návodů Vojtových...

Tyto myšlenky kroužily mu mozkiem při jeho práci a před duševním jeho okem vyvstávaly mlhovité, a přece luzné obrazy, představující budoucí moc a slávu Vojtovu, jenž sídleti bude na zámku nádhernějším, nežli jest knížecí sídlo na Hluboké, a rozdávati bude milosti svým věrným... A podle Vojty bude trůnit jeho sestra Apolena, oděna v brokát a háv zlatem krumplovaný, jakým se odívaly královny a kněžny pohádkové...

A jak se tak kochal v těchto vidinách, rýpaje se v bahně strouhy, vytrhl ho ze snění Vojtův hlas.

„Pardyje, ty budeš koukat, až se to vyvalí z toho rybníčka! Snad dnes večer, snad zítra ráno prokopám tu hráz. To bude podívaná! Škoda jen, že z pulců, co tu byli, jsou už žabky. Skáče jich tu na tisíce...“

Kolem sedmé hodiny přiběhla Apolena. Usmívala se jako májové jitro na Vojtu i na Vaška, k snídani je volala. Hoši se usmáli na ni i druh na druhu, všickni navzájem si rozuměli.

„Podívejme se, co jste už vykonali!“ zvolala dívčina, tleskajíc ručkama; „dílo vám letí zrovna.“

„Ba,“ přisvědčil Vojta, „třeba se činit, a činíme se! Váša je chlapík dnes, ani ho nepoznávám.“

„Nu vidíš, Vojtíšku, dobré slovo!“ vece dívka a pohled vděčného uznání odměnil Vojtu; „což jsem ti neřekla?“

Václav zářil radostí. Odhodil lopatu, chopil Vojtu za rameno.

„Už se tě nebojím,“ pravil, „a přece do ohně skočím, rozkážeš-li!“

„Do ohně neskočíš, jen do té strouhy tady,“ smál se

235\$

Vojta. „Já se budu musít vydat na Blata se hříbaty; budeš-li mít po chvíli, urovnej to tu ještě trochu, však jsem ti ukázal, jak se to dělá.“

Apolena kývla hlavinkou za bratra.

„Budu-li mít jen maloučko pokdy,“ zvolala, „přijdu mu pomoci, aby do večera dodělal práci.“

Obrátila se, domů utíkala, zavála v ranním větříku světlá sukýnka, zaleskly se v slunci bílé bosé nožky. Oba hoši ji následovali, málo po ní vešli do světnice.

„Vypadáte jako hastrmani,“ pravil vesele sedlák, „hodně-li jste toho nadělali?“

„Však uvidíte, sedlák* &, jak to poženeme,“ odvětil Vojta; „nejdéle zítra ráno zbude v rybníčku už jen bahno. Kdybych nemusel na Blata, bylo by to do poledne. Ale jak se večer vrátím, hned se do toho dám.“

[&*Na Blatech čeledín, mluvě k hospodáři, neužívá nikdy pátého pádu „sedláku!“; říká „sedlák!“ (Pozn. spisovatelova.)]

„Nu, jen ať tě to neomrzí, až budeš musít pomáhat při vyvážení bahna.“

„Mne žádná práce neomrzí, sedlák — nejméně taková, kterou posloužím Vášovi. Vzal si do hlavy, že ten sad se musí dát do pořádku, třeba tedy mu vyhovět.“

Potužákovi připadalo, že cosi vřelého vyznívá z hlasu hříbkova.

„Nu, máš ho rád, Vášu, Vojto, to mne těší, vidíš! Jsi hodný za to!“

Slovo našlo ozvěnu v srdci toho, k němuž bylo promluveno. Potužák nemíval ve zvyku chválit za vykonanou práci a povinnost. Rozumělo se samo sebou, že v jeho domě každý se musel činit seč byl. Nehledíc k Apoleně, žádný člověk do té chvíle neřekl Vojtovi, že je hodný. Tohle slovo bylo pro něho něco zcela nového. Zavířilo mu v hlavě, začervenal se, avšak odpovědi nenašel.

Hospodyně přistoupila, položila ruku na jeho plec. „Bodejť že je hodný,“ pravila. „Jen nech, chlapče, však ti toho uznáme.“

Ještě tohle! Dusilo ho to, ani dojísti nemohl. Neříkal nic, ale po chvíli vstal a vyšel ven ze světnice. Zamířil

do konírny, odvázal hřibata i koně, kteří nebyli v práci, a hajdy s nimi na Blata. Kdyby Potužák nebo selka se byli povšimli té chvíle Apoleny, byli by musili postřehnouti, jak velice ji potěšilo pochválení, jehož se dostalo Vojtovi; líce její hořely, oči jen hrály; snad z obavy, aby neprozradila, co se dělo v její duši, vyběhla také, do sadu pádila, do křoví zalezla, kde v noci se scházívala s Vojtou, na zem se vrhla, do trávy ještě mokré od ranní rosy, smála se, plesala, ač velké slzy jí tryskaly z očí...

V sednici zatím otec a matka hovořili s Václavem.

„Když ses tak zabral do toho sadaření,“ pravil Potužák, „pročs nepromluvil dříve? Což bych ti byl bránil? Ale tys slova neřekl, jen jsi chodil jako zmoklá slepice a hlavu věsil.“

„Když jsem viděl, že se vám do toho nechce, táto, bál jsem se vám říci...“

„Ty blázínku!“ přerušila jej matka; „copak tě nemáme rádi, cožpak je něco zlého, cos chtěl? A vidíš, do Vojty se mi líbí, že tak k tobě stojí. Ani bych se toho nebyla nadála do toho chlapce! Zcela jiným mi připadá, zcela jinak kouká. Takový zamračený býval, jedva člověku do očí se podíval, až strach z něho chodil.“

„Nu, uvidíme, potrvá-li to,“ prohodil Potužák.

„Apolena je taky celá blažená,“ matka vedla svou, „tak jim to přeju, těm dětem!... A pravdu přiznat, táto, nechtěls do toho, zrovna přinutit jsem tě musila! Podívej se teď na ně, jakou jsi jim způsobil radost!“

„Nu nu, tys truc pana pátera, ženo, jak umíš kázat! Kdopak si pomyslil, že by si tolik na tom zakládali!... Ale víš, Vášo, abyste to dřív provedli, vezmu ti sem starého Maráška, až se dáš do kácení starých stromů. Ten tomu aspoň rozumí a sekyrou umí vládnout. Jen jedno ti povídám: Sprav si to, jak budeš chtít a umět, ale ostatní práce se nesmí odkládat ani halabala odbývat. Toho bych nechtěl, rozumíš!“

„O to nemějte starosti, to se rozumí.“

Václav se zvedl a šel do sadu. Sotva byl ze dveří, Potužáková sepjala ruce:

„Můj Bože na nebi, jak ti děkuji! Podívej se jen na něj, Jouzo! Je to zrovna zázrak, jak se ten chlapec změnil!“

•

Kámen mi odpadl od srdce, už jsem si jinak nemyslila, než že se nám zblázní, a dnes kouká do světa jako rys.“

„Nu vida — člověk nerozumí,“ odpověděl Potužák. „Musím se tam přece taky podívat, abych viděl, jak to tam kutí.“ —

Neviděli ho, an do sadu vcházel, ani když stanul jedva dvacet kroků od nich, tou měrou byli zabráněni do své práce. Stáli ve strouze oba, vyhazující hlínu, upravující kraj, náhodou oba zády k němu obráceni, Apolena vysoko Vykananá, šátek se jí shrnul do týla, husté černé vlasy napolo rozpuštěné jí spadaly na šíj, na plece i na líce. Slyšel je, ani rozmlouvali, usmíval se, naslouchaje jich hovor.

„Tak není dobře,“ pravil Václav, „takhle, podívej se, mi to ukázal Vojta.“
A ona: „Tak jak? Ukaž mi to!“

Vzal jí lopatu z ruky, ukazoval, jak třeba ji držet, potom ji jí zase podal; ale ona ji odhodila, vyskočila, přitočila se k bratrovi, objala jeho šíj, líbat se ho jala, a smíchu a plesu, že dvě sýkorky, jež švitořice poskakovaly ve větvích nedaleko starého štěpu, zděšeně odletěly. Pak ho pustila, upravila si poněkud šátek na hlavě, urovnala si vlasy, a tleskajíc ručkama, víc a více se rozdováděla, poskakujíc jako srnka na mýtině.

„Musíme se činit!“ zvolala, „aby to všecko bylo, až Vojta večer přijde, aby měl radost a nás pochválil...“

A dala se znovu do skoku.

„Tak se tedy čiň!“ zvolal směje se Václav; „přece tancem to nespravíš.“

Vtom teprve zahlédla otce, který už těsně za ní stál. Stanula, ruce jí sklesly, ruměncem zahořela, zraky se sklopily.

„Tatíček!...“

„Podívejme se, ta holka třestí!“ yece Potužák, přemáhaje smích.

Vzpamatovala se, hbitě přiskočila, otcí ruku políbila.

„Odpusťte, tatíčku..., to samou radostí

„Nu, bodejť by hořem,“ usmál se. „Ale řekl bych, že ty sem vlastně nepatříš a že Václav si to bez tebe taky spraví. Nešla bys raději pomoci mámě? — Kdo ví, neshání-li se po tobě.“

•

Apolena odkvapila beze slova. Potužák se zadíval chvíli na konání svého syna, s nímž několik slov promluvil; prošed pak sadem vrátil se k němu a pravil:

„Namouvěru, pravdus měl, chlapče! Je tu jako na poušti, zrovna se stydím, že jsem ten sad tak zanedbal. Dobrou polovici stromů třeba vyhodit a mladými nahradit. Zajedeš si některý den na Hlubokou a domluvíš se s panem zahradníkem o nákupu stromků z tamní školky. Pan zahradník ti taky bude radou a starý Marášek nám je zasadí. Namouduši, mrzí mě teď, že jsem si tak málo toho sadu všímal; jinde kdybych takovou pustotu byl spatřil, byl bych si pomyslnil, že hospodář je netečník a nedbalec. A ten rybníček k tomu — člověku je nanic z té nečistoty! Je svrchovaný čas, abychom se jí zbavili. Člověk má tolik prací a starostí, že pro jedny druhých zapomíná... Nu, až dá-li Pánbůh, ty tu budeš hospodářem, bude to vypadat kloudněji; jen abys potom pro sad nezanedbával polí a dobytka.“

„Toho se nebojte,“ odpověděl Václav; „kdybyste mě potřeboval, zavolejte mě, já tady toho nechám, tak velký spěch není.“

„Nu, dnes zrovna není, čeho bychom bez tebe spravit nestačili. Jen si tu dodělej, cos započal. Jsem jen žádostiv, jak dlouho tyhle práce budou Vojtovi po chuti. Tomu jsou přece toulky po Blatech nejmilejším zaměstnáním. Uvidíme, jak mu bude, až Blata rozdělíme a pasení na nich přestane.“

„Nestarejte se, Vojta se do jiných prací taky vpraví! Podivil byste se, jak je vtipný a šikovný, kdybyste ho viděl při tomhle díle...“

„Však já vím; pochybuju jen, že ta chuť u něho bude mít stání. Nemá to v krvi, je to marné! — Z něho by tak byl pěšák nebo hajný. Nu, prozatím mu hrozí vojna; ale až se z ní vrátí, kdo ví, co se nestane. Už často jsem pomýšlel, že se potom obrátím na pana správce, že by ho snad vzali knížecí do svých služeb.“

Václav se usmál. Vojta knížecím mládkem! Kdyby táta věděl!... Věru, spíše knížetem pánem se stane než takovým knížecím služebníkem. Však přijde čas, že otec bude jinak o něm mluvit! Podiví se, celá ves se podiví, celá Blata a blatský kraj a celý svět. Och, jen on, Václav, a Apolena vědí, nikdo jiný! Bude to překvapení!

„O čempak přemýšlíš?“ ptal se Potužák.

„Já? — Och, o ničem, tatíčku. Jen mi tak napadlo, co by as Vojtěch dělal, kdyby byl mládkem.“

„Nu, chlapče, mohl by Bohu poděkovat! Komuž je zle v knížecí službě? Hajnému nebo baštýři, není-liž mu líp než sedlákovi?“

Václav se usmál a pokrčil ramenoma.

„Je tomu tak!“ pravil Potužák.

„Možná, ale sedlák je přece ve svém a svým pánem, a hajný nebo baštýř slouží jinému. Vy byste přece takovým služebníkem být nechtěl a já, vidíte, také ne.“

Tahle řeč se Potužákovi líbila.

„Nu, my jsme sedláci,“ odvětil, „a sedláky zůstaneme.“

V tom je vůle boží.“

S tím odešel ze sadu a Václav se dal zase do svého díla. —

Kvečeru, asi k páté hodině, objevil se u Potužáků zcela neočekávaně Krušnej z Pašic. Vypadal všecek zdrcen, takže selka, s níž se setkal na zápraží, se ho přímo ulekla.

„Kde máte Jouzu, kmotra?“ tázal se jí, bloudě vytřeštěnýma zrakoma po dvoře: „Třeba s ním promluvit, aby mi poradil..., pomohl...“

„Muž je na poli. Pošlu pro něho, kmotře. Vejděte zatím a usedněte. Vítám vás.“

„Děkuju vám, kmotra! Neposílejte, dojdu si za ním sám. Jsem nešťastný člověk, kmotra! Až uslyšíte, politujete mě...“

„Co se stalo, kmotře? Neštěstí? — Nedej Pánbůh...“

„Marně mluvit, kmotra! Však vám Jouza poví. Řekněte mi jen, kde ho najdu. Věřte, nejraději bych se viděl pod zemí! Namouduši, osm dětí mi Pánbůh dal, a žádnou radost s nimi! Ještě Jakub že se vydařil, a ten se bouří, protože zvrhlost a zvrácenost druhých snést nemůže. Jouza vám všechno poví jako já jemu, jen mi povězte, kde ho najdu.“

Naznačila mu směr; za císařskou silnicí k Pištínu, nad Voleškem, přeorával pole.

Krušnej se dal do kroku v udanou mu stranu. Lány, nic než polní lány mezi Plástovicemi, Výhlaví a Pištínským rybníkem. Zoraná pole, prázdná, zažloutlá strniště, nízké,

240\$

•

vlnité kopečky, jednotvárný kraj, po němž zraky všemi směry mžikem přelétaly, nenalézajíce, kde by spočinuly, leda v dálné dáli na modravé obrubě šumavských hor. Nebylo těžko naléztí lichého člověka, koňské spřežení; na půl hodiny cesty kol dokola do země by se musil zarýti, kdo v době po žních by se chtěl skrýti před pátrajícími zraky. Celá stáda divokých hus pásala se, paběrkujíce na strništích; chytrí ptáci rozestavili stráže, jež kýhajíce s nataženým krkem sledovaly každý pohyb beroucího se v jich dohledu člověka, rozeznávajícíce s neomylnou jistotou neohrožujícího jich životů oráče, pasáka nebo neozbrojeného chodce od těch, kdož strojili jim nástrahy. Před člověkem, jenž si jich nevšímá, husy neodlétají, klidně se pasou, byť na dvě stě, na sto kroků se přiblížil, kdežto před lovcem již na tisíc kroků se vynesou do povětří. A koroptví všude menší a větší společnosti a rodiny, vedené pěknými, hrdě se vypínajícími kohoutky, pobíhají s báječnou rychlostí; znamenajíce blížení se člověka, rázem se někde příkrčí, za kámen, za trs travin, do brázdy, do strouhy, nejbystřejší oči jich nepostřehnou. Sta skřivánků vířilo vzduchem, modrá klenba nebeská jako by odrážela zvučné trylky malých hrdélek... Ale život kolkol, zpěv a ples nedotkly se srdce Krušného, nevzbudily v něm ohlasu, radosti nepřidaly zarmoucené jeho duši. Zdaleka viděl Potužáka, rozpoznal jeho spřežení, přímo k němu zaměřil, nevyhledávaje ani mezí, ani steziček. Třeskně vyletělo hejno koroptví, šumně vynesly se divoké husy; on nedbaje jich cestou necestou vykračoval přímo za svým cílem. Potužák ho spatřil také, přestal orat, zastavil spřežení a čekal...

„Co mi neseš, Jakube?“

„Pozdrav tě Pánbůh, Jouzo! Co ti nesu?... Své hoře ti přináším, abys mi poradil, jak je unést mám, a můžeš-li, pomoci poskytl.“

„Nu?“

„Och, dočkal jsem se pěkného překvapení, Jouzo!

V pravé poledne, za stolem sedíme, vejde ti do světnice ženská s dítětem

na rukou, mladá, velká, jen co je pravda, hezká ženská, pěkně po městsku ošacená, klobouk na hlavě, vysoký, široký, samá pentle, péra, květiny. Z nákeřské stanice přicházela podle všeho, aspoň tak soudím, protože s ní vešel

241\$

tamní člověk, kufřík jí nesl. Vejde tedy, pozdraví a ptá se, je-li tu dobře u Krušnejch a kde je pan doktor Kysela. Že tu není, povídám, že někam zašel, ale obědvat že přijde. Aby on obědval s námi, to víš, tak se nezahodí, to on vždycky jen sám a stará nestačí ohřávat a schovávat. — Ptám se jí tedy, co chce Josefovi. Na to ona: ‚Co mu chci? Moc a málo! Když ode mne odešel a peněz nezanechal ani neposílal, sebrala jsem se a přijela jsem za ním. Nemám tam z čeho žít!‘ — ‚Nu, a co?‘ se ptám; ‚má vás snad živit? Nevím, že by byl ženat... Tu zas ona: ‚Vždyť spolu už žijem dva roky. Je to jeho dítě, tohle. Copak vám to neřekl? Vždyť jste přece vy jeho otec? — ‚To jsem,‘ povídám, ‚ale o dítěti a o vás nevím.‘ — Na to zas ona: ‚To je hanbář, to je ničema! Jako zloděj utekl, ani neřekl, kam jede. Tak jsem si vypůjčila na cestu a přijela za ním. Bez peněz se vám odsud nehnu!‘ — Huba jí jela jako šlejírna. Všecko vstalo, všecko se nahnalo okolo ní, holky, čeled'. Řeč jsem ztratil, jak mi bylo hanba. I moje stará, která se přeci taky umí ohánět hubou, od leknutí oněměla.

Jen Jakub se pojednou zmož na řeč a zhurta se na ni osopil, aby táhla, k čertu se klidila, tu že nemá co hledat. Tu ta ženská prohlásila, že je dobře, že tedy půjde, ale dítě že nám tu š nechá, abychom si je živili, a že podá žalobu u soudu. ‚Žádný soud!‘ — povídám já — ‚vyrovnáme to po dobrém. Mnoholi chcete?‘ — Že patnáct stovek, odpověděla, ani o krejcar méně, ledaže bychom zaplatili polovici a potom dvacet zlatých měsíčně, až by dítěti bylo čtrnáct let. — To vše se vyjednávalo přede všemi, co jich tam bylo, považ si jen, Jouzo! Má stará jen pořáde: ‚Ale pro Krista Pána, osobo, vy nemáte rozum! — To nemůže být! — Tolik nedáme! — A Jakub zase: Co, kdože vám má platit? My, táta? — To se moc mýlíte! —

U nás nemáte co pohledávat! Josef ať vás vyplatí, když se s vámi spustil, však je plnoletý! — Tak tedy Josef, řekla, to že jí je jedno. Ale Josef že jí řekl, že má na statku podíl, abychom mu ho tedy vyplatili. — ‚Žádného

podílu nemá!’ řval Jakub; ‚dávno si už vybral, co mu patřilo, ani krejcaru více nedostane!’ — Tu stará zas se ozvala: ‚Ty mlč, ty mlč, ty nemáš co rozkazovat! Tobě se nic neubírá, ale Josef musí taky dostat, co mu patří, a vy, má zlatá, musíte počkat, až nám bude možno sehnat peníze na hotových. Potom ho vyplatíme

242\$

•

a on at’ se pak vyrovná s vámi.’ — Do Jakuba zrovna d’ábel vjel. ‚Cože, mámo?’ křičel ‚Josef že ještě něčeho dostane? Na to bych se podíval! Potom vyplat’te napřed mne, a já vám tím vším bacím a statek at’ převezme kdokoli. Já půjdu třeba do Ameriky, abych se dostal ven z té zlodějny tu! Co vy říkáte, táto? Mluvte — vy přece v tomhle máte první slovo! — Co jsem měl říci? Styděl jsem se, do země bych se byl raději propadl. ‚Co teď mohu povědít?’ nadhodil jsem, ‚tady není místo ani čas. Zprvu třeba se domluvit.’ Tu Jakub se dal do mne, a stará bába že jsem, mi vyčetl, a špatný, nespravedlivý otec, který jedno dítě pro druhé okrádat chce... A z toho ti byla vřava a křik, že sousedé se sběhli, a ke všemu to dítě se dalo do pláče, a ta ženská spustila řev a hubu měla, inu, hanba povídat! — Když bylo nejhůře, pravé boží dopuštění, Josef vešel. Jak on tu ženskou spatřil, zpočátku se zarazil a zbledl jako stěna, ale najednou jako by sršán do něho byl vjel, dal se ti do ní, a jak se mohla opovážit chodit sem za ním, a aby se jen klidila i s tím dítětem, které beztoho kdoví čím je. Ale ta se, pane, nedala — jako vzteklá fena začala štěkat a lumpů, zlodějů, lhářů a co ještě mu házela na hlavu, a nám zas, že co měla několik set, jí vylákal, ale ona že si pomůže, že všechno odpřisáhne, u trestního soudu že ho udá pro podvod. Inu, nemohu ti vypsát, co všechno říkala. Tu potom zase má stará se ho ujala, a div se nepopřály ty dvě ženské, a dítě řvalo a Jakub klel a hrozil, že všechno pomlátí, Josefa, tu ženskou a každého, kdo by se jich ujímal. Konec byl, že ta osoba zase odešla; venku před stavením se sběhlo plno lidí; přišli si vyslechnout tu ostudu, nechtěl bych vědět, co jim tam povídala! Kam se obrátila, nevím, myslím že zpět do Nákří. Pomysli si, jak mi bylo; přece člověk má čest v těle. Tuhle ostudu do své nejdelší smrti ze sebe nesmyju. Povídám: Josefe, všechno nás zneuctil! Není možná, aby ta ženská takhle v hrdlo lhala! — Ale on na svém trval, že ji nezná, že je to

podvodnice, která nás přišla vydírat, ale on že jí ukáže; my že ničemu nerozumíme, ale on že se vyzná v zákonech a zavřít že ji dá. A Jakub na to: ‚Lež je, co povídá, táto! Hanbář hanebná je! A vy, táto, jste nás všecky okradl, abyste jeho darebnostem hověl!‘ — Tu stará se zas jeho ujímala, a že mu křivdíme, nám vytýkala, a zvláště mně, že se té darebné, nectné osoby zastá-

243\$

•

vám a svou vlastní krev zapírám. A Josef na to: ‚Vy nejste otec, jako že Jakub není bratr! Ani hodinu nebudu pod vaší střechou! Ještě dnes odejdu, za tou ženskou se pustím a četníkem ji dám sebrat! Však uslyšíte!‘ — ‚Tak si jdi,‘ povídám, ‚a víckrát se mi tu neukazuj!‘ — A zas on: ‚Nepotřebuju vás, abyste věděl! Mám v Praze nevěstu s třiceti tisíci!‘ — ‚Tak vidíš, tak vidíš!‘ ječela stará; ‚má nevěstu s třiceti tisíci, a na takovou onuci se bude věšet?!‘ — A Josef: ‚Ožením se, ale napřed tuhle ztrestám. Nemáte mi co poroučet, jsem zletilý, ale můj podíl mi musíte vyplatit. Budete-li se vzpírat, zažaluju vás a uvidíte, jak pochodíte. Práva mám v malíčku, a vy jste hloupý sedlák! Tolik vám, a s Jakubem nemám co mluvit!‘ — Jakub se na něho vrhl, byl by ho snad zabil, ale tomuhle jsem zabránil. Na to stará k Josefovi: ‚Mlč, dítě, a jdi! Tady by tě ke všemu ještě zabili. Neboj se, bez peněz nebudeš. Co ti patří, dostaneš, dostat musíš, o to se postarám já! Však jsem vás povždy měla na paměti, mé děti, a pro vás jsem si od úst utrhávala. Teď se chystají rozdělit Blata, aby mi vzali, co jsem za husy tržívala, a do výminku mě chtějí strčit. Teď vidíš, synu, jak se mnou nakládají. Však uhlídáš, Jakube, jak se ti povede a jak tě Pánbůh potrestá za to, že se s tátou proti matce puntuješ!‘ — A těch a podobných řečí celou spoustu vychrlila, a pro Josefa že má ještě peněz a že mu je dá, aby si pomohl ke svému právu. Na to zase Jakub, že tohle nestrpí, že raději odejde, za čeledína že půjde někam daleko do světa, abych prý si statek odevzdal, komu budu chtít, on že ho nepřeveze a k nám že se do smrti hlásit nebude, jen podíl svůj že si bude vymáhat, aby, až se mu uvidí, se mohl vystěhovat do Ameriky. Taky se hned sebral a odešel, krásně jsem ho prosil, aby mi tenhle zármutek nedělal a doma zůstal. Kam se uchýlil, nevím, ale jakože má tvrdou palici; jsem jist, že svou provede a k

nám se nevrátí. ‚At' si jde,‘ křičela stará, ‚nechci ho víc vidět, at' vaz srazí, je mi to jedno, když je takový!‘ — Jen vystrčil paty, už stará, kde je vzala tu je vzala, dala Josefovi stovku a celý balík bankovek nadto, a aby šel spánembohem spravít si svoje věci a své právo si hledat, načež Josef si složil své věci do kufříku a odešel, ani sbohem mi nedal; kufřík že za ním pošle do Prahy, slíbila mu máma.“

Krušný dopověděl. Zalomil rukama, oči se mu zalily
244\$

slzami, zraky utkvěly chvíli na rtech Potužákových, pak se sklonily k zemi.

Potužák neodpovídal. Co slyšel, zdálo se mu býti tak hrozným a zároveň nemožným, že nestačil to urovnati ve svých myšlenkách.

„Tohle že je všechno pravda, cos mi tu vypravoval, Jakube?“ vydrala se mu posléze řeč.

„Bohu buď žalováno — všecko je pravda, jenže jsem všecko ani neřekl, tolik bylo té hanby! A teď porad', Jouzo, proboha tě prosím, slituj se a neopouštěj mě. Jsi jediný člověk, který mi zbývá na světě...“

„A co ti mám poradit? Od samého začátku jsem se bál, že děti se ti špatně vyvedou; pustil jsi otěže z rukou, nemáš moci nad nimi ani nad ženou. Nezůstává než to snášet, dokud můžeš. Plakal bych nad tebou, ale změnit toho nelze.“

„Snášet, dokud mohu — ale já už nemohu, Jouzo! Domů se už nevrátím. At' si tam hospodaří kdokoli. Vydám se zítra za Jakubem, snad Pánbůh dá, že se doptám, kam odešel. S ním se porovnam snad přeci. Tady to praskne všecko; musí dojít do těch konců za krátkou dobu. Potom odejdeme spolu do Ameriky. Ostatní at' jdou třeba žebrat, nezasloužili si nic jiného.“

Odmlčel se. Potužák také nemluvil. Skřivánci pěli, rozoraná, otevřená země dýchala vůní svou. Zakrákoralo hejno vran, spustivších se na role poblíže obou mužů.

„Tedy odejít jste odhodláni, ty a Jakub,“ vece temným hlasem po drahé chvíli Potužák, „opustit statek po otcích zděděný. Srdce ti pukne, Jakube; starý strom se nepřesazuje.“

„Co mi zbývá jiného? Statek jsem vlastně už opustil, když jsem neuposlechl svých rodičů a proti jejich vůli se oženil. Předpovídali mi to, pravdu měli. Tenkrát jsem podkopal základy; vpravdě dlouho dost se to nezřítilo... A já, zpozdilý člověk, vidíš, pořád jsem ještě doufal, že to půjde, že všechno zase přijde do pořádku, až nastoupí syn..., a tenkrát, když jsi mi řekl, že bys mu dal svou dceru, byl jsem přesvědčen, že statek se rodině zachová, a bylo mi tak blaze, že ani vypovědět nemohu. Teď je po všem; kdo ví, kde chodí budoucí Krušnej...“

245\$

•

Zase se odmlčel; snad doutnala ještě v jeho zoufající duši jiskřička naděje, že jeho přítel nevezme zpět daného slova v příčině přípovědi, že dá jeho Jakobovi svou dceru, že snad i promluví k němu slovíčko útěchy, přidá se k němu, aby vyhledali společně Jakuba, domluvili mu, aby věci nehnal do krajnosti, neodcházel nadobro, nýbrž do statku se vrátil; že snad Potužák mu bude radou, jakým způsobem by bylo lze odevzdati pokud možno rychle statek Jakobovi, vybyti ostatní děti a vstoupiti do výminku; snad že by dokonce Potužák se mu nabídl, že by projednání těchto věcí sám vzal do ruky. Měl-li tuto naději, zklamala ho, neboť Potužák odpověděl:

„Je mi tě líto, Jakube. Máš pravdu, nezbývá ti než odejít se svým nejstarším synem. Vydržíš-li to, budeš mít aspoň pokoj; takhle bys ho neměl do své smrti. Snad, odpusť mi, že ti to tak řeknu bez obalu, by tě jednou ke všemu ještě utloukli. Ty nad dětmi a ženou nemáš moci, nemůžeš se s nimi domluvit ani vyjednávat, tvůj syn Jakub je přesmíru prchlý, kdo poví, co by provedl, a rozumného člověka, jenž by se chtěl soudit a hrdlovat s tvou nerozumnou a umíněnou ženou, sotva bys našel, nejméně po tom, co se dnes u vás událo. Nezbývá než nechat je; co si nadrobili, ať si snědí.“

Krušnej svěsil hlavu.

„Můj Bože,“ pravil, „pravda, pravda; ať si snědí, co si nadrobili, a já taky sníst musím, co zas já jsem si nadrobil. Ale co si počnu, Jouzo? Vrátit se tam nechci, nemohu. Bojím se jich, stydím se. Do své smrti se neukážu ani v Pašicích, ani v Plástovicích..“

„Nu, nikdy že se tam neukážeš, neříkej, nebylo by to moudré. Že se tam

teď nechceš ukázat, tomu rozumím, na tvém místě bych teď taky do Pašic nechodil.“

Krušnej potřásl hlavou.

„Kdybych se nebál urazit Boha, ukázal bych se tam jen, abych vzal oprátku a u nás na statku někde na vodru nebo na půdě bych se oběsil. Ale porad', proboha tě prosím, Jouzo, co mám učinit, abych nemusel žebrot...“

„Nu, doufám, že Krušnej nepůjde žebrot. Mám radu pro tebe, je smutná, ale marně přemýšlím, nevím ti jiné. Proveď-li, co ti řeknu, snad uvidí tvá žena a tvé děti, co jsou

246\$

•

bez tebe, a polezou ke kříži. Dnes je statek ještě tvůj, nikdo na něj nemá práva. Na tvém místě bych si došel do Budějovic, dal bych si jej odhadnout; pak bych si vypůjčil ve spořitelně nebo v záložně peněz, mnoho-li bych jich potřeboval pro sebe a na Jakubův podíl; rozumí se, že bych tyto peníze dal vtělit na statek, a pak bych ho odevzdal skrze notáře ženě a dětem, ať si pak na něm hospodaří, jak se jim uvidí a jak budou umět.“

„Arci, arcí, máš pravdu. Takhle se to provede; a já s Jakubem, my se vystěhujeme do Ameriky. Snad Bůh dá, že se tam uchytíme, když nepřibudeme s prázdnýma rukama. Ale, Jouzo, on se tu neudrží, to je marné! Co si počnou bez nás dvou!? Na tohle jejich hospodářství bych se chtěl podívat. Za dva roky jsou hotovi; budou nuceni prodat nebo věřitelé jim prodají. Tak nebo onak, statek se dostane do cizích rukou.“

„Nu, co tobě na tom sejde? Ty s Jakubem, vy budete v Americe. Zasloužený trest je stihne.“

„Máš pravdu, zasloužený trest je stihne! Na sebe ať naříkají! Darebák, tenhle Josef — tolik peněz mu posílám do Prahy rok za rokem! Krev nám všem pije a s takovou ženskou se spustil, probil, promarnil, co jsme si od úst utrhli! Nebo, to ať mi nemluví, že tu ženskou nezná, že to dítě není jeho. Kdyby neměla práva na něho, nebyla by se odvážila přijít. To je přeci na dlani a jen hloupý rozum mé staré může mu uvěřit! To je všechno pravda, a já se ho zapřu, jako on se zapřel svého dítěte. Ani vidět už ho nechci. Ale statek se dostane do cizích rukou, Jouzo! Jak by ti bylo, Jouzo, kdyby tvůj statek se

dostal cizím?... Není horšího pomýšlení, duši to drásá, srdce z těla to rve...
Což na to zapomenu, krásně budu v Americe?..."

A starý člověk zalomil mozolnýma rukama, celé jeho mohutné, trochu shrbené tělo sebou škubalo od křečovitého pláče.

Och, Potužák chápal jeho bol, i jeho srdce se bolestně sevřelo.

„Brachu,“ pravil dušeným, temným hlasem, „řekls A, potom B a C; nezbyvá ti teď než dokončit abecedu až do Ž, smutnou abecedu, pravda! Nedá-li ti srdce odejít, vrátíš-li se

247\$

•

domů, všechno započne znovu a zítra, pozejtří bude jako dnes. Nerozumná žena nezmoudří, nevychované, nevytrestané děti, které přestaly ctít svého otce, se nezmění, leda snad až by prošly školou bídy a utrpení. Bůh chraň, abych tě plísnil a káral za to, cos v minulosti zanedbal — toho změnit už nelze. Radu jsem ti dal. Uvažuj o ní a jednej pak, jak uznáš.“

„Arci, arcí, Jouzo, změnit se nic nedá. Děkuju ti za dobré slovo. Jsi moudrý a byls mi dobrým přítelem po celý život. Budeš mi chybět; ani nevím, jak obstojím odloučen od tebe. Snad se Bůh smiluje a zkrátí můj zahozený život. Půjdu teď za Jakubem. Nevím, kam odešel, ale možná že to zvím v Municích u Luhanů. Karel Luhanovic je jeho kamarád. A teď ještě jednu prosbu mám k tobě, Jouzo. Jsem bez peněz, sotva desítku mám při sobě; bylo to všechno, co bylo doma na hotových. Zapůjč mi ňákou stovku, abych měl z čeho žít, než si obstarám peníze ze záložny. Přinesu ti je pak a rozloučím se s tebou.“

„O to není. S radostí ti vypomohu, brachu; taky mi nemusíš vracet peníze, vložím si je do knih a přihlásím se o ně, pro případ, že by statek se dostal do prodeje. Úroků nežádám. Jen kousek ještě zaorám a pojedu domů, beztak se už připozdívá. Půjdeš se mnou. Pozval bych tě, abys zůstal u nás přes noc, ale ty pospícháš za Jakubem, tak dělej, jak chceš a rozumíš.“

„Děkuju ti za všechno, Jouzo! Bůh ti zaplat' a požehnej, a dej ti, abys se dočkal více radostí na svých dětech, než já jsem jich užil.“ —

Ubírali se mlčky ku Plástovicům. Potužák držel opratě svého spřežení, Krušnej, všecek shrben, zraky maje sklopené k zemi, kráčel podle něho.

Měkká je půda na žírných poblatských lánech, hlína dusí zvuk koních kroků, toliko kolečka hrkala, vrzala, železné sponky na nákolesníku chvílemi řinčely. Když došli císařské silnice, otevřela se před nimi hladina Voleška rybníka, ohromná modrá rozlitina, odrážející blankytnou klenbu nebes. Široké pásmo zeleného rákosí, z něhož vybíhaly pruhy daleko do hladiny, vroubilo celý západní břeh vodní pánve, jejíž povrch večerní větřík lehounce čechral. Stáda různých divokých kachen, skupiny lysek, potroušené párky roháčů plovaly, proháněly, potápěly se po hladině,

248\$

•

šikmé paprsky k západním horám se sklánějícího slunce pohrávaly si na pestrém jich peří, odrážely se od něho, a peří se lesklo, jako by zlatem bylo protkáno, drahokamy posázeno, a v hejnech poletující nad vodami bílí rackové mihotali se vzduchem jako stříbrné střely. Zcela nablízku, poněkud vlevo, za hnědými prázdnými lány, rozkládaly se Plástovice, za rybníkem pak, přímo proti nim, Pašice vystupovaly, jako by z vod vyrůstaly. Bílé zdi, červené střechy, zelené sady, vše světlem zaplaveno, roztokem zlata polito. Přednedávnm nově kryté střechy stodoly a obydlí Krušných zrovna hořely. Utkvěly na nich zraky ubohého starocha, za zraky zkormoucená jeho duše zaletěla, pomeškala v domě, ve stájích, ve stodole. Ve stájích, ve stodole hojnost božího požehnání. Dobře se rok vydařil, nad očekávání dobře, vzhledem k lijákům spustivším se před samými žněmi: všeho obilíčka nadbytek, dobytek se rozmnožil, hříbata pěkně vyrůstala, hrud' jim mohutněla, lesklé boky se nalávaly..., ale pod rodnou střechou vládly nerozum, svár a lež...

„Podívej se, Jouzo,“ zaúpěl ještě jednou, „tam to leží všecko, tam za širokou vodou. Praděd se tam narodil a umřel, i děd i otec..., jen já už tam neumru ani moje děti... Cizím všecko připadne, cizímu budou říkat Krušnej..., z mých dětí žádný už se tak nebude jmenovat..., pro náš rod do hanby zapadne, v hanbě se utopí tohle jméno...“

Tvrdá byla císařská silnice, zadupaly, přehlušily tu řeč těžké podkovy koňů...

Když spřežení odbočilo od silnice zase na měkkou půdu vesnické polní

cesty, slunce již nesvítilo na pašické střechy a zdi; modravé stíny se na ně převalily, kmitavý šedý soumrak zpočátku lehounkým, ale záhy houstnoucím závojem je zahalil. —

„Povečeř s námi, Jakube,“ zval Potužák Krušného, když tento za padajícího večera k odchodu z Plástovic se měl. Krušný po nějakém zdráhání zůstal, ač na tvářích všech, domácích i za návštěvou příšlých, zcela zřejmě čítal, že kdekdo už věděl, co se v poledne u něho bylo událo. Zpráva o tom zajisté zaletěla do Plástovic, ještě než on se setkal s Potužákem, a Potužáková o všem zvěděla, sotva od ní odešel vyhledat jejího muže. Věděli, avšak nikdo se netázal, nikdo ni jedi-249\$

•

ným slovem neučinil narážky, jen oči mluvily a úžas, jenž se zrcadlil na obličejích, nenechal se ani potlačit, ani zatajit.

Když Krušnej po večeri povstal od stolu, jeho bázlivé, slzami zanícené oči utkvěly na Apoleně, která přísluhovala.

„Měj se dobře, děvče,“ pravil „snad tě vidím naposledy. Jsem starý člověk, a tys mladá. Starý člověk odejde — kdovíkam ho zanesou osud na sklonku jeho života, a ty ho zapomeneš... Ale Pánbůh dá, že jeho požehnání zůstane při tobě a že tě uchrání před neštěstím... Mám osm dětí, vůle boží nad nimi!... Snad jen jednomu z nich budu žehnat před svou smrtí. Ty, dítě, nevíš, jak těžko leží na srdci, že sedm jich zůstane ve světě bez otcovského požehnání. Doufal jsem, že ti jinak požehnám..., jako bys vlastní byla, moje zlatá... Ještě mi svítila naděje, teple hrála... Zapadla, zklamala... nikoli tvou vinou, dítě!... Proto ti žehnám přece a tvému otci, tvé matce, tvému bratrovi, všem, kteří jsou ti blízcí a milí, nyní i budoucně. Bůh tě opatruj a ode všeho zlého ostříhej!... Jen jednoho nezapomínej, a dobře ti bude! Cti otce svého a matku svou, abys dlouho byla živa a dobře se ti vedlo na zemi...“

Slzy mu vytryskly z očí, snad ulehčily stísněnému srdci. Apolena byla neobyčejně dojata, sklonila se nad jeho ruku a tvrdou, mozolnou ruku políbila. Té chvíle ze všech, co jich tu bylo, ani jednomu nepřišla myšlenka, že tento starý člověk propadl veřejné potupě, nebylo oka, jež by se nebylo slzami zalilo...

Jediný Vojta, jenž stál poblíže, chystaje se právě také k odchodu,

nezaslzel. Stál tu a naslouchal s vytřeštěnýma očima, jako by slyšel něco dosud neslýchaného, čemu hned nemohl porozumět. Krušnej už domluvil, ale Vojta stál pořád na svém místě; každý sval jeho obličeje byl napjat, zjev člověka, jenž slyšel, a nenaslyšel se. Pojednou sebou škubl, jako by přicházel k vědomí, a byl dvěma skoky ze dveří.

Když Krušnej odešel, rozloučiv se s Potužákem a jeho ženou, všickni poseděli, postáli hodnou chvíli bez jediného slova. Teprve později jazyky se rozvázaly. Politovali jej upřímně, naříkali, plakali nad jeho osudem, ale přesto jej viny nezbavovali. Neměl dávat zvůli ženě; ženu kdyby byl držel na uzdě, i děti by se mu nebyly zvrhly. Sešlo se tu několik

250\$

•

sousedek, i podruhně tu byly, a právě tyto ženské soudily nejpřísněji, takže posléze Potužákovi se uvidělo ujmouti se ho a promluvit na jeho obranu.

„Měl trestat, a netrestal,“ pravil, „ale i kdyby byl trestal, nebyl by zvítězil. Uminutou, tvrdohlavou hloupost ženskou nikdo nepřemůže. Chyba jeho byla, že neuposlechl rodičů. Za tu ho trest nemohl minouti. Ale nechte už ho, netlucte už do něho. Trest je strašný: odchází ze statku s vědomím, že jeho děti se na něm neudrží. Jako plevy na větru se rozpráší. A to ke všemu v době, kde společná Blata se rozdělí a tím statku na ceně přibude. A on byl, který toto rozdělení umyslíl a nejvíce a první ze všech se o ně zasazoval. Jeho žena se bude vzpírat, ale věc je v proudu, její odpor se ukáže marným; rozdělení se provede a jí nezbude než se podrobit vůli obce, krásně se věc protáhne. Bude to památka po ubohém Jakubu Krušném...“

„Mamičko, řekněte mi, prosím vás,“ pravila, než šla ulehnout, Apolena, „jak to kmotr myslel, když řekl, že doufal mi jinak žehnatí..., asi jako bych jeho vlastní byla. Divně se tohle poslouchalo...“

„Nu, dítě, nic divného! Umluvili s tátou, že by ses hodila mladému za ženu.“

Apolena vytřeštila oči.

„Jakže, mámo? Jakubovi Krušnejch?“

„Nu arcit', jinému ne, a hned to taky nemělo být; až později, až by starý

byl šel na výminek. Je to pěkné místo a Kuba je pořádný člověk, nic zlého se o něm neproslychá. S druhými by se bylo všecko vypořádalo, žádný by ti byl nezůstal v domě, i staří by se byli musili vystěhovat.“

„A tohle tatínek chtěl?“

„A proč by nechtěl? Dobré by to bylo a škoda je, že se to takhle rozbilo..

„A já vám zas povídám, maminko,“ odpověděla s naprostou rozhodností dívka, „že já Kubu Krušných za nic na světě bych si byla nevzala. Radš bych se byla šla utopit.“

Všecka se třásla při těchto slovech, líce její hořely, z očí šlehal vzdor. Matce neušlo její rozechvění, podívala se jí bystře do očí. Dívka se zalekla tohoto pátravého pohledu, sklopila bezděky oči.

251\$

•

„Jak to mluvíš?“ tázala se matka. „Líbí se ti snad jiný, že se takhle bouříš? Pověz!“

Sebrala všecken svůj um, všecken svůj ženský důvtip, aby přemohla svoje rozčilení.

„Jak se to ptáte, maminko?“ odušila; „kdo by se mi líbil?... Však mě máte na očích a víte!... Proti vaší vůli si nikoho nevezmu, ale nutit se nenechám, abych..., abych... si brala, koho bych nechtěla..., ale já vím, že mě nutit nebudete.“

Propukla v pláč, vrhla se matce na prsa.

„Ty bláhová, ty hloupá!“ jala se tato ji konejšiti. „Upokoj se, přestaň plakat..., kdyby táta vešel..., a vejde co nevidět..., co by si pomyslíl? Jdi spat...“

„A vy mě nebudete nutit, vidíte, do nikoho, vidíte?..

„Taková nemoudrá holka! Kdo to jakživ viděl? Kdopak by tě nutil?...“

„Dobře, maminko! Dej vám Pánbůh dobrou noc!“

Odkvapila, avšak jakýs tajný nepokoj, jenž se vkradl do matčina srdce, nevzala s sebou. Potužáková si umínila, že prozatím svému muži neřekne ničeho o právě se udávším výjevě, ale že si dá dobrý pozor na dceru a její konání. Že by za vším tím vězel Vojta, nepřipadlo jí na mysl.

XV,

Uběhlo léto, podzim nastoupil svou vládu.

Bílé mlhy a šedé mraky valily se přes širá kubatovská Blata, honily se po nich syré větry, duly příšernou hudbu svou, rvaly suché listí požloutlých korun topolů a osik, stojících podél křivolakého toku Soudného potoka, a na hrázích a okrajích rybníků prováděly bujnou svou hru v ševelícím rákosí, v sítí a v krátce pokoseném stýlí, jehož hnědé hniující trsy tvořila rozložitá, neúhledná, smutná strniště, kvílely o závod

252\$

•

s pozůstalými zástupy čejek, vzpíraly se vysoko vzduchem kroužícím hejnům divokých hus, jež, mávajíce mocným křídla, šumně a vítězně jim odolávaly. Když pak větry se utišily, když přehnaly se mraky, plískanice a deště ustaly a obloha se vyjasnila, nasypalo se s každým jitem stříbřité jíní na široširé nížiny blatské, usadilo se na všech travinách, na všech lístečkách, odívajíc je pyšným, kmitavým leskem. Vstávající slunce, zahalené v lehounké závoje všech barev a odstínů, vypilo záhy něžný, nádherný pel, lesknoucí se na všech bylinkách, vysílalo své zlaté paprsky, aby si pohrály, pozadováděly na šedých hladinách rybníků, na mrtvých tůních, nehybně dřímajících, které je nepohlcovaly, ba vracely je obloze, přidavše jim nového lesku.

V tomto období nejen koně, ovce a vepři se pásli na Blatech, ale vedle těchto i velká stáda skotu, jenž, když slunce zašlo za hory, když šedý soumrak tiše padal na zemi a na všechny předměty, do svých stájů se vracel, dlouhým tahem, klidně, beze spěchu, krok za krokem, jedva slyšným po měkké půdě pažitů i cest, zůstává ve vzduchu zápach svých výparů, zápach to téměř lahodný, který se dlouho neztrácel a vítězně držel vrch nad zápachem bahen a tlících, trouchnivějších rostlin...

Kterého nedělního odpoledne koncem října starousedlíci z Plástovic a z Pašic se umluvili na společné výpravě do Zbudova; sejdou se tam se sousedy z Mýdlovar, z Novosedla, ze Selců a ze Lhoty Prášlivé a porokují v příčině rozdělení Blat. Domluvili se předem už mezi sebou, byli vcelku svorní, jen v nepatrných podrobnostech podřízeného rázu rozcházely se ještě tu a tam

názory. Vědělo se, že jediná Krušná z Pašic nesouhlasí zásadně s dělením; avšak její odpor nepadal na váhu, protože Krušný, jenž se svým synem Jakubem na ten čas se zdržoval v Budějovicích, zaslal na obec písemné vyjádření, že s dělením je srozuměn, a zároveň prohlásil, že svůj statek ještě dětem nepostoupil a že ho také nepostoupí, dokud rozdělení nebude provedeno.

Bylo ustanoveno, že hromada se bude odbývati na statku Kubatovic, kde byla největší sednice. Nanesli a rozestavili několik dlouhých stolů, židle a lavice opatřili, ovšem taky několik věder piva — bez piva není rokování.

253\$

•

Když Potužák se měl k odchodu, přistoupil k němu Václav a požádal jej o dovolení dojíti si také do Zbudova a poslouchat, jak se sedláci budou radit.

„Nu ovšem, jen pojď,“ odpověděl otec, „je v pořádku, co chceš. Uslyšíš, jak se obec radí, a seznáš, jak ti bude mluvit, až sám sedlákem budeš. Do sednice arci nevejdeš, u dveří se budeš držet, jak sluší mladému člověku.“

„Vojta by šel se mnou,“ pravil Václav; „smí tam taky?“

„Proč by nesměl? Zrovna jako ty. Já se jen divím, jak ten chlapec se změnil. Člověk ho ani nepoznává. Kdeže bych si byl pomyslel, že by kdy chtěl slyšet, o čem obec se radí. Nu, dobře tak a rád jsem tomu. Kdo se dává na poslouchání rozumných řečí, nevyhledává marností. Chválabohu, hodný je ten chlapec! Však mu nezabudu, jak se lopotil při rozvážení bahna z rybníčku; věru, za tři dělal, za tři udělal. Neříkej mu nic, víš, ale o svatém Ondřeji mu to uznám.“

Neříkej mu nic — snadno se to poroučí, ale jakže by byl Václav uposlechl. Chvála, již otec přiznal Vojtovi, potěšila nesmírně dobráckého hochu. Sotva otec vyšel ze statku, už byl v konírně, kde Vojta poklízal.

„Vojto, oblec se, pospěš! Půjdem spolu do Zbudova. Táta tě má rád, chválil tě — uzná ti tvou práci, uvidíš..., a když jsem mu řekl, že bys taky šel poslouchat, jak se sedláci budou radit, měl z toho radost. Apolena půjde s námi, maminka jí dovolila — tak nám bude veselo cestou!“

Vojta se usmál — och, zcela jinak, než donedávna měl ve zvyku se usmívat.

„Víš, Vašku,“ pravil, „však jsem ti řekl, proč tam chci dojít. Sedláci se rozpovídají a já uslyším, kde a jak je co tlačí. Až se pak naplní čas, dopomohu jim k právu. Blata jim uhájil Kubata, a mně se líbí, že ho nezapomněli. Přejde čas, kdy taky o mně se bude povídat. Vzal jsem si to do hlavy a provedu to. Víš, všechno kvůli Apoleně. Pro ni a kvůli ní to vykonám, a když pro ni, tak pro tebe a pro vás všechny. Však uhlídáš, až se vrátím z vojny.“

Václav ni v nejmenším nepochyboval, že Vojta „to provede“, ač nijak mu nebylo jasno, co by to vlastně mohlo být. Tanulo mu na mysli pouze cosi neurčitěho o panských

254\$

lesích a rybnících, na něž prý sedláci mají právo. Jako Kubata jim obhájil právo na Blata, tak Vojta sedlákům dobude práva na lesy a na rybníky. Byl by se rád vyptal zevrubně otce, co soudí o těchto právech a nárocích, ale Vojta mu to zapověděl, uváděje mu, že by takovým přeptáváním mohl všechno pokazit. Přesto kdysi jakoby maně se tázal otce, je-li pravda, že lesy dříve patřily sedlákům a měli-li tito právo lovit ryby v rybnících nebo patřil-li jim některý z těchto. A otec mu odpověděl, že pokud se týče rybníků, sedláci dříve se dělili s panstvím o lov v některých z nich, ale že práv těchto buď se vzdali, anebo je promlčeli; co pak se tkne lesů, těžko prý mluvit o nějakých právech; jisto je, že dnes mnoho pozemků patří knížeti, které dříve bývaly majetkem obcí, ale do těch konců došlo proto, že sedláci se zdráhali je přijmouti do svého katastru, aby z nich nemusili platit daně; panství pak prohlásilo, že daně platit bude, a tak se stalo, že takové pozemky přešly do jeho vlastnictví. Byly to ponejvíce pustá draha, suchopáry, pastviny, téměř žádného užitku neskýtající; ale panská správa je zalesnila a těží nyní z nich více nežli z nejlepších polností. To že jsou ostatně staré věci, jimiž nelze více hýbati.

Tak na to pohlížel otec. Vojta zase na tom stál, že není spravedливо, aby jeden člověk byl vlastníkem spousty pozemků, na nichž by se užívalo na tisíce rodin. Nemají-li sedláci odvahy vyrvati je nespravedlivě si je přivlastnivším, on že se bát nebude, ba strach na ně pustí takový, že sami se

zřeknou svých křivd. A Václavovi, jenž čím dále tím více žil pod touto sugescí, zdálo se posléze jako vždycky, že jedině Vojtovo nazírání je správné.

Asi půl hodiny po odchodu otcově vydala se trojice mladých lidí do Zbudova. Vojta, nově oděn ve sváteční šat a snad poprvé řádně obut, připomínal málo na otrhaného, ušpiněného hříbka všedních dnů, ale zjevno bylo, že tato změna jeho zevnějšku pružnosti mu nepřidala. Nelišil se mnoho od jiných selských chasníků; kabát, spodky a nejvíce boty jej tísnily, volnost pohybu mu braly; přesto zraky Apoleniny se zálibou na něm utkvávaly.

„To ti to sluší, Vojto,“ pravila.

Usmál se. Úsměv připomínající na zaškaredění.

255\$

•

„Dej pokoj — ženská z tebe mluví. Bez bot a bez kabátu bylo by mi volněji. Ale žes chtěla, udělal jsem ti to k vůli a oblékl jsem se.“

„Nu snad bys byl nešel mezi lidi ve svém všedním obleku? Co by si o nás pomyslili!“

„V tomhle nebo onom — stejně se budou na mne koukat. Do nich mi nic není. Pro ně všechny jsem Potužákovíc hříbek, nic víc. Už jsem ti řekl: Kvůli tobě jsem se oblékl. Je vlastně chyba, že všechno dělám podle tvé vůle. Jakáž pomoc, mám tě rád.“

Řekl jí tak bez ostychu před Václavem a Václav přikývl spokojeně. Byl zjevně rád a hrd, že takový člověk jako Vojta miluje jeho sestru.

„Vím, vím,“ odpověděla dívka zlehounka se pýříc; „však víš taky ty, že ti všechno dělám k vůli...“

„A do Zbudova jdu,“ mluvil dále hoch, „protože chci vidět a slyšet, jak sedláci se radí. A potom: musíš požádat bábu, aby povídala o Kubátovi. Chtěl bych to všechno slyšet, všechno, rozumíš — nejen tak kusy toho!“

Och, bába že umí povídat, Apolena na to, o Kubátovi, o dívčické paní a o vladykovi, jenž v Nákří, v kostele, mečem proklál kněze při oltáři za to, že mši svatou sloužil, než vladyka se vrátil z honby, o Blatech, na nichž se bitvy sváděly, o zabitých a zhynulých, o zlých časech roboty a poroby, o zvůli pánů a jich chasy, o vondrovském správci vydřiduchu a o dávno zemřelých

lidech, hodných i zlých.

A Vojta lovil řeči, jež se proudily od úst dívčiných, a bylo, jako by se naslyšet nemohl. Znovu a znovu se ptal, jak to, jak ono, načež Apolena:

„Mne ty se neptej, já nevím, mně se všechno plete; ale bábu až uslyšíš, všechno zvíš, co bylo a jak bylo.“

A na to zase Vojta: „Chci to zvědět, musím to zvědět, ale já se ptát nemohu, se mnou by se nerozpovídala. Ty se jí budeš vyptávat, ty, Apoleno — na všechno, na nic nezapomínej, rozumíš? Já budu poslouchat. Vojska táhla po Blatech, pravíš, vojska táhla a vojny se vedly. Kdo byl silný a chytrý, vyhrál, ten nebo ten. A já ti povídám, zase se povedou vojny a zas vyhraje, kdo je silný a chytrý...“

Vmyslil, vmluvil se do vřavy bitevní, která, vynořujíc
256\$

•

se ze šerých, omšených dob dávné minulosti, vyvstávala před jeho duševním zrakem. Z jeho očí jiskry sršely, pěsti se zatínaly...

Lány vpravo, lány vlevo — širé lány donekonečna, holé, zorané, jen tu a tam ještě strniště, hnědožluté hnijící traviny, mrkavě po nich běžely, hrály šikmé paprsky odpoledního slunce jesenního; na nízkém obzoru kupily se páry, tu bělavé, onde zahrnědlé, podobné špinavému kouři; lehaly na dálné modré hory, jichž obrysy se stíraly v jejich kotoučích, a blankyt nebeský přibíral zelenavých odstínů. Před rychle vykračující mladou trojicí rozkládala se Blata, místy zelená ještě jako čerstvý brčál, jinde prohnědlá, šerá, žlutá, posetá většími i menšími loužemi, jichž tiché hladiny se leskly v slunci jako zrcadla, a vzduchem táhly dlouhé stříbrné pavučiny babího léta, váznoucí na drobných křích, na skupinách planých růžin, bodláků, hlohových houštin, otáčející se o všeliký předmět, o drobné rostlinky, po zemi se plazící, obetkávající se stříbřitým vyšíváním, přilípající se na oděv, na ruce, na tváře, na vlasy kráčejších jim v ústrety lidí. Apolena jich měla celé třásně na vlasech, na brvách, na řasách; lechtaly ji, v samém smíchu se s nimi rvala; a poletující nad jich hlavami čejky křičely, jako by se posmívaly jejím pokusům zbaviti se těchto dotěrných dítek posledních teplých dnů roku.

Blížili se křivolakému toku potoka Soudného, kynuly jim potroušené

vysoké topoly a osiky, jež lemují jeho bahnité, rákosím zarostlé břehy, v samém srdci Blat se ocitli. Jako uhlí černá zem, z níž vyrůstaly trsy tlících skřípin, houpající se pod jejich kroky rašelina; půda rozbrázděna, rozryta všemi směry, památka, již zanechala stáda vepřů, kteří donedávna se tu pásli; díry černou vodou naplněné, zbytky trávníku udupané kopyty hříbat, jež od nepamětných let se na těchto místech proháněla.

Když došli potoka, přes nějž vedla lávka — dvě prkna bez všelikého zábradlí —, Vojta stanul, do kalných vod se zadíval.

„Pohlédni, Václave,“ pravil, „z dalekých hor přicházejí tyto vody, selskými grunty protékají, a přece prý jsou knížecí. Když sedláci chtějí zavlažit louky, brání se jim v tom, a sedláci mlčí. A ryby jsou knížecí a knížecí rybníky plní, ha ha

257\$

•

ha! A to prý je právo!... A já ti zas povídám, že to právo není! Voda patří každému a ryba je toho, kdo ji chytne. Knížecí v těchhle vodách už nebudou dlouho lovit ani jiným bránit v lovení, a Horní rybník i Volešek i Bezdrev budou taky pro všcky, pro všcky, rozumíš, pro které já budu chtít, aby byly. Já, rozumíš, já, já!“

Václav přisvědčil; dle jeho rozumu ani jinak být nemohlo. Apoleniny líce hořely, její černé oči utkvěly na Vojtovi s výrazem nadšeného obdivu. Toto sebevědomí hochovo jí imponovalo ze všeho nejvíce. Nepřemítala o něm, neuvažovala, co v něm je klamného, fantastického. Trysklo z jeho síly a k síle žena lne...

Došli do Zbudova, prošli vraty statku Kubatovic. Na zápraží stála babička, shrbená, maličká, svátečně oděná. Usmívala se, smály se sivé staré oči, smál se z nich modrý blankyt nebeský, rozdováděly se sluneční paprsky po nesčíslných vráskách a rýhách vetchého, zvadlého obličej, a bylo, jako by i všcky tyto vrásky a rýhy, jedna každá zvlášť a všcky dohromady, se smály a plesaly.

„Hněvat bych se měla, vnučko, opravdu hněvat,“ uvítala Apolenu; „tys mi tenkrát dala, jaks utekla, vjíš! Umřít mohla bába z toho strachu a soužení! To byl nápad, odpusť ti Pánbůh! A potom, ani přeptat ses nepřišla, jak je

bábě a jak přečkala leknutí... Vjída, vjída děti...“

„Babičko zlatá, vždyť jsme vám vzkázali, že všechno je dobře...“

„Dyť je dobře, dyť je dobře. Jen dyžs přišla, děvečko, potěšit bábu.

Vjítám tě, vjítám a tebe taky, chlapče! Jak se máš? To byly strachy o tebe!

Nu, zaplat' Pánbůh, že to nedopadlo hůř. Však tvůj táta nánj povjídal, a o tom panu správci taky, tam na Hlubokej, co se vás zastal. Nu, hodnej pán, dej mu Pánbůh štěstí za to! Ten na Vondrově tenkrát, ten takovej nebyl, dej mu Pánbůh nebe a odpusť mu jeho vjiny! Ten by se vás nebyl zastal. Nu, Němec byl tvrdý jako křesadlo, ani rozprávět s náma neuměl, jen nadávat a klít. Nu, už je na boží pravdě a doklel. Proklínali ho, ale já jsem ho neproklínala, vjíte! Odpouštět se má, děti, aby Pánbůh taky odpustil. Nu, pojd'te, děti, vejděte ke mně do komůrky, v sednici se sešla obec a muži se radí... A tenhle, kdo je ten?“

258\$

•

Ukázala na Vojtu. Pověděli jí. Prohlédla si zkoumavým okem hříbka, vzpomněla si.

„Aj — už vím, to je ten tý Mariány, co šla do světa, co váš táta mu stál kmotrem. Nu, pojd' taky, chlapče, pojd', vjítám tě.“

„My potom přijdeme, bábo,“ ujal se slova Václav, „jen co trochu uslyšíme, jak se obec radí. Budete nám povídat, jak bývalo na Blatech, vid'te? — A potom o Kubátovi, co dal hlavu za Blata.“

„I budu povjídat, chlapče, budu — jenže paměť už se krátí. Už jsou tu léta, můj Bože, léta!“

Odvedla si vnučku do své komůrky a hoši zůstali v předsíni, kde kromě nich stálo ještě asi deset synků a chasníků. Dvěře do světnice byly otevřeny dokořán.

Ve světnici mužů namačkáno — jedva místo stačilo. Sklenic dlouhé řady po stolech, dva tři mladí lidé pilně nosili pivo. Kotouče modrého dýmu tabákového se valily k dosti nízkému stropu, pod nímž se široce rozplývaly. Slovo sem, slovo tam, v temný šum splývaly hlasy.

Obec se radila. Forma porady nebyla nijak parlamentární; nikdo nepředsedal, nikdo neřídil debatu, a přece bylo, jako by každý slyšel, o čem

ten který mluvil. Skupiny hlav se tvořily, skláněli se druh ke druhu, jak podle sebe a proti sobě seděli, pak některý vstal, k jiné skupině přistoupil, posedl k ní a mluvil krátce, věcně, vážně; tu a tam ozvala se krátká, úsečná řeč a všichni vůkol ztichli a naslouchali chvíli, načež šumný hovor se rozpředl znovu. Nebylo stran, nebylo výkonů řečnických, nebylo napohled ani růzností v názorech, a přece tu běželo o řešení otázky, jež nadobro a navždy měla učiniti konec od nepaměti panujícím poměrům. Cosi dojemného tryskalo z valné hromady těchto typických jihočeských tváří, těchto po valné většině statných, hřmotných, ba obrovitých postav, v nichž žil a byl a z nichž mluvil nezdolný a klidný ve svém konzervatismu duch celého národa, po dlouhé věky šlapaného, mučeného, porobeného, ale přes všeliká protivenství nezničeného a ve svém jádru nezměněného. Jakmile se přesvědčili, že poměry časové vyžadují změnu po tak dlouhou dobu platného zvyku a řádu, přistoupili také všichni, jednou myslí jsouce jati, ku provedení nutných změn. Na

259\$

•

všechno pomyslili, o všech podrobnostech důkladně a zrale již dříve byli uvažovali. Žádná z obcí, žádný z jednotlivých příslušníků obcí nesměl býti zkrácen, aniž komu křivda se měla státi. Dej jim do rukou řetěz odborného zeměměřiče, aby každému odměřil, co mu patřit bude; dej jim papír a inkoust, aby načrtli výměry ploch a vypočítali v cifrách, jak velký každého bude podíl: odmítnou a řeknou, toho že nedovedou.

Zato všichni vůbec a každý z nich zvlášť nosili v hlavě cosi jako jasně rozměřený plán celých širých Blat a dopodrobna a neomylně dovedli udat, které obci a kterému v ní žijícímu sedlákovi ten který díl připsati dlužno, a podivná věc, jak plán celku, tak i rozvrh dílů, jak si ho představovali, ve všech hlavách byl stejný, skoro totožný. A jedna řeč. „Žádná hádka, žádné spory, žádný advokát! My si to spravíme sami, geometr to rozměří, jak my to udáme, a tak se to pak zanese do katastru...“

Devět blatských obcí, devět dílů zprva. Ale průhony jsou do Blat pro dobytek také z jiných obcí. Na ty také třeba pomyslit, náhradu jim dát; kromě toho jsou jednotlivci z jiných obcí, kteří mají právo pastvy na Blatech a za to

daň platí: i těm dlužno buď právo odkoupit, nebo vykázat a vepsat jim do knih kus pozemku. Tohle se týče v první řadě obce hlavatecké, proč se této vykáže její celkový podíl na Blatech a ten ať si ona pak rozdělí na základě zvláštní porady. S tím Hlavatečtí souhlasí, proto se nedostavili k této všeobecné poradě...

Vojta podepřen o veřej poslouchal s vytřeštěnými zraky. Co slyšel a viděl, působilo naň přemocným dojmem. On zajisté znal na Blatech každý keř, každou struhu a každou píď půdy — v té příčině se nedoslechl ničeho, co by mu bylo novým; ale hovor o majetku a nanejvýš o majetku jednotlivců přinášel mu nové pojmy. Blata náležela sedlákům — toť bylo vše, co o nich věděl; sedláci, co jich tu bylo, pasou tam svůj dobytek a on pase koně jednoho z nich! Ale onen jeden je otec Apolenin. Apolena pak je jeho svět, jeho blaho, jeho pýcha; jí k nohám by složil vše, co vně sebe vidí; cítil zajisté už dávno, že se v něm dala ohromná změna: jeho divokým, nezřízeným žádostem, jež donedávna jako zhoubné plameny

260\$

•

šlehalo maně a slepě po všem, co se mu stavilo do cesty a co jakýmkoli způsobem přicházelo jim v dosah, dostalo se pojednou určitého cíle a směru. Vše v něm už dávno vřelo, kvasilo. Pro ni, jí ke cti a slávě, a aby jí dokázal, že je hoden její lásky, vidělo se mu vykonat něco velikého, něco, o čem všichni lidé, přítomní i budoucí, budou mluvit s obdivem a s uznáním, o čem se budou skládati pověsti a báje jako o Kubátovi... Kolem jeho skrání budoucí věky utkají zlatou zář, as takovou, jakou vídával na obrazech svatých a světic. Pak s jeho jménem se slije a sloučí navždy jméno Apolenino... Jeho srdce se vznítilo, jakýmsi milým, netušeným, necítěným dosud teplem se zahřálo... Cítil nyní pojednou, že otec té dívky, jenž tu seděl s ostatními, je blízký i jemu, a ostatní, celé toto shromáždění, jež se radilo klidně, vážně, zachovávajíc navzájem dobrou vůli, jsou s Potužákem jedno, a on též je s nimi zajedno, nerozlučně s nimi spojen. Poprvé je viděl takto shromážděné, poprvé, co byl živ, vzbudil se v jeho nitru pocit příslušnosti k nim, jednoty s nimi. Tak mocně působil tento cit, že slzy ho zalily, první slzy jiného původu těch, jež kdy do té chvíle vytryskly z jeho očí, a volno a blaze bylo mu v duši.

Oné chvíle kdyby Potužák, kdyby kterýkoli z těchto klidně a věcně se radících sedláků byl k němu přistoupil a řekl: „Vojto, podívej se na nás, jak tu jsme všichni zajedno! Tys taky náš, s námi jedno jsi, ale osvědčit se musíš, obětovat se třeba za všechny“ — bez rozmyšlení i smrt by byl podstoupil...

Přišlo mu na mysl, že o boji, o oběti ještě bude řeč. Očekával, že padne slovo o nějakém bezpráví, pod nímž trpí tito zde shromáždění sedláci, o křivdách, jež se jim dějí. Blata, o něž se dělí, uchránil jim Kubata, ale jsou ještě lesy, rybníky, potok, jsou škody, které zvěř dělá na polích, než o těchto věcech nikdo se neozval. Mrzelo ho, že jsou tak netroufalí; nejraději by jim byl řekl: „Proč se bojíte domáhat se toho, nač máte právo? Zůstavte to mně, já vám dopomohu k vašemu právu. Budete brát vodu z potoka, jak kdo z vás jí bude potřebovat; lovit budete ve Volešku, na Zbudovském rybníce, v Mýdlovarském, ve Zlivském, v Bezdrevi; o knížecí lesy se rozdělíte, dříví bude vaše a zvěř vám více do polí chodit nebude. Postarám se vám o to, protože jsem váš. Jen počkat

261\$

•

musíte, až vše dozraje, až se náležitě připravím, abych to všechno chytře provedl... A zahynu-li v tomto boji, památka po mně zůstane, jako zůstala po Kubátovi. Než umru, Apolenu vám odkážu, aby se řeklo: Pro tu umřel a jí k vůli pro nás...“

Soumrak už se snášel k zemi, šero se udělalo v úzké předsíni, kde dleli mladí, v šeru zapadaly hlasy rokujících, radících se mužů, v šeré budoucnosti zalétaly myšlenky i romantické iluze v neustálém upjatí naslouchajícího Vojty, ale světlo, jež se roznítlo v jeho duši, nepohaslo a nezastřel je soumrak, ač nadarmo čekal, že někdo vyřkne slovo, jež by přišlo vstříc jeho iluzím, ba rozplynula se chvilková hořkost, již v něm probudila domnělá netroufalost těch, s nimiž pojednou se ucítil zajedno, a jiný hlas se ozval, nesměle zpočátku, ale čím dále tím rázněji sluchu si vymohl. „Jsou moudří, že na jedné věci trvají,“ pravil tento hlas; „umluvili se v příčině rozdělení Blat, a to jim musí na dnešek dostačit. Jindy si porozprávějí o jiných věcech, a bezpráví, které se jim děje, dojde také na řadu. Však to někdo nadhodí, až bude načase. — A pak, nač mluvit o věcech, jež prozradit se nesmějí? Zda ty

mluvíš o svých cílech, úkolech a úmyslech? Nediv se tedy!...“

Několik lamp se rozžalo; blikavě svítily na stolech, zastřeny houstnoucím modravým tabákovým dýmem. Hučely, šuměly hovory jako dříve, ale o dělení Blat už se nemluvílo; přetřásaly se už jen denní události rodinné a hospodářské; přesto Vojta se nehýbal ze svého místa a neustále naslouchal. U kteréš skupiny poblíže něho mluvilo se o Krušném z Pašic.

„... Dosud je v Budějovicích,“ pravil kterýs hospodář, jehož znal toliko od vidění, „ale ještě snad tuhle zimu se odstěhuje do Ameriky se synem Jakubem. Záložna mu půjčila šest tisíc, které si dala vložit do knih. Ty peníze budou mít ti dva a zakoupí se tam někde. Až odjede, hodí statek druhým dětem, ať se pak oň rozdělí nebo seperou, je prý mu to jedno; dřív však ho nepostoupí, až Blata budou rozdělena. Škoda toho místa, ti je neudrží, i kdyby svorní byli. Nestojí žádný za nic; nejlepší je ještě ta Rozára, co má známost s mládkem; ta je aspoň v pořádku...“

262\$

•

„Druhá je nestydatá záletnice,“ vece jiný, „pohoršení tropí.“

„Nu, máma taky za nic nestála...“

„Třetí šla sloužit do Vídně. Ferda ji tam odvedl. Však víme, co tam bude z ní.“

„Snad je přece neměl takhle opouštět. Co z nich bude?..“

„Nebyl by to beztoho odvrátil; neměl moci nad nimi. Těch škoda není, škoda jenom je statku. Kdo ví, do čích rukou se dostane?...“

„Řekne se: Není jich škoda!... Škoda je každého člověka, který se zvrhne, na špatnou cestu zabočí. A tihle jsou přece jen z našich...“

„Z těch synů, co z nich bude? — Z nejmladších, z Matouše a z Franty, pranic. Jeden zlenošil na vojně, druhý na studiích. Krušná se mýlí, počítá-li, že dostane Matouše do knížecích služeb. Ti tam na něho nečekají, ti mají své, a to je, řekl bych, v pořádku...“

Mluvili pak o Josefovi a o škandálu s onou ženskou, která za ním přišla, ostudě to, pro kterou Krušnej a Jakub odešli. Kdosi zvěděl, že Josef zanechal doktorát a že píše v nějaké kanceláři za malou službičku.

„Tisíce ho stál, velké tisíce,“ ozval se hlas, „a do vody ty peníze padly! Trest je to za máminu pýchu...“

„Nu, dát syna na studie, třeba si! Neříkám nic, myslili kdo, že ho vydrží. Než ho pošlu do světa, musím ho vychovat, aby měl svědomí a věděl, co je povinnost. Ale ta mu povolovala ve všem a pána dělat ho učila, než ještě pánem byl...“

„Co naplat, chyba se stala, ale mně je Krušného přece jen zase líto. Je to řádný hospodář a poctivý člověk a na stará kolena ze svého utíká, jako by do tmy skočil. V cizině bude jako kámen v moři. A chudák, ještě o nás se staral, nevzdal se statku, aby, až budeme dělit Blata, jeho žena a jeho děti nám to nezkazily...“

„Nu, chválabohu, ještě že má aspoň něco. Jakub umí dělat, uchytí se za mořem, jako se jiní uchytili, a dobře se mu povede...“

„Ale těžko mu bude! Člověk odchází do světa, ale
263\$

•

srdce zůstane při rodné půdě, kterou vzdělávali on a jeho předkové, která chleba dávala. Půdu Bůh člověku svěřil a jeho srdce k ní přikoval.“

„Pravda, pravda,“ přizvukovali všickni, a na všech lících bylo zřejmo, jak Krušného litovali a jak trpkým se jim zdál jeho osud.

Podivná věc. Vojtovi pojednou bylo také líto tohoto člověka, jehož jen povrchně znal a jenž se mu zdál být směšným pro svou slabost vůči svým dětem — Vojta znal najmě spády jeho dcery Anky — a pro strach před bratry Karhouny, kteří se Vojtovi zdáli málo strašnými a jimiž z té duše opovrhoval. Slyše nyní, že ho vyštvali ze statku a že odejde nadobro do daleké ciziny starý člověk, člověk „náš“ jako ti všichni, kdož se zde byli radili, neubráníl se soucitu.

Jak tak přemítal, ucítil ruku, která se položila na jeho rameno. Ohlédl se, stál za ním kterýs hospodář z Plástovic, starší muž, soused jeho sedláka.

„Nu, Vojto, ty ňák posloucháš jako na kázání! Bude jinak teď, vid'! Už dlouho nebudeš pást hříbata na Blatech, co?“

Vojta neodpověděl, jen se zlehka usmál.

„Aj — hled'me, ty se nemračíš? Copak se to s tebou stalo? Zcela jinak

koukáš na lidi. Nu, dobře je, sluší ti to líp takhle.“

Starý hospodář kývl hlavou a vešel do sednice. Přistoupil Václav.

„Vojto, chceš-li poslouchat, pojď do komory k bábě. Už se rozpovídala.“

V komoře kroužek různých lidí okolo báby: Apolena, dvě staré ženské, Kubatovic chasník a několik dětí. Když Václav a Vojta vstoupili, bába je uvítala, na velkou mísu koláčů ukázala.

„Jez taky, hříbku, jez, budeš mít hlad — nic se neostýchej! Však už povídali, jak jsi se snažil s rozvážením bahna do polí a do luk. Za tos hodný, vidíš! Mladému člověku práce sluší. Pro práci Pánbůh člověka stvořil, a ne pro zahálku. A že tě Václav tuhle má rád, je taky dobře. Usedněte tuhle na truhlu, chlupci, usedněte!“

„Děkuju, panímámo...“

264\$

•

Jedna ze starých žen mrskla po něm nedůvěřivým pohledem.

„Hleďme,“ pravila šeptem na ucho své sousedce, „ten kluk teď, kouká nějak jinak.“

„Povídejte, babičko, prosím vás,“ ozvala se Apolena.

„Dobře, dobře, holka, budu povídat. Tak jednou zrána časně — bylo to zrovna o senoseči — najednou tu na Blatech vondrovská panská chasa s kosami a do sekání trávy se dali. Ale naši už věděli, že se něco chystá, a proto postavili lidi na Blatech, aby, kdyby se něco stalo, hned to přišli hlásit k nám do Zbudova, a ti přiběhli a řekli, co se děje. Tu on se rychtář Kubata zvedl, svolal sedláky a šli všickni na Blata. Když tam tu chasu viděli, jak trávu seče, zapověděli jí to, a aby šli, odkud přišli, rozkázali jim, že tráva jim nepatří a Blata že patří sedlákům a jen sedláci že na tu trávu mají právo. Ale chasa si zapovědět nenechala, a šafář na sedláky, aby se klidili domů a nedělali reberii proti vrchnosti; nepůjdou-li po dobrém, že se do nich dají a kosami že je porubají. A rychtář na to, sedláci že reberii nedělají, protože ani kos, ani jiných zbraní nemají a na nikoho nedorážejí; reberii že dělá jen panská chasa, reberii proti právu a spravedlnosti, a věc berou, která jejich není, a o tom, čím Blata jsou a tráva, co na nich roste, že jsou písemnosti, kterými se to dokáže. Ale panská chasa se rychtáři vysmála a šafář mu řekl, aby si tu věc s

milostpánem na Hluboké spravil a vyrovnal, ale prozatím aby se klidil, sic že bude zle. A jakože té chasy bylo víc a sedláků míň, a chasa měla kosy a sedláci zbraně neměli, museli ustoupit a chasa posekala velký lán trávy. Když ale třetího dne nato vondrovská chasa přijela s fůrami, aby seno odvezla, bylo tu sedláků ze všech blatských vesnic na sta a cepy a kosy a železné tyče měli a fůry taky už tu byly; tak chasa musela odtáhnout a sedláci si to seno odvezli sami domů. Tak z toho bylo potom velké tahání. Rychtáře posadili do harestu na Hluboké a dlouho jej tam drželi. Hrozili mu a potom zas po dobrém domlouvali, aby odstoupil od svého práva, a když nechtěl a dokládal se, že ne svého práva, ale práva všechněch se zastává, hrozili mu zas, a že ho na hrdle trestat budou pro jeho zpupnost a nestydatou reberii proti vrchnosti, mu slibovali. Ale Kubata se držel a nepovolil,

265\$

•

a kdyby ho desetkrát na hrdle trestali, řekl jim, právo že přece jen zůstane právem a Blata a pastva na nich a tráva, co na nich roste, že přece jen budou patřit sedlákům. Tak oni ho potom zase pustili, protože se báli, aby se jim všichni sedláci na celém panství nezbouřili. Ale faleš v tom byla, protože už tenkrát měli na mysli utratit ho všem na postrach a ve chvíli, kdy by to narychlo učinit mohli, než by se sedláci vjedno sešli. Až bude po něm, myslili si, sedláci se zaleknou a umlouvat se přestanou samým strachem. A když rychtář Kubata vyšel z harestu, umluvili se sedláci, že pošlou supliku k císaři pánu, aby jim byl milostivě záštitou a poručil pánům, aby práva byli dbalí, neutískovali selský lid a nebrali mu, co jeho jest. Když potom se na Hluboké dověděli, že odešli poslové s tou suplikou na císaře pána, báli se, aby císař pán nedal sedlákům za právo, a umínili si, že svoje dílo provedou, než ti poslové se vrátí. A sám hlubocký pán a všecken jeho lid s ním a ouředníci jeho a radové přijeli na Blata, rozložili se tam na břehu potoka Soudného a obeslali rychtáře Kubátu, aby tam přišel vyrovnat se s nimi. A byli ve Zbudově zkušené lidé, kteří Kubátovi domlouvali, aby nechodil a raději na útěk se dal. Ale Kubata řekl: „To by byla chyba! Ne před pány bych na útěk se dal, ale právu a svaté pravdě bych utekl. Proto tam půjdu a řeknu jim, že jsme v právu a že se ho nevzdáme, a čistou přísahu v širých Blatech

pod boží oblohou na to složím. A vám povídám, abyste, až poslové se vrátí od císaře pána, ty písemnosti, které s sebou vzali, nevydávali a dobře uschovali, aby vám je vzítí nemohli a nespálili je, a vy byste potom neměli důkazů. A se mnou ať se stane podle vůle boží; avšak On se smiluje nad mými dětmi a vy jich taky neopustíte, kdyby mi bylo souzeno nevrátit se. — Tak tedy šel na Blata, na břeh potoka Soudného, a všickni šli za ním. A jak přišel na místo, kde ho čekal hlubocký pán a všecka jeho družina a radové a síla branného lidu, hned ho zaskočili a před pána přivedli. Tu on se hájil a na svém právu stál. Tak aby ukázal, kde to stojí psáno, povídali. Že ten list mají poslové, co šli k císaři pánu, odpověděl jim, ale on že přísahat bude, a pamětníci že jsou tu taky, kteří dají svědectví, že Blata vždycky patřila sedlákům. A oni zas, v tom že je ta reberie, že vypravili posly k císaři bez vědomí a svolení vrchnosti,

266\$

•

a za to že bude na hrdle trestán, nevzdá-li se svých nároků. A tu viděli sedláci, že páni přivedli s sebou kata. Na všecky padla velká hrůza a pláčem zaplakali, ale Kubata se nedal oblomit, čistou přísahu přísahal, že Blata patří sedlákům z devíti obcí, Boha na to za svědka vzal a pro Jeho milosrdenství a spravedlivost Ho prosil, kdyby páni ho na hrdle trestali, aby dal znamení, že za věc dobrou a spravedlivou smrt podstoupil.

Tu v hlubockém pánu se ozvalo svědomí a nechtělo se mu, aby Kubata byl odevzdán katu; ale radové a ouředníci mluvili do pána a naléhali na něho, že rebelanta živit nemá. Tak tedy ten pán nakonec jejich domluvám se vzdal a rozkázal, aby kat přistoupil a svoje dílo na Kubátovi vykonal.

I předstoupil kat s obnaženým mečem, holomci Kubátu spoutali a kat mu hlavu uťal. A bylo onoho dne krásné počasí, ani mráčku na nebi nebylo; ale jak hlava rychtářova padla a krev se vylila na zelenou trávu, černý mrak na jeden ráz vyvstoupil na božím nebi, zastřel slunce a tma se udělala, jako by v noci bylo, a zablesklo se žlutým ohněm a hrozná hromová rána zaburácela. Nato hned se dalo do lijáku a déšť splákl krev nevinou. I ulekl se hlubocký pán, ulekla se na smrt všecka jeho velká družina a pádili všickni, koňmo i pěšky, v největším chvatu z Blat, jako by samo peklo jim bylo vzápětí. To

bylo to boží znamení, kterého se tak zděsili. Jen vyběhli z Blat, bylo po dešti, tentam byl černý mrak a slunce svítilo a krásně bylo zas. I odnesli sedláci mrtvé tělo svého rychtáře, který právo jejich nezadal a svobodná Blata jim uhájil, jim a všem jejich potomkům z pokolení do pokolení, do dnešního dne a do budoucna. Když poslové se vrátili, přinesli stvrzení od císaře pána. Ale hlubockého pána císař pán tuze pokáral a přísně mu nařídil, aby sedlákům po právu činil, a což jejich jest, jim nebral. Ten hlubocký rod toho pána už dávno není — všickni vymřeli, jiným panství připadlo. Ale Kubátův rod nevymřel a tenhle statek jméno jeho nese a po všechny časy ponese. Na širých Blatech, na břehu potoka Soudného leží dva černé kameny, na místě, kde rychtář svou nevinnou hlavu za Blata dal, a ty kameny zůstanou tam jemu na slávu a na památku, dokud bude stát česká zem a v české zemi selský stav nevyhyne. Tohle všechno mi můj děd a moje

267\$

•

bába a jiní staří lidé povídali, jak to slyšeli od svých dědů a bab a od jiných starých lidí, když sami mladí byli, a dávno, tuze dávno je, co se to stalo. A já zas vám mladým to povídám, abyste svým dětem a vnukům, dočkáte-li se jich, o starých předcích svědectví dávali a ctili svatou jejich památku.

V knihách to psáno není, protože sedláci psát neuměli, a páni jim ke cti nepsali, ale zapomenout bylo by hřích. Až bude naplněn čas a potřeba se ukáže, i o tom knihy budou psát a nebude člověka v české zemi, aby nevěděl a neříkal, že Kubata dal hlavu za Blata.“

Bába ustala ve svém vypravování, ale zraky posluchačů tkvěly neustále na jejích rtech, na jejích milých, dobrých sivých očích; zda naslyšeli se?... Ticho v komůrce, nikdo nepromluvil, nikdo se nepohnul ani nohou nezašoural; toliko zavřenými dveřmi, dušeně, jako šumot dalekých vod dozníval sem hovor ze světnice. Bylo, jako by duch Kubátův dlel mezi zde shromážděnými, jako by se byl vtělil v tuto vetchou ženu, jeho potomkyni. Mihotavý lampy svit, bludný a blikavý, padal na tyto tváře, strnulé v poslouchání, a pohrával s nescíslnými vráskami na čele, na lících a na rtech této babičky, jako by vyvolával stíny zapadlé šeré minulosti.

Po chvíli bába zase započala mluvit.

„Vidíte, zlé časy přišly potom, tuze zlé! Vojny, mor a hlad a moc toho lidu tu bylo vyhubeno, pomřelo a rozutíkalo se, Pánbůh dopustil, budiž jméno jeho pochváleno! A zase si usmyslili na Hluboké vzít Blata sedlákům. Dvě stě let prý trval ten spor, ale právo, které Kubata uhájil, stálo pevně, sedláci vyhráli proces a drží Blata, nikdo už jim je nevezme. Společně na nich pásli, společný brali z nich užitek. Teď je chtějí rozdělit. Nu, já nevím, já jim do toho nemluví, já už nejsem z toho světa, ale za mého mládí nikdo na rozdělení nepomýšlel, a Kubata je uhájil, protože všem společně patřila; být rozdělená, nebyl by jich uhájil. Nu, muži vědí, co mají dělat, a časy jsou teď jiné; jen budou-li svorní a zachovají-li dobrou vůli na všechny strany.“

Bába opět umkla, zase zavládlo ticho. Tu Vojta se vzpřímil, blíže k bábě přistoupil: na jeho obličej se zrcadlil neobyčejný dojem, jímž vypravování bábino naň působilo, a z jeho očí sršely blesky.

268\$

•

„Panímámo,“ pravil dušené zajíkaje se, jakože těžko se mu mluvilo s osobami, k nimž mluvit nebyl zvyklým, „dobře jste řekla všecko..., děkuju vám! Tak jsem to ještě neslyšel..., jenom vždycky po kousku..., a jak se to zběhlo, teď teprve vím... Ale... když Kubata právo hájil, řekl bych..., sedláci ho neměli dát..., zastat se ho měli, anebo... když nemohli..., potrestat měli pána za jeho nespravedlivost. Jak utíkali z Blat... páni a panský lid, spustit se za nimi měli a pobít je do posledního... Já aspoň bych si na toho pána byl počíhal a byl bych ho zabil..

Bába se podívala ostře na mluvčího.

„Tys ještě mladý, chlapče,“ pravila, „a mluvíš, jak rozumíš, ale mýlíš se. Zabiješ člověka, ale zabitím práva neuhájíš. A zabiješ-li nespravedlivě, jako zabili Kubátu, právo s člověkem nezabiješ. Hlubocký pán nezvítězil, třeba mrtev byl Kubata, a právu hlavu stít nemohl.“

„A teď je právo ve všem, panímámo? Vy jste moudrá, povězte! Vždyť sedláci měli právo lovit ryby ve Volešku a lesy, povídají, taky jim patřily..., a proč by nebylo právem zbavit se zvěře, která mi dělá škodu na polích?“

„Můj zlatý chlapče, to já nevím. O žádných lesích nevím, že by kdy byly

patřily sedlákům. Dříví nebývalo drahé a vrchnost nám je od nepaměti buď lacino prodávala, nebo za práce a za pomoc při honbách dávala, a za to, že jim necháváme honitbu na našem, dávají nám stýlí na rybnících. A ještě ti povím: Sedlák umí vzdělávat pole a dobytek chová, ale lesnímu hospodářství nerozumí. Jsou obce, že mají lesu dost, ale les jim není pláten nic, protože ho buď vykácejí před časem a stelivo z něho vyvázejí, anebo se o každý kmen, o každou tyčku hádají, ale aby dorostlo, co vykáceli, starat se neumějí. To můj tatíček, Pánbůh mu dej nebe! — stokrát povídali. A s těmi rybníky je to zase takhle: ryby se vyloví a rozprodají, ale kde potom vzít násadu? — A nevody a sítě a kesery a kádě stojí velké peníze, a hájit se taky musí, a časy bývaly, že ryba ceny neměla. Tak co? Pustili to sedláci a nestáli o to. Jak a kdy se toho práva vzdali, ani nevím, nikdy jsem se nestarala, a můj nebožtík a můj tatíček — dej jim Pánbůh království nebeské! — taky se o to nebrali. A abych vám ještě řekla, s tou honbou, to je zlá věc. Sedlák, který

269\$

•

chodí na honbu, spustí se práce a Boha! Honba pro sedláka není, a který se jí přidrží, dobře nepochodí. Pravda, zvěř dělá škodu na polích i na lukách, ale ta škoda ještě žádného o statek nepřipravila, ale honba už mnohého, jen co já vím. A běda chasníkovi, který se do takových věcí spouští! Pytlák je napřed a naposled zloděj a darebák, a trest ho nemine.“

Bába se odmlčela; výraz jejího obličejce byl zcela jiný než před chvílí ještě, kdy o Kubátovi mluvila. Apolena, uzardělá, úkosem se na ni podívala a sklopila oči. Vojta se zamračil, jeho oči vzplály fosforovým svitem, hrozebný, zlý byl pohled. Apolena jej postřehla, ulekla se, zbledla rázem. Než zlověstný oheň jen na okamžik zahořel a zase zhasl, jen mraky, jež na čele se nakupily, nerozptýlily se. Úsudek, jež bába vyslovila na konci své řeči, jej pobouřil, zklamání mu přinesl; očekával, že zcela jinak vyzní její řeč, že z ní uslyší a vyrozumí, co ve shodě bylo s úmysly, jež on neustále v hlavě přemílal. Neslyšel zajisté poprvé takový úsudek o pytlácích a pytláčení, ale to bylo za jiných okolností, nikoli v souvislosti s tím, čeho dnes byl svědkem a co slyšel o Kubátovi. A pak, dříve, když před ním takový úsudek pronesli, jen svých divokých pudů poslouchal, a pomyšlení dopomáhat jiným ku právu, o

něž mocnější je zkracovali, nevzniklo ještě v jeho duši; proto takové řeči byly pro něho jen prázdným zvukem, jemuž se vysmíval; tenkrát mu bylo jedno, pokládal-li ho kdo za zloděje a darebáka; jemu vůbec nebylo jasno, co je zloděj a darebák; on prostě dělal, co chtěl a co se mu líbilo; kdo mu v tom překážel, byl jeho nepřítelem, nad nímž dlužno bylo vítězit silou nebo lstí, a strachu nahánět všem bylo třeba. Dle toho se řídil, toť bylo jedinou jeho zásadou. První průlom do této zásady učinila láska; zmocnil se duše Apoleniny, opřítí se mu nemohla, odpor by byl lehce přemohl, ale prosbě její, aby jí ušetřil, neublížil jí, neodolal; když pak shledal, že opanovav sebe, dívku ještě více k sobě připoutal, že vši duši k němu přilnula, roztála tvrdá kůra, do níž skuto bylo jeho srdce, a cosi nového, blaživého, povznášejícího rozhostilo se v jeho duši. Z ní jediné mu trysklo štěstí a blaho, jí k vůli vše byl hotov učiniti, jí ničeho více odřící nemohl. Ale jak si zabezpečiti, že jeho bude? — Ona, selská dcera, zámožná, ze starousedlého rodu, on hříbek bez rodiny, beze jména, bez majetku,

270\$

•

bez nejmenší vyhlídky, že by se něčeho domoci mohl!... Ale vůli měl, železnou vůli, a sílu a chytrost. Tu všechny jeho myšlenky se slily, tíhnouce za jedním cílem, jedním úkolem životním: vykonati něco velkého, povznéstí sebe nad jiné, nade všechny, které viděl podle sebe a nad sebou, aby vyplnil společenskou propast, jež zela mezi ním a Apolenou a kterou nebylo lze překročiti. Slýchal o Kubátovi, jenž uhájil sedlákům Blata, a sedláci ctili jeho památku a vděčně si připomínali jeho jméno; nebylo ho tajno, že odvěká nedůvěra selského lidu proti bývalé vrchnosti dosud trvala; slýchal dosti často toho onoho, an se zmiňoval o starých křivdách páchaných na selském lidu; bylo také dost těch, kteří vedli hluchou, skrytou vojnu s knížecími zřízenci, různí lesní a porybniční pytláci, Lochmout a jiní, víceméně prohnaní a odvážliví. Takovou vojnu povede taky, jenže chytřeji a důsledněji než tito všichni. Už Lochmouta se báli, ale on bude daleko nad Lochmouta a tak sobě povede, že všechno se bude třásti před ním. Kubata dal hlavu za Blata, ale on hlavu nedá, on bude mstitelem, neohroženým a nepřemožitelným bojovníkem za práva — ač mu jasno nebylo, co vlastně právo jest. On se připraví a

vyškolí, než začne. Jeho živá fantazie, zbujnělá a zmohutnělá na blatských samotách, kde měl dost času oddávat se svým snům i iluzím, kouzlila mu na oči nekonečnou řadu luzných obrazů, mlhovitých sice a do sebe splývajících jako šedé páry vystupující z širokých hladin vod, kupící se a houstnoucí nad syrými lukami jako modrý dým na dálných horách, jako ohnivé červánky večerní i jitřní, ale přece půvabných a velkolepých. O čem takto snil a co spřádal ve své bujné hlavě, on pečlivě toho tajil před světem, a vítáno mu bylo, že druzí hříbkové a vůbec čeled' se ho báli a společnosti jeho nevyhledávali, shledávající v něm a v jeho konání cosi tajemného, příšerného. Jen před Apolenou a před Václavem odhrnul závoj, jenž zakrýval jeho úmysly a plány, a nelíčený obdiv a naprostá oddanost těchto dvou mladých lidí mu dodávaly důvěry v sebe i jistoty, že co zamýšlí, provede. Jako ti v něm viděli člověka takořka nadpřirozenou mocí obdařeného, ač společensky hluboko stál pod nima, tak, až čas jeho přijde, vynutí si úctu všech lidí daleko široko a jméno jeho se proslaví.

271\$

•

Šel do Zbudova, aby slyšel, jak sedláci se radí; doufal, že uslyší nějakých stesků. Neslyšel žádných, ale přesto způsob, jakým věci své projednávali, vzájemná shoda jejich a jednotné poukazování na zájmy společné všem vyvolaly v jeho duši mocný dojem. Cítil se pojednou s nimi zajedno, ač sám sedlákem nebyl; vždyť Apolena ho k nim poutala.

Když pak bába vypravovala o Kubátovi, který život dal za právo a práva uhájil, dojem silně vzrostl, jenže zase neslyšel o žádném bezpráví, jehož by třeba bylo odčiniti. Jemu ovšem bylo jasno, kde a v čem se děla křivda. Podle jeho nazírání bezprávím a křivdou bylo, že on a jiní, kterým se vidělo, nesměli honit zvěř v lesích a na polích ani ryb chytat v potoce a v rybnících, že knížecí lovení a honbu sobě přisvojovali a zeměpanské úřady a četníci při nich stáli; než sedláci toho bezpráví, které přece také jich se týkalo, jako by neviděli a nepociťovali, slovem se ho nedotkli, jen o Blata se dělili, o Blata, jež Kubata jim uhájil, a bába se také nezmínila, že by Kubata se byl zajímal o lovení v potoce a v rybnících, a o volné honbě na Blatech.

Jakže jsou svobodná Blata a práva na ně uhájená, když spousty koroptví,

křepelek, kachen a jiných ptáků na nich žijících, když sta zajíců po nich se prohánějících a stáda srnců na ně na pastvu vycházejících jsou jedině pro knížete, který této zvěře i beztak má hojnost? — Bylo zřejmo, že dílo Kubátovo bylo neúplné...

Proto se ptal báby, chtěje se přesvědčiti, nezapomněla-li snad ničeho. Ale bába řekla všechno, co věděla, a chasník, jenž chodí na zvěř a na ryby, je zloděj a darebák, dodala, a že trest ho nemine.

Tu vzplál v něm starý, dlouho živený vzdor a stará zloba vyšlehla mu z očí. Než neušlo mu, že Apolena postřehla, co se v jeho duši dělo, a viděl, jak se ulekla, a jakože setba lepšího semene už vzklíčila v jeho srdci, vzepřel se ozývající se zlobě a druhý pohled, jenž zaletěl k bábě, nebyl více zlý, ba spíše bojácný...

I ozvaly se hlasy vůkol něho, milé, měkké dětské hlasy.

„Kubata dal hlavu za Blata,“ promluvila malá holčice; „vidíte, babičko, že se musíme modlit za Kubátu?“

272\$

•

„Arci, arcí, aby Pánbůh nám dal setkat se s ním, až nás zavolá na svou slávu,“ odvece bába, na jejímžto starém obličejí se zrcadlila tvrdá víra; „každého dne naň pamatuj, ty má dušinko. On zemřel za nás s čistou přísahou na rtech a Pánbůh ho jistě povolal mezi své svaté, a když ho budeš pamětliva, i on se za tebe přimluví.“

„Babičko moje zlatá,“ promluvila Apolena, „vy jste tak krásně povídala a tu pevnou víru v Boha máte. Pomodlete se i vy za nás, aby Pánbůh nás ostříhal, nás a všechny, které v srdci nosíme, abychom se neprovinili ničím zlým a před Jeho soudem obstáli.“

„Pomodlím, mé dítě, pomodlím! Každého dne se za tebe modlím, aby neposkvrněná Panna nebeská tě vzala do své ochrany a ty čistou a hodnou se zachovala. A i dnes ještě se pomodlím za tebe a za všechny, které v srdci nosíš a nosit budeš budoucně.“

Vojta stál rozechvěn do hlubin duše. Co nyní slyšel, působilo naň jako májové slunce a vlahý jarní déšť na zbytky zimního sněhu. Jeho vzdor vniveč

se rozplynul a prchl nadobro. U Potužáků zajisté se modlili každého dne několikrát, zbožné modlitby říkali, a on s druhými říkat musel, ale tohle bylo jiné, to nebylo říkání modliteb, to tryskalo z duše...

Jeho plachý, nesmělý pohled utkvěl nejdříve na pěkném líčku Apolenině, jež se k němu zcela obrátilo; viděl slzy lesknoucí se na dlouhých černých řasách, ale rty se usmívaly a jemu se podobalo, že mu zlehka, zlehounčka hlavinkou pokynula, jako by potvrdit chtěla, že rozumí pohledu, že postřehla, co se v něm děje, poděkovat se mu, že se tenkrát přemohl, nad její prosbou se smíloval. Tak nevýslovně sladký ten pohled byl, takové milé teplo z něho hřálo, že domníval se patřit v tvář svatě neposkvrněné Panny, v jejížto záštitu bába svou vnučku doporučovala. Blikala lampa, mdlý svit se z ní lil, ale jemu bylo, že rajská záře oblívala líce, nachové rty, černé klenoucí se brvy i černé prsténce bohatého vlasu, jež na čele a na skráních se vydraly zpod bílého hedvábného šátku, který hlavinku její pokrýval; než toliko krátký mžik snesl tento pablesk ráje, pak sklopil zrak, a když jej opět pozvedl, viděl, že její obličej se obrátil k bábě.

A bába seděla za stolem, shrbená, v sebe zhroucená;

273\$

•

její ruce, osmahlé do brunátná, ležely na sněhobílém ubruse, jímž stůl byl prostřen, zář lampy si s nimi hrála; čelo její bylo ve stínu, ale sivé oči, byt' i ústa umkla, jasnou, bystrou řečí mluvily, na všech, co jich tu bylo, i na něm s výrazem něžné dobroty utkvívaly a podle ní, z každé strany po jedné, rusé hlavinky dětí jako sošky božích andělíčků.

„Povídejte ještě něco, babičko,“ ozvala se po chvíli holčice po pravé její straně, „povídejte o těch kostrách, co se našly na Blatech v hlíně...“

„Až jindy zas, dušinko, až jindy. Už se připozdilo dnes, už minula devátá. Nemohly byste spát, bály byste se, děti, a bábě už se taky chce spát. To víte, už jsem stará. A vy taky, Vašku a Apoleno, abyste už šli domů. Do Plástovic je daleko a zítra musíte zas záhy vstávat, to víte, lenošit mladý člověk nesmí a dlouho v posteli se povalovat je hřích. A potom, vždycky na mne chodí strach, když vím, že někdo z mých milých po Blatech chodí v pozdní noční době. Na Blatech leccos šálívá — člověk neví, divné věci na světě se dějou,

nikdo je nevyzpytuje. Kdybyste byli sami, pustit bych se vás bála, ale že je tuhle hříbek s vámi, nemám takovou starost, toho tak snadno něco neobloudí. Nevyháním vás, to to! — a tebe taky ne, hříbku. Jen přijďte brzo zas, a ty taky, chlapče, ale víte, já bych celou noc oka nezamhouřila, kdybyste prodleli. Ještě kdyby táta s vámi šel, ale ti se tu tak brzy nerozejdou a tak dlouho čekat nemůžete.“

Apolena vstala, bábě ruku políbila.

„Zachovej vás Pánbůh, babičko. Zaplat' Pánbůh za všechno..

„Dobře, dobře, holka, dejž to Pánbůh — a tvou mámu mi pozdravuj, a at' přijde brzy, řekni jí, a že po ní toužím...“ Tu Vojta přistoupil.

„Děkuju vám taky, panímámo, za všechno. Dobrou noc..., ale kdybyste dovolila, než půjdem, ještě na něco bych se vás zeptal..., vy povíte..., poradíte...“

Těžko, zajímavě se mu z hrdla drala řeč.

„Nu, jen mluv, chlapče, mluv!“

„Tedy, panímámo..., kdybyste mi řekla, co by teď..., co by dnešního času... člověk vykonat musil, aby..., aby... byla po něm památka..., aby byl... jako... Kubata...“

274\$

•

Hledal slov, aby ještě něco přidal, avšak nenalezl jich a odmlčel se. Jeho černé sokolí oči utkvěly na bábiniých rtech s výrazem nevyličitelného, úzkostlivého napětí.

Bába mu bystře pohlédla do očí.

„Proč se tak ptáš?“ tázala se ho; „chtěl bys snad něco takového vykonat?“

„Chtěl bych, panímámo...“

Jedna z přítomných žen propukla ve smích; hoch se zarazil; než bába ji pokárala.

„Copak vás to napadá, ženská?“ pravila přísným hlasem; „jak se můžete smát, když se takhle ptáš? Je přece patrné, že dobře smýšlí. — A ty, chlapče, slyš, co ti povím, a rozjímej o tom. Co Kubata vykonat nemůže — časy se změnily, a co bylo, více se nevrátí. Ale hodným člověk může být každý, a každý hodný člověk zanechá po sobě dobrou památku,

krásně jméno jeho zapadlo v zapomenutí. A hodným člověkem budeš, budeš-li pracovat a plnit svoje povinnosti; třeba svého si hledět a o cizí nestát. Každou poctivou prací rukou svých si získáš zásluhu, která počítána a na váhu brána bude, krásně lidé ani nevěděli, žes ji vykonal, protože každá poctivá práce je na užitek všem. Kdybys skobkou okopal zem ve květináči, aby zasazená do něho routička lépe se ujala, a z toho radost vzešla jedinému člověku, tvému bližnímu, zásluhu máš; a bude-li hojně takových pracovníků, každý podle sil svých, získáte společnou svou prací tolik zásluh, jako si jich získal Kubata za své rodáky, a jakože hřivna, kterou Pánbůh podělil lidem, není stejná, v očích Otce nebeského každý z vás pracovníků bude mít takovou cenu jako Kubata; tedy když každý z vás pracovníků odřekne se dobrovolně něčeho, co ho těší, co je jeho aneb po čem touží, a na prospěch všem tuto obět' přinese, obět' jeho nebude marná, a dohromady s druhým sečtena, velká bude jako obět', kterou přinesl Kubata. Kubata uhájil selských práv, on tvrdě a neoblomně práva se držel a právo zastával, nejen své, ale právo všech, a tak je vidět, že všichni mají být svorní a k sobě stát, jeden za všechny a všichni za jednoho, a že nic nezvítězí, kdo jen na sebe a na své právo pamatuje, a práva jiných si neváží a neujímá...“

„Ale když jiný mi sahá na moje právo, panímámo..., co potom?“ vpadl jí do řeči Vojta.

275\$

•

„Sahá-li ti kdo na právo tvoje nebo vidíš-li, že kdo šlape právo jiného, potom třeba práva hájit. Ale předem třeba vědět, co je právo, a ne všechno je právo, co se za právo vydává. Kdo si takových práv sám dělá, kdo svůj prospěch právem být pokládá, neuhájí jich, krásně velká byla jeho moc, jakože hlubocký pán taky myslel, že má právo na Blata, a moc v rukou držel, a jakože vrchnosti taky za to měly, že je jejich právem, aby sedlák jim byl poddán a robotu jim konal. Tak jsem ti, holečku, pověděla, jak umím. To víš, už jsem stará a nevím, řekla-li jsem to dobře a porozuměl-lis? Bohu poručíno! Jen buď hodný, a až zase přijdeš, ještě ti povím. Ostatek, tvůj sedlák ti taky poví, je hodný a moudrý a ty jen se ho drž, tvá škoda nebude, pokud živi budete, chlebiček u něho pojídat budeš, a kdyby si ho Pánbůh k

sobě povolal, bude tu Vašek, a ten tě taky neopustí. Tak tedy dobrou noc, děti. Pánbůh vás opatruj!“

Rozloučili se a šli. Prošli vsí, přes můstek se dali, ze stínů vysokých topolů se vybrali. Blata se rozkládala před nimi široká, nad hlavami blankyt nebeský, lehounkými parami zastřený, měsíc po něm tiše plul, stříbrné světlo své sesílal, dva bělavé kruhy okolo něho, na nichž jeho zář se lámala, jemný nádech všech barev duhy vyvolávajíc. Na Blatech stály mlhy, nablízku průsvitné jako vzdušný závoj z vystupujících par utkaný, u větší vzálenosti v bílou, stříbrolesklou hmotu zhoustlé, napohled podobající se mléku rozlitému po ohromné mělké pánvi; sněhu se nepodobaly, sníh leží strnule, ale v těchto mlhách byl pohyb, lehký vpravdě, ale přece znatelný; jen málo nad povrch země vystupovaly a srážejíce se zase nazpět klesaly, jako by mléko v slabém varu se vlnilo.

A ticho vůkol, ticho nesmírné. Ni nejmenší větřík nevál, žádný šelest, žádný ptačí hlas se neozýval, jen občas zaštěkal pes, tu zblízka, ve Zbudově, onde v dálné dáli, tlumeně, jedva slyšně zvuk doléhal, v hluchém tichu skomíral.

Vojtovi vířilo v hlavě; bylo mu, jako by půdy pod nohama neměl a střemhlav se někam řítil a s ním a vůkol něho vše se hroutilo, Blata, mlhy, modrá bář nebes, celý svět; nicméně tento všeobecný rozvrat neměl do sebe nic děsivého: naopak, blaze mu bylo, jako člověku, jenž ve snu se vznáší v kruhu jasných světél nebeských, a zbaven vší tíže, volně letí

276\$

•

někam do neznáma. Ach, blaze mu bylo a neznámo neděsilo, neboť tu před ním, tu podle něho letělo, plulo nejjasnější ze všech nebeských světél, svítíc mu stříbrnými paprsky, dívčinina hlavinka, a milé bílé líčko co chvíle obracelo se k němu se vděčným úsměvem a v smavých očkách sladká plála zář, i bylo mu, že slyší milých očí řeč, jež děla mu: Jen při mně buď, jen se mnou pojď, společná pouť je nám souzena, druh podle druhu poletíme drahou svou, drahou nám vykázanou, jako tam ty dvě hvězdičky, jichž promyk družně a nerozlučně na nás mrká a které od počátku světa družně spolu putují a po všechny věky věkův od sebe se neodchýlí...

Došli lávky vedoucí přes potok Soudný, jediného slova nepromluvivše. Černě vřily se vody, na jichž povrchu lesklé, dlouhé, klikaté rýhy, vyvolané světlem měsíčním, modravě světélkující pruhy, ztrácející se v nachově černých stínech vroubícího břehy rákosí.

Václav, jenž šel první, stanul a zadíval se maně do této dovádivé hry nočních světél a stínů. Myšlenky hochovy, sledující tok těchto vod, předbíhající mu, zastavily se bezděky u míst, kde, jak věděl, Vojta měl svoje sádky.

„Máš tady ještě kapry?“ tázal se hříbka, ani netuše, jak bolestně ho svojí otázkou probudil z jeho snů.

Vojta sebou prudce trhl, zaškaredil se.

„Co je ti do toho, co je ti po mých rybách?“ vyrazil zlostně v odpověď.

Václav se ulekl.

„Odpusť,“ zakoktal, „já..., já... jsem se jen... ptal. Nepomyslil jsem si, že..., že by tě to... mrzelo...“

Apolena přistoupila, ujala Vojtu za ruku, podívala se mu do očí, usmála se. Ten se více neškaredil.

„Vždyť už žádných nemá,“ pravila, obracejíc se k bratrovi; „což ti to neřekl? — Už tři neděle tomu, prodal je Železnému v Selcích.“

„Tak, tak — prodal,“ přisvědčil Vojta hlasem zcela změněným, trpce, ale bez nejmenší stopy hněvu; „kradené ryby jsem prodal a utržené za ně peníze jsem uschoval a mám je. Nemám žádných ryb již a taky as už nikdy žádných mítí nebudu. Ať se Železný jinam obrátí, třeba na Pavlíčka, na Zlivské! Pojd'me, nač tu stojíme?“

277\$

•

A šli bez dalšího slova — sto kroků, dvě stě kroků ušli. Tu Vojta pojednou promluvil:

„Sedláci jsou zajedno, všickni, ze všech blatských vsí.

O Blata se rozdělí, nebude se víc pást na Blatech a já přestanu být hříbkem. Ale sedlákem taky nebudu, abych mohl být s nimi zajedno. Ale ty, Apoleno, a ty, Václave, vy jste selští, vy jste s nimi jedno, a já zase jsem s vámi jedno. Dobře ti sedláci mluvili, váš otec..., všichni..., a mně bylo, jako

by všickni dohromady a každý byli mým otcem, a do pláče mi bylo, jak jsem je tak viděl a slyšel. Do pláče, vám povídám! — a mně do pláče nikdy nebyvalo..., ale to proto tak přišlo, že jsem je měl najednou rád..., a dříve jsem nemíval nikoho rád, až potom tebe, Apoleno, a skrze tebe tuhle Vaška. A když jsem viděl, že mě máte taky rádi, měl jsem vás rád ještě více a život bych za vás dal a za všechny, které vy máte v srdcích. A potom bába povídala o Kubátovi a jak dal hlavu za Blata, za tahle Blata, po nichž jdeme a která jsou vaše, protože Kubata sám je svým životem vykoupil. A čest a sláva zůstala Kubátovi a v nebi je, bába řekla. Tu mi potom najednou přišla taková lítost, že už Kubata vám Blata uhájil a já vám je už dobýt nemohu. A nic vám vyzískat nemohu, nic, pranic, ani lesy, ani rybníky. Bába řekla, že sedláci na ně právo nemají, a sedláci o nich slovem nešpetli. Tak jsem poznal, že všechno je marnost, nač jsem pomýšlel, a Lochmout je zloděj a darebák, a já jsem taky zloděj a darebák. A když vám nic dát nemohu, jakže ty, Apoleno, budeš má? Tys selská dcera, a já zůstanu do své smrti selským pacholkem, a selského pacholka být nemůžeš. Bába řekla, že jako Kubata je dnes, kdo pracuje na užitek všem. Snad Pánbůh ze mne udělá Kubátu, ale sedláci mě za Kubátu mít nebudou, a kdybych se v práci strhal, selská dcera nebude pro mne. Kdybys byla selskou děvečkou a chudou byla jako holá dlaň, bylo by pro mne dobře, já bych tě těmahle rukama uživil. Ale takhle ty se jednou ode mne odvrátíš, a budu muset přinést obět'..., bába řekla, že každý musí něco obětovat a dohromady ty oběti že budou velké..., ale já nevím, budu-li mít tolik síly. Mně se zdá, že bych každého zabil, kdo by se opovážil sáhnout na tebe, vyrvat tě mi...“

Stál vzpřímen, velký, mohutný, obličej jako z kamene
278\$

•

vytesaný, světlo měsíce svým jasem ho polívalo, stříbro s bronzem se pojilo. Z očí sálaly mu blesky, prsty v pěst se zatínaly.

„Ty nikoho nezabiješ, Vojto, nikoho, povídám ti!“ promluvila klidně Apolena, „protože ničí nebudu, ne-li tvou. Co bude, co se stane..., nevím. Ale tolik vím, že od tebe nepustím. To ti zde povídám a slibuju pod božím nebem a tuhle můj bratr Václav je svědkem. Snad dlouhá bude ta zkouška, a

že dlouhá bude a těžká, v tom je ta oběť, o níž mluvila bába, ale já mám pevnou víru, že obstojíme, a tuhle Václav bude stát k nám. Slyš taky tohle, Vojto. Co bába mluvila, nebylo marné — všaks to sám cítil, viděla jsem to ve tvých očích. Prosila jsem bábu, aby se pomodlila za nás a za všechny, které v srdci nosíme. Tys dobře porozuměl, na koho jsem myslila — a bába přislíbila, že se pomodlí. Vidíš, Vojto, upřímně ti řeknu, že jsem měla taky takové věci v hlavě, nepochybovala jsem, že vykonáš něco velkého, něco takového, že o tobě budou mluvit, jako mluví o Kubátovi, ale teď vím, že to byl jen sen. Ten sen se rozplynul — není ho škoda, byl marný a samý klam, ale moje láska se nerozplynula. Tys hodný člověk, Vojto, a šikovný a práci rozumíš. Budeš pracovat, Vojto — z tvé práce bude užitek nám, vždyť nás máš rád, řekl jsi to, nám, a když nám, tak všem, povídala bába. Práce je svatá a v práci je boží požehnání... A ještě o něco tě prosím: nemluv, že bys koho zabil. Mně se zdá, že je velký hřích takového co říkat, krásně to člověk ani nemyslel doopravdy. Pomysli si, jak by nám bylo, kdyby mezi námi byl zabitý člověk. Však víš..., však víš... tenkrát...“

Zarazila se, nedopověděla. Postřehla plachý, prosebný pohled, jenž z očí Vojtových k ní zaletěl. — —

Popošli mlčky kousek cesty, každý se svými myšlenkami. Pojednou Apolena stanula, Vojtu za ruku ujala.

„Tys mi neodpověděl, Vojto,“ promluvila. „Vid', že mi uděláš k vůli a nikdy už neřekneš, že bys kdy kterého člověka zabil. Viděls už zabitého člověka?“

„Neviděl, Apoleno. Nemluv už o tom — já nikdy nikoho nezabiju...“

Pohlédla mu vděčně do očí.

„Vím, vím — ale ani už nevyslovíš takovou věc, vid'?”

279\$

•

Nemohu si pomyslet, že by bylo na světě něco strašnějšího než ubitý člověk.“

Zachvěla se hrůzou. Projelo jí hlavou, co slýchala o zabitých na Blatech, a v duchu viděla onoho pěšáka s hlavou okrvavělou.

„Mám v tebe pevnou víru,“ pravil tlumeně Vojta, drže její ruku, „jsem

tvůj, a jak poroučíš, se ti zachovám.“

Ruku jí stiskl, načež ji pustil, k Václavovi se obrátil. „Vašku — už ať je, jak má být — řeknu ti to..., odpusť nebo neodpouštěj..., jak se ti bude chtít..., nepovídám ti to dobrovolně..., tlačí mě to na duši. Jak té tenkrát zavřeli..., toho pěšáka jsem uhodil já! Proč, to ti nepovím, ať ti to poví tvá sestra, bude-li chtít. Byl bych ho dobil, ale Apolena nechtěla. Tenkrát jsem ji poprvé poslechl. Ona nepověděla, protože nemohla, zapověděl jsem jí to a měl jsem ji v moci. Nechal jsem tě v tom, mnoho jsem ti ublížil a vám všem..., tvému otci, tvé matce..., babičce ve Zbudově... Kdybych ti to neřekl, její modlitba nic by nebyla platna. Špatně jsem vám byl na užitek. Lituju toho. Můžeš-li, odpusť... Řekni to třeba sedlákovi..., vyžene-li mě, nic jiného jsem nezasloužil, ale řekni mu..., že toho lituju...“

Nedomluvil ani, a už Václav objal jeho šíji, jeho hlavu přitiskl na svou hrud'. Jeho dobrá, měkká česká duše, beztak již mocně rozvlněná, celá mu vstoupila v oči, oči slzami zalila.

„Ty nemluv tak! Ty nemluv tak — jsi můj bratr,“ drala se řeč, trhaně, mocným pohnutím přerušována, „nemám čeho odpouštět... Minulo to, je to pryč..., dobře to skončilo... Přece mám s to rozum..., nemohls to říci..., byli by tě tam podrželi... Slyšel jsem, že toho pěšáka propustili ze služby, protože nebyl poctivý člověk. Uhodils ho, věděls proč. Já se neptám, ptát nebudu. Tátovi nepovíme..., pověz sám, až bude čas, budeš-li chtít. Nač to všechno zas vyvolávat?... Já jsem s Apolenou zajedno...as sebou taky..., do své smrti budu stát k tobě, k vám... jako ty k nám...“ Políbil Vojtu dvakrát třikrát.

„Nemysli víc na to..., je po všem...,“ dodal, „buď jenom rád, žes ho nezabil. Pánbůh tě chránil... a nás taky...“

280\$

•

„Děkuji ti, Vašku..., je mi lehký teď... Pánbůh ti zaplat'...“

Objali se ještě jednou; pak se pustili a ruku v ruce kráčeli pospolu po měkkém pažitě, Apolena podle nich, zářící štěstím; úsměv její hrál na rtech, černé oči se smály, bílé světlo měsíce s nimi pohrávalo, laškovalo.

Tu pojednou silnější pohyb se dostal do bílé řídké mlhy. Houstla, do výše stoupala, ale vyšší vrstvy vzduchu zase k zemi ji tlačily; kotouče, husté, jako

sníh bílé chundele se tvořily, valily se, srážely, znovu se zdvíhaly. I obklíčil mladou trojici příboj těchto kroužících, němě vířících se hmot, nebe jim zahalil, svit měsíce jim odňal, obzor jim zastřel blízký i daleký, syrý byl, chladný a dotěrný. Oděv jim zvlhl, dech se jim úžil. Hlucho vůkol nich i nad nimi — na očích nic než sněhobílá vlnící se vřava.

„Nevyznám se..., kde jsme?“ vydralo se slovo Apoleně.

A Vojta na to: „Jen se mne chytň a drž, aby ty mlhy nás neodloučily. Nic se neboj — kdybych měl oči zavázané, nezmýlil bych se. Vyvedu tě z těchhle mlh, jako tys mě vyvedla z horších, v nichž jsem se potácel.“

Za čtvrt hodiny byli na černé vozové cestě, zlehýnka stoupající. A světleji se udělalo, zpočátku nad hlavami, pak i před nimi a podle nich. Závoj, jenž halil plný měsíc, řidnul víc a víc a nebe zase se modralo...

Tu jako vysoké hradby vystoupily ze šera plástovické sady a střechy statků a bíle omítěné zdi se zaleskly ve třepetavém stříbrném jasu.

XVI

Zima zavládla na Blatech, sněhu napadalo hojně, ale povlak, jehož se dostalo zemi, nebyl stejný: neustálé větry, jež provádějí svou bujnou hru po širé rovině, nahnaly místy

281\$

•

velkých závějí, jinde zas odvály nadobro sypký sníh, takže země a zežloutlé trsy travin a skřípin daleko široko zůstaly nepokryty zimním hávem. Mráz skul do svých okovů louže a rybníky, ale na Soudný potok nevyzrál. Černé jeho vody nezamrzly, ba bystře se proudily jako dřívě, a z vyschlého hnědého rákosí, z listů zbavených křovin podél temného toku vycházely večer a v noci příšerné kovové zvuky. Než zřídka kdo je slyšel. Opuštěná ode všech, Blata spí v zimních nocích svým začarovaným snem. Kdo náhodou nemusí, jistě nohou do nich nepáchne, nejméně v noci. Jsou mnozí, kteří se přímo bojí vydati se do Blat, jakmile v zimě slunce zapadlo. Cosi teskného dopadá na člověka, jenž kráčí touto pustinou, všude stejnou, mámivou, nepřehlednou. Pocit naprosté opuštěnosti se zmocňuje duše; špinavé mlhy tiše se valí, rozhledu brání a bezděky přicházejí na mysl pověsti o zběhších se tu událostech a mysl ochabuje pod tíživými vzpomínkami. Tak vyskytuje se v blatském lidu pověst — a mnozí pevnou jí přikládají víru —, že v jistých zimních nocích každý, kdo se na Blata vydává, byť zevrubně míst povědom byl, zabloudit musí, a dokladů toho uvádí se mnoho. Věř nebo nevěř — možnost je nasnadě...

Kterés neděle v lednu Potužáková s Apolenou byly na ranní v Pištíně. Když po mši vyšly z kostela, setkaly se na návsi s Krušnou, která je oslovila.

„Och, kmotra, vítám vás od slova božího! Není tu kmotr s vámi? Ráda bych ho viděla, snad by mi radou byl v mojí opuštěnosti. Nemám, na koho bych se obrátila — všickni jako by ode mne utíkali, a já smutná a zarmoucená jsem přece živé duši neublížila! Pánubohu se modlím, aby se nade mnou slitoval a nad ubohými opuštěnými dětmi, ale co je to všechno

platno!... A vy, kmotra, Pánubohu děkujte, že máte hodného muže, který dojista by vás neopustil. V Americe je ten můj, v Americe!...“

„Vím, kmotra, vím,“ odpověděla Potužáková, když se dostala k slovu, „psal muži, je tomu asi týden..“

„A vidíte, mně nepsal! Jako bych nebyla na světě a děti jako by taky tu nebyly. Na krk nám to všechno hodil, ještě to všechno zadlužil, a teď se musíme ohánět, ani nevíme kudy kam. A přece by mohl mít radost ze svých dětí. — To nebylo

282\$

•

pravda, víte, s tou ženskou z Prahy, jak přišla na Josefa. Jen zostudit ho přišla, mrcha nectná, aby peníze z nás vydřela! Ale mne nechytne, ta, ta...“ — následovala řada krvavých nadávek — „a Josefa taky ne! Josef jí ukázal, to se neptejte! Josef je doktorem, kmotra, už jím je, a jakou vážnost pro něho mají po celé Praze, jen až bude mít tu prachci, zařídí si kancelář...“

„Nu tak tedy,“ vece Potužáková, která nijak nebyla ráda tomuto setkání, a byť věci nerozuměla, přece dobře tušila, že Krušná se buď chlubí, nebo sama byla synem klamána — „když udělal doktora, buďte ráda, všechno bude dobře.“

„Ale, kmotra, do začátku potřebuje peněz — to je na dlani! A odkud jich vezmu? Záložna už nepůjčí a spořitelna dokonce ne. Tak jsem chtěla poprosit kmotra, nevěděl-li by mi rady, kde bych si jich opatřila. Však víte, třeba bylo osm tisíc dluh na statku, že statek stojí za dobrých dvacet. Kdybych měla dva tisíce, všechno bych to přivedla do pořádku, jen o pořádek běží a všechno zas půjde. Frantík se činí, kmotra, ani byste neřekla, jak se vpravil do toho hospodářství. Jen tak o dva roky kdyby byl starší! Šikovný je, žádný by nevěřil; všechno mu jde od ruky, jako kdyby odjakživa byl ty práce konal, a přece studoval a dobře studoval! Má vzdělání, německy rozpráví, jako když bičem mrská, moc neradi ho ztratili ti páni tam na těch školách. Ale což bylo platno, když Jakub odešel s tátou, některý z těch mých chlapců se musel chytit hospodářství. Myslíla jsem napřed na Matouše; ale ten je na vojně ještě na půldruhého roku. Taky nechce ani slyšet o sedlačení. Vzal si, víme, do hlavy knížecí službu, a venkonce nemohu ho nutit, aby si to z hlavy vyrazil,

když je to jeho vůle a on ví, že při tom udělá štěstí. Tak tedy Frantík do toho musil skočit. Je mu teď šestnáct let — jen aby mi ho na vojnu nevzali jako všecky jeho bratry; to by bylo neštěstí. Nu, snad tomu ujde; až bude čas, zadám žádost, aby ho osvobodili — vždyť jsem jako vdova, když mi muž odešel, a musejí mi ho pustit. Potom ho ožením, bohatou nevěstu mu najdu. Krev a mléko, ten chlapec, urostlý jako buk v lese, a statek taky je pěkný, tak co? — nebude zle o nevěstu...“

Odmlčela se na chvíli, dech jí došel. Potužáková dobře věděla, co bylo s pravdou v příčině Frantíka a jeho studií

283\$

a že „ti páni tam na těch školách“ přesmíru neželeli jeho odchodu, ježto propadl a na cestu se mu dostalo rady, aby studií zanechal. Bylo také známo, jak Frantík sobě vedl, co byl vrácen rodinnému krbu; po všech hospodách, blízko a daleko, bylo ho plno, a přes velké jeho mládí do různých nekalých milostných pletek taky už zabředl, jevě velkou příbuznost se svou sestrou Ankou.

„Jen ať se vám drží Frantík,“ vydralo se Potužákové slovo.

„Och, kmotra, o to není strachu! On je tuze spořádaný. Jen klevetníci se o něho otírají! To už není jinaké. Co se u nás stalo, všecko mají na svědomí klevetníci. Muž mě opustil — Pánbůh dá, že se bez něho taky udržím a děti zaopatřím. Tu a tam se přece najde dobrý člověk, který opuštěným ruku podá; řekněme hned: kmotr Potužák. Že mi pomůže, kmotra, vidíte?“

„Do toho já mu nemluvím, milá kmotro,“ odpověděla poněkud vyhýbavě Potužáková; „to víte, to je těžká věc; on si spravuje své a musí vědět, co být může a co ne.“

„Ovšem, ovšem. Je doma teď — zašla bych k vám do Plástovic..“

„Doma je v tu chvíli, ale jak my dvě se vrátíme, půjde na velkou do Selců..“

„Nu, neškodí, kmotra, neškodí! Dojdu si tam třeba jindy — tak tuze naspěch ta věc nemá, a vy za mne dáte dobré slovo, není-liž pravda?... Můj ty Bože, to bylo nějakých peněz třeba, aby všecko přišlo zase do pořádku! Dva

páry koňů jsem musela prodat, nebylo vyhnutí, a ti nám teď chybí v hospodářství. Nic platno, bude třeba jednoho koupit..., arci jen tak prozatím, na náké tři měsíce, než nám hříbě doroste, nákého třeba staršího, horšího, za šedesát až sedmdesát zlatých tak. Zítra je v Netolicích trh, tak Frantík se tam podívá a koupí ho...“

Potužáková beztak slyšela, že Krušná prodala dva páry tažných koňů, jako vůbec celá Blata věděla o tomto prodeji a řečí bylo o něm mnoho; slyšíc však, že Frantík byl pověřen úkolem koupiti koně na netolickém trhu, nemálo se podivila.

„Cože, kmotra?“ odpověděla všecka překvapena, „to—
284\$

ho chlapce posíláte do Netolic koupit koně, s koňskými handlíři jednat — což se nebojíte, že ho ošidí? Náš Vašek je starší a z dětstva při dobytku, ale nákup koně bych mu nesvěřila..

„Och, kmotra má zlatá, vy Frantíka neznáte,“ vece poněkud zvysoka Krušná; „toho nikdo nenapálí! Oči má jako rys a počítat umí líp než kterýkoli starý. Jak by taky neuměl, tolik škol má...“

„Nu, když myslíte, kmotra..., jen ať toho nelitujete! Můj jde zítra taky do Netolic — prodáváme hříbě. Snad by to mohl pro vás obstarat. V tom vám jistě rád poslouží...“

„I kde bych ho směla obtěžovat! To už ten chlapec spraví. A pravdu povědět, on, ten hoch, by taky nesnesl, aby se mu kdo pletl do té věci...“

„Nu, to je potom jiná,“ odvětila Potužáková; „spánembohem tedy, kmotra, mějte se hezky

Krušná vtom přistoupila k Apoleně, usmála se na ni, na plece ji potřepala, tváře pohladila.

„To je holka, kmotra, to je holka! To máte radost, co? Vida! Můj měl pořád v hlavě, že by to byla nevěsta pro našeho Jakuba. Nu, já bych byla bývala ráda! Ale co platno, když ten blázen utekl s tátou!... Nu, holka, až uhlídáš Frantíka, kdo ví, nezalíbí-li se ti! Skoro bych řekla, že by se k tobě lépe hodil než Jakub...“

Dívka se zapýřila hněvem.

„Pojďme domů, mámo,“ pravila nevrle, „mě zebe!“

„Nu, rozumím, rozumím,“ Krušná vedla svou, „upejpáš se, panenke, toť se ví; ale na Frantíka se podívej...“

„Já se na nikoho nebudu dívat,“ odsekla Apolena, ještě více pohněvána. „Pojďte domů, maminko. Tohle jsou marné řeči...“

„Nu nu, hledme, zhorka je nakvašená, ta panenka...“

„Nedivte se, kmotra. Spánembohem.“

„Snad jste se nepohněvala?“

„To to. Spánembohem!“

Rozešly se. Po cestě k domu Apolena div neplakala od nevěle, již slova Krušné v ní vzbudila.

„Ty bláhová,“ kárala ji matka, „copak se tak zlobíš? — Chtěla ti polichotit, byl to žert.“

285\$

•

„Mne tohle mrzí, maminko! Cožpak jsem tak hloupá, abych nevěděla, co je to za kluka, ten její Frantík?... Žert, říkáte!...As Jakubem to byl taky žert?... Povídám vám, maminko, a nesmíte se hněvat, že žádného nechci...“

„Copak ses zbláznila, holka? Kdopak tě ke komu nutí?...“

„Vím dobře, maminko, že táta by byl chtěl, abych si Jakuba vzala...“

„Však tě k němu nenutil. Nemluv takhle o otci, holka! Jakub byl sedlák, a tenhle je zběhlý student...“

„Dobře, maminko, ale jakže mi smí říkat ta ženská, že se mi zalíbí! Ten by se mi do smrti nezalíbil..., na ni se zlobím...“

„Mlč! Zítra už ani nevzpomeneš na marné její řeči.“— Počínajíc onou chvílí, kdy Apolena zvěděla, že její otec pomýšlel ji provdat za Jakuba Krušného, vloudil se jí do srdce jakýs tajný nepokoj, jenž rostl, čím více mohutněla její láska k Vojtovi. Sebenepatrnější narážka, sebenevinnější žert připomínající jí, že by se mohla státi nevěstou, že by ten neb onen byl pro ni vhodným ženichem, dráždil a rozčiloval ji; zvláště co znamenala velkou změnu, která se udála ve všem chování se Vojtově i v názorech jeho, stávala se v této příčině velmi nedůtklivou. Předvídala, že dříve nebo později nadejdou jí doby tuhých bojů, a byla odhodlána vytrvat a za žádnou cenu od

Vojty neupustit, byť se nemohla oddávat naději, že by kdy za daných poměrů se mohla přiznat ke své lásce. Byla si dobře vědoma, že rodiče by nikdy nesvolili, aby se stala jeho ženou. Ukolébávala-li se dříve ve sladké sny o budoucí velikosti Vojtově, jež by překlenula propast, která ji společensky od něho dělila a ve kterou pevně věřila, dokud tento hoch sám žil v mlhavých iluzích o svém poslání státi se druhým Kubatou, sny tyto prchly, co Vojta přišel k poznání, že ho mámily bludné vidiny. Tehda ve Zbudově oběma se oči otevřely, tytam byly přeludy, ale láska zůstala, láska opravdová, čistá, jež pevně se zakotvila v mladých srdcích, láska tím vroucnější, čím více ji před světem tajili. A bylo s podivením, jak dokonaleji dovedli skrývati; nikdo, vyjmouc jediného Václava, neměl nejmenšího tušení o vzájemném poměru jejich; už jen zřídka se scházeli v noci na odlehlých místech;

286\$

•

krátké slovo, ukradmo vyměněný pohled, rychlé stisknutí ruky jim stačily, a blaze jim bylo...

Vojta nanejvýš byl šťasten; na něho nedoléhal strach před nastávajícími boji a víra jeho v Apoleninu lásku byla naprostá a pevná jako skála. Nevěděl ovšem, co by budoucnost přinést mohla, a také o tom nepřemítal; víra mu stačila. Trojí světlo mu svítilo na jeho pouti; první světlo: Apolenina láska; druhé mu rozžali sedláci, kteří se tenkrát radili ve Zbudově v příčině dělení Blat: byli zajedno, on patřil k nim, nerozlučně k nim byl připoután, protože jejich zájmy byly i zájmy Apoleniny rodiny, a tudíž i jejími; třetí světlo — vetchá babička tam mu je rozsvítila na cestu: svatá práce na užitek všem. Nezapomněl slov babiččiných: Kdo pracuje, má zásluhy o všecky, i nejmenší práce bude mu počítána a vážena, a práce společná všech padne právě tak na váhu jako zásluha, kterou si získal Kubata; vše ostatní je marnost a klam...

A Vojta pracoval, co měl sil, aby se zavděčil svému hospodáři a celku, k němuž tento náležel. Všecka jeho energie, všecka jeho síla vtělila se v jeho práci a sám se divil, jakým blaženým klidem práce duši jeho splácela. Netoliko klidem, i všeobecným uznáním, v první řadě uznáním sedláckým i selčíným. Mluvili s ním a jednali, jako by vlastním byl. A čeled' a kdekdo v Plástovicích postřehli změnu, jež se s ním udála; divili se, nadiviti se nestačili;

není více plachý, nevyhýbá se lidem; jinak pohlíží na lidi, jiný výraz má v očích, přívětivý, usmívavý.

„Chlapče, Pánbůh ti požehnej!“ pravila mu kdys selka; „tys náš, ty do smrti naším zůstaneš.“

A před Apolenou tuhle řeč pronesla; ani neznamovala, jak dcera se radostně zapýřila a jak se jí oči zaleskly. — A téhož dne, když se oběma událo setkat se beze svědků, Apolena mu stiskla ruku, šiji jeho objala, na ústa ho políbila.

„Ty můj zlatý, můj miláčku, vidíš to! Tisíckrát tě mám radši! Do smrti budeš naším... A bába tam ve Zbudově se modlí za tebe, protože tě v srdci nosím...“

Och, Vojta už nechodil líčit oka na zajíce a na koroptve, nechodil už lovit ryb; jen někdy se mu zastesklo po širých Blatech, a pak si tu a tam do nich vyšel sám a sám, podle potoka kráčel, známá místa navštěvoval, a zdálo se mu, že vše—

287\$

•

cko, co očima přehlédl, je jeho. Volná, svobodná Blata, Kubatou sedlákům zachována, zachována Apoleně, Václavovi, jemu. Hučel po nich divý podzimní i zimní vítr, šelestil vztekle v mrtvých skřípinách, ve vyschlém hnědém rákosí, krákorala mu nad hlavou hejna černých havranů, valily se šedé mlhy, šlehala ho ve tvář metelice zlá, ale jemu nevolno nevzešlo z těchto příšerných zvuků ani z mnohotvárných chuchvalů mlh a z černých vod, ba jeho srdci zvuky lahodily sladkou hudbou domoviny, hudbou volných Blat, přes klíčné věky jemu zachovaných, a mlhy se mu zdály měkkým pláštěm, jenž teple a útulně je halil ve své záhyby...

Kterého večera v pozdním listopadě, vracuje se z takové vycházky do Blat, potkal se znenadání s dřívějším svým spojencem Železným, pytláckým překupníkem ze Selců.

„Nu, co je s tebou, kluku?“ oslovil ho tento; „takovou dobu už tě marně hledám. Pročpak se neukazuješ u nás? — Už jsem věru myslil, že tě někde dopadli a zavřeli..., ale o tom by se přece mluvilo. Přeci víš, že teď člověk potřebuje... Máš nějakých ryb?“

Vojta se zaškaredil; všecka jeho minulost se mu připomněla.
„Zaopatřte si ryby, kde chcete,“ odpověděl; „ode mne jich již nedostanete.“

„A co, a proč? Ty se nák nadýmáš, kluku! Kampak teď zanášíš?“

Vojta neodpověděl; odvrátil se, svou cestou se dal.

„Nu, copak tohle je? — Postoj přece — platí ti snad někdo líp?... Proto-li snad, nu, se mnou je řeč — náký šesták ti taky přidám.“

Volal do prázdna. Vojta se ani neohlédl a zmizel v padajícím soumraku...

Když selka s Apolenou, vracející se z Pištína, vcházely do statku, Potužák stál na zápraží, s Vojtou rozmlouval. Byli oba svátečně oděni, připraveni vydat se do kostela do Selců.

„Vítám vás od slova božího,“ vece Potužák, zočiv je; „trochu jste se opozdily...“

„Krušná nás zdržela chvíli,“ odvětila selka vcházejíc do předsíně.

„Krušná — aj, copak vám povídala?“ tázal se hospodář, bera se za ní.

288\$

•

Selka se jala vypravovat.

Apolena stanula na okamžik, vyměnila rychlý pohled s Vojtou.

„Zítra půjdu se sedlákem do Netolic na trh,“ pravil Vojta; „povedeme tam hříbě. Právě mi řekl, že mám jít já.“ „Frantík Krušných tam jde taky,“ prohodila Apolena. Vtom si vzpomněla, co jí řekla Krušná v příčině svého synka; zarazila se, zapýřila se trochu, ustala v řeči.

„Tys ho viděla, Frantíka, mluvilas s ním?“ ptal se

Vojta.

„Ne,“ odpověděla úsečně; „proč se ptáš?“

„Och, nic. Jen tak, protože ses zmínila...“

„Však víš, že nemluvím se žádným, s tím pak nejméně bych se pustila do řeči.“

Usmívala se zase po svém způsobu, načež vešla do předsíně. Vojta porozuměl zcela sladké řeči, kterou její oči i její úsměv promluvily. Obrátil se a odešel spokojen do konírny přesvědčit se, je-li tam vše v pořádku.

Apolena vklouzla do své komůrky a převlékla se rychle do svého

domácího úboru; pak běžela za matkou do světnice. Rodiče ještě spolu hovořili.

„...Té ženské není pomoci,“ slyšela, an otec pravil matce; „člověk má taky děti rád, ale proto není slepým. Tomu klukovi by patřilo několik pořádných výprasků, aby těch svých spádů a darebností zanechal, a potom by se musel ještě dlouhá léta zaučovat, než by jen jakžtakž dovedl se ohánět na statku, a ona, hloupá ženská, ho nechává hospodařit, a ještě se chlubí, jak tomu rozumí. Kdo tohle jaktěživ slýchal! A ke všemu ještě chce, aby člověk jí svěřil peníze. To by tak byla dlužnice! Člověku by nezbylo než dát jí statek na buben, aby svých grošů uchránil. To by pak byla koruna všech mrzutostí! Děkuju. Řeknu jí to bez obalu, přijde-li.“

Selka přisvědčila.

„Však jsem si hned myslila, co řekneš,“ pravila. „Lepší je první mrzutost než poslední.“

„Nu, nemluvme už o tom. Bojím se, že přijdeme pozdě; je svrchovaný čas, abychom se vydali, nemáme-li zmeškat velkou. Půjde se mnou Vojta, Vašek zůstane doma.“ Nasadil klobouk, vzal do ruky hůl.

289\$

•

„Tenhle chlapec, tenhle Vojta,“ započala pojednou Potužáková, „namouvěru, člověk se nenadiví! Kdo by byl pomyslíl, že z toho zamračeného, nemluvného, potutelně se škaredícího kluka se vyklube takový chasník? Zrovna na očích mi čte, čeho si přeju, a vidět je, jak k člověku stojí. Odpusť Pánbůh, ráda ho mám, jako by můj byl.“

„Nu, vidíš teď. Však jsem ti říkával, že časem bude jiný, až uvidí, jak je u nás. Vzal jsem ho k nám, abych vyhověl jeho matce, dej jí Pánbůh nebe. Pánbůh požehnal dobrému skutku. Máš pravdu: takového chasníka daleko široko není. Zrovna se bojím, jak u nás bude, až vojna nám ho vezme. Dej Bože, aby nám ho nezkazila jako mnoho jiných. Toho od sebe nepustím, poslední sousto s ním rozdělím... a Vašek taky, to vím..., leda bych mu jinak pojistil budoucnost, aby nemusil do smrti sloužit. Nu, uvidíme!...“

Apolena, slyšíc tato slova, musila se odvrátit, aby neprozradila radost, jež jí zahorela v očích. Zamihlo se jí pokušení vrhnouti se na kolena před otcem

a vyznati se ze všeho, co odedávna se dělo v její duši. Než přemohla toto hnutí, přivádějíc si na mysl možné následky tak ukvapeného doznání, a pádila ze světnice, aby nikdo nepostřehl jejího jásavého vzrušení. Vběhla nazpět do své komůrky, uzavřela se tam.

„Dosud čas nepřišel!“ zašeptaly chvějící se rty; „třeba ještě počkat..., počkat, až...“

Slova uvázla v hrdle, ale rej myšlenek plných sladké něhy a nevýslovné touhy zavířil a nesl se k nebi jako oblaka vonného dýmu...

Slyšela kroky odcházejícího otce, zaslechla zvuk jeho slov, promluvených k Vojtovi, jenž naň čekal na zápraží.

XVII

Nazejtří bylo hlučno na trhu v Netolicích. Přes dvanáct set koňů se tam přihnalo, odbyt byl dobrý, skoro všec—
290\$

•

ken dobytek se prodal. Kupců na sta se dostavilo, zblízka a zdaleka, prodávajících velkou převahou zblízka; blatských Sedláků se jen jen hemžilo, jako by se na svůj sněm byli sešli. Prodávali vesměs, dobré ceny tržili; při koňském handlu se křičí, to už jinaké není, ale přesto pravý blatský sedlák málokdy vybočuje ze své míry a zachovává důstojný klid. Mnohem šumnějšími, hovornějšími jeví se Podlesáci, jichž tu také bylo dost. Ten z nich prodával, onen kupoval. Němců se dostavilo velké množství, zblízka, z vesnic k jihovýchodu od Netolic, z Prachaticka, Krumlovská, z Rakous a z Bavor; tito posledně uvedení byli vesměs kupci; jsou zde rádi viděni, platí dobře a nesmlouvají přespříliš.

Vedle těchto solidnějších živlů netolický trh vábí k sobě sta různých, namnoze málo se zamlouvajících, ale zato tím ryčnějších existencí. Scházejí se tu zajisté přechetní židé z celých Čech a z dalekých cizích zemí, vesměs skoro dohazovači a překupníci; cikáni plnokrevní, jakož i různí jich míšenci, v jichž žilách více méně cikánské krve koluje; nechybí ovšem i rozmanitá chátra nejhoršího druhu, přicházející paběrkovat, pytláčit a lovit, co a jak jen může v tomto bouřlivém vlnobití venkovského života, ve všeobecném křiku, zmatku, pobíhání.

Potužák s Vojtou přišli okolo deváté hodiny ranní. Nebylo ani půl desáté, a už prodali hříbě, jež přivedli, pěkného tříletého valáška, vraníka nad havrana černého. Koupil ho po krátkém smlouvání kterýs Němec z Horních Rakous, jež přivedl vyzábělý malý židáček, tři sta deset zlatých za ně dal.

„Litkup, strejčku!“ řvalo několik chlapů, kteří, přestože nikdo jich nebyl zval, účastnili se smlouvání, přezdívalíce židovskému dohazovači a posmívajíce se mu.

Když Potužák odepřel, jemu se začali posmívat, velice vyzývavě sobě počínajíce.

„Mám je spravít, pantáto?“ ptal se Vojta.

„To by tak bylo!“ odvece klidně Potužák; „nech je mluvit, však přestanou. Pojd', zastavíme se někde v hospodě, abychom posnídali, a pak se vrátíme rovnou cestou domů.“

Židáček, který měl strach, aby neutřil nějakou ránu, přidal se k Potužákovi, ale jakmile se octnul vně vřavy a obdržel pětku za dohození kupce, ztratil se jako pára.

Nebylo lehké uniknouti z panující tlačence, jež místy
291\$

•

a chvílemi nabývala rozměrů přímo nebezpečných. Než Potužák dovedl zachovati chladnou krev a Vojta byl jako úhoř. Byli již venku z nejhoršího, když pojednou spatřili Frantíka Krušných uprostřed skupiny lidí svým zevnějškem i svým chováním dosti záhadných a málo důvěry vzbuzujících.

„Tohle jsou šamuníci,“ pravil Vojta.

„Ty je znáš?“ ptal se Potužák.

„Kdo by jich neznal? Vídával jsem je, když jsem ještě nebyl u vás..., když jsme se s nebožkou mámou potloukali světem. Dostanou-li Frantíka do prádla, bude na ně pamatovat.“

Šamuníci jsou známi po všech koňských a dobytčích trzích v celých jižních Čechách. Jsou to polokočovní koňští obchodníci rázu velmi pochybného. Tvoří takoruka jednu rodinu; přicházejí, nikdo neví odkud, a právě tak zase odcházejí, nezanechávajíce jiné stopy po sobě než hanbu a nářky všelijakým způsobem jimi napálených a okradených obětí. Však Potužák také o nich slýchal, třeba zblízka jich nikdy nebyl viděl. Vida mezi nimi Frantíka, bezděky stanul, přišlo mu na mysl varovat hoča, aby se s nimi nespouštěl.

Frantíkův zevnějšek nijak nepřipomínal na blatského selského synka; vypadal spíše jako směsice z knížecího štolby, lokaje a mysliveckého. Hlavu jeho kryl zelený klobouček s tetřívčím ocasem, oděn byl šedým kabátem, zeleně vyloženým, nohy trčely v krátkých žlutých spodkách a vysokých

leštěných holeňových botách s ostruhami na podpatcích.

„Tohle budete mít koně, mladý pane,“ řečnil k němu vyčouhlý, do brunátná osmahlý chlap s krátce přistřiženým hnědým plnovousem, s kašketem v týle, oděný ošuntělým kabátem, špinavým skoro více ještě než boty, které měl na nohou a které snad, co vyšly od ševče, leštidla nepoznaly; „to budou lidi čubrnět, až ho zapřáhnete! Je při těle, leskne se, jako byste ho byl v oleji vykoupal, a — povídám vám, ať jsem zatracený, nemluví-li čistou pravdu! — za tři utáhne! A na běh je jako kamzík — podívejte se na jeho nohy, jako strunky, že ne?... A sto dvacet zlatých, což to není za fajfku tabáku? Jinému bych ho nedal pod sto padesát, ale že u vás se bude mít dobře, spánembohem tedy, aby věděli, že člověk má srdce. A potom: na vás, mladý pane, je vidět, že máte na

292\$

•

to školy, že nejste takový bulík, kterému se něco věší na nos. Nu tak — plácnem si? Sto dvacet, povídám!...“

„Koupěj ho, mladý pane!“ přimlouvalo se několik prodávajícímu velmi podobných chlapíků; „za sto dvacet stojí...“

„Přidají dva zlaté na litkup!“

„Já sám dám taky zlatku...“

„Sto dvacet nedám,“ odpověděl hrdě Frantík; „vy mě nebudete učit znát koně...“

„Dyť povídám, že tomu rozumíte! Vás ani cikán nenapálí! Víte co? — Dejte sto osmnáct a bude dobře.“

Předmět tohoto handlu stál poněkud opodál; byl to starý valach o schlíplých uších; oči jeho hamižně mžhouraly; žíně na hřívě a na ohoně vypadaly, jako by se do nich byli dali moli, a nohy jeho byly plny boulí. Vojta spatřiv ho neudržel se smíchu.

„Koně kupuje!“ zamumlal Potužák; „Krušných chlapec kupuje starého vyklechtalého valacha, daleko to dotáhli!“

Přistoupil blíže.

„Frantíku, pojď sem drobet!“ zvolal na mladíka. Frantík se ohlédl.

„Nu, copak, kmotře?“

„Co vy nám budete mluvit do kšeftu?“ osopil se na Potužáka chvalořečník starého valacha; „vy si jděte svou cestou a nás nechte. Čemu vy rozumíte, ví tuhle mladý pán taky.“

Potužák jako by neslyšel. Přistoupil k Frantíkovi samému, položil mu ruku na rameno, podíval se mu pevně do očí.

„Pojď se mnou, Frantíku..., kůň ti neuteče, chceš-li ho koupit, ale já odcházím a rád bych ti něco řekl...“

Asi pět chlapů obstoupilo Potužáka, hrozivě sobě vedli.

„Táhněte po svých, vy starý mudrlante...“

„Mladý pane — snad by se nedali odvádět tímhle strejcem? — Sláma mu kouká z uší...“

Frantík se vzepjal, jako by se cítil uražen vyzváním Potužákovým.

293\$

•

„Nechte mne teď, pantáto,“ pravil úsečně; „přece vidíte, že kupuju koně. Chcete-li se mnou mluvit, však víte, kde mne najdete!“

„Dobře tak, dobře tak!“ přizvukovali mu šamuníci.

„Och, mladý pán se nedá!“

„S takovým uchem — jaképa řeči s ním!“

„Jdou na pivo, mladý pane, a nechaj ho, starého žvanila!“

Potužák pokrčil ramenoma a dal se do pochodu, provázen výsměchem a úštěpkou šamuníků. Vojta, podrážděn nejvyšší měrou, zatínal pěsti, div zuby neskřípal.

„Kdybyste dovolil, pantáto,“ pravil, všecek se třesa, „já bych aspoň jednoho z těch lumpů pohladil. S takovou čerstvostí by se to stalo, že by druzi ani nezmerčili, a než by se nadáli, tentam bych byl...“

„Nech je, Vojto — s takovou sebrankou pořádný člověk se nemáchá. Je to kluk zpupná, tenhle Frantík!... A uvidíš, při všem je mi ho líto. Nu, jakáž pomoc!...“

„Mně ho líto není, pantáto. Spatně vám děkuje za dobrou vůli. Však uvidí, a dobře bude...“

Po delším smlouvání Frantík koupil koně za sto pět zlatých a bohatý

litkup, za nímž celá společnost se odebrala do blízké hospody, kde kupní cenu na hotových vyplatil.

„Až se napijem a poveseleme,“ vece počestný handlíř, jenž shrábl peníze a kterému druzí říkali Šíma, „odvedete si ho domů a Pánbůh vám dá štěstí! Zatím ho zavedeme do maštale a nakrmíme, aby mu nebylo zle. Napřed dobytek, potom člověk, říkám!“

V hospodě, do níž zapadla vzácná tato společnost, nastala bohopustá pitka. Frantík platil litkup, pil, co stačil, a šamuníci pili ještě více, ač neustále se střídali okolo štola, protože někteří z nich vždy zase odcházeli za svými obchody a teprve po nějakém čase se vraceli. I jiných příživníků se dostavilo hojně, vesměs podezřelé, víceméně zchátralé typy; Frantík ani jednoho z nich neznal, ale že, jako na umluvení, všichni mu říkali „mladý pane“ a „voni“ a s okázalou zdvořilostí vůči němu si vedli, platil za ně bez rozmýšlení pivo, párky a housky. Najmě mu lahodilo, když vynášeli jeho dovednost při kupování koňů, přičemž se tvářili, jako by se posmívali Šímovi, že při prodeji byl hanebně napálen.

294\$

•

A Šíma dobrácky:

„Jakáž pomoc — už se stalo. Člověk někdy prohloupí. Necht'!... Zato jsem se seznámil tuhle s mladým pánem a to mi stojí za stovku. Odjakživa jsem držel na studované lidi...“

Pitka se prodloužila daleko přes poledne. Ke třetí hodině Frantík byl jak náleží zmožen, takže už ani mluvit nemohl a jen blábolil a na své židli se kymácel. Nezpozoroval ani, že jeho přítel Šíma zmizel ze svého místa, jež s ním zaměnil obrovitý chlap, asi třicet let starý, upjatý až po bradu ve špinavý lodenový zimník, kterého do té chvíle nebyl viděl. Nový tento příchozí vypil za čtvrt hodiny dva tupláky piva, ale slova nepromluvil; jen tu a tam něco nesrozumitelného zachrochtal do svého rozcuchaného přizrzlého plnovousu, po němž stékaly bohaté praménky piva, jež jeho hrdlo nestačilo zhltnouti; malé šedé pohyblivé jeho oči utkvívaly na mladíkovi s výrazem kocoura, jenž sleduje pohyby myšky, na niž se hodlá vrhnouti.

„Kdepa asi je ten... Š... Š... Šíma?“ zablábolil pojednou Frantík, ohlížeje

se po společnosti a snad ani neznamenaže, že z těch, kteří zároveň se Šímou a s ním sem byli vešli, ani jedinkého tu už nebylo.

„Šíma?“ zachrochtal obr podle něho; „copak mu chceš, Šímovi?“

„Já..., já jsem... s vámi do školy n... n... nechodil, abyste mi tykal!“ vyrazil ze sebe Frantík, podrážděn nezdvořilým oslovením tohoto člověka.

„E, ty kluku hloupá!“ dostalo se mu v odpověď, „ty mi vlez na záda! Já tykám každému, s kým sednu za stůl na pivo. Není-li ti to vhod, hodím tě pod stůl a šlápnu ti na krk..“

Vtom přistoupil šenkýř.

Měl takt a zkušenost, tento výtečník, a znal své lidi.

„Mladý pane,“ pravil, „řek bych, že toho mají dost dnes. Připozdívá se, a chtějí-li se dostat domů se svým koněm, je čas, aby se vydali. Útrata obnáší sedmnáct zlatých dvacet devět krejcarů, prosím poníženě. To je všecko, i seno a oves pro koně je v tom.“

V mozku Frantíkově se rozbřesklo snad nějaké světél—

295\$

•

ko. Hodil na stůl dvě sežmolené desítky, strčil do kapsy, co mu hostinský na ně dodal, a měl se k odchodu. Než jeho soused jej zadržel.

„Co, koně tu máš, kluku? A kde ho máš?“

„Nu ovšem, v maštali je. Koupil jsem ho od Šímy.“

„Cože..., co povídáš..., od Šímys koupil koně? Toho bych chtěl vidět, toho koně, kterého koupil od Šímy.“

„Vždyť se tu pil litkup,“ prohodil kdosi.

„Litkup nelitkup, to je mi jedno,“ vece obr, „já toho koně chci vidět a povídám: Není pravda, že Šíma prodal koně. Kde by ho Šíma vzal?“

Vyhrnuli se všichni ven na dvůr. Frantík poručil podomkovi, aby mu koně vyvedl z maštale.

Za chvíli kůň tu stál, týž ryšavý valach, jež Frantík byl koupil.

„Tu je,“ vece hoch, sbíraje se, aby si dodal hrdého vzezření.

Obr propukl v posupný smích.

„Tak vida!“ vyrazil ze sebe; „tak tohohle koně koupils od Šímy, povídáš! Mně se zdá, že vlčí mha ti zastřela oči, kluku! Jakpak ti mohl Šíma prodat toho koně, když je můj a není Šímy?“

„Kůň je můj, já jsem ho koupil,“ zablábolil Franta, vypouliv oči.

„Poslouchej, kluku hloupá, pitomá! Když ti povídám, že je můj, tak tvůj není! Moh bych ti dát jednu za uši, až bys vystyd, za tuhle tvou opovážlivost, ale já tě nechám, odpálíš-li mi z očí, a chceš-li, přivedu ti deset svědků, kteří řeknou, že kůň je můj..

„Ale Šíma mi ho prodal, dal jsem mu za něj sto pět zlatých..., mám taky svědky..

„Co je mi do toho, cos mu za něj dal, když kůň nebyl jeho.“

„Tak mi musí vrátit ty peníze...“

„Tak si ho jdi najít a vezmi si je od něho a mně tady nežvaň!“

Pět nebo šest tuto přítomných osob propuklo v třeskný smích. Obr chopil koně za uzdu, Frantík přiskočil, chápaje se rovněž po uzdě. Nastal kritický okamžik...

296\$

•

A opět hostinský projevil takt a zkušenost. Kde se vzal, tu se vzal, najednou tu byl.

„Mladý pane, mladý pane, na slovíčko!...“

„Vždyť vy víte, že Šíma mi toho koně prodal,“ křičel náhle vystřízlivělý Frantík.

„Ovšem, vím, že vám ho prodal, ale jakže jsem mohl vědět, že nebyl jeho!“

Strhl hocha k sobě, na ucho mu pošeptal.

„Ježíš Maria! Hled'te, ať jste pryč! To je Tůma! — Copak vy neznáte Tůmu, že máte tolik kuráže? Ten s vámi udělá málo cavyků! S tím zkušený nepořídí, neřku-li vy. Jděte domů, abyste se s těmi lidmi nedostal do rozporu; koně nedostanete, ale strašný výprask. Se Šímou se taky neshledáte; kdo ví, kde ten už je... A kdybyste ho nakrásně dopadl a četníkům udal, co si na něm vezmete! Ten peníze už dávno zašantročil a šamuníci by se pomstili.

Povídám vám: Živ byste se domů nedostal.“

Než hospodský domluvil, Tůma s koněm a s celou svou družinou už byl venku ze dvora; když Frantíkovy oči se obrátily za zmizelými, zahlédly už jen olezlý ohon valachův, an, jakoby na rozloučenou a na posměch, vzduchem zamávnul.

„Ježíši, Maria, Josefe!“ zalkal ošizený hoch, stoje na jednom místě všecek zdrcen, kloně hlavu jako lilium na podlomeném stonku; „co já si počnu!... Peníze jsou pryč a koně nemám...“

„Zato máte zkušenost, mladý pane,“ jal se ho těšit hospodský, „a ta taky stojí za něco. Nu, nic si z toho nedělejte! — Bude zase dobře, oželíte tu škodu a zasmějete se jednou téhle komedii. Jen teď jděte domů, abyste se nedostal do úplné tmy, ledaže byste se tu chtěl vyspat. Musel byste ovšem vzít zavděk slámou v šenkovně — všechny postele jsou obsazené.“

Frantík neodpověděl; za celý svět by tu byl nezůstal, ba přísahal si v duchu, že do své smrti se neukáže více v Netolicích. V hlavě mu vířilo, zrovna slyšel švandu, již posměváčkové by si byli z něho tropili, kdyby se ukázal v šenkovně.

„Nu, nemám času tady s vámi stát,“ pravil hospodský po chvíli; „dělejte, jak rozumíte; buď jděte hned, anebo zůstaňte do rána.“

297\$

•

S tím se obrátil, odcházeje do domu.

„A já jsem se měl stát oficírem,“ vyrazil ze sebe Frantík, „a táta mi to zkazil; ať se propadne do země v Americe, co tam odešel.“

S tímto vpravdě synovským přáním na rtech pošinul se vpřed a vrávoral ke vratům, nevšímaje si již hostinského, jenž, slyše divnou řeč, stanul a hlavou vrtě za ním pohlížel.

Šedobílé nebe klenulo se nad hochem, ani památka po slunci. Slabý vlhký větřík vál od západu, přinášeje drobné sněhové vločky, které tiše vzduchem kroužily, na šat se lepily, a která z nich na zem dopadla, ta i v rozbředlém pouličním blátě se rozplynula a zanikala.

Frantík zaměřil k podeřišťské silnici; všecek sehnut a schoulen jako zbitý pes uháněl vpřed; lidí bylo ještě mnoho, povozy hrčely, koně dusali a ržáli,

po jednom, po dvou, v celých tlupách je vyváděli z města; vřava vůkol něho, křik a láni, hluk a třesk. A Frantík uháněl v té směsici lidí, koňů a povozů, nikoho nedbaje, po nikom se neohlížeje, a také jeho nikdo si nepovšiml. Když ráno tudy šel, byl mráz, cesta tvrdá, ale během dne zima ulevila, ba co v hospodě seděl a popíjel, plískanice se přehnala. Jak nyní z města vyšel, v blátě se brodil, bláto stříkalo zpod kopyt koňů beroucích se mimo něj; ani nestačil se uhýbati, za malou chvíli byl všecek potřísněn, že vypadal, jako by se v neladném kalu byl vyválel.

Za městem, u Maxů, uhnul vpravo na cestu k Hlavatcům, po níž se bralo jen málo chodců a jen tu a tam nějaký kuň. Bylo mu volněji nežli v oné vřavě, valící se k Podeřišti, ale cesta byla špatná, málo ujetá, plná děr a výmolů, bláta mnohem více. Nedbal toho, obával se pouze, aby ho nedohonil nějaký známý, jenž by se byl asi vyptával.

Mračno bylo, syro a chladno. Po pravé straně od něho, k jihu, vypínal se strmý, hřmotný masív Mužského vrchu, na jehož černém temeni se nakupilo hustě mraků. Nehybně stál nad tímto vrchem těkavý jindy povlak klenby nebeské, nic jinak než jako obrovská temná hradba, jež odděluje všecek poblatský kraj i roviny k severu a severovýchodu od ostatního světa; šero i soumrak doslova z něho přely, hluchým, němým vzduchem příšerně se mihotaly.

298\$

•

Frantík uháněl, seč nohy stačily; cosi neurčitého, tísnivého jej pohánělo vpřed, cosi jako utkvělá myšlenka, že jedině rychlým útekem mu bude lze se zachrániti před zahanbením. Za hodinu byl v Hlavatcích, ale stání tam neměl; věděl, že kdekdo jej tu zná, a bylo mu s útěchou, že soumrak byl už hustý, hloubná noc už bezmála; projde neviděn, s nikým se nepotká, trapným řečem a otázkám se vyhne...

Zklamala jej tato naděje.

„Aj, Franta Krušnejch!“ zvolal mladý selský hoch, jenž vycházel právě ze vrat kteréhosi statku na samém východním konci dědiny; „kam se ženeš, Frantíku, kde máš koně?“

Frantík neodpověděl, rychlými kroky snaže se ujíti nevídanému tazateli.

Ale ten se nedal odbýt, a než hoch se nadál, ještě druhý se k prvnímu přidal.

„Postoj přeci,“ zvolal; „zajdi s námi do hospody. Pils litkup s šamuníky, vytáhni s náma taky ňákou. Kde máš koně?“

„Dejte mi pokoj..., nemám času teď..., pospíchám domů...“

„A koně kde máš?..“

„E, co, koně?... Vždyť vidíte, že žádného nemám. Dobrou noc!“

„On ho jistě zase prodal, šelma podšitá!...“

Frantík se dal téměř do běhu.

„Prodal!“ zvolal utíkaje, jsa rád, že našel výmluvu; „prodal!“

Byl zase venku z vesnice, na cestě k Plástovicům. Holé lány vpravo vlevo, zimní lány, na nichž se bělala plocha špinavého sněhu, všade holou černou zemí prostoupená. Noc vůkol něho hloubná, tmoucí, nebe černé, bezměsíčné, ni jedna hvězdička se nepromkla závojem mraků, jen na západě, jemu v zádech, bělal se bílý pruh na samém nízkém obzoru, poslední pablesk zapadlého dne. Na jihu, směrem k Matouši, stála táž vysoká černá hradba, jež se kupila nad Mužským vrchem; k severu, ke Lhotě Líkařově, kraj byl otevřený, bílá planina, bahnité louky sněhem zalehlé, jednotvárné, v černé dáli splývající s obzorem; on sám jediný lidský tvor v této zimní mrtvé pustině. Cesta, po níž kráčel, byla jedva znatel-299\$

•

ná, málo ušlapaná, sníh na ní ležel hrubý, zrnitý, jakým bývá, když jeho vrchní vrstva, několikrát se rozmočivši, zase přitulila; sníh ten se nebořil, nohy do něho nezapadaly a šlo se po něm dosti dobře.

Poslední pablesk soumraku zmizel na západě, když Frantík došel několika malých rybníčků, kde cesta se dělila; vlevo se chodilo k Selcům, vpravo, přes císařskou silnici, k Plástovicům. Došed této křižovatky, Frantík stanul, rozmýšlel se trochu. Nebylo mu volno v této hluché samotě. Voda rybníčků byla skutá do ledové pokryvky, ale zaschlé mrtvé rákosí vyčnívalo nad hladinou a šelestilo v nočním větříku, jediné to zvuky v naprosté noční tišině...

Do Selců nepůjde; nepochyboval, že tam bude živo ještě; Selce leží na samé císařské silnici a opožděných jarmarečníků, karkářů a bůhvíjaké luzy k tomu se tam sešlo dojista velké množství. Přišlo mu na mysl, že by ke všemu

se tam mohl ještě setkat se šamuníky, a při pouhém pomyšlení se zachvěl studem. Ke všemu pak by si ještě notně zašel... Než Plástovicemi se také nedá: za nic na světě by se byl nechtěl setkat s kmotrem Potužákem nebo s kterýmkoli členem jeho rodiny, nejméně pak s Vojtou. Vojty se vždycky přímo bál; dnes si dokonce namlouval, že by tento hoch, jenž byl svědkem jeho koňského handlu, naň vychrlil spoustu jedovatého posměchu. Však i beztak asi o něm mluví celá ves a kdekdo se mu vysmívá, jak se nechal napálit... Ne, není možná, do Plástovic nepůjde..., ale obejde tuto dědinu, přímo Blaty se dá a pak zahne k hrázi Volešku a dostane se na cestu, která ho povede domů do Pašic. Máma ho sice také neuvítá radostně, ale té se venkoncem hrubě nebál; namluví jí něco a bude hnedle zas dobře. Jinak by ovšem bylo, kdyby bratr Jakub byl doma, ale ten je naštěstí v Americe a — dá Pánbůh — již se nevrátí... Mrzutá věc je to ovšem, co se mu přihodilo, ale už se stalo — jakáž pomoc! Zavře se na několik dní, neukáže se mimo dům, a až přece zase půjde mezi lidi, nu — pozasmějou se mu a on se třeba pozasměje taky, a dobře bude... Jen s Vojtou se nesejíť..., s tím není smích, ten má cosi v pohledu, co člověku koukne na dno duše!...

Dostal se na císařskou silnici, přeběhl ji a sběhl po protější mírném svahu, cesty se neдрže, přímo do polí, na—

300\$

•

čež se dal rovně k východu, směrem jemu dobře povědomým. Před ním rozprostírala se Blata, pohroužená v neproniknutelné tmě; neušel pět set kroků, a už necítil pod nohama zoranou zem, ba suchý krátký pažit, jenž místy přecházel v holou, slizkou, houpající se půdu. Sněhu bylo málo: větry, jež vládly v předchozích dnech, jej odvály; jen tu a tam, kde byla strouha nebo nějaká prohlubeň, ležely tu nepatrné závěje, do nichž se bořil po kotníky. Po nějakém čase se mu podobalo, že něco mu lehá na prsa, že těžce dýchá; pro beztak vládnoucí tmu hrubě ani nepozoroval, že je obklopen hustou, nehybnou mlhou.

Dušeně, z dálné dále ozval se temný jakýs třesk a rachot, jenž záhy zase zanikl: kterýs vlak projížděl od Nákří a Zbudova směrem k Zlivi a k hlubocké stanici. Zaslechl i zapísknutí lokomotivy, ale zdálo se mu, že k němu

doznívalo z poněkud jiné strany, té, odkud, dle jeho orientace, vznikati mohlo. To jej poněkud zarazilo; stanul a naslouchal hodnou chvíli, namáhaje, seč byl, oči, aby pronikly tmou a na obrysech nějakého předmětu spočinouti mohly. Marná námaha: neviděl leda trochu bílého sněhu u samých nohou svých a připadal si, jako by byl zašit do hustého pytle...

Posunul se zase z místa, vpřed se dal, pilně toho dbaje, aby neodbočil od směru, jež, vstoupiv na Blata, sobě vytknul. Zaštěkal v dáli pes, z levé strany přicházely tyto zvuky, a jak se mu zdálo, poněkud odzadu. Řekl si, že od Selců. Ale ne..., to nemůže být; na tuto malou vzdálenost zvuky zní příliš dušeně. To snad je až od Novosedla nebo od Zbudova..., ale je-li to od Zbudova, je zřejmo, že se dostal příliš daleko vpravo. Kdyby nějaký pes se ozval od protější strany, věděl by, kde jsou Plástovice. Přemítal o tom, dlouho a upjatě naslouchal, než z pravé strany nic, pranic se neozývalo. Sebral se a zase se dal do kroku. Pojednou cosi se zabělalo bezprostředně u jeho nohou. Hmatal opatrně nohou, nežli se odvážil plnou tíhou svého těla na tento bílý předmět. Noha se zabořila do rosolovité hmoty; bylo zřejmo, že se dotkla napolo rozbředlého ledu, jenž pokrýval kterousi louži, o jejíž rozměrech a hloubce nemohl nabýti jistoty. Ulekl se, skočil zpátky — bylo mu pojednou, že stěží ušel skrytému, tajemnému nebezpečení... Ušel?... Půda všude strojila úklady. Pro-301\$

•

bořil se pojednou skoro po kolena do ledového bahna. Vybředl sice ihned, ale pevná rozhodně nebyla půda, na níž stál; houpala se povážlivě, temně duněla pod jeho kroky. Zděsil se — rázem pozbyl jistoty, kterým směrem se dosud bral a ve kterou stranu uskočil. Bylo mu, jako by neviditelná síla se ho byla zmocnila a několikrát jím o jeho vlastní osu vířivě zatočila. Když se poněkud zotavil ze svého leknutí, všechny jeho myšlenky soustředily se za jedním toliko cílem: dostati se z těchto zákeřných míst, kterýmkoli směrem...

A dostal se ven z kruhu této potměšilé, houpavé půdy, ucítil zase pod nohama krátký tvrdý drn, ale směr, za nímž šel, byl tentam. Chodil, bloudil, rval se s tmou — půl hodiny, snad hodinu — nevěděl, míra času jako by se mu byla vytratila z mozku. Pojednou zase pozoroval, že se brodí ve vodě, mělké sice, ale dotěrné, přilípající se na boty jako polotekutá smola, a dno

bylo hladké jako mýdlo, takže nohy neustále klouzaly a ruce bezděky a marně hledaly předmět, o nějž by se zachytily a kymácející se tělo před pádem uchránily; syrý chlad pronikal obuv a počalo jej strašně zábsti...

Vybředl jakžtakž, ale záhy znamenal, že se dostal zase do jiné vody, mnohem hlubší, jejíž dno se silně klonilo; hrůzou se mu vlasy na hlavě zježily, vykřikl, že hlas daleko se rozlehl, než hluchá tma a syrý vzduch ho pozřely. Vzpomněl si, že má sirky v kapse, vytáhl je, jal se je rozžít; než hlavičky byly zvlhlé, zanechaly na rukávu, rovněž vlhkem prosyceném, o nějž je třel, řadu fosforeskujících pruhů, ale žádná nechytila...

Nešel dále kupředu, vrátil se na deset nebo patnáct kroků, pak se dal jiným směrem dosavadního... Zase voda, slizký jíl; trsy mrtvé skřípiny chrastily mu pod nohami. Opět se vrátil, zase jiným směrem se bral, nemaje tušení, ve kterou stranu měl obličej obrácený. Tu znenadání něco podle něho zasvítilo právě takovým modrým světlem, jakým mihotaly rozetřeným fosforem povstálé pruhy na jeho rukávě. Svit se mu zdál hrozným, příšerným, uskočil bezděky stranou; než uvážil, že by snad bylo záhodno přesvědčiti se, z čeho vychází, i přemohl hrůzu, a tápaje nohou, shledal, že na zemi tlí zbytky shnilého pahejlu, a jakože věděl, že stromy rostou na Blatech toliko podle toku potoka Soudného, seznal, že smě-

302\$

.

rem, jímž právě kráčel, ani o krok nemůže dále vpřed, nechtěl-li se vydati v nebezpečství spadnouti do těchto zrádných černých vod, plných hlubokých tůní...

Změnil zase směr své slepé pouti, ale strach, jenž už dávno naň doléhal, obracel se přímo v zoufání. Věděl, že tok potoku je klikatý, samá zátočina, a že na mnohých místech jej provázejí hluboké staré vody, jámy a výmoly, naplněné tuhým, bobtavým bahnem. Vidělo se mu především nutným vyhnouti se těmto místům..., ale kam se dá? — Zachvěl se hrůzou při pomyslení, že snad do ještě horších zabloudí. Přivolával si úporně obrazec toku potoka; než předrážděný, rozpálený jeho mozek neměl již ani síly, ani klidné rozvahy, aby jej zadržel, a obrazy, jež se v tomto mozku tvořily a duševnímu zraku se přenášely, čím dále tím více se odchylovaly od

skutečnosti a novým, rostoucím děsem jej naplňovaly. Ke všemu zima jej drásala, chlad ho províval: netoliko voda vnikala do obuvi, i šat vlhká mlha zmočila, k samému tělu se prodírala; všecky údy se chvěly, zuby drkaly, cvakaly, a s chladem se družila únava; doráželo naň pokušení sednouti, odpočinouti maličko, ale kam se posadit na této mokré, rozbředlé půdě?... Loudal se pomalu zpět, nemaje potuchy, kam zaměřuje; jen pryč, daleko pryč od těchto zrádných, hamižných vod jej hnal děs. Bloudil a bloudil, líně nohy se šouraly; chvílemi naň doléhala jako olovo těžká skleslost, chvílemi zase se vzpružoval, vrozený člověku pud sebezachování nabýval vrchu. V takových chvílích proklínal úmysl, jež byl pojal, odchýliti se od cesty, proklínal dnešní den, tmu, noc, šamuníky a sebe, ale přece zase uvažoval, že není možno, aby tato strašná Blata, jež také proklínal, neměla ani konce, ani východu; přece nejsou tak rozložitá, aby nebylo z nich vyvážnutí... Ale tu zas mu přicházely na paměť povídačky, jež o nich slýchal a jimž se smával, pověsti o nečistých silách, jež provádějí noční rej na Blatech, lidi mami a svádějí, v příšerný kruh svůj strhují, a pojednou mu bylo, že také jeho obloudily, že upadl v jejich moc a že je konec s ním...

A bloudil, pořád bloudil, ni času, ni místa neznameneje. Pojednou mu připadlo, že půda pod jeho nohama je pevnější; bylo mu, jako by chodil po zoraném poli. Naděje se mu vrátila, že vyvážne, že již vyvážl. Než jedva se trochu

303\$

•

vzmužil, již zase brodil se ve vodě. Tu padlo na duši zoufání: bezděky zalomil rukama, řev se vydral z hrdla, zavzněl děsně mrtvou hluší, a mlha i tma ho pozřely:

„Lidé zlatí! Pomoc, pomoóóóc..., kde jste kdo, pojd'te mi na pomoóóóc!“

Snad dobrou čtvrt hodiny volal — žádná ozvěna odnikud v tomto rovném kraji, v této mrtvé, hluché, němé samotě. Zoufalý křik nevyplašil ani nočního ptáka.

A opět bloudil, nemoha už křičeti. K smrti unaven klopýtal, kymácel se, pořád nevěda kam. Tu mrákoty se oň pokoušely, rozum se mu zatemnil, nohy podkosily, sklesl k zemi, dopadl do rozbředlého, jako led studeného bahna,

prsty se křečovitě zaryly do těkavého živlu, jenž bobtaje se jim vyhnul... Strašná zima projela tělem, vzepřel se, po zápěstí ponořily se ruce do kalu, než našly opory a pomohly tělu, aby zase povstat mohlo...

Tu pojednou spatřil opodál něco jako přebíhající rudou zář. Ulekl se, zdálo se mu, že krvavě planoucí oko nějaké noční příšery, po jeho krvi dychtíc a zlověstně se naň upírajíc, k němu se blížilo. Zavřel oči...

„Ježíši na nebi..., všickni svatí..., pomozte..., smilujte se!...“ šeptaly rty. Zahoukl nocí hlas, táhle, pronikavě:

„Halou, hou, hou!

Tu mladík, sebrav posledních svých sil, zvolal, zařval hlasem hrozným, zoufalým:

„Pomoóóóc, tady..., tady!...“

Zavířilo se mu v hlavě, mrákoty jej obestřely, zapotácel se, posunuv se o několik kroků směrem k rychle se blížícímu světlu, a dopadl těžce k zemi.

„Halou!... Kde jsi?... Ozvi se!“ volal hlas ze tmy, volaly dva hlasy, ale Frantík už jich neslyšel. Rudá zář smolné pochodně zmítala se mlhou, ozařujíc ji třepetavými, rozbíhajícími se světelnými pruhy, ale Frantík záře blížící se spásy nespatriil; on neslyšel již neustále se opětuujícího volání, aby se ozval přece, aniž znamenal, že zář přeběhla mimo něj, asi na padesát kroků, že jinam se obracela, zase se vracela, až po různých oklikách přece k němu doběhla, bezprostředně nad ním vzplanula, přímo do obličeje mu posvítala.

304\$

•

„Tu je, hle, tu je!“ zvolal radostný hlas.

Zarazili pochodeň do měkké země, sklonili se nad ležícím, čtyři ramena se chopila bezvládného těla, snažíce se postavit je na nohy.

„Je po něm!“

„Není! Co tě napadá?... Dýchá...“

„Je všecek promočen...“

„Však uschne. Za čtvrt hodiny jsme doma.“

Frantík otevřel oči, smysly se mu vrátily. Vytřeštěnými zraky hleděl do tváří svých zachránců. Václav Potužáků a Vojta hříbek ho drželi, aby zase neklesl.

„Copak se to tu... děje... se mnou?“ vyhrkla mu otázka.

„Nu — zabloudils na Blatech,“ vece Vojta, „tomu se nedivím. Divím se jen, žes sem zalezl. Našli jsme tvou stopu, chodils pořád v kruhu. Buď rád, že ses neutopil. Hleď tu — ještě tři kroky a byl bys ležel ve strouze. Pojď teď s námi.“ Jedva na nohou se držel, vléci ho museli; Václav jej podpíral oběma rameny, Vojta jedním, v druhém nesa pochodeň a svíť na cestu.

Frantíkovi se paměť toliko znenáhla vracela.

„Kam mě vedete?“ tázal se tiše.

„Nu — do Plástovic. Kam jinam? Máma tam na tebe čeká.“

„Ježíši, Maria..., co jsem to vyvedl!“ zašeptal mladík a dal se do pláče. Nevzpíral se —

XVIII

V době, kdy Frantík ještě popíjel v Netolicích se šamuníky, vrátilo se do Pašic několik tamních občanů, kteří také byli na jarmarce v Netolicích a obchody své vyřídili. Berouce se mimo statek Krušnejch, spatřili hospodyni, ana stála před vraty, očekávajíc návratu syna svého.

305\$

•

„Frantíka jste neviděli?“ tázala se jich.

„Jakže neviděli! Koupil koně a pije teď litkup s handlíři,“ odpověděl jeden z nich.

Jiný, starší, vážný hospodář, dodal k tomu:

„Kmotra, abych vám řekl pravdu — cestou jsme pořád o tom rozmlouvali —, toho chlapce jste tam pouštět neměla. Nemá s to rozum a lidí nezná. Kupoval koně od šamuníků; aby s těmi kdo se spustit mohl, musí být prohnanějším cikánem než oni sami, jinak se šeredně napálí. Dejte si pozor, ať mu tam něco neprovedli, co vás bude všechny mrzet. Pamatujte na mne.“

„Nu, to aby tak, kmotře,“ odpověděla selka poněkud polekána touto řečí. „Ale víme, kluk není na hlavu padlý...“ „Nu, není, a je přeci. Copak může rozumět koňskému handlu? Víme, já jsem starý člověk a sta koňů mi prošlo rukama, ale s šamuníky bych se bál začít.“

„Pravda, pravda!“ přizvukovali druzí.

„A ke všemu se dal s nimi do pití, kmotra,“ pokračoval starý sedlák; „to je tuze na pováženou. Ať ten kůň, co ho koupil, byl už jakýkoli — a dobrý nebyl, za to vám ručím —, měl se s ním vydat neprodleně domů. Však vidíte, že dne je namále, už se stmívá, a kdo ví, co ta mrcha mu bude dělat za brykule, až ji v noci povede domů, a střízliv nebude, to dá rozum, a taky už tam povídali, že má nabráno...“

Tato řeč velmi rozmrzelá kmotru.

„Toho chlapce každý pomlouvá,“ dala ostře v odpověď; „to všechno, že ten můj mě tak hanebně opustil. Teď mají na nás kuráž...“

„Nu, nesmíte se pohněvat, kmotra; já jen povídám, co jsem slyšel, a rád bych vás varoval. Dobrý večer, kmotra!“

Šel svou cestou a druzí s ním a Krušná se vrátila do statku. Bránila se uvěřit, co slyšela, namlouvajíc si, že je to pouhý zlomyslný klep, ale jistému nepokoji se přece neubránila. Vybíhala pak každou chvíli podívat se, nevrátili se Frantík, ale čirá tma už zahalila Pašice, a chlapec pořád nešel. Tu vzrostl její neklid, v opravdový strach přešel, a když už dávno minula šestá hodina, strach ten ji vyhnal ven, chlapci v ústrety. Dala se cestou ke hrázi Volešku rybníka, k Plástovicům, odkud Frantíka čekala. Nedošla daleko; byla tak-

vá tma, že na krok nebylo vidět; jedva se dohmatala domů. Mezitímco meškala venku, přišel k nim mládek Petr Radonický, ženich její nejstarší dcery Rozáry.

„Ten chlapec mi nejde,“ oslovila ho, „už aby se mu něco nebylo přihodilo. Na takovém trhu se sejde všelijaká holota. Povídal soused, že kupoval koně od šamuníků. Slyšel jste o nich, mládku?“

Petr mávl rukou.

„Divím se, že vy jste o nich neslyšela, panímámo! To je pěkná spřež! S těmi se pouštět neměl...“

Selka sebou škubla.

„To mě zrovna netěší, tohle, co mi tu říkáte. Když je to taková spřež, jako povídáte, nač potom jsou četníci a úřady, dovolují-li takovým lidem chodit po trzích a šidit pořádného člověka? Už zrovna stání nemám a srdce se mi svírá strachem... Aby tak toho chlapce... Prosím vás, mládku, pojd'te se mnou — už vidím, že nezbývá než pustit se za ním.“

„Do Netolic, panímámo?“ odušil táhle mládek, jemuž navržený noční výlet se vůčihledě málo zamlouval.

„Nu, do Netolic až přece nepůjdem. Přece ho snad potkáme — u Plástovic, řekla bych. Přece by měl rozum a nezůstal by o trhu s koupeným koněm v Netolicích. Prosím vás, mládku, tolik strachu mám — ani vypovědět nelze..., už se dnes obětujte a nenechte mě jít samotnu.“

Ale Petr sebou nehnul.

„Panímámo,“ pravil, „opozdil-li se už Frantík, řekl bych, že měl s to rozum zůstat v Netolicích. Přece se nevydal s neznámým koněm v téhle tmoucí tmě. Znáám tady přece každý kámen a přivykl jsem ponocovat, a vidíte, stěží jsem se sem dostal z Hluboké..., a zítra, jak Pánbůh den dá, musím zase do služby.“

„Jen do Plástovic mě doprovodte, mládku, jen do Plástovic,“ žadonila selka; „tam se mne ujme kmotr Potužák a dá mi někoho, kdo půjde se mnou do Hlavatce..., tam přece uslyším, kde se to dítě omeškalo.“

„Nu — do Plástovic..., třeba...,“ pravil mládek.

Vtom však Rozára se ozvala, jako zmije zasyčela.

„Co, co — máte rozum, mámo? Nikam nepůjdeš,
307\$

•

Petře — nikam, rozumíš? Proč jste ho pouštěla, kluka? Proč se nevrátil, dokud bylo světlo? — Fláma je to neřádný! Však ho čert nevezme, však někde zůstal! Hospod je všude dost! Kvůli němu tuhle Petr se má potloukat do pozdní noci! — To by tak chybělo! Chcete-li se mu vydat naproti, což je hloupost, vezměte si lucernu a jděte sama. Nikam nepůjde Petr! Ke mně přišel, a ne k vám, a u mne zůstane!“

Stará nějakou dobu hubovala, naříkala, kňourala, plakala, ale posléze, když viděla, že mládek se nehýbá, uposlechla rady dceřiny, vzala lucernu a vydala se sama.

Došla šťastně a bez úrazu do Plástovic a vehnala se jako velká voda Potužákům do sednice, kde právě povečeřeli.

„Ježíši, Maria, Josefe!“ započala, „lidé zlatí, dechu nemám, jak jsem běžela! Dej vám Pánbůh dobrý večer...“

Uvítali ji přívětivě, stoličku podali, večeret nabídli. Vzala sousto chleba, pak zase spustila:

„Ježíši na nebi, všickni svatí! To je soužení, v tom velkém svém soužení běžím k vám, můj zlatý kmotře! Vy mi povíte, vy mi poradíte!...“

„Copak, kmotra?“

„A ten chlapec se mi nevrátil z Netolic! Povídali u nás, že koupil koně od nějakých šamuníků a to že je pakáž taková!... Prosím vás, kmotře, viděl jste ho

tam?“

„Však jsem si myslel,“ odvece velmi vážně Potužák, „že vám nadělá strachu. Viděl jsem ho, kupoval koně od šamuníků a šel s nimi na litkup. Varoval jsem ho, ale kdeže by mne byl poslechl. Povím vám taky, že asi o půl páté byl v Hlavatcích; dva zdejší chasníci, kteří tudy prošli hnedle po něm, od tamních to zvěděli. Kam se dal z Hlavatců, nevím, ale nezůstal tam a Plástovicemi nešel; možná že zahrnul do Selců nebo že se dal na Pištín. Jisto jenom je, že byl sám a že koně s sebou neměl...“

„Jakže, jak povídáte? Koně že neměl..., dyť ho koupil, povídali u nás!... A kde ho má, koně?“

Potužák pokrčil ramenoma.

„Já jen vím, že ho koupil,“ pravil, „víc vám povědět neumím. Snad ho zase prodal.“

„Ale co by ho to napadlo? Dyť my koně potřebujeme, proto tam šel ho koupit.“

308\$

•

Potužákovi se drala na jazyk pravda, kterou jí chtěl povědět; než věda, že s touto ženou každá rozumná řeč je do větru mluvena, neřekl ničeho a jen zase ramenoma pokrčil.

Krušná spínala ruce, naříkala, všechny svaté volala, přičemž opakovala neustále otázku: „Kdepak jen má toho koně?“ — a po chvíli: „Nedopouštěj Pánbůh, snad mu ho neukradli!“

„Nu,“ vece Potužák, aby ji aspoň poněkud uklidnil, „je taky možná, že když viděl, že se opozdil, se bál ho dovést domů za téhle černé noci a že ho tam zatím někde nechal. Chyba byla, že se dal zdržet a hned domů nešel.“

Krušná se chytila této útěchy.

„To je pravda, svatá pravda,“ řekla, „pozdržet se neměl! — Ale on je takový dobrák, nikomu nic odříci si netroufá. V tom je po mně, vidíte! Já jsem zrovna taková; jen svou dobrotou jsem si škodila.“

A zase se dala do pláče, všecka pohnutá sama nad sebou. Pak zčistajasna, vidouc Apolenu, jíž do té chvíle si nebyla povšimla:

„Och, má zlatá děvečko, jak ráda tě vidím!“ oslovila ji, „zrovna srdce

člověku hraje v těle, když se na tebe zadívám, na takovou pěknou nevěstu. Taky ten náš Jakub jen pro tebe oči měl, pro žádnou jinou. Nu, jakáž pomoc! — odešel nám a tebe taky opustil, tak z toho nic není. Tím hůř pro něho; o tebe mi není. Tys mladá, pěkná, věna taky se ti dostane, však ti ženicha najdou. Jen aby se potom zachoval a na rukou tě nosil. On se tak leckterýs zdá, člověk by řekl, že nad něho není, a vyklube se z něho něco docela jiného, a potom je pozdě. Má zlatá holka, povídám ti, pro tebe by tak byl náš Frantík. To bys měla muže...“

Dále nedošla se svými výklady. Apolena, všecká uzardělá hněvem nad těmito zcela nemístnými a všelikému zvyku se příčícími námluvami, vpadla jí do řeči:

„Nač mi tuhleto povídáte, kmotra? Přišla jste hledat vašeho Frantíka, protože vám domů nejde z litkupu. Na vašem místě bych si pro něho došla za těmi šamuníky, s nimiž se asi potlouká po hospodách, dovedla bych si ho domů i s koněm, kterého koupil a s sebou nevzal, a pak bych mu teprve hledala nevěstu. Na ženění, řekla bych, je ještě trochu mokrý za ušima.“

309\$

•

Tato ostrá odpověď rozdurdila Krušnou a zároveň ji uvedla v rozpaky, ježto dvě ve světnici přítomné děvečky se daly do řehotavého smíchu.

„Jsi také ještě mladá a prostořeká k tomu, moje panenka,“ pravila přemáhajíc se, aby jí z úst nevyletělo něco horšího; „já jsem tě přece neurazila, abys mi takhle odsekla, mně staré osobě...“

„Je pravda, prostořeká jsi,“ pravil přísně Potužák; „není třeba takhle odpovídat. Nelíbila-li se ti kmotrčina řeč, stačilo mlčet k ní.“

„Ale, tatíčku — proč mi to povídá? Já Frantíka nechci..., já ho nikdy nebudu chtít... Jakubovi jste mě taky dával, a já ho nechtěla.“

„Mlč!“ okřikla ji matka.

Otec se vzpřímil, změřil ji přísným pohledem.

„Ty se opovažuješ mluvit takhle s otcem?“ pravil, pozdvihuje hlas; „tamhle jsou dveře a ani muk již, sic...“ Dívka se dala do pláče a vyběhla.

„Děti třeba cepovat, dokud je čas,“ vece klidně Potužák; „prosím vás za odpuštění, kmotra, urazila-li vás. Ručím vám za to, že se to nebude opakovat.“

Nebudeme již o tom mluvit: dostali jsme se na jiné pole a bude třeba vrátit se k věci, za kterou jste přišla. Jisto je, že chlapec vám domů nepřišel, že odešel ještě za dne z Netolic, že za soumraku byl viděn v Hlavatci; kdyby odtamtud byl šel rovně do Pašic, už tam mohl být, ledaže by se byl zdržel u nás v Plástovicích, nebo že by se byl dal do Selců nebo do Pištína a tam byl zůstal. U nás nebyl, zbývá tedy jen druhá možnost. Abyste tedy byla zbavena starostí o něho, pošlu pasáka do Pištína a hříbka do Selců, aby se po něm přeptali. Vy tu zatím zůstanete u nás, a až poslové se vrátí a zprávu přinesou, načež vás doprovodí některý z mé čeledi domů. Snad se vám to takhle hodí, není-liž pravda?“

„Och, kmotře, zaplať vám Pánbůh za tohle slovo! Vy jste zlatý člověk a moudrý, tuze moudrý... a srdce máte pro ubohou opuštěnou osobu! Nešťastné ty moje dítě, kams dalo rozum, že svou matku takhle zarmucuješ!... Tak jsem z toho strachu celá jako polámaná, ty můj ukřižovaný Ježíši..., takovou těžkou zkoušku na mne poslal, ty můj Božíčku nebeský!...“

310\$

•

Nárek její přešel v ryčný, usedavý pláč.

„Jen se upokojte zas, kmotra — snad se marně soužíte,“ domlouval jí Potužák; „dá Pánbůh, brzy o něm zvíme. Arci, rozum v tom nebyl, potloukat se v noci po silnici, teď, v době jarmarku, kde tolik všelijaké luzy se k nám táhne. Vzkážu jak do Selců, tak i do Pištína, aby měli oko na chlapce, a je-li tam, ho samotného nepouštěli. Je-li v Selcích, nařídím Vojtovi, aby ho přivedl sem; je-li v Pištíně, půjde s ním někdo do Pašic. Ohlédnout se, pátrat po něm, kmotra, je třeba, abychom neměli si čeho vytýkat. Možná že je v nějaké špatné společnosti; mohli by ho svést, aby si s nimi zahrál v karty, obrat ho, kdož ví?“

„Ták, tak!“ přisvědčila Krušná, „on pro velkou dobrotu se dává snadno svádět. Jen ať mu řeknou, že tady na něho čekám, že jsem celá usouzená; však on se vzpírat nebude. Ať mu taky vyřídí, aby strachu neměl, že mu všecko odpouštím, jen přijde-li, aby mě zbavil soužení...“

Potužák vypravil posly. Pasáček se dal bez všelikých řečí a otázek k

Pišťínu, ale Vojta, maje se už k odchodu, stanul pojednou, zavolal vracejícího se do světnice sedláka nazpět na zápraží a pravil;

„Vezmu si lucernu, sedlák! Takhle bych ji do Selců nepotřeboval, ale projelo mi hlavou, že bych mohl najít jeho stopu. Tu bych poznal z tisíci; všiml jsem si dobře jeho obuvi a otisků, co po ní zůstaly v hlíně.“

„Toho ty si všímáš?“ tázal se Potužák poněkud udiven.

Hříbek se usmál, ramenoma pokrčil.

„Na Blatech bych poznal stopu každého člověka z Plástovic a všech hříbků, kteří tam pasou. Také každého koně poznám podle jeho stopy. Tomu se člověk naučí snadno. K tomu měl Frantík na botách ostruhy; ty se přece v hlíně taky otisknou. Povídali, že byl v Hlavatcích a že se dal směrem k silnici. Uvidím tedy, došel-li silnice, kudy se dal, nahoru k Selcům anebo k Pišťínu, a byl-li sám nebo šel-li kdo s ním.“ „Namouduši, já se ti divím, jakou máš hlavu bystrou.“ „V tom přeci nic není; vždyť zem není zmrzlá, a ke všemu tu a tam leží kupy sněhu. Člověk by musel být slepý, aby neviděl.“

311\$

•

„Z tebe by byl hajný, kakraholte..

„Nu, člověk by to trefil, ale hajný má umět číst a psát a snad taky počítat, a já neumím.“

„Nu, na vojně se naučíš!“

Tohle Vojta slyšel poprvé. Vytřeštil oči všecek překvapen.

„Že se naučím, myslíte, sedlák?“

„Dojista, budeš-li chtít a dáš-li si záležeti. Už se mnohý naučil.“

„To se neptejte, budu-li chtít! Člověk žil jako zvíře, však to teď vidím. Je tedy vojna k něčemu jinému ještě dobrá, než aby se člověk naučil střílet a s puškou zacházet, jak jsem si myslel...“

„Teď abys šel, Vojto. Vezmi si tedy lucernu a Pánbůh tě provázej, nebude tvá škoda, najdeš-li ho.“

„Je to kluk neřádná. Já bych ho nehledal, kdyby bylo na mně — ale že vy poroučíte, sedlák, dobře..., půjdu.“

Vojta, vzav si lucernu, odešel a Potužák se vrátil ze zápraží do světnice, kde Krušná vedla svoje nářky.

„Doufám pevně, že Vojta ho najde,“ pravil; „neplačte, kmotra, však do země se nepropadl.“

„Toho hříbka jste poslal, kmotře?“ tázala se Krušná všecka v slzách, „a tu důvěru k němu máte? Vy jste takový moudrý člověk, ale vidíte, v tomhle bych se s vámi nesrovnala. Každý se diví, že toho chlapce máte v domě. Zrovna ďábel mu z očí kouká, takový potměšilý má pohled, a jako cikán vypadá...“

„Ten chlapec je hodný, kmotra,“ pravil s důrazem Potužák; „mám ho rád, jako by byl můj vlastní...“

„Všecka čest, vy jste moudrý člověk, kmotře, a víte, co děláte, ale já si pomoci nemohu, já mám strach z toho výrostka..., a — když pomyslím, že za téhle černé noci půjde s mým ubohým dítětem, zrovna srdce mi to rve z těla. Prosím vás..., řekněte mi..., ručíte mi za to, že mu neublíží?“

Dala se znovu do usedavého pláče. Potužáka trpělivost přecházela.

„Tohle jsou marné hlouposti, kmotra!“ vyrazil ze sebe. „Jak se vám chce mluvit takové nesrovnalé věci! Tuhle se bojíte, ale posílat takového nezkušeného kluka na koňský trh

312\$

•

do Netolic, vydávat ho do rukou všelijakých prohnaných a darebáckých koňských handlírů, svěřovat mu peníze a nákup koňů, jimž starého kozla rozumí, toho se nelekáte?“

„Vždyť jsem se toho taky bála, moc bála, můj zlatý kmotře, ale co jsem měla dělat, když si to vzal do hlavy, když jinak nechtěl! Je to soužení!... Ta holka, ta Anka mi taky odešla do Vídně a tak nutně bych ji doma potřebovala.“

Potužáková, ráda jsouc, že zmínkou o Ance hovor se dostal na jiné koleje, ptala se Krušné, psala-li Anka a jak se jí vede ve Vídni.

I spustila Krušná dlouhé povídání o výborné službě, již si Anka našla. Je prý za hospodyně u staršího pána, tuze bohatého vdovce, který má jedinou dceru, ale provdanou už. A ten pán prý si Anku velice oblíbil.

„Jak tuhle psala,“ pravila Krušná „napověděl jí, že by si ji vzal a třeba dům by jí připsal dal. Nu, proč ne? — Anka je hezká, vařit umí, šetrná je

taky. Tak, víme, ono by to bylo, jen kdyby člověk věděl. Ale člověk musí takové pány znát — slibují a slibují a nakonec — sliby chyby. Tak jsem jí psala, aby to hleděla ňák skoncovat, a kdyby z toho nic nebylo, aby se mi raději zase vrátila domů. Jen bude-li holka chtít. Ono se jí ve Vídni moc líbí, a tu si myslím, že kdyby to tam na onom místě selhalo, ona po něčem jiném se ohlídne.“

A rozpovídala se, široce a rozvláčně, z předmětu na předmět sbíhající; i o druhých synech svých mluvíti se jala, chvílemi pak rázem zase na Frantíka vzpomínala.

„Ten chlapec nejde, panenka ty má nebeská, chraň ho a ostříhej! A to je doba, co ten váš hříbek odešel! Už bych řekla, že by mohl být zpátky ze Selců. Jen jestli se tomu chlapci nic nepříhodilo, nedej Pánbůh..., on chudinka ubohý, tak sám, s tímhle Vojtou...“

„Jen ať mu Pánbůh dá, aby byl sám s Vojtou,“ napomenul ji Potužák, „a dobře bude a nic se mu nestane. Chtěla byste snad, aby seděl někde v hospodě se šamuníky a hrál s nimi v karty, či aby se setkal na bůh sud' kterých cestách s jarmareční sběří?“

„Nehněvejte se, kmotře, ale ten strach, co mám, ten ukrutný strach! Vtom vešel Vojta — všecky zraky se na něho obrátily.

313\$

•

„Kde máš chlapce?“ zvolala Krušná.

Vojta se na ni ani nepodíval, přímo k sedlákovi přistoupil a k tomuto promluvil.

„V Selcích jsem nebyl, sedlák,“ pravil, „protože do Selců nešel. Našel jsem stopu na cestě z Hlavatců. Sběhl ze silnice přímo do Blat a po Blatech někde chodí a bloudí; domů do Pašic asi sotva se dostal. Na Blatech leží mlha jako pytel. Půjdu tam za ním a najdu ho, ledaže by se byl utopil v potoce, ale na to si musím vzít smolnici, lucerna nestačí. A potom, bylo by dobře, kdyby Václav šel se mnou. Šel jsem kousek po stopě a seznal jsem, že chodí naslepo...“

„A Ježíši ukřižovaný!“ zalkala Krušná, „a co ho to napadlo, dát se na Blata?“

„Nu, nerozum ho napadl,“ odpověděl Potužák. „Vydej se za ním bez průtahů, Vojto, a ty jdi s ním, Václave!“

Václav, jenž dlel rovněž ve světnici, vstal beze slova.

„Počkej tu,“ pravil Vojta, „jen co si dojdu pro smolnici.“

„Odkud vezmeš smolnici?“ ptal se Potužák; „pokud vím, nemáme jich v domě.“

Vojta jako by se zarazil, mrak přeletěl přes jeho čelo.

„Ale já mám,“ zabručel a vyšel ze dveří.

„V létě jich míval, pamatuji se,“ vece klidně Václav, hotuje se about vysoké boty, jež před chvílí namazal lojem.

„Rád bych věděl, nač mu byly smolnice,“ pravil polou k sobě Potužák.

„Nevím,“ odpověděl Václav, „snad hříbkové vůbec jich mívají.“

„Hříbkové? Nevěděl bych, ale ovšem rybniční pytláci...“

„Tot' že jich mívají hříbkové,“ ujala se slova hospodyně; „což se nepamatuješ, jak předloním se Petrouškům zaběhlo hříbě, když byla ta velká mlha? — Hříbkové kdekterí je potom hledali na Blatech a smolnicemi si svítili. Také je našli asi v půlnoci. Pamatuju se taky, byla jsem ještě svobodná, hledali u nás ve Zbudově dva vepříky a taky si na to rozžali smolnice; ale ty běhouny tenkrát nenašli, ty patrně někdo ukradl.“

Potužák se zamyslel, dvakrát třikrát hlavou potřásl, než věc se zamluvila.

314\$

•

Uběhlo téměř čtvrt hodiny, než Vojta se vrátil; pootevřel dvěře, zavolal na Václava, ten za ním vyběhl, kroky zašouraly na zápraží a titam byli oba mladíci.

„Ježíši, Maria Panno!“ zahořekovala Krušná. Pak bylo ticho, nikdo nepromluvil. Hospodyně se jala poklízet u kamen.

„Tenhle nápad, tenhle nápad, pro boží rány,“ započala po chvíli zase Krušná; „nešťastný chlapec! Samojediný se dát Blaty! Ani věřit tomu člověk nemůže! Vždyť tam je hrůzno, teď, v zimě, v noci, ve mlze! Jaktěživa jsem tam v takovýhle čas nebyla! A což kdyby ho nenašli..., kdyby byl spadl do vody?... Po něm by bylo, můj ty umučený Ježíši!...“

A po chvíli pláče zase:

„Tak si zase myslím, že nemůže být pravda, že by se byl dal na Blata. Ten hříbek se musel mýlit. Kdo ví, co viděl za stopu! Jakpak může člověk v noci rozeznat nějakou stopu? Přece by ten chlapec neměl tak zpozdilý nápad, aby se dal na Blata... Hříbek měl jít do Selců, jak jste mu přikázal. Tam on bude, a můj Bože — do jaké společnosti třeba zapadl!“

„Nechte těch řečí, kmotra,“ přerušil ji přísným hlasem Potužák; „řekl-li Vojta, že viděl jeho stopu, můžete být jista, že se nemýlil. A šel-li váš Frantík do Selců a dostal-li se do jaké společnosti, do horší nezapadl než v Netolicích, kde pil litkup se šamuníky! Marně o tom mluvit! Teď vám nezbyvá než počkat, až chlapci se vrátí z hledání. Netajím se vám, že věc je na pováženou. Je sice možná, že se dostal ke hrázi Volešku, ale byla by to náhoda tuze šťastná. Bloudí-li tam, Vojta ho najde, za to vám ručím, ale krom Vojty na celém světě není člověka, který by toho dokázal.“

Dobrá hodina uběhla. Vyslaný do Pištína pasáček se vrátil a přinesl zvěst, že nikdo tam Frantíka neviděl; u dolejších Dvořáků v hospodě pak mu kdosi řekl, že viděl jednoho ze šamuníků, an odváděl stranou k Prachaticům koně, jehož Frantík před polednem byl koupil. O Frantíkovi samém nevěděl ničeho.

„To mu ho ukradli!“ zaúpěla Krušná; „ale ať už je jakkoli, všecko oželím, jen vrátí-li se mi ten hoch...“

A znovu nářky a bédování...

Jedenáctá odbila na starých nástěnných hodinách. Po—

315\$

•

tužák vyšel na zápraží a naslouchal. Po chvíli se vrátil, ale nezdržel se, samému mu nedalo pokoje. Naděl kazajku, nasadil beranici a vyšel znovu ven; bylo ho slyšet až do světnice, an v těžkých svých botách se šoural po zápraží směrem k vratům.

Asi po půlhodině se vrátil.

„Neviděl jsem nic,“ pravil temným hlasem. „Byl jsem až za vsí, na polích, odkud je rozhled na Blata, neuvídím-li zář smolnice. Ale ničeho nic jsem nespatriil, taková strašná tma jako ve sklepení dvacet sáhů pod zemí. Hustá mlha leží na Blatech, z Blat valí se k nám nahoru, i nad rybníkem visí. Jindy prokmitávají světla až od Zbudova, ba ze Lhoty a z dále ještě větší, ale

dnes mlha všecko pohlcuje, jediného paprsku nepropouští. Kdybych se byl třikrát dokola otočil, namouvěru, už bych byl cestu zpátky nenašel a třeba do rybníka bych se byl dostal. Tři sta kroků ode vsi světla v oknech není vidět..

„Tak mám zrovna už strach, aby ti naši chlapi taky nebyli zabloudili,“ pravila Potužáková.

„Jen aby ho našli, pomoz Pánbůh!“ lkala Krušná.

Uběhlo deset dlouhých minut. Pojednou zašouraly kroky na zápraží, hlasy mluvících zavzněly. Kdekdo ve světnici na nohy skočil, všickni ke dveřím se hnali, selka dvěře otevřela...

Václav se objevil první. Lampa zář padla na jeho pěkný usmívající se obličej. „Zaplať Pánbůh — už ho vedem!“ zvolal.

Vojta strčil Frantíka do dveří; tento, slova nemluvě, na smrt bledý, mokrý, blátem potřísněný, zavrával, bez vlády dopadnul na lavici u kamen.

„Och, moje zlaté dítě!“ zaplesala Krušná, „jen když tě zase mám, mé dítě...“

Do pláče se dala, objímat se ho jala.

Vojta stanul na prahu, brvy maje stažené, čelo svažité, jako by svit lampy jej oslňoval.

„Dobrou noc,“ zabručel, pohledem nezavadiv ani o Frantíka, ani o Krušnou; držel kliku v ruce, dvěře táhl k sobě, maje patrně v úmyslu zavřít je a odejít.

„Vejdí přece,“ velel Potužák, „a povídej! Kdes ho našel a jak?“

316\$

•

„Nu, našli jsme ho, vždyť jsem věděl, že se dal na Blata, tak jsme ho tady nemohli minout, ledaže by byl spadl do potoka. Však ať on vám poví, měl namále. Ještěže smolnice nám vydržely; zrovna když jsme přicházeli ke vsi, oheň nám došel.“

„A mé zlaté dítě, mé dítě!“ brečela Krušná, neohlížejíc se po druhých; „vždyť se celý třeseš zimou! Svlec si kabát, svlec! Zuj si boty, stáhni kalhoty, převlec se do suchého prádla. Tuhle Vašek ti půjčí, čeho budeš potřebovat. Vid', Vašku, že mu vypomůžeš — dyť vidíš, že chudáček je celý prokřehlý... Domů nemůžeš, mé dítě, tady se musíš osušit a ohřát. Kmotr tě tady nechá do

rána, abys tu přespal, a potom se vrátíš.“

„Ovšem, toť se rozumí!... Běž, Václave, přines mu všechno a pomoz mu drobet. Vyzuješ ho z bot... Nebo radš, Vojto, pojd' sem, vyzuj ho, a ty běž honem, Václave...“

Selka div neodstrčila mocí fňukající Krušnou a už se jala svlékat ho z kabátu, volajíc děvečku, velíc jí, aby přinesla slámu, prostěradla, peřiny, podušky, a připravila lůžko v teplé světnici.

Všecko běželo, pomáhalo, ruce příkládalo, toliko Krušná jen pořáde svou vedla a sama, k ničemu se nemajíc, jen ostatním překážela, a Vojta sebou taky nehýbal, takže sedlák mu musel opakovat svůj rozkaz, aby Frantíkovi pomohl z bot; pak teprve přiskočil a k dílu se měl. Tu teprve Krušná si ho povšimla, a to málo laskavě.

„Ale, chlapče, proč ho tak rveš? Nahni se víc, ohni kolena!...“

Tu Potužák, jenž dotud seč byl se namáhal, aby nepozbyl trpělivosti, neodolal již hněvu. Ruka jeho se položila těžce na rameno Krušné a hlasem přísným k ní promluvil:

„Vy nemáte jiného slova pro člověka, který vám zachránil syna před jistou záhubou? Rcete: Máte vy špetku rozumu a srdce? Zastydět byste se měla!...“

Krušná vyvalila oči, jako by nechápala.

Buch, bác, padla na zem bota za botou; Vojta se vzpřímil hrdě, obrátil se rychle a kráčel ke dveřím; Krušná, beze slova, jako by až nyní si byla připamatovala, čeho bylo třeba učinit, sáhla do kapsy, vyňala něco drobných peněz, a běžíc za odcházejícím a podávajíc mu je, zablábolila:

317\$

•

„Nu, děkuju ti, děkuju, chlapče..., tu máš, vezmi... na sklenici piva..

Zelenavý blesk vyšlehl z očí Vojtových.

„Dejte mi pokoj!“ zaskuhral, „a ponechte si svých peněz, já vám o ně nestojím!“

Byl skokem ze dveří, jež prudce za sebou zavřel. Krušná stála chvíli jako omráčená. Chtěla promluvit, řeč v hrdle uvázla.

„Vy jste hloupá, mámo!“ ozval se vtom Frantík na lavici, stahuje ze sebe

vestu; „člověk aby se zrovna styděl za vás!“

Krušná se vzpamatovala, řeč zase našla.

„Nu, dyť už zase mluvíš,“ pravila, „Pánbůh buď pochválen! Jen svlec košili, nestyď se..., tu máš jinou, kmotra ti ji ohřála...“

A jedním dechem k Potužákovi, jako by nic se nebylo stalo:

„To je kus hrubiána hrubiánského, ten váš hříbek, kmotře! — Kdo tohle jakživ slyšel? Takhle se na člověka osopit! A ten pohled, ty oči jeho! Toho bych se bála, za žádnou cenu bych ho nechtěla mít v domě... Pomoz Pánbůh, zrovna nanic je mi z těch jeho očí! Uvidíte, že to odstůňu — on mě uhranul...“

Potužák, třesa se hněvem, se odvrátil a vyšel ze sednice.

„Pánbůh vám odpusť, kmotra,“ pravila Potužáková, „ale vy věru nevíte, co mluvíte a co děláte. Kdopak vám řekl, abyste tomu chlapci dávala peníze? — Já bych se taky urazila, kdyby mi někdo nabízel peníze za skutek, jaký on vykonal. Řekne se: Zaplat' Pánbůh — a je dobře. A že by vás uhranul, toho se nemusíte bát; neuhranul ještě nikoho u nás...“

„Ale mně je nanic, kmotra, tuze nanic! Z čeho by to bylo?“

„Proboha vás prosím, mámo, mlčte!“ ozval se zase Frantík, jenž seděl na lavici, nemaje na sobě než košili, kterou Václav mu byl přinesl. „Už jsem vám řekl, že hrozně hloupě žvaníte. Ustláno je, pojďte mi raději pomoci, abych mohl ulehnout.“

318\$

•

„Arci, arcí, moje dítě, musím ti pomoci... Sotva na nohou stojí, chudinka!... Nu, nic si z toho nedělej!... Zahřeješ se a do rána bude dobře. Já abych teď šla domů. Zaplat' vám Pánbůh za vše, co jste mi učinili dobrého, kmotra, a už vás budu prosit, opatrujte mi toho chlapce do rána, až si pro něho přijdu.“

„Nestarejte se, kmotra. Lípové thé mu uvařím ještě, aby se hodně zahřál, a kdyby mu v noci něco bylo, však tu spíme s ním ve světnici.“

„Snad by tuhle Vašek mě mohl doprovodit domů do Pašic!“ Krušná se

obrátila na tohoto; „s lucernou v ruce přece trefí a já se samotna tolik bojím.“

Vašek přisvědčil dobrácky, ale matka odpověděla za něho.

„Vaška už nepustím dnes. Udřel se dost při tom hledání a nohy má promoklé; ale děvečka půjde s vámi. Divím se ostatně, že jste si neobjednala někoho ze svých, aby sem za vámi přišel.“

„Nemám nikoho, kmotra, jsem jako kůl v plotě. Čeleď má svou práci a z dětí je doma jediná Rozára, a u té je dnes ženich, víte, ten mládek z Hluboké. Ta by nešla, to si snadno pomyslíte. Tak už se, prosím vás, nehněvejte! Já té holce dám od cesty.“

Velkou radost z této nastávající pouti noční tmou a hrůzou děvečka asi neměla, ale přesto šla bez reptání. U Potužáků čeleď byla zvyklá na poslušnost.

Nerozloučivši se s hospodářem, který šel v ústraní, aby se zbytečným řečem vyhnul, Krušná posléze odešla asi o půl jedné s půlnoci. O koni, jež Frantík měl koupit a kterého neměl, nemoudrá tato žena ani slovem se nezmínila.

Vyšed ze světnice, Potužák zastihl ještě Vojtu.

„Jdi si teď lehnout, chlapče,“ oslovil ho, „a provázej tě vědomí, žes zachránil člověka, svého bližního, od jisté smrti. Já ti toho nezapomenu a Pánbůh ti to připočte k zásluze. Ta ženská ti za tvůj skutek divně poděkovala, ale toho ty nedbej, jako já dbát nebudu. Člověk je především křesťan. Dobrou noc, Vojto!“

„Dobrou noc, sedlák!“ zašeptal hříbek a tíhl ke své maštali lehkými kroky, jedva slyšet ho bylo. Bral celou tu věc

319\$

•

jako samozřejmou; jeho sedlák mu nařídil, aby Frantíka šel hledat, a on šel; nezdálo se mu zpočátku, že by tím byl vykonal cosi zvláštního, ale v kterémsi koutku jeho nitra ozvalo se něco jako sladká, rajská hudba a na skráních pocítil cosi jako vlahý dech, jenž ho milým teplem ovíval. Tak sladký byl tento klam, že maně ruku vztáhl do vzduchu: připadalot' mu, že podle něho se vznáší Apolena a že mu dýchá na čelo...

Onoho večera vůbec Apolenu již nespátril. Po přísném pokárání, jež se jí od otce dostalo, dívka se skryla ve své komůrce a neobjevila se již. Hořkost na ni lehla; lomcovalo jejím nitrem pomyslení, že nedávno tomu, otec již připověděl její ruku Jakubovi Krušným; ten ovšem odešel do daleké ciziny a nebylo lze za to míti, že by se kdy vrátil; také dobře věděla, že námluvy Krušné v příčině Frantíka jsou mluveny do větru a že z této strany jí nehrozí nebezpečství sňatku z donucení. Než jako dnes přišla Krušná a svého syna dohazovala za ženicha, tak s každým dnem může přijíti jiný, a ona žádného si nevezme, ne-li Vojtu. Všecken vzdor, jehož byla schopna, přivolávala si na pomoc. V té příčině, ač měkká a povolná jinak, nasadila si tvrdou hlavinku, která i na ni přešla z dlouhé řady po věky hnětených předků. Mohou zabránit, aby kdy se stala ženou Vojtovou; o tom sporu nebylo, a ona také žádným klamným snům a iluzím se neoddávala, sama vědouc, že není možná, aby selská dcerka pojala za muže čeledína, a čáky nebylo, že by Vojta kdy se stal něčím jiným než čeledínem; ale lásku svou si vyrvat nenechá, třeba se k ní před světem ani přiznat nemohla, a k sňatku s jiným nikdo ji přinutit nestačí. Tento její vzdor se obracel proti všem, známým i neznámým, od nichž přímo nebo nepřímou jí hrozil bolestný zápas o její lásku, v první řadě proti Krušné a celé její rodině, odkudž, vedle jejího domnění, vycházel začátek k dlouhému a úpornému boji, jenž jí nastával. Na ten čas Frantík se jí zdál souhrnem všeho protivného a nepřátelského. Slyšíc, že mu záhuba hrozí na Blatech, neměla s ním soustrasti; naopak, osud jeho byl jí lhostejným.

Zhyne-li, jakáž pomoc, co je jí do něho!... Když pak otec na jeho zachránění vypravil Vojtu a Vašek se k tomuto přidružil, provázela v mysli jich noční pout nikoli přáním zdaru, nýbrž obavami, že by těmto milým jejím se mohlo při—

320\$

•

hoditi něco hrozného, příšerného. Což nenaslýchala se hrozných věcí, které na pustých Blatech se udály?... Co jen bába všechno povídala!

Nechápala, proč otec oba hochy vyštval do příšerné tmy nočních zimních blatských mlh... Kvůli takovému ničemovi, jehož měla ve svrchovaném opovržení, vydávat všanc dva drahé životy!... Rvala se s hroznými

představami, jež podrážděná, pobouřená její obrazotvornost v duši jí vyvolávala. Plakala, ruce spínala. Kéž by aspoň matka přišla do její komůrky, útěchy jí podala. Ale matka nepřišla a ze světnice dorážel k ní brekavý hlas nenáviděné, chvástavé, i v projevech úzkosti o syna protivné baby, která snad do bílého rána tu zůstane a všecek klid z domu vyžene...

V komůrce nebylo zatopeno a po nějakém čase začalo jí býti zima; nicméně se jí nevidělo ulehnutí, a pocit chladna přiváděl jí nové děsivé představy. Jak asi je těm dvěma, tam na Blatech, v syré mlze?... Přenášela na ně své pocity; zdálo se jí, že hrozně mrznou; chlad, únava, hrůzná tma, osidla vod a bahen, neznámé nečisté síly, vše na ně doráželo. Podobalo se jí, že hrozně dlouho už tam hledají. Najdou — nenajdou, na tom jí nezáleželo; jen kdyby se vrátili!...

Chvílemi na ni chodila myšlenka obléci se teple, sebrat lucernu a vydati se za nimi; snad by je zachránila... Pak zase naslouchala upjatě, neuslyší-li hovor, kroků vracejících se. Než toliko pronikavě brekavý hlas Krušné zazníval na její sluch...

Posléze nevydržela zimou; shodila svrchní sukň, ulehla do postele a přikryla se peřinou. Zahřála se poněkud, ale zase jí připadalo hříchem býti, že v teple si hoví, mezitímco Vojta a Vašek zápasí s krutým chladem, i vylezla znovu z postele...

Vtom zacvakly dveře vedoucí ze zápraží do předsíně. Pádné kroky zavzněly, šourání těžkých bot..., dveře do světnice taktéž se otevřely..., směsice hlasů...

Dívka pootevřela zlehounka dveře. Spatřila Vojtu, Václava, také třetího, na smrt bledého, zhrouceného, takže se musil opírat o Vojtu, ale toho její pohled jedva se dotknul... Ale ti tu byli oba, nic se jim nestalo. Zaplesala v duši, div nezajásala...

321\$

•

Zavřela dveře, po chvíli je zase otevřela, naslouchala, neuslyší-li, co se mluví ve světnici, než toliko vřava hlasů k ní doznívala, slova nevyrozuměla. Za malou chvíli vyšel Vojta; jedva odolala pokušení vyraziti ze své komůrky, vrhnouti se mu na šíji, zlíbat ho, takovou radost pocítila z jeho šťastného

návratu, ale povědět mu přece také chtěla, jakých strachů zkusila, a prosit ho, aby podruhé za takových strašných zimních nocí se nevydával již na Blata...

To jí tak hlavou proletělo. Divná věc!

Jindy, když v nejhorší nepohodě, za bouřných nocí se vydával do Blat líčit oka, chytat ryby, vybírat ulovenou kořist a donášet jí do Selců Železnému, ani na mysl jí nepřicházelo báti se o něho. To bývalo v době, když za to měla, že Vojta činí přípravy, aby se proslavil, stal se čímsi velkým, oslňujícím, povzneseným nad všecken kruh jejího světa. Právě toto jeho konání, jež se jí podobalo pohádkovitým, bohatýrským, přivábilo ji k němu neodolatelným kouzlem. Z obdivu vyklíčila pak láska...

Kdyby nebyla panovala na předsíni naprostá čirá tma, Vojta by byl viděl její zářící oči v úzké skulině pootevřených dveří. Byla přesvědčena, že zrak jeho na těchto dveřích tkví; aspoň ruku chtěla vztáhnouti, aby se dotkla jeho ramene, až půjde mimo, ale vtom už dveře do světnice se otevřely, světlo zaplavilo temnou předsíň a otec vyšel ze světnice; slyšela pak krátký rozhovor s Vojtou, i uznání a pochvalu, již mu vzdal za jeho čin. Tu pocit nesmírného uspokojení a povznášející hrdosti zaujal všecku její duši.

„Dobrou noc, Vojto!...“

„Dobrou noc, sedlák!...“

Slova narazila na její sluch; dvoje klika cvakla, dvoje dveře zapadly. Tma tmoucí vůkol, ale v duši dívčinině vzplanulo nové jasné světlo. Dušeně doznívala k ní vřava hlasů ze světnice, brečivý hlas Krušné vynikal v této vřavě, ale jí se nezdál více odporným. Svlékla, pomodlila se, ulehla...

„Bylo to přece dobře, že se za ním vydal, a Bůh sám dal, že ho našel a zachránil,“ zašeptaly její chvějící se rty.

„Bába ve Zbudově se modlí za ty, jež v srdci nosím“ — tať byla poslední myšlenka, která se jí namanula, než sen jí pojal v náruč svou. Když Krušná odcházela, už ji neslyšela.

322\$

•

XIX

Tři roky převalily se přes svobodná zbudovská Blata, mnohou změnu přinesly.

Už se nepásla na širých rovinách velká stáda koňů, vepřů, ovčího bravu a hus, už bylo rozděleno odvěké dědictví otců, potomkům Kubatou uchráněné, a každý soused hospodařil na svém podíle, jak uměl a mohl — a jak Bůh dal.

Hospodařili všichni, ten lépe, onen hůř, ale všichni nahlíželi, že to rozdělení bylo časové a že bylo nutno učiniti konec společnému pasení. Toliko ten, v jehož hlavě uzrála myšlenka dělení Blat, Krušnej z Pašic, nedočkal se v rodném kraji jejího provedení. Žil sice a uchýtil se i se synem kdesi na dalekém západě Spojených států a také občas dopisoval svému starému příteli Potužákovi, ale z jeho dopisů vyznívala velká touha po staré vlasti, po milém blatském kraji, v němž všecka jeho bytost kořenila, ba v jednom ze svých listů napověděl cosi, že by se třeba vrátil, jen kdyby bylo lze očekávati, že ti, kdož mu nejbližší, aspoň poněkud se napravili a trochu dobré vůle jevíli.

Při četbě těchto řádek oči Potužákovy naplnily se slzami, tak líto mu bylo starého druha, starého stromu, vyrostlého s ním v jednom sadě a daleko do cizí půdy přesazeného. Nicméně nechtěje ho klamati ani vzbuzovati v něm naděje, jichž splnění bylo naprosto nemožno, dopsal mu vedle svého přesvědčení, že lépe učiní, zůstane-li u svého syna Jakuba, který dojisty se vpraví do nových poměrů; od pozůstalé v Čechách rodiny že beztak hrozící záhubu neodvrátí; byla by z toho dlouhá kronika, kdyby mu vypsál vše, co se dělo a děje, a mamě by mu přitížil a novým zármutkem by ho naplnil, proč raději o všem pomlčí.

Nepsal mu, že Josef v Praze zpronevěřil peníze advokátovi, jenž přijal ho za písaře do své kanceláře, že byl odsouzen na několik měsíců do žaláře, přestože matka obětovala poslední peníze, jež sehnat mohla, aby škodu napravila; nepsal mu, že Ferda, jenž pořád ještě nebyl konduktérem, nedostáváje více z domova peněz na přilepšenou, jednoho dne

přijel z Vídně a žádal, aby mu bez průtahů byl podíl jeho vyplacen, a když matka mu vyhověti nemohla, nemilosrdně ji ztýral, a ke všemu podal ještě žalobu u okresního soudu na Hluboké; nepsal mu, že Matouš, navrátiv se z vojny, nečinně a zahálčivě se doma povaloval a při každé příležitosti pod obraz boží se opíjel a v opilosti mlátil Frantíka, ať zasloužil čili nic, a nejen Frantíka, ale i matku, vyčítaje jí, že mu dosud nezaopatřila místa v knížecích službách, ač od jeho dětství mu slibovala, že neomylně tak učiní; nepsal mu o spádech Frantíkových, který po znamenitém obchodě se šamuníky, jež bezmála by byl životem zaplatil, ještě více podobných kousků provedl, v sedmnáctém roce věku svého se stal šťastným otcem a takové slávě donchuánské se těšil, že žádná pořádná děvečka ani za nejvyšší mzdu nechtěla sloužit na Krušných statku; nepsal mu, že kteréhos dne Anka se vrátila postrkem do Pašic, chorá, zbědovaná, nesouc na sobě znamení největší mravní pokleslosti, přinášejíc rodině děsnou ostudu; nepsal mu, že Rozára dala život děcku, opuštěna byvši svým dlouholetým milovníkem, mládkem Petrem Radonickým, jenž, znamená, že s ní nelze nadíti bohatého věna, jinam se obrátil a někde na Třeboňsku, kam ho na jeho žádost přeložili, na baštýře nedávno byl povýšen.

Nač psát ubohému příteli všechny tyto hrůzy, kdy odčinit jich už nebylo lze. Nač se mu rozepisovat, jak na jeho bývalém statku žena a děti hospodařily a jak posléze, několik měsíců tomu, dohospodařily; jak po dlouhou dobu Krušná zas a zas k němu docházela a mocí mermo peněz od něho si vypůjčovala, zpočátku tisíce, později sta, nakonec desítky a pětky, a jak on, předvídaje neodvratný konec, přes usilovné prosby a zaklínání její a přes soucit, kterému přes všechno ubrániti se nemohl, nevyhověl jejímu naléhání.

„Nemohu a nechci vám půjčit peníze, kmotra,“ opakoval jí, „protože vzhledem k dětem svědomí mi brání. Vy byste dluh splatit nemohla, a jakže bych se hojil?...“

„Vždyť mám statek,“ naléhala Krušná, „vždyť tolik ceny má, že ničeho

neztratíte.“

„Možná, ale musel bych vás hnat na buben, abych se shledal se svým, a toho neučiním. Raději bych těch peněz oželel, ale jak vám povídám, jsou tu děti.“

324\$

•

Věřitelé těchto ohledů neměli, a tak se stalo, že statek Krušných byl toho jara v exekuční dražbě prodán. Cizí člověk se stal sousedem v Pašicích a rodina dosavadních Krušných se rozprášila do všech úhlů světa.

Nač to povídat tomu, jenž druhdy býval Krušným v Pašicích a který nyní v novém světě, kam ubožák stárnoucí byl přesazen, toho jména již nenosil, ba pouze bolestnými vzpomínkami zmítán byl, které po jménu zbyly?!...

Ale i u Potužáků čas přinesl změnu, jejíž příčiny nikdo nezvěděl, ač mnoho a všelicos se o ní mluvilo. Po Novém roce Vojta opustil službu u svého dosavadního sedláka, odešel z Plástovic a vstoupil za čeledína u kteréhos zámožného hospodáře nedaleko Vodňan, v dědině asi tři hodiny cesty od Blat vzdálené. Odešel po dobrém, vybaven byv od Potužáka nic jinak, než jako by vlastní jeho syn byl. Kdekdo se tomu náramně divil, neboť Potužák vychvaloval hocha nade všecky a každému co jen dobrého o něm vypravoval; když Vojta odcházel, hospodář slzel, panímáma usedavě plakala a Václav se jevil přímo zdrceným; jediná Apolena chovala se dosti lhostejně, ač nikdo říci nemohl, že by byla dávala najevo nepřízeň nebo odpor proti odcházejícímu; hoch pak sám stavěl na odiv jakousi hrdou oddanost ve svůj osud, s nikým mimo statek se nerozloučil a vůči nikomu ani slovem se nezmínil o důvodech svého odchodu a na kladené mu otázky buď vůbec neodpověděl, nebo cosi toliko prohodil, že odchází z vlastní vůle, aby zvěděl, jaká je jinde práce, a nikoli snad, že by jeho sedlák jej byl ze služby propustil; ujednal prý tak již o sv. Ondřeji, tedy v den, kdy nové smlouvy s čeledí se umlouvají, a tohle jeho hospodář, když řeč kdekoli na tento předmět se obrátila, zplna potvrdil. Policie blatská a s ní sloučené veřejné mínění zavedly po této stránce velmi důkladné pátrání, ale jak již praveno, nepodařilo se jim přijít věci na kloub; také ta okolnost, že Vojta slíbil svému dosavadnímu sedlákovi, že jej o Hodech božích navštíví a celý den v jeho rodině pobude,

ničeho nepřispěla na rozřešení záhady; zvláště ženská část policie div si nezoufala nad svou nevědomostí a neustávala tvrditi, že se jí cos takového od nepaměti nepříhodilo.

Vpravdě věc měla se takto:

325\$

•

Dva roky v duševním vývoji mladé dívky znamenávají mnoho, aspoň zpravidla. Apolena šestnáctiletá mnoho nepřemýšlela, skoro slepě se poddávala svým citům, blouznila a stavěla v hlavince větrné zámky, daleké vší skutečnosti a možnosti, hrozícího nebezpečnosti ani nepostřehujíc; avšak Apolena osmnáctiletá už poněkud zmoudřela a její rozum počínal nabývat vrchu nad blouznivými preludy skoro dětinne fantazie. Počínalo jí býti jasno, že nebude dlouho lze ukrývat před světem a lidmi její poměr s Vojtou. Dříve nebo později nějakou náhodou vše se může vyraditi; závratné, trapné strachy na ni chodily při tomto bez ustání a čím dále tím silněji na ni doléhajícím pomyšlení. Strašná hanba na ni padne; kromě toho znala otce; zví-li, dovítí-li se čeho, bude konec všemu, konec s děsem a hrůzou. Při všech těchto obavách cítila, že láska její netoliko neochabla, nýbrž spíše vzrostla, možno-li, a se vší její bytostí, s celou její duší se sloučila. Stála neodvratně při svém předsevzetí, že jinému náležet nebude než Vojtovi; připadalo jí, že z dob, co Vojta pro ni a kvůli ní tak velice se změnil, tato její láska nabyla cosi posvěceného, bohulibého, a stokrát raději by byla volila smrt, než by od ní byla upustila. Scházívala se noční dobou s Vojtou, za humny, v polích, nejčastěji v sadu, v úkrytu křoví, lemujícího nyní čistou vodu nahnaného rybníčku, toužila po těchto schůzkách, ale schůze bývaly kratší, plny horečného chvatu a neustálých obav, také rázu zcela jiného než dříve. Nedocházelo při nich více k oněm vášnivým, bouřlivým výjevům. Vojta se jevil nápadně zdrženlivým; v něm zajisté se probudila úcta k jejímu panství, ona pak si čím dále tím pevněji uvědomovala své panenské důstojnosti; také velmi často, během času skoro pravidelně, Václav býval přítomen jejich schůzkám. Sedávali pospolu, ruku v ruce, neobyčejně vážně hovořivali, těšíce se navzájem ujišťováním, že od sebe neupustí; byť i daleká a neznámá byla budoucnost, která jim umožní, aby byli zcela svými, tvrdá,

neoblomná byla vzájemná jejich víra.

Jedné noci, asi rok tomu, na sklonku léta, okolo sv. Bartoloměje, sešli se samotni, bez Václava, v sadě, na břehu rybníčka. Byla tmavá, neprostupná noc; na jihu, západě i severu kupily se černé mraky, vysílající dlouhé, ostře ohraničené

326\$

•

výběžky do středu nebes báně na způsob obrovitých prstů hrozivě vztažené ruky. Odevšad se blýskalo, v dáli temně rachotil hrom.

„Tys přišla, bouřky ses nebála!“ vece Vojta, „neočekával jsem tě; však víš, že jsem zde každé noci. Vždyť vím, že přijdeš, budeš-li moci.“

Usmála se naň, viděl její úsměv v modravém světle blesku.

„Nebojím se bouřky, ničeho se nebojím,“ odpověděla, objímajíc jeho rameno, „ničeho, když tys při mně... Ani tebe už se nebojím a tisíckrát radši tě mám..., protože tě už nemusím prosit, abys mě nechal... Jen před sebou mám strach, protože tě mám příliš ráda!“

Odmlčela se, ale po chvíli počala znovu k němu mluvit.

„A přece, můj miláčku, není dobře, co děláme. Moc jsem o tom přemýšlela, k Pánubohu se modlila, aby mě osvítil. Klameme rodiče, za jejich zády se scházíme. Je to hřích a k ničemu to nevede. Poslyš, Vojto..., bouřka se blíží, hrom silněji burácí. Bojím se tu s tebou pobýti..., nikoli bouřky... Řekla jsem ti, že se jí nebojím. Ale myšlenka na mne chodí, že by matka se mohla probudit, shánět se po mně..., kdyby nás tu našli..., nás samy dva..., pomysli!...“

„Neboj se, pospolu nás nenajdou. Mne v noci nikdo nenajde, nikdo nepřekvapí...“

„Dobře..., vím, věřím, ale není v pořádku, že jsme tu potajmu. Povím ti něco, můj zlatý, povím ti, abys viděl, jak tě mám ráda a že pro tebe všeho se dovedu zříci. Musíme se rozloučit, rozejít... na čas, rozumíš..., abychom, až nadejde doba, navždy mohli být svoji...“

Vytřeštil zraky.

„Rozejítí — jak — co to mluvíš?“ vyrazil ze sebe vášnivě, divoce, po

dřívějšímu. „Já nikdy neupustím od tebe, a ty také nesmíš. Tys mi to slíbila...“

„Počkej, miláčku, dej domluvit. Já právě tak málo od tebe upustím... Ale za rok vojna tě odvede tak jako tak, a my se vidět nebudeme. Z očí mi sejdeš, ale od srdce neodpadneš. Z vojny, Bůh dá, se vrátíš, a potom bude třeba jinak. Nevím ještě, jak a co, ale doufám pevně a v slovu ti dostojím.

327\$

•

Že pak beztak se rozejít musíme, bude dobře, rozejdeme-li se dříve. Třeba tu oběť přinést; máš-li mě opravdu rád, nebudeš se vzpírat.“

On zarputile mlčel; ve stále se opětujícím světle blesků viděla tuhý boj, jenž se na jeho obličej zrcadlil. Dala se do pláče.

„Nechceš-li dobrovolně,“ pravila po chvíli, „nemám síly, abych tě od sebe odhánět stačila, a budu stát k tobě, děj se co děj. Ale sepjatýma rukama tě prosím, smiluj se, jako jsi se dříve smiloval, a vyslyš mou prosbu, protože se mi vrátí klid a s klidem možnost uvážiti, čeho třeba učinit, abychom byli svoji navždy, před Bohem a před lidmi...“

On neodpovídal. Podle nich ani lísteček nezašelestil, ani větříček nezadul, jen v dáli řval hrom skoro bez přestání. Naklonila se k němu, položila hlavu na jeho prsa, slyšela tlukot jeho srdce a těžké jeho dýchání.

Tu on ovinul ramenem její šíji, obrátil něžně, zlehounka její hlavinku, takže mu viděla do očí.

„Máš pravdu,“ pravil měkce, „půjdu. Půjdu třeba zítra...“

„Ne, zítra ne,“ odpověděla, šťastně se usmívajíc, „ale o svatém Ondřeji dáš výpověď. Předtím já promluvím s otcem. Kdy, co, jak? — nevím; ale Pánbůh mi to snad vnukne.“

Jak hlavou ležela na jeho hrudi, oči majíc obrácené k němu, ovila oběma ramenoma jeho šíji, stáhla k sobě jeho hlavu a jejich rty splynuly v dlouhém celování, čistém jako voda horských studánek, pod černým mračným nebem, plném blaha z božího ráje vytrysklého, a hrozivá ruka nad jejich hlavami dávala jim požehnání. Potom se zablesklo, jako by celé nebe se bylo otevřelo, modrá tetelivá světla přeletěla přes celou ohromnou klenbu boží báně a rána zaduněla, že země se otřásla.

Apolena se vzchopila, skočila na nohy a hoch pomalu vstal.

„Teď buď sbohem!“ zašeptala. „Jsi náš, jsi náš!... Pamatuješ se, co bába řekla ve Zbudově... tenkrát, víš?... Kdo oběť přinéstí dovede, je jako Kubata... A tys tu oběť přinesl. Bude všecko dobře, můj miláčku..., bába se modlí za ty, které v srdci nosím. Už se tu scházet nebudem,

328\$

•

leda bude-li s námi Václav, ale vytrváme, vid', můj zlatý?“

Objali se ještě jednou, pocalovali, pak odběhla dívka. Vojta zvolna usedl na místo, kde před chvílí seděli, hlava jeho sklesla, prsty se zaryly do dmu. Podobalo se mu, že nevýslovně sladká vůně jej ovívá, vůně z mateřidoušky a růží, dech duše té, která v něm lidskou duši probudila. Níž a níže skláněla se jeho hlava, až čelo se dotklo požehnané matky země, svaté blatské půdy, potem a krví dávných předků zvlažené, půdy jeho tak právě jako těch, jichž byla v knihách zanešeným vlastnictvím, půdy, po níž chodily bílé nohy, na níž odpočívalo sladké tělo, půdy, z níž dýchal vonný dech duše jeho Apoleny. Neviděl křížujících se po černém nebi modrých blesků, neslyšel burácení hromu, jen čistý blankyt nebe jeho nitra smál se naň a na uši mu zněla hudba slov, jež dívka k němu byla promluvila. Tu vytryskly slzy z jeho očí, oj, slzy bez hořkosti, a blaze mu bylo jako nikdy předtím. —

Tak skončila poslední schůzka, kterou měli sami dva Apolena s Vojtou; s těch časů až asi do října se sešli ještě několikrát, ale nikdy už bez Václava, jehož zasvětili zcela do svých úmyslů. Ovšem, viděli se denně, a nemá řeč očí, lehké dotknutí rukou, tu a tam vyměněné slovo, vše úkosem, vše narychlo, muselo jim dostačovat a také, přes všecku touhu vábíci je k sobě, jim dostačovalo.

Kterés neděle před posvícením, hned po obědě, Václav a Apolena vyžádali si dovolení navštívit bábu ve Zbudově a prosili zároveň, aby Vojta směl je doprovodit. Rodiče ovšem ničeho nenamítali, a tož tedy trojice mladých lidí se tam vydala.

Byl pěkný, jasný a teplý den babího léta, as takový jako onen tenkrát, když sedláci se radili o dělení Blat. Vzpomínali ho a hovořili o všem, co se

tehdy přihodilo.

„Ten den tenkrát,“ pravil Vojta, „udělal ze mne jiného člověka, vyhnal mi z hlavy ty ztřeštěné věci a oči se mi otevřely. Teď ani nechápu, jak jsem mohl mít myšlenky, za jakými jsem se tenkrát honil. Tak se těším na tu starou panímámu, zrovna svatá je. Musíte jí zase říci, aby povídala o Kubátovi. Pořád si to připomínám a do své smrti nezapomenu. Až od vás odejdu, až budu na vojně, budu se těšit s těmi upomínkami!“

„To víš, že bude povídat o Kubátovi,“ odpověděl Václav;

329\$

•

„ona o něm vždycky povídá, a čím je starší, tím více bere útěchy, že na onom světě se s ním sejde.“

„Mně je, jako by se mělo dnes něco rozhodnout,“ ujala se slova Apolena; „zrovna jako tenkrát. Žene mě něco k bábě, nemohu se ubránit. Budu ji prosit, aby se za mne modlila, za mne..., za vás oba taky..., a nejvíc za tebe, Vojto..., dnes, tyhle dni...“

Byla velice vážná; rty se sice zlehka usmívaly, ale na bílém čílku jako by se vznášel stín a oči byly zvlhlé, zastřené...

Došli do Zbudova, byli srdečně uvítáni a bába vedle svého obyčeje záhy se rozpovídala o Kubátovi a o chmurných dobách poroby a roboty.

Vojta naslouchal s tímže pohnutím, jako když poprvé ty zvěsti slyšel, což stařeně neušlo.

„Vidiš, chlapče,“ pravila, „těší mě, že vnímáš tyhle věci. Hodný člověk je, kdo nepohrdá povídáním o zběhlých příhodách a starých, bývalých lidech, kteří dobře činili a za dobrou věc snášeli protivenství a třeba smrt podstoupili, aby budoucím bylo líp na světě. Řekne se: Kubata byl sedlák, a co vykonal a zač umřel, sedlákům přišlo vhod a jen sedláci měli z toho užitek, ale čeledi se to netýkalo, ta z toho nic nemá. A vidiš, to pravda není! Což čeledín není náš? — Když sedlák je rádný a hodný, váží si hodného čeledína a dobře s ním nakládá, otcem je mu a selka je mu matkou. A vede-li se dobře sedláku, i čeledi zle není. Jsou sobě souzeni, o sobě žádný být nemůže. Který sedlák pak se zatvrzuje proti čeledi a jinak na ni pohlíží, sám sobě nejvíc škodí, protože pořádná čeleď od něho utíká. A žel že je mnoho takových sedláků —

proto čeled' tíhne do měst, kde potom nádeničí a v starostech o boží chléb se ubíjí a zvrhá se a sběř je z ní zpustlá. Což dnes není líp čeledi, než bývalo, dokud sedlák musil chodit na robotu? A není-li všude líp, proto není, že buď sedlák nebo čeledín není jaksepatří a že zapomínají, že oba jsou křesťané. Řekne se: Sedlák má statek a pozemky, čeledín ničeho nemá. Ale kdyby statky a pozemky se rozdělily, aby každý něco měl, všechno tak by se rozkouskovalo, že by vlastně žádný neměl tolik, aby mohl býti živ, jen starostí by všichni měli víc, a konec by byl, že by velcí páni všechno shrábli a z malých gruntovníků by byli otroci. Tak se ty drž svého sedláka, a tvůj

330\$

•

sedlák, budeš-li řádný, se bude držet tebe. Jen nezapomínej, žes náš a my že jsme tví.“

„Já jsem váš a vy jste mí,“ přisvědčil Vojta, hluboce dojat dobrými slovy stařenčinými, „a rozloučím-li se se sedlákem a s vámi, zase k vám se vrátím a do smrti vaším budu...“

„Jak, že se rozloučíš?“ vece bába.

„Vojna, babičko, vojna,“ odpověděla Apolena za Vojtu. „Nu, vojna — zlá věc, vojna..., moc už jich zkazila!...“

Vojta zvedl hlavu.

„Mne vojna nezkazí, panímámo!“ odvětil téměř hrdě; „mne vojna vyučí, číst a psát mě naučí a lecčemus ještě, co jsem zanedbal.“

„Nu, taky dobře, taky dobře! Pravda, leckohos taky vojna vyučila, jen když byl hodný a Boha se nespustil.“

Hospodář, bábín syn, který chvílemi také naslouchal matčinu vypravování, přistoupil vtom, položil Vojtovi ruku na rameno a pravil:

„Nu, nebojte se o tohohle, maminko! Ten je teď jinaký, než býval. Ani ho člověk nepoznává, jak ztratil ten svůj pohled. Škaredil se, nemluvil, vypadal, jako by rybník chtěl vypálit, a teď kouká na svět jako jiný člověk. Jen se drž, Vojto, až budeš na té vojně, a nezkazí tě. Však víte, maminko, že mne taky nezkazila, a tolik strachu jste z ní mívala! A ty,“ dodal, třepaje Vojtovi na plec, „řekni mi jedno, pořád mi to neleze z hlavy. Tenkrát, víš, jak tuhle Vaška zavřeli pro toho pěšáka zbitého na Blatech, že bys nám mohl povědět,

jak se to tenkrát stalo! Tobě přece neušlo nic, co na Blatech se dalo, dokud jsi byl hříbkem; toho kluka Krušnejchs tam našel, mlha byla a tma horší než v pytli, ty abys o tom byl nevěděl?“

Nenadál se zdaleka účinku této otázky, kterou jen tak ledabyly a v žertu pronesl. Apolena zbledla jako stěna, zapotácela se, div neomdlela; Václav se zarděl a prudce sebou škubl; Vojta pak povstal, obrátil se k tázajícímu a zplna mu hleděl v oči, přičemž svaly v jeho obličeji se chvěly.

„Nech toho,“ vmísila se hospodyně; „co se ho ptáš? Jsou to věci minulé a není dobře jich vzpomínat. Ten ubohý Vašek tuhle.“

331\$

•

„Nu, dyť se člověk snad smí zasmát,“ pravil dobrácky hospodář; „dyť se všechno dobře skončilo..“

„Dobře skončilo, pravda, Pánbůh buď za to pochválen,“ promluvila bába, „ale že jsem já z toho leknutí neumřela, je zrovna zázrak. Ještě dnes se celá třesu, když si vzpomenu. Proto radš o tom se nezmiňovat a děkovat Pánubohu, že to nevypadlo hůře!“

Nepromluvalo se o té věci, hovory se jinam obrátily, a když se počalo šerit, mladá trojice měla se k odchodu. Při loučení byla Apolena neobyčejně dojatá, přímo rozrušená.

„Babičko má zlatá,“ pravila, objímajíc drobnou suchou stařenku, „prosím vás, modlete se za mne..., bude se něco dít..., nemohu vám to říci..., ale uvidím vás brzy a potom vám všechno řeknu a vy při mně stůjte... Na vaše slovo se dá..., já nic nehodného nechci...“

„Nu, copak, dítě, co?“ tázala se bába všechna v udivení; „nemůžeš říci, a proč nemůžeš, není-li to nic zlého?...“ „Prosím vás, proboha, babičko, nechtějte teď vědět a mějte slitování. Snad zachráníte život..., štěstí života..., beztoho už jste jeden život zachránila, ani sama nevíte, a máte velkou zásluhu. Já jen chci, abyste se modlila, víte, jak tenkrát jste slíbila, že se budete modlit za mne a za všechny, které v srdci nosím a nosit budu. Bez vaší vůle a bez vašeho vědomí a požehnání nic neudělám, to vám slibuju...“

„Já vím, žes hodná, ty moje duše, a s radostí ti požehnám a modlit se budu a taky se tě už neptám, když povědět nemůžeš. Jdi spánembohem, moje

dítě!“ —

Apolena políbila bábě ruku a mladí lidé šli. Pozdní večer byl, den skomíral, na západě plály poslední zbytky zhasínajících nachových červánků, na východě z hlubokých, ocelově šedých stínů promykaly se třpytivé hvězdičky, když Blaty se brali. Hluboký mír vládl vůkol. Divoké husy už před hodinou se vrátily z pastvy k Volešku a k Bezdrevi, hlasy ptáků umlkly, jen lichá koliha, vysoko poletující, očím nedostupná, čas po čase zahlaholila vítěznou, zvučnou fanfárou.

Vojta a Apolena šli ruku v ruce, Václav podle nich. Nemluvili mnoho, jen tu a tam padlo liché slovo. Pojednou pravila Apolena:

„Viděli jste, jak všechno se může prozradit. Celá jsem strnula, jak strýc se ptal..

332\$

•

„Panímáma to zamluvila,“ odvětil Vojta; „za nic na světě bych byl pantátu Kubátu nepřelhal, už jsem měl na jazyku povědět mu, že já jsem toho pěšáka srazil.“

„A pak by se byli ptali proč..

„Máš pravdu, Apoleno, nezbývá než odejít od vás. Zapomněl jsem lhát a skrývat se.“

Došli domů. Večer před ulehnutím Apolena přistoupila k otci.

„Tatíčku,“ pravila, „mám něco na srdci, třeba vám to povědět a vám taky, maminko. Dělejte se mnou, co se vám bude líbit, ale svědomí mi káže povědět vám pravdu.“

Byla bledá, na celém těle se chvěla. Otec pohleděl na ni pátravým zrakem.

„Snad jsi se doslechla,“ pravil, „kdo dnes u nás byl?“ „Nevěděla bych...“

„Tak ti to povím. Byl u nás Maška z Mýdlovar, ucházel se o tebe pro svého syna.“

Zbledla ještě více.

„Pro boží muka, tatíčku, vy jste mu snad připověděl?“ „Jsi bláhová holka! Což si myslíš, že tě někam zahandluju bez tvého vědomí? Ale kdybys chtěla mladého Mašku, bez rozmýšlení bych svolil. Statek je pěkný, jsou to řádní a

hodní lidé.“

„Tatíčku můj zlatý, vy jste moudrý a dobře mi myslíte, ale není možná, abych si vzala mladého Mašku, vůbec nikoho si nemohu vzít, protože bych nikoho nemohla mít ráda a hořem bych umřela...“

„To jsou poštilosti...“

„Tatíčku, mám ráda jen jednoho, a toho si vzít nemohu, vy byste nikdy nesvolil..., tak si tedy nevezmu žádného. Zůstanu vám poslušnou dcerou a do smrti s vámi budu. Pravdu vám povídám

„A koho máš ráda, nešťastné dítě, koho?“ vmísila se matka; „pověz!“

„Vojtu!“ zašeptala jedva slyšně.

„Není možná!“ zvolala matka, rukama zalomila.

Otec nepromluvil, za stůl na židli usedl, hlavu dlaní podepřel. Ticho jako v hrobě, jen hodiny na stěně cvakaly. Po chvíli pozdvihl zraky, pronikavě, přísně na dceru je upřel.

333\$

•

„Pověz pravdu,“ pravil, „zapletla ses s ním, zapomněla ses?“

„Ne, tatíčku!“ odvětila pevným hlasem.

„Scházeli jste se? Kde, kdy?“

„Scházeli, tatíčku..., v sadě, za humny... v noci..., nikdo neví o ničem...“

„A co si myslíš, čeledína, pacholka chceš za muže?“

„Vím, že mi pacholka za muže nedáte. Také nepomýšlím si ho bráti. Říkám vám jenom, že ho mám ráda a že od něho neupustím. Přišlo to samo, nemohu za to..., nehněvejte se...“

„A konec, pomyslíš na konec?“

„Nevím. Vy jste moudrý a já vás budu poslušná..., proto jsem vám všechno řekla...“

Krev se jí vrátila do lící, nacheť líce zahořely; nechvěla se již, neklopila zraků, vzpřímeně stála, do očí se mu dívala.

„Pověz tedy, co myslíš učinit? Přece uznáš, že to takhle nemůže potrvat. Dávno už ten váš poměr trvá, dávno spolu tajně mluvíte?“

„Po celou dobu skoro, co je Vojta u nás.“

„A teprve dnes se k tomu přiznáváš?“

„Neměla jsem dříve s to rozum. Dnes ho mám, proto se vám svěřuju. Dělejte se mnou, jak uznáte. Vyžeňte mne, jsem-li nehodná..., půjdu sloužit... daleko, poručíte-li, jen se na mne nehněvejte...“

Neodpověděl, zase mu hlava klesla, zase ji dlaněma podepřel, jako by svoje myšlenky sbíral.

„A vy se taky nehněvejte, moje matičko!“ — Apolena se obrátila k matce, klekla před ní, kolena jí objímala.

Och, matka se již nehněvala, jenom do pláče se dala, k sobě ji zvedla se země, k srdci přivinula.

„Ty moje dítě, ty moje ubohé dítě! Co tě to jen napadlo?...“

„Apoleno!“ zvolal otec pojednou; nebylo tvrdosti v zavolání, dobrotivě, skoro měkce zněl hlas.

Přistoupila blíže, ruce prosebně sepjala.

„Ptám se tě ještě jednou, Apoleno: Co se má stát?“

„Řekla jsem Vojtovi, že musí od nás odejít.“

334\$

•

„A Vojta?“

„Vojta souhlasí... nahlíží, že jinak být nemůže..“

„A jakže má odejít? Do Nového roku mi stojí v službě; co by lidé řekli, kdybych ho na hodinu propustil?“

„On na hodinu neodejde, o svatém Ondřeji vám vypoví a jinou službu si najde. Tak jsem aspoň myslila. Také jsem mu řekla, že vám všechno povím. Zjara ho beztoho odvedou na vojnu a na podzim nastoupí.“

Potužák kývnul hlavou.

„Ták vidíš, děvče,“ pravil, „kam jsi rozum dala! Vojna kdovíkam ho odnese a kdo ví, vrátí-li se kdy, a ty říkáš, že od něho neupustíš. A krásně se vrátí, vzít si ho nemůžeš.“

„On ode mne taky neupustí,“ odpověděla hrdě, „on je hodný. Vy sám jste to stokrát řekl, a že ho máte jako svého rád, jste pravil.“

Potužák vstal, prošel několikrát světnicí, načež se zastavil před dívkou.

„S dobrým ses potázala a jako poctivé děvče jsi jednala, žes upřímně

všecko pověděla,“ pravil k ní; „nehněvám se na tebe, jen se bojím, abys jednou nelitovala, co se stalo. Rozmyslím si všechno, s tvou matkou se poradím. Pacholka si nevezmeš, tomu přece rozumíš. S Vojtou promluvíme. Rozumí se, že u nás nezůstane, a slíbit si musíte oba, že se scházet nebudete...“

„To vám slibuju, tatíčku, to jsme už beztak spolu ujednali.“

„Jdi teď spat, Apoleno! Bude dobře, rozvážíš-li si všechno ještě jednou jak náleží. Na rozmýšlení máš času dost, neboť tak nebo onak, ještě nevím, dlouho si počkáš. Až Vojta ti sejde z očí, možná dost, že jinak umyslíš. Nutit tě nebudu k ničemu, ale cti své dbej!“ —

Když manželé byli sami dva, Potužák pravil:

„Kdo by byl řekl? Zamiluje se do hříbka! Ona, sedláka dcera..., těžko uvěřit!... A přece, vidíš, nedivím se. Mám toho chlapce rád, čím dál tím lepším se ukazoval. Divím se jen, že tys to nepostřehla; přece v takových věcech ženské líp vidí než mužští... Nu, jakáž pomoc — byli jsme slepí oba. Osud tomu chtěl, změnit toho nelze... A holka je hodná, těší mě, že se přiznala, než věc propukla... Pomys-335\$

•

lím-li, že zvědět mohli jiní, kteří by to byli roznesli na naši hanbu, Pánubohu děkuji, že to takhle dopadlo. Jen žádnou nečest, Pane Bože!... A vidíš, že se ten chlapec takhle změnil, to ta holka udělala, a to mě taky těší... A nespustila se..., dojistá ne, já jí věřím, v té není lež, zaplat' Pánbůh..., v tom je naše dcera, nezapře se..., tvá i má!... Ale co z toho bude?... Marně si lámu hlavu!... Velká starost se na mne uvalila...“

„Nu, starost je to, Jouzo,“ vpadla mu do řeči selka, „ale snad to tak nekvapí. Rozhodne se to, až Vojta se vrátí z vojny, a do té doby máme čtyři roky na uvažování...“

„A kdo ví, co se do té doby stane, myslíš!“

„Žádný neví, co se stane, ale ona od něho neupustí; v tom ji znám...“

„Pravdu povědět, ani by se mi hrubě do ní nelíbilo, kdyby po tomhle upustila. Čtyři roky čekat není moc; popřípadě si počká osm, deset let...“

„Nedej Pánbůh, Jouzo!...“

„Přece se musí něčím stát. Za pacholka nebo podruha ji neprovdám...“

„Víš co? — Napadá mi: Dáš jí věno, tož kup za ně menší usedlost a ať si na ní hospodaří...“

„To se řekne, to bych taky udělal, kdyby..., nu, kdyby z Vojty se mohl stát sedlák. Ale z něho do smrti sedlák nebude, nemá to v krvi, říkej si cokoli! V něm vězí něco jiného! A my jsme holku vychovali pro sedláka! Rci, není-liž pravda? Sedlákem není, kdo by chtěl! Ze selského syna se může stát všecko na světě, ale kdo ze selského rodu není a na sedláka není vychován od maličkosti, z toho do nejdelší smrti nebude sedlák. Pracovník, čeledín, třeba — ale žádný sedlák! Tu nejde jen o práci, práci jiný také svede, ale srůsti musí člověk celou duší s gruntem, na němž sedí! Jinak půda pod nohama mu uteče, nic jinak, než jako by vodou byla.“

Odmlčel se; pak to, pak ono uvažoval, co a jak, ale nebylo, na čem by se byl mohl ustanovit. Snad vojna otevře hochovi nějakou dráhu života, již tomu onomu pomohla na vhodné pro něho místo. Ba snad — ale jisté to není: mnohého také z kořene vyvrátila...

Dlouho do noci se radili, na ničem se neuradili.

336\$

•

Nazejtří Potužák promluvil s Vojtou. Hoch se třásl na celém těle jako osikové listí, nic jinak, než jako by před soudem stál, maje se zodpovídati z těžkého obvinění. Nevzpíral se ničemu, předem vše vykonati, všemu se podrobiti sliboval, cokoli by pantátovi uložiti mu se líbilo. Trhaně drala se mu slova z hrdla, neuměl je skládati, ale duše z nich vyzírala, duše, jež po dlouhou dobu spala začarovaným snem smrti jako zárodek zrnka rostlinného pod chladnou kůrou ledovou, ale jež se probudila a se uvědomila pod boží vláhou lásky ženiny.

„Byl jsem jiný, pantáto..., zlý člověk jsem byl..., jako zvíře,“ drala se ta řeč, „a chodil jsem špatnými cestami. Nevěděl jsem..., jen na sebe jsem myslil... a každého bych byl odklidil, kdo by se mi byl postavil do cesty..., snad i vás... A potom to přišlo..., nevím sám jak..., ale pojednou jsem byl jiný... Apolena udělala ze mne člověka, protože jsem ji měl rád, ji jedinou na světě... A jak jste byli na Zbudově radit se, jak Blata rozdělíte, poslouchal jsem vás... a poznal jsem, že jsem váš. Potom ta babička to povídala o

Kubátovi a jak se obětoval..., Blata vám uchránil... Tak jsem napřed myslil, že vám musím taky něco uchránit..., abyste měli památku na mne..., ale tu jsem poznal, že to jsou marnosti..., a tak jsem se chtěl obětovat, abych mohl říci, že... jsem něco dokázal..., jako že... babička řekla, že každý může být Kubatou, kdo se obětuje... Ale od Apoleny jsem nemohl upustit... a vás mám rád, vás i panímámu a Vaška..., do ohně za vás skočím..., a co jsem mohl, jsem dělal, abyste viděli, že vás mám rád..., že jsem váš taky, a... když váš, tak všech, kteří jsou naši..., neumím to povědět, ale vy poručíte, pantáto..., a uvidíte... a do světa půjdu, jen někdy, když dovolíte, abych vás směl spatřit..., a všechno učiním, jen abyste viděl, že skrze Apolenu a pro vás... jsem se stal člověkem..., a vy byli spokojeni... a nelitovali..., že jste byli dobří se mnou..., a hanbu vám neudělám. Tak mi odpusťte, pantáto..., já jsem jinak nemohl..., to byl osud..., a když poručíte..., všeho se zřeknu. Víím, že jak jsem, nemohu myslit na Apolenu, jen do smrti ji budu mít rád!.. A na vojnu půjdu a na vojně se budu učit..., byl čas, že jsem se taky chtěl učit na vojně..., ale jen

337\$

•

jak se zabíjejí lidé..ale za to se teď stydím..jen vám to povídám, jako bych řekl knězi..., když se zpovídám..

Potužák byl hluboce dojat; nebylo zvykem jeho ukazovat svoje pohnutí, ale neubránil se tentokrát. Políbil hochu na ústa a pravil k němu:

„Co bude, nevím. Ukáže se to, až jak se osvědčíš a jak se všechno urovná. Ty odejdeš od nás, ale o Božích hodech budeš přicházet k nám, jako bys vlastním byl, a rovněž tak, až budeš na vojně. Máš před sebou dlouhou pouť a snad mnoho zkusíš. Doufám, že obstojíš; budeš pamatovat na nás a my ti dáme svoje požehnání na tvou pouť.“

S tímto požehnáním Vojta odešel ze statku Potužákových a po všech blatských dědinách lidé si lámali hlavu, proč se tak stalo, ale nikdo se toho nedohodl. Tu a tam i vesnická policie neukazuje se býti vševědoucí.

XX

Střemhlav letěl čas, mnoho změn přinesl. Apoleninu lásku nezměnil, ani její svěžest a krásu; nezměnil, neodvál taky pověst, jež se rozběhla o dívce po všech blatských vsích i daleko za jejich meze, že švarná dcerka Potužákovice, bohatá, daleko široko hledaná nevěsta, vdávat se vůbec nebude; je prý zvláštní, prazvláštní, nikoho nechce, všechny nápadníky odmítá; přesto nikdo neříkal a také říkat nemohl, že by byla hrdá, a Potužák, když mu některý ze sousedů přímo nebo nepřímo dával najevo svoje podivení nad dceřinou odmítavostí, odpovídal prostě, to že je její věc, on že ji k ničemu nutit nebude.

Pět šest let uběhlo takto; i Vašek, jehož odvedli na vojnu rok po Vojtovi, už byl zase doma, a povídalo se, že staří pro něho hledají nevěstu; Vojta sám pak, odslouživ si svoje tři roky ponejvíce v Bosně, navrátil se do rodného kraje. Nešel již sloužit k sedláku, ale domohl se práce při železnici;

338\$

•

místo nebylo stálé, tu tam, onde onam ho posílali, a tak se stalo, že během dvou let pracoval střídavě skoro ve všech stanicích na trati mezi Horažďovicemi a Budějovicemi. Vojna jej jak náleží vyučila: naučil se číst a psát, zmužněl, pěkný černý vous zarostl mu líce, bradu a ret, postava jeho zmohutněla a jeho chování se změnilo tou měrou, že nikdo by nebyl v něm poznal bývalého polodivokého hříbka na zbudovských Blatech. Kdykoli mohl, docházel na návštěvu do Plástovic a bývalý jeho sedlák i selka jej pokaždé uvítali a přijali se srdečnou radostí. Ačkoliv před lidmi zachovával největší zdrženlivost vůči Apoleně, přece se mu pokaždé událo vyměnit s dívkou důvěrné slovo nebo aspoň krátký výmluvný pohled a rychlé stisknutí ruky; to stačilo oběma: on odcházel šťasten a ona zase všecka blažena po svých domácích pracích chodila. Věděli, že jsou svoji, že ni čas, ni odluka jich lásky nezměnily, ba utvrdily, něžnosti přidaly. Potužák si dobře povšiml jeho chování a dal nejednou výraz svému uznání a spokojenosti s ním.

Jednou dokonce promluvil o tom přímo s dcerou.

„Vidím, že ho máš dosud ráda. Řeknu ti bez obalu, že tomu rozumím a chválím tě za to. Jen kdybych věděl, jakou má před sebou budoucnost; přece chápeš, že tě nemohu dát za ženu člověku, který bude do smrti konat podřízené hrubé práce při železnici. On teď pracuje na stanici ražické. Dojedu si tam a přeptám se; snad zvlím, čím by se mohl stát v dohledném čase.“

„Tatínku zlatý, děkuju vám, že jste tak dobrý k nám. Já počkám. Nespěchá to, ale my od sebe neupustíme.“

Krátký čas po této rozmluvě s dcerou Potužák si zajel do Ražic a nenápadně se tam přeptal po Vojtovi. Zvěděl, že Vojta je dovedný, spolehlivý, pilný i střídavý a svrchovaně poctivý; uznává se to všude a je prý vyhlídnut za posunovače na budějovickém nádraží. A jaké je to místo? — Nu, dobré prý; půldruhé zlatky denní mzdy a zhusta i mimořádný výdělek. — A postup? — Inu, postupu mnoho prý nebude; kdyby se Vojta byl vyučil nějakému řemeslu, bylo by to jinaké.

S touto zprávou Potužák se vrátil domů, jednak potěšen chválou, kterou slyšel o Vojtovi, na druhé straně přece jen nespokojen vyhlídkami v příčině jeho budoucnosti v že—

339\$

•

lezniční službě. Viděl v duchu svou dceru, dceru volného blatského sedláka, odsouzenou, aby bydlila, všecek svůj čas trávila v kteréš světnici předměstského činžáku, po boku muže umouraného, olejem páchnoucího, udřeného, nemajícího naděje, že kdy bude jinak. Byť i peníze, jež jí dá věnem, přilepšily jejímu bydlu, ztěžka se vpraví do poměrů životních pro ni zcela nových. Byl příliš sedlákem, příliš zvyklým pokládati za opravdovou posvěcující práci toliko práci polní a hospodářskou, než aby byl stačil položit nestranné měřítko na jinou lidskou dělnost, a soudil — v daném případě právem —, že jeho dcera nebude šťastnou, odcizí-li se práci, již dosud konala a která byla od narození jejím údělem. Čím vyplní čas svůj, až bude omezena na domácnost jí naprosto novou?... Ona sama snad do té chvíle o tom neuvažovala, ale sluší otci, jenž si je vědom své mravní

zodpovědnosti za budoucí její osud, aby prozíral, dokud není pozdě...

Uvažoval mnoho o tom, se ženou se radil, a žena stejně s ním nazírala na tuto stránku věci. Nenalezli odpovědi na otázky, jež si kladli.

Tu se stalo, že Vojta zase k nim přišel. Jako na zavolání tu byl, ani ho nečekali, kdys v neděli odpoledne. Že je na čtrnáct dní v Nákří na stanici, jim řekl, kde se provádějí nějaké opravy na kolejích; pak že se už nevrátí do Ražic, do Budějovic se dostane do stálé služby za posunovače vagónů.

„A tos rád, vid’?“ tázal se ho Potužák.

Mladík se zamyslíl.

„Jsem a nejsem,“ odpověděl po chvíli. „Měl bych být rád, protože je místo stálé, ale řeknu vám upřímně, že se ho bojím. Bude se mi stýskat po polích a lesích; těžko se mi žije v městě. Na venkovských stanicích jsem si vycházel do polí, do lesů, k rybníkům — a bývalo mi volno.“

„Já bych taky těžko žila v městě,“ prohodila Apolena; „nevím věru, co bych tam celý den dělala.“

Potužák mrkl na ženu, jako by chtěl říci: Vidiš, má to v krvi jako my!

„No a v Bosně, na vojně? — Bývals přece taky uzavírán v městech, do kasáren k tomu,“ usmívaje se, Potužák pravil. „Nestýskalo se ti tam?“

Cosi jako nadšená vzpomínka na prošlé krásné časy vzplálo v očích mladého muže.

340\$

•

„Ba nestýskalo, pantáto!“ odpověděl skoro zhurta; „tam nás málo uzavírali. Tam jsme byli skoro pořád na nohou — samé občůzky se konaly, cesty se stavěly, honby na loupežníky se pořádaly. Tam bylo veselo — a krásně je tam, pantáto — to jsou ňáké lesy, skoro samý dub! Dřiny bylo dost, ale ta mi svědčila. Stokrát hůře mi bylo zpočátku v Budějovicích v kasárnách. Tam chodilo na mne stýskání! Kdybych si byl nevzal do hlavy učit se psát a číst, věřte mi, sotva bych to byl snesl...“

Odmlčel se; pak znovu začal povídat, prostě po svém, trochu rychle a spleteně:

„Když jsem dosloužil..., měl jsem jít domů s transportem..., tu najednou přišlo v rozkaze nějaké vyzvání..., jestli by jako někteří z nás nešli za

hajné..., pan šikovatel to četl taky česky..., sestoupilo se nějaké podnikatelství a koupilo lesy, velké lesy... někde u Livna..., my jsme byli v Banja Luce..., a to prý by vzali samé Vysloužilé vojáky Čechy, kteří by k tomu měli chuť a trochu v tom chodit uměli... Tak ten šikovatel přestal číst a řekl: ‚To by tak bylo pro vás, vy tam!‘ — a ukázal na mne; ‚vy zrovna jako byste měl čuch na to — každou cestičku najdete a hned se všude vyznáte.‘ „

Vojta zarazil se při těchto svých slovech; bylo mu najednou, že se přenáhnil, že tohle říci neměl; bude se zdát, že se chvástá.

„Nu a proč jsi takové místo nevezal?“ tázal se Potužák. „Nu, nevezal. Vzpomněl jsem si na... vás. Nebyl bych se mohl vrátit, tam bych byl musil zůstat, a to víte, pantáto, nemohu žít bez..., bez... vás...“

„Nu, dobře, dobře — však vím, že nás máš rád,“ vece Potužák, skoro čtverácky se usmívaje. Ale jen nakrátko, hned zase obličej jeho zvažněl.

„Tak hajným by ses chtěl stát?“ tázal se Vojty.

„Tak, pantáto, hajným, mládkem, čímkoli, jen abych mohl žít venku... Les, pole, louky, rybníky..., při těch a v těch je mi volno. Pro život v městě nejsem. Člověk nabyl trochu zkušeností a leccos viděl nebo slyšel od jiných. Vesnický lid se teď hrne do měst a jen v městech myslí, že dobře, jako by tam peníze ležely na ulici, a zatím je tam moc bídy.“

341\$

•

„Ba právě,“ přisvědčil Potužák, „tu a tam se některý uchytí, ale co jich přichází nazmar, o tom nikdo nepovídá a všechny ty ztracené a zvrhlé životy taky nikdo nepočítal.“ —

Desátá hodina dávno minula, když Vojta se chystal odejít.

„Dovolili byste, abych ho kousek doprovodila?“ tázala se Apolena rodičů; „Váša půjde s námi.“

Nebránili, ale daleko aby nechodila, si vyžádali.

Temná noc po úplňku, měsíc měl vyjít teprve k půlnoci. Vzduch nad Blaty se ochladil po dosti teplém dni a z potoka i z mokrých luk vystupující páry se srážely v šedou mlhu, čím dále tím více houstnoucí; po nebi valily se černé trhané mraky, jež nehrozily sice deštěm, ale tmoucím závojem všechno

zastíraly; jen tu a tam objevoval se na chvíli čistý modrý blankyt, na němž mrkavé hvězdičky slabě se kmitaly.

Mladá trojice prošla vsí, pohrouženou v hluboký sen. Když se octli na otevřených prázdných lánech, z nichž za dne by byli přehlídli celá Blata k severu i k východu, jež však této noci nehybnou mlhou zastřena dřímala, Apolena stanula, Vojtu za ruku ujala.

„Je mi smutno v duši, můj milý,“ pravila; „vytýkám si, že mou vinou jsi nezůstal tam dole, kde bys byl našel místo..., zaměstnání, které by se ti bylo hodilo. Neměls dbáti, přijati je...“

„Mluvíš divně, Apoleno,“ odpověděl smutně; „já si teď zase vytýkám, že jsem se o tom zmínil. Přece jsi nezapomněla, co jsme si přislíbili. Nebo lituješ?... Však víš, že bez tebe bych tam byl nevydržel... a tam ke mně by tě byli nepustili...“

„Nelituji, můj milý, co jsem přislíbila, jen tebe je mi líto... Slibuji ti znovu a tady, před Václavem, který to slyší, že jiného nebudu, ne-li tvou. Počkáme ještě — není zle o mne. Jen o tebe běží, ty nebudeš spokojen v městě...“

„Budu doufat... a nade všechno tě mám rád, tak se snad dočkám..., a nedočkám-li se, reptat nebudu. Stal se ze mne přece lepší člověk a tímš mě udělala ty, Apoleno..., a tuhle Vašek... a všickni vaši... A vím, čím jsem a kam patřím... Tenkrát jsem to zvěděl, ve Zbudově, když se sedláci radili...“

342\$

•

„A svoji budeme, Vojto,“ pravila Apolena; „uvidíš, že to otec spraví. Do Budějovic nechod', to by nám neposloužilo. Bud' tedy zdráv, Vojto, a přijď brzo zas, však vidíš, že otec a matka tě rádi vidí. Třeba se vrátit, Vášo, aby nečekali doma. Kudy se dáš, Vojto?“

„Nepospíchám domů, Apoleno. Ven mě cosi pohání, do Blat..., snad celou noc probrousím..., na místa se podívám, kudy jsme chodili. Je volno na Blatech, v noci jako ve dne... Máš pravdu: do Budějovic nepůjdu, pana inženýra poprosím, aby mě ponechal na trati; čeho k živobytí třeba, i tak si vydělám. Musím si to všechno urovnat v hlavě..., na vojně se člověk aspoň naučil trochu mluvit, aby mohl říci, co chce. Řekněte doma pantátovi a

panímámě, že jim stokrát ruce líbám. Co by bylo ze mne, kdyby nebyli tak hodní!“

Rozloučili se. Vojta se dal zpočátku přímo ke Zbudovu; když však přešel můstek, napravo zahnul, v širá Blata postoupil, po vodě potoku se ubíral. — Tma vůkol něho, páry se srážely, vlasy mu zvlhly i oděv, ale jemu bylo volno. Sběhl místa, kde lovíval, kde míval své sádky; jeho tmě přivyklé ! oči všecko postřehly, jako by světlé myšlenky mu svítily — Oj, tu býval s Apolenou..., tu s ním rozmlouvala, jeho hrdým, divokým řečem naslouchala... Pozměnila se s těch časů, plná, jako rozkvetlá růže nyní byla, mnohem krásnější ještě než tenkrát, ale její láska se nezměnila, o tom nebylo lze se klamat... Tam, v oněch černých houštinách, to bylo tenkrát, jak mu přinesla kapry ze Zlivi, jak on tenkrát udeřil onoho mládka, jak potom s ní tu dlel a ona ho prosila, aby ji ušetřil. Tenkrát poprvé ve svém životě uposlechl lepšího hlasu v jeho nitru se ozývajícího a přemohl divoký chtíč... A pak... pomalu..., zdlouhavě, sám nevěda kterak, v jiného člověka se měnil, až návštěva ve Zbudově a co tam viděl a slyšel bělmo mu strhly z očí a zapudily navždy divoké přeludy, za nimiž se honil. Vše prchlo, co bylo divé, nezřízené, jen víra v dívku, čáka do budoucna a láska zůstaly, a hrdost, že to překonal všechno, a radost uspokojení z přesvědčení, že lépe je takhle. Daleký byl vpravdě ještě cíl, za nímž tíhnul, nejisto bylo, jak se všechno zakončí, ale i touha po vzdálené metě byla sladká...

Chodil sem, chodil tam, nedbaje cesty ani směru;
343\$

•

vlhká půda, houstnoucí mlhy na Blatech, trhané mraky na obloze, vše nad ním i vůkol něho i pod ním jako by dýchalo milou vůní, jež do vsí jeho bytosti teple a sladce vnikala, srdce opájela...

Sám nevěda jak, dostal se k mlýnské stoce, která, když protekla Zbudovem, pod mlýnem v oblouku opouští svůj východní směr a k jihu se obrací, v místa asi, kde dnešního dne stojí pomník Kubátův, jež postavili osadníci blatských dědin statečnému obhájci selských práv na slávu a sobě ke cti. Znal toto místo, několik dní tomu navštívil je kdys kvečeru, zašed sem z nakeřské stanice. Je tu neobyčejně milo; krátký zelený pažit, koberec lučních

kvítí, podle potoka houštiny i potroušené topoly a osiky. Vede tu můstek přes potok, za potokem, souběžně s levým jeho břehem, vozová cesta ze Zbudova ke Zlivi; za cestou stoupá půda a na nízkém svahu souběžně s cestou vede trať od Plzně k Budějovicům. Jistě půlnoc již minula, na východním nebi promkla se z černé tmy bělavá, stříbřitá zář, měsíc vycházel, ale pro mraky ho vidět nebylo.

Vstoupil na můstek, maje v úmyslu dostoupiti trati a dáti se po ní směrem k nakeřské stanici; přišlo mu totiž na mysl, že z této trati, jež přetínala Zbudovský rybník, pobaví se pohledem na noční život tisíců špačků, přenocujících za této roční doby v rákosí, i na rej divokých kachen a lysek, jež dovádějíce v hejnech se objevují na četných průsecích do rákosí upravených...

Vtom zaslechl poblíže, právě na trati, kroky a tlumený hovor lidských hlasů. Zvuky přicházely ze strany, kterou se zamýšlel dáti.

Kdo to as je, co tu kdo dělá v pozdní noční době? — tyto otázky mu proletěly mozkem rychlostí blesku a rázem v něm probudily dřívějšího hříbka, slídivého, pozorujícího každé hnutí na Blatech.

Skryl se mžikem v kteréši houštině na padesát kroků od trati, odkudž bystré jeho oči velký kus jí přehlédly, a naslouchal. Obyčejný člověk v té tmoucí tmě ničeho by byl nepostřehl, ale jemu neušlo nic...

Minulo třicet vteřin, minula dlouhá minuta. Slabounký paprsek měsíce prodral se skrze mraky, jedva znatelné bělavé světlo padlo na trať. Tu byli, kdož po trati se brali...,

3 44\$

•

čtyři, pět, šest postav mužů hrbících se pod těžkými ranci, jež nesli na zádech. Blíž a blíže přicházeli, po samé trati se berouce...

Už je taky poznal: celá parta zlivských podloudných rybářů, v jich čele Pavlíček košíkář a „baštýř“ starý Mikulášek, hluchý podruh na Bulkovic statku, v jehož sadě byl rybníček, „sádky“ této čisté party... Vraceli se z lovu, z Blatce rybníka, hojnou kořist nesli domů...

Vtom ozval se v zádech šťastných rybářů dunivý rachot, jenž s báječnou rychlostí se blížil. Přijížděl rychlovlak od Nakří, vystoupily ze tmy —

vyvalily se jako oči obrovité noční obludy červené svítilny... a už tu byl...

Postavy tratí se beroucí uskočily vpravo vlevo, z trati sběhly. Jen jedna nestačila sběhnout ani uskočit, starý Mikulášek, přestože druzí naň volali. A Vojta viděl, jak stroj ho k zemi srazil..., vlak přes něj přešel...

Krátký okamžik, ale plný nevýslovné hrůzy...

Jak vlak minul, jehož vůdce snad neměl ani tušení o tom, co se stalo, Vojta už jen slyšel kroky prchajících soudruhů zasaženého nešťastníka. Děs je hnal z místa hrůzy, ani jeden z nich se nevrátil přesvědčit se, co se starci přihodilo. Málo vteřin po tomto hrozném výjevu zavládlo zase naprosté noční ticho, i burácející rachot ujíždějícího vlaku noc pozřela.

Vojta, zachvácen svrchovanou hrůzou, zpočátku nepomyšlel leda na rychlý útěk; leč nemoha vidět pro nasypaný taras na samé koleje, neodolal přece vnitřnímu hlasu, jenž mu velel, aby se podíval, co se stalo se starým Mikuláškem. Doplížil se tedy na trať a div nohy se mu nepodkosily od děsného pohledu, jenž se mu naskytl. Na kolejích ležela hrůzně zohavená mrtvola starého člověka a stříbrné paprsky měsíce, jenž právě zplna se prodral z mraků, odrážely se v tratolišti krve. I ryby, jež „baštýř“ nesl v kesírku, byly koleesy vlaku napadrt' rozdrceny, jen jediný kapr zoufale sebou mrskal na kolejích.

„Můj Bože, můj Bože!“ zasténal jediný svědek této hrůzy, „budiž ty mu milostiv!“

Vida, že nelze již pomoci člověku, chopil aspoň živou dosud rybu a hodil ji do blízkého potoka. A jak uháněl ces—

345\$

•

tou k Zbudovu, hrůza jej provázela a z hrdla se vydrala slova: „Do těch konců jsem se hnal! Můj Bože! Apoleno..babičko zbudovská..vy jste mě zachránily, jinať jste moje kroky zavedly!... Teď všechno propukne..., všecko vyjde najevo

Běžel a běžel, zuby hrůzou cvakaly..., jako noční stín uháněl, aby se dostal domů. Přišlo mu na mysl, jaké by měl potahování se soudy, kdyby někdo zvěděl a udal, že byl svědkem tohoto výjevu; pak mu projelo hlavou, jaké úzkosti nastanou Bulkovi ve Zlivi, váženému, bezúhonnému sedlákovu, z

jehož rybníčku si udělali sádky... Kdo mu uvěří, bude-li se dokládat, že o tomto konání neměl potuchy? A pomyslit, že on chystal týž osud svému sedlákovu, který mu byl otcem, který se ho ujal, když opuštěn stál na božím světě...

„Všecko se vyzradí, všecko!“ zašeptal opět, „a tam u nás by se to taky bylo vyzradilo. Ale já nepovím..., i beze mne všecko vyjde najevo...“

A vyšlo všecko najevo. As třetí den po smrti Mikuláškově věděl o všem a o všech jak hospodářský úřad na Hluboké, tak i tamní soud, a Potužákovi to pověděl pan porybí u bezdrevské hrázi, s nímž onen na cestě do Hluboké se sešel.

„To je banda, to je spřež taky!“ durdil se starý pán; „pomyslete si, pantáto, i sedlák je do toho zapleten, takový zámožný, starousedlý člověk jako Bulka ve Zlivi. Komu se má potom věřit? Sádeckého jim dělal, a teď to zapírá!... A víte, pravdu říci, my jsme taky vinni, dozor na rybníky nestačí..., rybníkářství se zmáhá každým rokem, důchodů z něho přibývá a hospodářských prací stejnou měrou, bude tedy nutno přibrat lidí, na Třeboňsku a Netolicku právě tak jako u nás na Hlubocku.“

„Lidí se bude přibírat?“ tázal se Potužák; „tož bych vám doporučil člověka, za něhož ručím.“

I pověděl mu celý běh Vojtova života, nakonec pak dodal:

„Přijme-li ho správa knížecí, ubude mi velká starost, pane porybí. Mám jedinou dceru, zalíbila si ho, neupustí od něho. Stane-li se baštýřem, proč bych mu ji nedal? — Jemu i holce se vyhoví a vy budete mít služebníka poctivého a dovedného, pro vás jako stvořeného.“

346\$

•

A porybí na to:

„Nu, jen si dojděte na pana správce; však uhlídáte, že nezapomněl, že jste zachránil právě tady u splavu jednomu z našich lidí život. Čeho bychom vám odřekli? — Je nabíledni, že je pro nás s výhodou, máme-li ve svých službách spolehlivé lidi, pocházející z vašeho středu. Časy minuly, kde panství a sedláci stáli proti sobě; třeba vyhledávat, co nás pojí, a vystříhat se všeho, co

by z nás mohlo učinit protivníky navzájem se potírající. Ostatně, dostane-li se váš budoucí zeť nyní do knížecích služeb, rychle postoupí, za to vám ručím; osvědčí-li se, je baštýřem za pět let, možná ještě dříve.“

„Zasedá dnes okresní zastupitelstvo,“ vece Potužák; „snad se mi udá promluvit s panem ředitelem a s panem správcem...“

Zrovna čtyři roky po této rozmluvě byl Vojta jmenován baštýřem někde na Netolicku a krátce potom slavil svoji svatbu s Apolenou Potužákovíc. Deset dlouhých roků věrně k sobě stáli, než kněz jim ruce složil, a Potužák nelitoval, že dal svou dceru jinému než sedlákovi.

Já pak jsem sebral tuto historii, a napsav ji, vám ji věnuji, vy milí moji na širých zbudovských Blatech, kteří v klíčných dobách poroby sami sebe jste zachovali tvrdou prací mozolných svých rukou a vedle sebe památku toho, jenž zachoval vám vaše práva, obětovav za ně život svůj. Postavili jste pomník Jakubu Kubátovi, své cti a své památce budoucím jste ho postavili! Věnuji ji nadto všem, kdož přispěli na vzkříšení a obnovení svaté památky mučedníka vyšlého z našeho jihočeského selského lidu, naší síly a chlouby, nikoli na posledním místě Tobě, Františku M. Čapku, můj drahý příteli! Bůh požehnej vám všem i vašemu záslužnému dílu! —

347\$

•

Ediční poznámka

Výchozím textem naší edice románu Mlhy na Blatech je vydání ve Spisech Karla Klostermanna, sv. 14, Jos. R. Vilímek, Praha 1909. V sporných případech přihlížíme k 1. zveřejnění díla v časopise Máj 4, 1906. Rukopis románu (existuje-li vůbec) se nám nepodařilo zjistit. V přípravě textu se řídíme zásadami platnými pro čtenářská vydání a nejnovějšími Pravidly českého pravopisu.

Upravujeme na dnešní podobu evidentní tiskové chyby a jevy formálně grafické povahy (psaní velkých a malých písmen, i//y, předložek a předpon s, z, pravopisných spřežek, zdomácnělých slov cizího původu) a sjednocujeme kolísající zakončení substantiv typu chut//chuť, obět//oběť na podoby s měkkou koncovkou. — Odchylnou kvantitu v domácích slovech

neměníme, zvláště ne tam, kde jde o výslovnost nářeční nebo archaickou (ponecháváme tvary odvesti, užovky, Mýdlovary, kolísání dveře//dvěře, košíkář//košíkář, Nakří/ *Nákří*, *skřípina*/skřípina, splav//spláv). Upravujeme ji pouze tam, kde odchylky od dnešní normy by mohly znejasňovat nebo měnit smysl textu (v tvarech zájmen ona, jež).

V morfologii nahrazujeme sporadické zakončení maskulin v gen. pl. —ův koncovkou —ů a ponecháváme posesivní adjektivum její v nesklonné podobě.

Beze změn zůstávají v naší edici zvláštnosti syntaktické spjaté s dobovým či starším územ, s místním dialektem a osobitostí autorova individuálního stylu (větší frekvence genitivních vazeb, bezpředložkové vazby typu „Pojďme tedy tuhle Kobrčům „, apod.). — Autorovu interpunkci v podstatě respektujeme. Opravujeme ji tam, kde je nedůsledná (v oddělování vložených vět, přechodníkových vazeb, v psaní čárky před a ve významu jiném než slučovacím) nebo kde je v rozporu s dnešní grafikou (vypouštíme čárku oddělující infinitivní vazby, těsné přívlastky a přívlastky postupně rozvíjející substantivum). Ve větší míře zasahujeme do autorova způsobu psaní v nadměrném užívání vykřičníků a otazníků uvnitř věty či souvětí, po nichž následuje slovo s malým počátečním písmenem; vykřičníky a otazníky v těchto případech nejčastěji nahrazujeme čárkou a ponecháváme je pouze na konci souvětí.

Zkratku sv. v přímé řeči rozepisujeme. Autorovy vysvětlivky nářečních slov uprostřed přímé řeči v závorkách přesouváme do podčárových poznámek.

349\$

•

Jiné námi provedené úpravy textu:

Str. 64 „první rodačkou, kterou potkávám, jsi zrovna ty“ — místo původního „první rodačku“ Str. 103 „Ale teď, jak slyšela, že bys dal dceru Jakubovi, dojistá mi s touhle už nepřijde“ — m. pův. „dojistá m«,„ (upravujeme podle znění v Máji)

Str. 145 Rušíme odstavec za chopiv dívku prudce za rameno, osamostatňující následující přímou řeč Str. 163 Rušíme odstavec za podávaje

již již sil pozbývajícímu druhý její konec, osamostatňující následující přímou řeč Str. 212 jako by spásu hledala — m. pův. hledalo Str. 245 „A teď porad', Jouzo,“ — m. pův. „porad', Jakube,“

K. P., V. V.

350\$

•

Lidé a krajiny Karla Klostermanna

Rozsáhlé beletristické dílo Karla Klostermanna (1848—1923) se časově i žánrově začleňuje svou větší a umělecky nejzávažnější částí do silného, tvárně mnohostranného a myšlenkově až k protichůdnosti rozrůzněného proudu české venkovské prózy, představované Karlem Václavem Raisem, Josefem Holečkem, Antalem Staškem, Janem Herbenem, bratry Mrštíky, Terézou Novákovou a Jindřichem Šimonem Baarem. Je ovšem pravda, že Klostermannovo dílo z hlediska literárně kritického i historického bylo a je posuzováno a hodnoceno spíše jako pobočná větev české venkovské prózy, jako tvorba, jež víceméně stojí ve stínu uměleckého odkazu jmenovaných autorů. Klostermanna zkrátka neoznačujeme — na rozdíl od všech, nebo aspoň převážné většiny připomenutých spisovatelů — za klasika české venkovské prózy. Snad je to tím, že v dalším vývoji naší literatury stěží shledáme stopy podnětného působení jeho díla, snad i tím, že jeho práce svými tvárnými prostředky nepřekonávaly starší stadium naší venkovské prózy 19. století (to mu také způsobem často až nelítostným vytýkala česká kritika); a koneckonců působila možná i okolnost, že Klostermann byl — třeba v podstatě neprávem — pokládán za autora česko-německého a že ve svých šumavských románech zobrazoval — ovšem podle dobové pravdy a skutečnosti — lidové prostředí převážně nečeské, totiž prostředí a život německých horalů, kteří tehdy na Šumavě tvořili hlavní část obyvatelstva.

Z tohoto hlediska se Klostermann opravdu vymykal ze základní programové linie naší venkovské prózy, zaměřující se na prostého českého člověka jako na nejspolehlivější oporu národní společnosti. Klostermann, který se upřímně hlásil k češství, se s tímto názorem a hodnocením v zásadě ztotožňoval. Ale dlouhá léta, strávená na česko-bavorském pomezí, vzbudila v něm přesvědčení, že národnostní otázka není v současné době

nejdůležitějším problémem našeho lidu; významnější jevil se mu existenční zápas venkovanů, jejich úsilí o vydobytí co nejpříznivějších nebo aspoň snesitelných životních podmínek — a v neposlední řadě jejich trvalý a úporný boj s nástrahami a záludnostmi přírody.

K tomu, aby Klostermann nabyl těchto zkušeností a dospěl k těmto názorům, přivedl jej sám život.

Klostermann se narodil jako syn německého lékaře v Haagu v Horních Rakousích. Vyrůstal však v jižních a jihozápadních Čechách a vychován byl česky a na českých školách. Dětství prožíval

•

v Sušici a v několika jiných nedalekých místech, gymnázium studoval v Písku, Klatovech (kde byl žákem A. V. Šmilovského) a vrátil se k ukončení studií zase do Písku. Mezitím pobýval pravidelně v letních i zimních měsících u příbuzných v různých oblastech Šumavy, proto už jako chlapec důvěrně poznal nejodlišnější podoby tohoto kraje, tehdy ještě takřka nedotčeného civilizací. Po maturitě studoval ve Vídni medicínu, na jeden rok se stal členem redakce vídeňského časopisu Wanderer, od roku 1873 začal učit — nejprve jako suplent — na německé reálce v Plzni. Ač toto povolání pokládal zpočátku za přechodné, setrval u něho definitivně a jako profesor francouzštiny působil v Plzni až do výslužby roku 1908. Po všechna tato léta zůstal věrný Šumavě, Pošumaví a jižním Čechám. Důkladně poznával tamní přírodu i lid, přesvědčoval se o těžkém životním zápase horalů, o jejich svízelných hospodářských i o nebezpečích, jimiž je ohrožuje drsné šumavské prostředí. Prožíval s nimi období klamných ekonomických konjunktur i rychle následujících krizí, byl svědkem přírodních katastrof i lidských tragédií, vyvolaných jak živelnými pohromami, tak prohlubujícím se rozporem mezi jednotlivými složkami vesnického společenství.

Tyto svoje zkušenosti zachycoval Klostermann nejprve v německy psaných črtách (*Böhmerwaldskizzen*, 1890), brzy však začal publikovat česky a stal se uvědoměle českým autorem. Už roku 1891 uveřejnil v časopise Václava Vlčka *Osvěta* román *Ze světa lesních samot*, který vyšel následujícího roku knižně. Klostermann se zde poprvé představil jako skutečný epik Šumavy a jako slovesný malíř tamní přírody. I když román

není zcela prost některých přežilých prvků a postupů romantických, přece je zřejmé, že Klostermann zde cílevědomě směřoval k realistickému zobrazení šumavského prostředí v šedesátých letech 19. století, kdy Šumava byla ještě oblastí takřka zcela oddělenou od okolního světa, a tedy také enklávou, již se prozatím nedotkly proměny společenských vztahů, které přinesl kapitalismus. Lidé zde vyrůstají a žijí podle možností a také podle zákonů, jež dává a stanoví drsná, často až krutá příroda. Ti, kdo byli tímto prostředím od narození formováni, přijímají jeho zákony jako samozřejmost. Podmínkou existence je dostatek síly a odvahy, která se vybíjí především v zápasech o to, co poskytují lesy. Pro účastníky tohoto zápasu má člověk často menší hodnotu než lesní zvěř. Mezi pytláky a hajnými je boj na život a na smrt, a ti, kdo přicházejí zvenčí, jen těžce a krok za krokem dokáží vnést do tohoto světa aspoň záblesk nových mezilidských vztahů a humánnějšího cítění. — A je to opět působení přírody, které ovlivní — jak Klostermann naznačuje v závěru románu — další vývoj života místních obyvatelů. Prudká vichřice poničí lesy a doslova přes noc zvrátí hospodářské základy celého kraje.

352\$

•

Tato událost, k níž na Šumavě skutečně došlo koncem října 1870, je východiskem dalšího Klostermannova románu *V ráji šumavském* (1893). Nová situace přivodí vpád kapitalistického podnikání do česko-bavorského pohraničí. Lesy, poničené vichřicí a nadto vzápětí napadené zhoubným kůrovcem, musejí být urychleně káceny, rozvíjí se obchod s dřívím. Naskytují se velké výdělky pro sedláky — majitele lesů — i pro lesní dělníky. Dosud střídavý život venkovanů se mění, požívačnost, pýcha a furianství nabývá vrchu, k horšímu se mění vztahy mezi lidmi, a to i mezi rodinnými příslušníky: ziskuchtivost převažuje nad citem, staré mravní normy jsou opouštěny. Klostermann to demonstruje na příběhu rodiny bohatého sedláka Podhamerského, který zcela podlehne vlivu krátkodobé konjunktury a doplatí na to hmotně i lidsky. Klostermann v tomto románu dosáhl jednoho ze svých uměleckých vrcholů. Jeho realisticky dokumentární metoda zde nabývá nejzřetelněji kritických znaků, jeho povahokresebné umění se zde projevuje v nejlepším světle, stejně jako jeho schopnost zachytit

dramatický charakter šumavské přírody.

Na tyto dvě knihy navazuje volným způsobem třetí šumavský román Klostermannův *Kam spějí děti* (1901). Odehrává se v letech devadesátých, v době hospodářského i morálního úpadku šumavského venkova. I když Klostermann programově odmítal dobový literární naturalismus, přece tento román nese některé stopy naturalistické metody. Je to obraz vnitřního rozvratu selské rodiny, způsobeného jednak ekonomickou situací celého kraje, jednak kapitalistickým kořistnictvím, jež proniklo do vztahů uvnitř vesnické společnosti. Mnozí obyvatelé Šumavy už nenacházejí doma obživu, odcházejí proto za prací do Vídně nebo do jiných měst, kde pak živoří jako proletáři. Klostermann zde líčí přesvědčivě nejen postupující změny sociálních a hospodářských poměrů na Šumavě, ale i neblahé působení těchto změn na charaktery lidí. Nechtěl být sice pesimistou, ale jeho román je přesto v podstatě velmi chmurným svědectvím toho, jak peněžní zájmy deformují mravní základy člověka a vedou až k lichvě a využívání tísnivé situace zchudlých vesničanů.

Vedle „šumavské trilogie“ i řada dalších autorových próz byla inspirována tímž krajovým prostředím. Týká se to především románu *Skláři* (1893), líčícího rozvoj sklářského průmyslu na Šumavě v první polovině 19. století. Klostermann se zde soustředil na několik zajímavých lidských osudů a povahových typů, k nimž zčásti našel předlohu v rodinné minulosti a rodinném okruhu své ženy. Ale více než tyto typy a jejich příběhy — často jen napovězené nebo chvatně dovyprávěné — upoutá asi dnešního čtenáře Klostermannovo umění, s nímž vystihuje ráz a proměny šumavské přírody, ohrožující často svými nástrahami životy místních obyvatelů.

353\$

•

Zápas člověka s přírodou se také stal námětem některých kratších próz Klostermannových, jež obvykle podávají průhled do těžkého života nejchudších horalů na Šumavě v posledních desetiletích minulého století. Mezi těmito črtami najdeme projevy nejlepšího pozorovatelského a slovesného umění autora. Malá plocha povídky nutí jej ke konciznosti, kterou často postrádáme v jeho románech, k soustředění na některý typický

příznak místních poměrů a životních podmínek. Klostermann v řadě svých šumavských próz ukazuje, jak se zdejší prostý člověk těmto podmínkám přizpůsobuje, s jakou houževnatostí vede svůj denní existenční zápas a s jakou samozřejmou odvahou dokáže čelit často i smrtelnému nebezpečí, kterým jej ohrožují přírodní živly.

Do doby Klostermannovy znal čtenář české literatury šumavské motivy jen z poezie: z díla Nerudova, Heydukova nebo Elišky Krásnohorské. Klostermann však byl první český autor, který pro našeho čtenáře objevil skutečný život Šumavy s jeho specifickými rysy krajovými i sociálními a výtěžil z něho řadu uměleckých podnětů. Nebyl ovšem první, kdo podobné impulsy na Šumavě nacházel. Měl v tomto směru velmi proslulého předchůdce v literatuře německé, nebo lépe řečeno rakouské, totiž Adalberta Stiftera (1805-1868). Také tento autor — dokonce šumavský rodák — zobrazoval v některých svých prózách šumavské prostředí a činil je dějištěm svých příběhů. Ale nebylo by správné a odůvodněné označovat Klostermanna za Stifterova následovníka a uvádět oba autory do užších uměleckých a ideových souvislostí. Je pravda, že i u Stiftera najdeme líčení toho, jak například sněhová bouře ohrožuje lidské životy a s jakým úsilím zápasí obyvatelé se všemi nebezpečími horské přírody. Stifter je však autor jiného, v podstatě ještě romantického období a současně autor jiného tvůrčího charakteru. Šumavské prostředí je mu dějištěm jemně vypracovaných příběhů s lyrickým nádechem, soustředěných ponejvíce na citový svět jednotlivých postav — příběhů, v nichž životní podmínky a okolnosti prostého šumavského lidu nejsou středem autorovy pozornosti, ale mají spíše funkci dějového pozadí a jejich náznakové líčení jen dokresluje a dotváří celkovou atmosféru básnickových próz. Klostermann si naopak kladl za hlavní cíl vytvořit realistický obraz venkovské společnosti na Šumavě a podat pravdivé, zkušeností podložené svědectví o jejím životě. To se mu nepochybně do značné míry podařilo. Srovnání se Stifterem neubírá proto nic na významu Klostermannovy tvorby, inspirované Šumavou, ale jen potvrzuje její původnost a její umělecky příznačné rysy.

Šumavská tematika, i když pro Klostermanna typická, nebyla jediným okruhem jeho tvůrčích zájmů. Stejně závažné podněty pro

svoji literární činnost nacházel v oblasti s Pošumavím sice sousedící, ale vyznačující se podstatně jiným charakterem krajovým i společenským. Byla to Blata, svérázná část jižních Čech v okolí Hluboké, kam Klostermann opětovně zajížděl a prohluboval zde svoje znalosti přítomného i minulého života místního lidu. Umělecky nejzávažnějším výtěžkem jeho vztahu k tomuto kraji se stal román *Mlhy na Blatech* (1906), jedno z vrcholných románových děl Klostermannových vůbec.

Jeho příběh se odehrává v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století, kdy i do jižních Čech — kraje konzervativního selství — pronikají nové formy společenských vztahů, rozrušují staré, patriarchální způsoby vesnického života a vyvolávají — nebo spíš nově probouzejí a aktualizují — napětí a konflikty mezi sociálně rozrůzněnými vrstvami obyvatelstva. Středem vyprávění jsou osudy příslušníků dvou selských rodin, Potužákových a Krušných, jejichž charakteristika v románě má typologickou platnost.

Potužák je ztělesněním jihočeského selského tradicionalismu; je strážcem rodové cti i morálky, na zděděné půdě lpí se stavovskou hrdostí jako na odkaze předků. Je pečlivý hospodář a současně příkladný typ lidský; má dokonale vyvinutý smysl pro právo, spravedlnost i povinnost. Souhrnem vzato je Potužák vzor muže, který byl podle Klostermannova přesvědčení oporou dobové venkovské společnosti. Neboť tato společnost podobných opor potřebovala: svědčily o tom rozkladné tendence, zasahující jihočeský a ovšem i ostatní náš venkov v poslední čtvrtině minulého století stále zřetelněji. Tyto tendence se projevovaly ve sféře sociální i mravní: špatné hospodaření s majetkem, snaha napodobit životní styl panstva nebo aspoň měšťanstva, požívačnost a s tím spojená pracovní neukázněnost — to byly symptomy úpadku, ohrožujícího dobré tradice kraje, který ve srovnání s ostatními venkovskými oblastmi českých zemí nejdéle odolával náporu nových poměrů kapitalistického období. Příkladem a obrazem úpadku tradičního jihočeského selství je v Klostermannově románě vylíčení osudů rodiny Krušných. Hlava této rodiny — zámožný sedlák a v jádru dobrý

člověk — zcela selhává ve své funkci a odpovědnosti otce i hospodáře. Slabošsky se podvoluje své nerozumné ženě, svým dětem i svému sklonu k alkoholu, zadlužuje se, doslova i obrazně ztrácí půdu pod nohama a nachází nakonec jediné východisko — nebo spíše únik — z beznadějně situace osobní i hmotné v emigraci do Ameriky. Klostermann dává tím příklad výstražný: porušení věrnosti rodné půdě vede ke ztrátě základních jistot člověka, ba ke ztrátě vlastní osobnosti.

Toto Klostermannovo přesvědčení a tento mravní postulát nepochybně vyplývají z nejužšího a nejupřímnějšího autorova vztahu

355\$

•

k zemi, která se mu stala domovem a vlastí. Nicméně společenský model, o který se Klostermann názorově opírá a k němuž směřuje, je odvozen z minulosti. V tom se Klostermann blíží Josefu Holečkovi a jeho ideálu patriarchální, demokratické venkovské společnosti. Perspektiva nového, progresivního vývoje venkova — kterou z našich dobových realistů dokázali ostatně objevit a rozpoznat jen Teréza Nováková a Antal Stašek — zůstala Klostermannovi skryta. Není však proto třeba pokládat jej za autora ideově zastaralého. Hledal prostě vzor a společenský model už ověřený zkušenostmi (jako to činila řada jiných autorů), i když šlo nutně o zkušenosti jen zprostředkované, tradované, a proto nepochybně promísené idealizovanými představami o zašlém patriarchálním stadiu venkovského společenství.

Je však třeba zdůraznit, že na rozdíl od Josefa Holečka neklade Klostermann ve svém líčení jihočeského venkova hlavní důraz na ideovou nebo dokonce filozofickou problematiku tamního života a světa. Klostermann zůstává daleko více v oblasti konkrétních společenských faktů, zvláště ekonomických. Upoutává jej otázka rozdělení pastvin, hospodaření s půdou i rybníky a zajímá jej, jakým způsobem samy přírodní podmínky kraje ovlivňují vnitřní podobu, vývoj a charakter místních obyvatel. V Klostermannově románu máme názorné doklady tohoto autorova přesvědčení o úzkém sepětí, ba prolnutí duše kraje a duše člověka.

Takovým snad nejprůzračnějším a umělecky nejzdařilejším dokladem je postava „hříbka“ Vojty, jehož úloha v příběhu má klíčový význam. Zpočátku

je to hoch vymykající se normám lidského soužití, utvářený a vychovávaný přírodou, malý dravec, který si osvojil přírodní zákon, podle něhož právo na život patří silnějšímu a odvážnějšímu. Snad jakýsi ozvuk rousseauovského romantismu proniká do Klostermannova líčení této pudové bytosti, vedoucí skrytý zápas proti soudobé civilizaci a usilující vydobýt pro sebe co nejvíce životního prostoru. — Ale už v té době klíčí ve Vojtovi seménko citu, který jej má v budoucnu ovládnout a podstatně přispět k jeho vnitřní obrodě. Je to vztah k Apoleně, v němž sice Vojta nejprve bezohledně uplatňuje svou převahu a autoritu, ale dobrovolně se jí zříká, když se přátelství změní v lásku. Prostřednictvím a vlivem milované dívky pak působí na Vojtovu proměnu i okolnosti další. Vojta poznává lidovou tradici kraje, nejzřetelněji vyjádřenou ve vyprávění i pověstech o Jakubu Kubátovi, jihočeském rychtáři, který položil roku 1581 svůj život jako obhájce nevolnických práv ve sporu s hlubokou vrchností. Kubátův příklad působí na Vojtu zápalně; podporuje jeho vlastní touhu po sociální revoltě, po tom, aby pomohl vyrvat vrchnosti její moc a práva a navrátit je všem, kdo žijí na Bla-356\$

•

tech a pečují o jejich půdu i rybníky. Ale Klostermann — jak odpovídalo jeho názorovému stanovisku — sám v pravou chvíli tlumí tyto radikální tendence v myšlení svého mladého hrdiny: s rozšafností poněkud předčasnou smiřuje se Vojta během schůze sedláků s tím, že boj proti křivdám a bezpráví je třeba odkázat budoucnosti a spokojit se pro danou chvíli vnitřní dohodou o rozdělení půdy. Toto stanovisko však má i pozitivní význam. Vojta pochopí nutnost zbavit se svého egoismu, začlenit se do kolektivu venkovské společnosti a podílet se na jejím životě i práci.

Vojtova obroda má v sobě tedy důležitý moment sociálně mravní, a právě na něj klade Klostermann zvláštní důraz. Neboť chce nepochybně vyjádřit svoje přesvědčení o kladném vlivu lidského společenství na jedince a současně svoji víru v přirozené hodnoty člověka, ve vrozené dobro v něm, které je silnější než vrozené nebo získané negativní povahové rysy. Zřejmě tedy Klostermann odmítá naturalistickou tezi o bezmoci člověka vůči zděděným dispozicím i vnějším tlakům a prosazuje optimističtější nazírání na vývojové možnosti lidského charakteru.

Jak už jsme připomněli, kromě sociálních okolností utváří člověka podle Klostermannova názoru do velké míry i přírodní prostředí. To má v Mlhách na Blatech neméně důležitou úlohu než v Klostermannových románech šumavských. Dítětem místního kraje je především Vojta; lesy a rybníky pokládá za přirozený zdroj obživy, za společný majetek všech, a odtud pramení i jeho odpor k respektování vrchnostenských práv. Krajobré podmínky života však ve větší nebo menší míře utvářejí povahy a ovlivňují jednání i ostatních obyvatel. Klostermann jako dobrý znalec místního života to ukazuje s realistickou přesvědčivostí a současně s jistou dávkou kritičnosti vůči těm, kdo přírodních podmínek spíš zneužívají než využívají. Úrodná půda je základem selské zámožnosti i sebedůvěry; plodí však také rozmařilost, prospěchářství a sobectví. Rybníky jsou bohatstvím kraje — ale i trvalým lákadlem náruživých místních pytláků i těch, kteří se jimi teprve mají stát. A konečně celkový krajinný charakter Blat působí na obyvatele a často přímo zasahuje do jejich životů. Zdejší příroda — zdánlivě poklidně zádumčivá — je nutí k stálé ostražitosti a připravuje jim i smrtelná nebezpečí; to tehdy, když se rozlévají vody rybníků nebo když mlhy zavedou pocestného do bařin a močálů. Tyto obrazy nemají v románě jen náladově malebnou funkci, netvoří jen jeho dějovou scénérii. Stejně jako ve svých prózách ze Šumavy ukazuje Klostermann i zde přírodu především jako důležitého, často až dravě aktivního činitele v životě lidí. Ale není to činitel nezvládnutelný. Přírodní překážky, jak vyplývá z Klostermannova líčení, podněcují energii člověka, povzbuzují jeho pracovitost

357\$

•

a vynalézavost a přispívají tak vlastně k rozvoji jeho pozitivních vlastností. Je jen nutné — a v tom můžeme spatřovat etické vyústění Klostermannova románu —, aby se člověk nezpronevěřil svému životnímu poslání a rodnému kraji. Nikoli únik, který volí sedlák Krušný a jeho syn Jakub, ale věrnost své zemi, jak ji prokazuje Potužák a Vojta, jsou zárukou budoucnosti národní společnosti.

Klostermann vytvořil ve svém románě osobitý a umělecky závažný obraz jihočeského venkova v době sociálních proměn, které s sebou nutně přinášely

zvýšené napětí uvnitř vesnického společenství i nové konflikty mezilidské a mezitřídní. To byla problematika, která Klostermanna intenzívně upoutávala — a nejenom v Mlhách na Blatech: tak například v románě Vypovězen (1908), který je jeho druhým nejvýznačnějším dílem s jihočeskou tematikou, ukázal, k jakým až tragickým důsledkům může vést stavovská nadřazenost a majetková diferenciaci mezi obyvateli venkova. Ale jak už naznačeno, k společensky převratným ideám Klostermann nedospěl; protože důvěřoval tradičním formám venkovského života, usiloval spíše o harmonizaci než vyostření sociálních vztahů. Cestou k tomu byla mu dokumentárně realistická metoda, která směřuje k věrnému zachycení podoby a problematiky lidového života v podmínkách a souvislostech, určovaných jak dobou, tak prostředím. Uměleckou účinnost této metody, jakkoli tvárně nevybojně, podporuje autorova schopnost vykreslit charakteristické lidové typy, zachytit neopakovatelnou atmosféru krajinnou a upoutat čtenáře sice povlovným, ale promyšleným rozvíjením románového příběhu. Tím vším si Klostermannovy knihy nepochybně podnes zachovávají svoji živost i nárok na to, aby byly přijímány jako hodnotná složka naší venkovské prózy konce minulého a začátku našeho století.

DUŠAN JEŘÁBEK

KLUB ČTENÁŘŮ

Svazek 532

Karel Klostermann - Mlhy na Blatech

Vydal Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p.; jako svou 4326. publikaci v redakci krásné literatury; Praha 1985 (digrv1). Vysadila Svoboda, graf. závody, n. p., Praha, Vydání 13., v Odeonu 4. Náklad 49 000.